

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**NEOKLASİK REALİZM ÇERÇEVESİNDE ABD’NİN
ARKTİK POLİTİKASI: ULUSAL GÜVENLİK VE ENERJİ
POLİTİĞİNİN ANALİZİ (2001-2020)**

Özlem ÖZAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

AĞUSTOS 2020

**NEOKLASİK REALİZM ÇERÇEVESİNDE ABD’NİN ARKTİK
POLİTİKASI: ULUSAL GÜVENLİK VE ENERJİ POLİTİĞİNİN ANALİZİ
(2001-2020)**

ÖZLEM ÖZAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2020

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Özlem ÖZAN

28.08.2020

Neoklasik Realizm Çerçevesinde ABD'nin Arktik Politikası: Ulusal Güvenlik ve Enerji
Politikasının Analizi (2001-2020)

(Yüksek Lisans Tezi)

Özlem ÖZAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2020

ÖZET

Arktik Okyanusu ve çevresindeki buzullar, son yıllarda iklim değişikliğinden en fazla etkilenen alanlardan biri olmuştur. İklim değişikliğinin etkisiyle Arktik Okyanusu'ndaki buzulların erimesi, okyanus tabanındaki enerji kaynaklarına erişimi kolaylaştırmış ve yeni deniz rotalarında yolculuk yapılabilmesine imkân tanımıştır. Bu fırsatlar Arktik'in jeopolitik önemini arttırmasına ve kıyıdaş devletler arasında deniz yetki alanlarının ve sınırların belirlenmesi konusunda anlaşmazlıkların çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler, Arktik konularının uluslararası politika alanındaki görünürlüğünü arttırmış ve Arktik devletlerinin Arktik'e yönelik dış politikaları kararlarını ve davranışlarını etkilemiştir. Ulusal politika stratejilerinde kendisini "bir Arktik devleti" olarak tanımlayan ABD'nin Arktik politikası, ulusal çıkarların korunması ve enerji güvenliğinin sağlanması olmak üzere iki temel üzerinde inşa edilmiştir. Bundan hareketle ABD'nin Arktik dış politikasının kapsamlı bir şekilde analiz edilebilmesi için çalışmanın kuramsal çerçevesi neoklasik realizm olarak belirlenmiştir. Kuramsal çerçeve olarak belirlenen neoklasik realizm, uluslararası sistemin devletler üzerinde yarattığı baskının karar alıcıların algıları ile sentezlenerek dış politika çıktılarına dönüşmesi sürecinin analiz edilmesine bütüncül bir yaklaşım getirmiştir. Bu kuramsal çerçevede dış politika kararlarını etkileyen uluslararası sistem bağımsız değişken, yerel düzeyde sistemden gelen uyarıların anlamlandırıldığı ilk yer olan liderlerin algıları ara değişken ve bu süreç sonunda ortaya çıkan dış politika çıktıları ise bağımlı değişken olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda 2001-2020 yılları arasındaki dönem, ABD başkanlarının görev yaptığı yıllara göre George W. Bush, Barrack Obama ve Donald Trump dönemi olmak üzere üç döneme ayrılmış ve ABD'nin Arktik politikası incelenmiştir. Bu sayede üç farklı liderin algıları etrafında şekillenen Arktik politikasındaki devamlılıkların ve değişimlerin analiz edilmesi mümkün olmuştur. Sonuç olarak bu çalışmada, 2001-2020 yılları arasında küresel ve bölgesel düzeyde meydana gelen gelişmelerin Bush, Obama ve Trump tarafından nasıl algılandığı ve ABD'nin Arktik'teki ulusal çıkarlarının korunması ve enerji güvenliğinin sağlanmasına yönelik politikalarına nasıl dönüştüğü incelenmiştir.

Bilim Kodu : 114113

Anahtar Kelimeler : Arktik, İklim Değişikliği, Enerji Güvenliği, Neoklasik Realizm, Liderlerin Algıları, Deniz Yetki Alanları.

Sayfa Adedi : 183

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK

Öğrenci ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0003-1828-3654>

US Arctic Policy in the Framework of Neoclassical Realism: Analysis of National Security
and Energy Policy (2001-2020)

(M.Sc. Thesis)

Özlem ÖZAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

August 2020

ABSTRACT

Arctic Ocean and its surrounding ice caps have been of the areas most affected by climate change in recent years. The melting of the ice caps in the Arctic Ocean with the impact of climate change has facilitated access to energy resources on the ocean floor and has made it possible to voyage on new sea routes. These opportunities have caused the geopolitical importance of the Arctic and disagreement arising from the determination of the maritime jurisdiction and borders between riparian states. The developments have increased the visibility of the Arctic issues in the area of international politics and have influenced the foreign policy decisions and behaviours of the Arctic states towards the Arctic. The Arctic policy of the USA, which defines itself as an “Arctic state” in national policy strategies, is built on two bases: protection of national interests and ensuring energy security. Starting from this point of view, the theoretical framework of the study was specified as neoclassical realism in order to analyze the USA foreign policy towards the Arctic broadly. Neoclassical realism, which has been specified as a theoretical framework, has brought a holistic approach to the analysis the process of the transformation of the pressure created by the international system on the states by the decision makers into foreign policy outcomes. In this theoretical framework the international system affecting foreign policy decisions was independent variable, the perceptions of the leaders which were the first places where the signals coming from the systems are intervening variable and the foreign policy outcomes that arised at the end of this process were considered as dependent variable. In this context, the period between 2001-2020 was divided into three terms, as follows Bush, Obama and Trump, according to the years when the president of the USA, and the Arctic Policy of the USA was examined. Thus, it was possible to analyze the continuties and changes in the Arctic Policy which was shaped by the perceptions of three different leaders. As a result, this study examines how the emerging developments in the global and regional level between 2001-2020 were perceived by Bush, Obama and Trump and how these developments turned into policies for the protection of national interests of the USA and energy security in the Arctic.

Science Code : 114113

Key Words : Arctic, Climate Change, Energy Security, Neoclassical Realism, Perceptions of the Leaders, Marine Jurisdiction.

Page Number : 183

Supervisor : Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK

Student ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1828-3654>

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyuncaengin bilgi birikimi ile bana yol gösteren, ilgi ve desteğini esirgemeyen, tez konusu belirleme ve tez yazım sürecinde düşüncelerimi özgürce ifade edebildiğim bir çalışma ortamı sunan değerli danışmanım Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK'e hem sabrı, ilgisi ve emekleri için hem de akademik hayatıma başladığım bu süreçte geleceğime ışık tutan rehberliği için sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Ayrıca, kıymetli zamanlarını benden esirgemeyerek tez savunma sınavı jürime katılan Prof. Dr. Fatma TAŞDEMİR'e ve Dr. Öğr. Üyesi Sezgin MERCAN'a görüş ve eleştirileri ile çalışmama sağladıkları değerli katkıları için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Akademik hayatıma başladığım ilk gün tanıştığım, aynı odayı paylaştığım ve ne yapacağımı bilemediğim durumlarda zamanını ayırıp bana yardımcı olan ve tecrübelerini benimle paylaşan Arş. Gör. Semra AKSU'ya ilgisi için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca tavsiye ve tecrübelerini benden esirgemeyen bütün çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Hayatımın her anında bana destek olan, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, eğitim hayatım boyunca hayallerimi gerçekleştirmem için beni cesaretlendiren bu dünyadaki en büyük zenginliğim annem Zeynep ÖZAN'a ve babam Hikmet ÖZAN'a üzerimdeki tüm hakları, emekleri ve karşılıksız sevgileri için en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca doğduğu günden itibaren hayatıma anlam ve değer katan ve her zaman yanımda olan biricik kardeşim İrem OKTAY'a ve bu süreçte ailemize katılan Nihat OKTAY'a destekleri, ilgileri ve beni motive eden tavırları için en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Bir özel teşekkürü de hayatıma girdiği ilk andan itibaren aldığım her kararda arkamda durarak beni destekleyen ve umutsuzluğu kapıldığım anlarda bana güç veren Kutun Alp BOZKURT'a etmek istiyorum ve bu süreçte göstermiş olduğu sabır ve hoşgörü için en derin teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, eğitim hayatıma başladığım ilk günden itibaren en iyi eğitimi almam ve hayallerimi gerçekleştirmem için uzakta olsalar dahi her zaman arkamda olduklarını bildiğim ve desteklerini hissettiğim anneannem Nermin GEYLAN'a ve dedem Ahmet GEYLAN'a sonsuz şükranlarımı sunuyor ve bu çalışmamı onlara ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLoların LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLERİN LİSTESİ.....	x
HARİTALARIN LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE: NEOKLASİK REALİZM VE ENERJİ GÜVENLİĞİ	9
2.1. Uluslararası İlişkiler Teorisi Olarak Realizm.....	10
2.1.1. Klasik Realizm	11
2.1.2. Yapısal Realizm (Neorealizm)	20
2.1.2.1. Savunmacı realizm.....	23
2.1.2.2. Saldırgan realizm	25
2.1.3. Neorealizme Yönelik Eleştiriler ve Neoklasik Realizm.....	27
2.2. Dış Politika Analizi ve Neoklasik Realizm	30
2.2.1. Bağımsız Değişkenler.....	32
2.2.2. Ara Değişkenler	34
2.2.2.1. Liderlerin algıları	35
2.2.2.2. Stratejik kültür	38
2.2.2.3. Devlet-toplum ilişkisi.....	40
2.2.2.4. Yerel Kurumlar	42
2.2.3. Bağımlı Değişkenler	43
2.2.4. Neoklasik Realizme Yönelik Eleştiriler	44
2.3. Neoklasik Realizmin Enerji Güvenliğine Bakışı ve ABD'nin Arktik Politikalarında Uygulanabilirliği	47
2.3.1. Enerji Güvenliği Kavramı	47
2.3.2. Neoklasik Realizme Göre Enerji Güvenliği	51
3. ARKTİK BÖLGESİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE ARTAN ÖNEMİ.....	55
3.1. Arktik Bölgesi ve Jeopolitik Önemi.....	55

3.1.1. Arktik'te Yönetişim	59
3.1.1.1. Arktik Konseyi ve yapısı	62
3.1.1.2. Arktik Konseyi'nin etkinliği	68
3.2. Arktik Bölgesi'nin Hukukî Statüsü	72
3.2.1. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Arktik Okyanusu'nun Statüsü	73
3.2.2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması	75
3.2.2.1. Arktik Okyanusu'ndaki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması.....	81
3.3. İklim Değişikliği ve Arktik Bölgesi'ne Etkisi.....	87
3.3.1. Enerji Kaynakları.....	90
3.3.2. Yeni Deniz Yolları.....	96
4. ABD'NİN ARKTİK POLİTİKASININ NEOKLASİK REALİZM ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ	103
4.1. George W. Bush Dönemi (2001-2009) ABD'nin Arktik Politikaları	104
4.1.1. Sistemik Faktörler ve Güç Dağılımı: Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Arktik Politikalarına Etkileri.....	111
4.1.2. Yerel Faktörler: Bush'un Algılarının ABD'nin Arktik Politikalarına Etkisi ...	117
4.2. Obama Dönemi (2009-2017) ABD'nin Arktik Politikaları	121
4.2.1. Sistemik Faktörler ve Güç Dağılımı: Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Arktik Politikalarına Etkileri.....	131
4.2.2. Yerel Faktörler: Obama'nın Algılarının ABD'nin Arktik Politikalarına Etkisi	137
4.3. Trump Dönemi (2017-2020) ABD'nin Arktik Politikaları	141
4.3.1. Sistemik Faktörler ve Güç Dağılımı: Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Arktik Politikalarına Etkisi	146
4.3.2. Yerel Faktörler: Trump'ın Algılarının ABD'nin Arktik Politikalarına Etkisi ..	151
5. SONUÇ	157
KAYNAKLAR	163
ÖZGEÇMİŞ	183

TABLoların LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 3.1. Arktik Konseyi üye devletleri başkanlık dönemleri	64
Tablo 3.2. Arktik Konseyi'nin yapısı	68
Tablo 3.3. Arktik kıyıdaş devletlerinde BMDHS'nin yürürlüğe girme tarihleri	83
Tablo 3.4. Arktik'te bazı keşfedilememiş petrol ve doğalgaz alanları ve miktarı	93

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Grafik	Sayfa
Grafik 3.1. Arktik’te keşfedilmemiş petrol kaynaklarının bölgesel dağılımı	94
Grafik 3.2. Arktik’te keşfedilmemiş doğalgaz kaynaklarının bölgesel dağılımı	94
Grafik 3.3. Kıyıdaş devletlerin Arktik’teki toplam petrol kaynaklarının üretimindeki payı	95
Grafik 3.4. Kıyıdaş devletlerin Arktik’teki toplam doğalgaz kaynaklarının üretimindeki payı.....	95
Grafik 4.1. ABD’nin toplam petrol ithalatı yaptığı kaynaklar.....	133

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 3.1. Arktik bölgeleri	56
Harita 3.2. Arktik devletleri	57
Harita 3.3. Arctic Research and Policy Act of 1984 belgesinde tanımlanan Arktik sınırları	58
Harita 3.4. ABD'nin Arktik sınırı, MEB sınırı ve deniz koruma alanları	59
Harita 3.5. Arktik devletlerinin Arktik'teki toprak iddiaları.....	83
Harita 3.6. Arktik deniz buzı minimum miktarı 1970-2007 ve 2030-2100 tahminleri	89
Harita 3.7. Arktik'te petrol ve doğal gaz alanları	92
Harita 3.8. Arktik deniz yolları	97
Harita 4.1. Kuzey Alaska ve ANWR alanları	105
Harita 4.2. Arktik'te enerji kaynaklarının çıkarılmasına izin verilen ve verilmeyen Alanlar	130

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AB	Arctic Bridge
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACAP	Arctic Contaminants Action Program
ACIA	Arctic Climate Impact Assessment
AEPS	Environmental Protection Strategy
AESC	Arctic Executive Steering Committee
AK	Arktik Köprüsü
AMAP	Arctic Monitoring and Assessments Program
AMSA	Arctic Marine Shipping Assessment Report
ANWR	Arctic National Wildlife Refuge
Bboe	Barrel of oil euivalent
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BP	British Petroleum
CAFF	Conservation on Arctic Flora and Fauna
CIA	Central Intelligence Agency
CRS	Congressional Research Service
EPPR	Emergency, Prevention, Preparedness and Response
HSPD	Homeland Security Presidential Directive
IARPC	Interagency Arctic Research Policy
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
KBG	Kuzeybatı Geçidi
KDG	Kuzeydoğu Geçidi
KDY	Kuzey Deniz Yolu
Km	Kilometre
LNG	Liquefied Natural Gas

MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NEP	Northeast Passage
NP	Northwest Passage
NSAR	National Strategy for the Arctic Region
NSPD	National Security Presidential Directive
NSR	Northern Sea Route
NSS	National Security Strategy
NSTC	National Science and Technology Council
OCS	Outer Continental Shelf
OSTP	Office of Science and Technology Policy
PAME	Protection of Arctic Marine Environment
RF	Russia Federasyonu
SDWG	Sustainable Developments Working Group
TDY	Transpolar Deniz Yolu
TSR	Transpolar Sea Route
USGS	United States Geological Survey

1. GİRİŞ

Küresel ısınma olarak bilinen dünya yüzeyindeki sıcaklık artışı ve bu artışın etkisiyle ortaya çıkan iklim değişikliği, XXI. yüzyılın en önemli sorunları arasında yer almaktadır. İklim değişikliği sadece canlıların yaşam alanlarını değil; devletlerin hem iç ve dış politikalarını hem de güvenlik yaklaşımlarını etkilemektedir. Buzullarla kaplı Arktik Okyanusu ve çevresindeki alanlar ile Antarktika, iklim değişikliğinden en fazla etkilenen alanlar yer almaktadır. Bu bölgelerde iklim değişikliğinin ekosisteme zarar vermesi bir tehdit olarak algılanarak, gerekli önlemlerin alınması için uluslararası alanda çalışmalar yürütülmektedir. Ancak bu bölgelerdeki buzulların erimesi, buz kütleleri altında kalan keşfedilmemiş enerji kaynaklarına erişimin kolaylaşması ve deniz yolu ulaşımında kullanılabilecek yeni rotaların açılması gibi fırsatların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle Arktik Okyanusu ve çevresinde ortaya çıkan bu fırsatlar, kıyıdaş devletlerin iç ve dış politikalarını etkilemektedir.

2000 yılından itibaren Arktik Okyanusu ve çevresindeki alanlarda petrol, doğalgaz ve sıvı doğalgaz miktarı hakkında yapılan tahminler, bölgenin jeopolitik önemini arttırmıştır. Bu durum Akdeniz, Hazar Denizi ve Güney Çin Denizi gibi dünya üzerindeki diğer deniz alanlarında olduğu gibi Arktik'te kıyıdaş devletler arasındaki anlaşmazlıkların ve çatışmaların başlayacağına yönelik çalışmaların yapılmasına ve bu konunun Uluslararası İlişkiler disiplinde çokça ele alınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda bu tezin konusu; iklim değişikliği nedeniyle Arktik'teki buzulların erimesi sonucunda enerji kaynaklarına erişimin kolaylaşması ve kıyıdaş devletlerden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) enerji politikalarının nasıl etkilendiğinin ele alınması olarak belirlenmiştir.

Arktik'teki enerji kaynaklarının kıyıdaş devletlerin iç ve dış politikalarında hem ulusal güvenlik hem de enerji güvenliği açısından ön plana çıkması, son dönemlerde alan yazında bu konu hakkında yapılan çalışmaların artmasına neden olmuştur. Genel bir değerlendirme yapıldığında bu konuda yapılan çalışmalarda, Arktik'teki iklim değişikliğinin Arktik politikalarını değiştirdiği konusunda fikir birliğinin olduğu göze çarpmaktadır.¹ Bu noktada Arktik politikalarındaki değişim pozitif bir gelişme

¹ Detaylı bilgi için bakınız. Paul A. Berkman, "Our Common Future in the Arctic Ocean", *The Round Table* 101, no. 2 (2012): 123-135. Duncan Depledge ve Royal Holloway, "Climate Change, Geopolitics, and Arctic Futures", *Environment, Climate Change and International Relations*, ed. Gustavo Sasa-Nunez ve Ed Athinks, 162-174. Bristol: E-International Relations Publishing, 2016. Peter Newell ve

olarak değerlendirildiğinde “işbirliği”, negatif yönlü olduğunda ise “çatışma” kavramları kullanılarak ele alınmıştır.² Bu kapsamda “işbirliği” kavramı; çevrenin korunması, arama ve kurtarma çalışmaları ve sürdürülebilir kalkınma gibi konuların ele alındığı çalışmalarda ön plana çıkmaktadır.³ Bir diğer yandan “çatışma” kavramı ise petrol ve doğalgaz kaynaklarının erişilebilir ve teknolojik gelişmeler ile daha kolay çıkarılabilir olması kıyıdaş devletlerin Arktik’teki egemenlik ve hak iddialarını arttırdığı gerekçesiyle Arktik’in potansiyel bir çatışma alanına dönüşebileceğini vurgulamak için kullanılmıştır.⁴ Bu çalışmalarda Arktik, hem işbirliği hem de çatışma alanı olarak ele alınmasına rağmen teorik ve kuramsal bir çerçeve çizilmeksizin, gelişmelerin kronolojik bir sıraya göre analiz edilerek tarihî bir süreç veya dönemin ön plana çıkan olayları üzerinden bir analiz yapılmıştır.

Arktik ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, özellikle son on yılda bölgeye yönelik ilginin ve yapılan çalışmaların sayıca arttığı görülmektedir. Bu noktada Arktik bölgesinin 2014 yılından itibaren yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarına konu olmaya başlanmıştır. Bu kapsamda yazılan yüksek lisans tezleri değerlendirildiğinde, iklim değişikliğinin Rusya Federasyonu’nun (RF) enerji güvenliği ve Arktik politikalarını nasıl etkilediği konusuna yönelik çalışmaların sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. RF’nin, Arktik politikalarını konu alan çalışmasında Berkul, hem realist hem de liberalist çerçeveden analiz yaparken; Dağıstan, neorealist çerçeveden analiz yapmayı tercih etmiştir.⁵ Bir diğer yandan konu olarak tek başına ABD’nin Arktik politikalarını değerlendiren bir çalışmanın olmamasına rağmen, Toker “United States and Russia in the Arctic Energy Future: Rivalry or Harmony?” başlıklı tezinde ABD ve RF’yi Arktik’teki iki büyük güç olarak ele almış ve enerji

Richard Lane, “A Climate for Change? The Impacts of Climate Change on Energy Politics”, *Cambridge Review of International Affairs*, (2018): 1-18.

² Shebonti R. Dadwal, “Arctic: The Next Great Game in Energy Geopolitics”, *Strategic Analysis* 38, no. 6 (2014): 812-824. Kathrin Keil, “The Arctic: A New Region of Conflict? The Case of Oil and Gas”, *Cooperation and Conflict* 49, no. 2 (2014): 162-190.

³ Sebastian Knecht, “The Politics of Arctic International Cooperation: Introducing A Dataset on Stakeholder Participation in Arctic Council Meetings, 1998-2015”, *Cooperation and Conflict* 52, no. 2 (2017): 203-223. Ingvill M. Elgsaas, “Arctic Counterterrorism: Can Arctic Cooperation Overcome Its Most Divisive Challenge Yet?”, *The Polar Journal* 9, no. 1 (2019): 29.

⁴ Oyvind Osterud ve Geir Hnneland, “Geopolitics and International Governance in the Arctic”, *Arctic Review on Law and Politics* 5, no: 2 (2014): 156-176. Kathrin Keil, “The Arctic: A New Region of Conflict? The Case of Oil and Gas”, *Cooperation and Conflict* 49, no. 2 (2014): 162-190.

⁵ Ali Berkul, “Analyzing the Impact of Climate Change on Energy Security Policy of Russia in the Arctic Region”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi, 2019). Ferhat Dağıstan, “RF Federasyonu’nun Vladimir Putin Dönemi Arktik Politikası”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, 2020).

güvenliğine yönelik politikalarını oyun teorisi çerçevesinde değerlendirmeye çalışmıştır.⁶ Bu bağlamda Arktik bölgesini konu alan çalışmalarda bölge devletlerinin dış politikaları değerlendirilirken, bütüncül bir analiz yapılmasına imkân veren neoklasik realist teorinin kullanılmamış olması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Bu bilgiler ışığında, bu tezin amacı; iklim değişikliğinin Arktik bölgesinde bulunan enerji kaynakları üzerindeki egemenlik mücadelesini nasıl etkilediği değerlendirilerek ABD'nin Arktik'teki enerji güvenliğine yönelik politikalarında neden olan değişimi ve bununla ilgili yaşanan stratejik dönüşümü açıklamaktır. Bunun dışında, bölge devletlerinin Arktik dış politikalarına yönelik yapılan çalışmalarda kuramsal çerçeve olarak neoklasik realizmin kullanılmaması nedeniyle bu tezde ilgili teorinin verileri kuramsal çerçeve üzerinden yapılandırılmış ve bu yönüyle literatürdeki eksikliğin bir nebze olsa da giderilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda tezin temel araştırma sorunsalı; “iklim değişikliğinin etkisiyle Arktik'teki enerji kaynaklarına erişimin kolaylaşması, ABD'nin ulusal çıkarlarını ve enerji güvenliği politikalarını nasıl etkilediğiyle” ilgilidir. Bu araştırma sorusu kapsamında cevaplanacak olan alt araştırma soruları ise şunlardır:

1-) İklim değişikliği Arktik bölgesindeki kıyıdaş devletlerin enerji kaynakları ve yeni deniz yolları üzerindeki hak iddialarını nasıl etkiledi?

2-) ABD'nin Arktik'teki enerji politikalarını etkileyen sistemik faktörler nelerdir?

3-) 2001-2020 yılları arasında ABD'nin Arktik politikalarını belirlerken, liderlerin algılarını nasıl şekillendirmiştir?

Yukarıda belirtilen sorunsalın kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi ve alt araştırma sorularının yanıtlanmasında neoklasik realizm bu çalışmanın kuramsal çerçevesi olarak belirlenmiştir. Neoklasik realizm, uluslararası sistemden gelen dış uyarıcıların devletlerin dış politika davranışlarına dönüşmesi sürecinde devletlerin iç yapılarını da dış politika analizine dahil ederek bütüncül bir analiz yapılmasına imkân vermektedir. Bu bağlamda, neoklasik realizm, bu tezin ikinci bölümde detaylı bir

⁶ Seray Toker, “United States and Russia in the Arctic Energy Future: Rivalry or Harmony”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi: İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2014).

şekilde açıklanmıştır. İkinci bölümde öncelikle realist teorinin felsefi gelişim süreci ve bu süreçte realist yaklaşıma bilgi birikimine katkıda bulunan Thucydides, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, Edward H. Carr, Hans Morgenthau ve Kenneth Waltz gibi düşünürler ve eserleri incelenmiştir. Bu sayede hem sistemik faktörlerin hem de devletlerin iç yapısının analize dahil edilerek dış politika analizinin yapılmasına imkân veren neoklasik realizmin temelleri ve gelişim süreci kapsamlı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde bağımlı, bağımsız ve ara değişkenler de irdelenmiştir. Devletlerin kriz durumlarında karar alma sürecinden uluslararası sistemdeki yapısal değişimlere verdikleri tepkilere kadar geçen süreçte geliştirdikleri dış politika stratejileri, bağımlı değişken olarak kabul edilmektedir. Bağımsız değişken ise devletlerin varlıklarını devam ettirdikleri uluslararası sistemin devletler üzerinde yarattığı sistemik baskıdır. Devletlerin uluslararası sistemdeki dış politika stratejilerini ve davranışlarını belirleyen son değişken ise devletlerin iç yapılarını inceleyen ara değişkenlerdir. Ara değişkenler; liderlerin algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve yerel kurumlar olarak dört farklı açıdan incelenmektedirler.⁷

Bu noktada ön plana çıkan bir diğer konu ise neoklasik realizmin güncel bir yaklaşım olarak gelişim sürecinin hâlâ devam etmekte olmasıdır. Bu nedenle neoklasik realizm açıklanırken, daha çok teorinin kurucusu olarak kabul edilen Gideon Rose ve öncü isimlerinden Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell ve Norrin M. Ripsman'ın eserleri temel kaynak olarak ele alınmıştır. Ayrıca neoklasik realizm, gelişmeye devam eden bir teori olarak ele alındığı için teoriye karşı yöneltilen eleştirilere de yer verilmiştir. İkinci bölümün sonunda ise tezin konusunu oluşturan enerji güvenliği kavramı tartışılmış ve neoklasik realizmin enerji güvenliğiyle ilgili değerlendirmeleri analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde ise tezin konusu olan Arktik Okyanusu ve çevresi olarak bilinen Arktik bölgesi ve jeopolitik önemi, hukukî statüsü ve iklim değişikliğinin etkisiyle ortaya çıkan enerji kaynakları ve yeni deniz yolları açıklanmıştır. Bu bölümde öncelikle bölgenin jeopolitik önemi ele alınmış ve ABD'nin Arktik sınırları ve Alaska bölgesi tanıtılmıştır. Daha sonra Arktik

⁷ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics* (New York: Oxford University Press, 2016): 7-9.

Okyanusu'nun Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) göre hukukî statüsü ve deniz yetki alanları betimlenmiştir. Ayrıca BMDHS'ye ABD'nin neden taraf olmadığına da değinilmiştir. Son olarak iklim değişikliğinin Arktik bölgesini nasıl etkilediği ve sonuçları arasında yer alan enerji kaynaklarına erişim ve yeni deniz yollarının açılmasıyla kıyıdaş devletler için bir fırsat olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu bölümde Arktik Okyanusu ve çevresinin, ABD'nin Arktik sınırlarının ve Arktik'teki yeni deniz yollarının haritalar kullanılarak somutlaştırılması, bölgenin jeopolitik öneminin kavranması ve 4. Bölümde tartışılan gelişmelerin daha kolay anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Arktik'te enerji kaynaklarının hangi bölgelerde ve ne kadar olduğunu gösteren tablolar da ABD'nin Arktik'teki enerji kaynaklarının oranı ve miktarını belirtmesi açısından bir sonraki bölümdeki gelişmelere ışık tutmaktadır.

Dördüncü bölümde ise Arktik Okyanusu'na kıyısı olan beş devletten biri olan ABD'nin Arktik'te ulusal çıkarlarını ve enerji güvenliğini sağlamaya yönelik politikaları neoklasik realizm çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bölümde 2001-2020 yılları arasındaki dönem taksim edilerek, 2001-2009 yılları arasında George W. Bush, 2009-2017 yılları arasında Barrack Obama ve 2017-2020 yılları arasında Donald Trump olmak üzere üç farklı döneme ayrılmıştır. Öncelikle Bush, Obama ve Trump döneminde ABD'nin Arktik politikaları açıklanarak küresel ve bölgesel gelişmelerin Arktik politikalarına etkileri sistemik faktörler ve başkanların algılarının Arktik politikalarına etkileri yerel faktör olarak ele alınarak değerlendirilmiştir. Böylece iklim değişikliğinin Arktik bölgesi üzerindeki etkilerinin artmaya başladığı ilk dönemlerden günümüze kadar geçen süreçte ABD'nin Arktik politikaları, ulusal çıkarları ve enerji güvenliği açısından neoklasik realizm çerçevesinde bütüncül bir şekilde incelenmiştir.

Tezin kuramsal çerçevesi olarak belirlenen neoklasik realizm, dış politika analizinde sistemin devletler üzerinde yarattığı baskının karar alıcıların düşünce yapısında ve zihinlerinde şekillenerek dış politika kararlarına dönüştüğü temel kabullenimle oluşturulmuştur. Bu kabulden yola çıkılarak, uluslararası sistemde meydana gelen değişimlerin ABD başkanlarının algılarıyla şekillenerek, Arktik'e yönelik ulusal çıkar ve enerji güvenliği politikalarının belirlenmesi sürecinde bütüncül bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, iklim değişikliğinin etkisiyle

Arktik'in daha ulaşılabilir bir alan haline gelmesi nedeniyle bölgenin jeopolitik öneminin arttığı, ABD başkanlarının bölgeye yönelik algılarının değiştiği ve bu algıların Arktik dış politika stratejilerini belirlediği iddia edilmektedir. Bu bağlamda tezde Bush, Obama ve Trump'ın başkan oldukları dönemde uluslararası sistemden gelen uyarıları farklı açılardan algıladıkları ve farklı dış politika çıktılarına dönüştürdükleri varsayılmaktadır.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada, birtakım sınırlılıklar da bulunmaktadır. İlk sınırlılık alanı, incelenen dönemin on dokuz yıllık bir süreyi kapsamaması nedeniyle konuyla bağlantısı olmayan veya arka planda kalan bazı olayların göz ardı edilmesi ve kapsam dışında bırakılmasıdır. Bir diğer sınırlılık ise neoklasik realist teoride yerel faktörler olarak kabul edilen ara değişkenlerden sadece liderlerin algılarının analize dahil edilmesidir. Bu bağlamda üç liderin algılarının daha detaylı bir şekilde analiz edilebilmesi için diğer ara değişkenlerden stratejik kültür, yerel kurumlar ve devlet-toplum ilişkileri kapsam dışında tutulmuştur. Üçüncü sınırlılık ise bu tezin 2020 yılının Temmuz ayında tamamlanması nedeniyle Kasım ayında yapılacak olan seçimlere kadar olan sürece ve 2021 yılının Ocak ayında yeni başkanlık döneminin başlamasına kadar olan son beş aylık Trump dönemi politikaları ele alınamayacak olmasıdır. Son sınırlılık ise referans olarak alınan kaynaklarda Türkçe kaynakların İngilizce kaynaklar ile kıyaslandığında sayıca az olmasıdır. Neoklasik realizmin temel kaynaklarının İngilizce yazılmış olması ve Arktik ile ilgili konulara İngilizce literatürde daha çok tartışılması, Türkçe kaynak kullanımını sınırlandıran en önemli etken olmuştur.

Son olarak bu çalışmada konunun bütüncül ve kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi için en uygun yöntem olan nitel araştırma yöntemlerinin veri toplama araçları arasında yer alan doküman inceleme tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi yapılırken, realist teorinin temel metinleri, kitapları, makaleleri, resmî belgeleri (antlaşma metinleri, toplantı tutanakları, raporlar, başkanların konuşma metinleri), gazete haberleri ve haritalar kullanılmıştır. Özellikle son bölümde haber sitelerinden alınan haberlere çokça yer verilmesi, gelişmelerin farklı basın kanallarındaki yansımalarının görülmesini ve çok yönlü değerlendirmeler yapılmasını kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda doküman incelemesi tekniği ile elde edilecek veriler

tanımlanma, kavramsallaştırma ve bağlantıların açıklanması gibi aşamaları olan içerik analizi tekniği ile analiz edilerek araştırma soruları cevaplanarak sonuca ulaşılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: NEOKLASİK REALİZM VE ENERJİ GÜVENLİĞİ

Uluslararası siyaset yüzyıllar boyunca tarihçiler, uluslararası hukukçular ve siyaset felsefecileri tarafından yazılmasına rağmen, Uluslararası İlişkiler ayrı bir disiplin olarak, I. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından 1919 yılında Aberystwith'teki Wales Üniversitesi'nde Woodrow Wilson Uluslararası Politika Kürsüsü'nün kurulması ile tanınmıştır.⁸ Disiplinin kurulmasıyla birlikte tüm dünyayı etkileyen bir savaşın yeniden yaşanmaması için savaşların nedenlerinin anlaşılması ve önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çerçevede dönemin önde gelen akademisyenleri, I. Dünya Savaşı'nın nedenleri, böyle bir savaşın yeniden yaşanmaması için yapılması gerekenler ve yeni uluslararası düzenin hangi temeller üzerine inşa edileceği gibi soruları yanıtlanmaya çalışmıştır.⁹ Bu sorulara verilen yanıtlar ise Uluslararası İlişkiler disiplinindeki başat teorilerin şekillenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca verilen farklı yanıtlar disiplin içindeki büyük tartışmaları başlatmış ve disiplinin düşünsel anlamda zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

Uluslararası İlişkiler teorilerinin araştırma konusu, farklı toplulukların bir arada olmasının “felsefi, sosyo-kültürel ve ekonomi-politik” koşullarının incelenmesidir.¹⁰ Bu çerçevede Uluslararası İlişkiler teorileri, uluslararası siyasetin yapısını, sorunlarını, değişim ve dönüşüm süreçlerini kavramsallaştırarak açıklamalar getirmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda bu teoriler araştırma nesnesinin, analiz düzeyinin ve analiz biriminin belirlenmesini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle teoriler sadece açıklamak veya tahmin etmekle kalmaz, insanlar için hangi müdahale ve eylem ihtimallerinin olduğunu söylerler; yalnızca açıklamaya yönelik imkânları değil, aynı zamanda etik ve pratik alandaki ufuklarımızı da tanımlamaya çalışmaktadır.¹¹ Bu bilgiler ışığında getirdikleri farklı açıklamalar ve bakış açılarıyla Uluslararası İlişkiler teorileri, olayların farklı açılardan incelenmesi kolaylaştıran araçlar olarak kabul edilmektedir.

⁸ Scott Burchill ve Andrew Linklater, “Introduction”, içinde *Theories of International Relations*, ed. Andrew Linklater, (New York: Palgrave Macmillan, 2013), 6.

⁹ Burchill ve Linklater, 8.

¹⁰ Muhammed A. Ağcan, “Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi”, içinde *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, ed. Evren Balta, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 107.

¹¹ Steve Smith, “Positivism and Beyond”, içinde *International Theory: Positivism & Beyond*, ed. Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski, (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 13.

Bu tezin kuramsal çerçevesini, devletlerin dış politika stratejilerinin belirlenmesi ve karar alma süreçlerinde hem sistem hem de yerel dinamikler dikkate alınarak bütüncül bir dış politika analizi yapılmasına imkân vermesi açısından neoklasik realizm yaklaşımı oluşturmaktadır. Neoklasik realizm, disiplini şekillendiren temel teorilerden biri olan Realizme kendi içerisinde yapılan eleştiriler sonucunda ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, öncelikle insan doğasından yola çıkarak devletlerin davranışlarını analiz etmeye çalışan klasik realizm ve ona tepki olarak ortaya çıkan neorealizm ve gelişim süreci ele alınacaktır. Son olarak hem klasik realizm hem de neorealizmden aldığı görüşleri sistematik hale getirerek devletlerin dış politika hedef ve davranışlarını bütüncül bir şekilde açıklayan neoklasik realizmin ortaya çıkış ve gelişim süreci tartışılacaktır.

2.1. Uluslararası İlişkiler Teorisi Olarak Realizm

Uluslararası İlişkiler disiplininin kurucu teorisi olarak kabul edilen idealizm, I. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası ilişkilerin barışçıl bir şekilde sürdürülebileceği fikrine dayanmaktadır. Bu nedenle disiplinin I. Dünya Savaşı'ndan sonra idealizm ile doğduğu ve II. Dünya Savaşı sonrasında ise realizm etrafında hızla şekillendiği kabul edilmektedir.¹² Uluslararası İlişkiler disiplininin ortaya çıkmasında idealizm ve realizm arasındaki tartışma bir dönüm noktası olarak görülmektedir.¹³ Ayrıca idealist olarak belirtilen yazarların kendilerini idealist olarak tanımlamadığı, onları eleştirenler tarafından bu adın verildiği bilinmektedir.¹⁴

Özellikle 1930'lu yıllarda uluslararası siyasette yaşanan gelişmeler idealistlerin dünya barışının sağlanmasını hedefleyen uygulamalarının sorgulanmasına neden olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti'nin de küresel sorunlara çözüm üretememesi ve idealizmin yaklaşan yeni dünya savaşını önleyemiyor olması içerisinde bulunan uluslararası düzeni tanımlama arayışlarını başlatmıştır. Bu dönem, idealist politika uygulamalarına yönelik eleştiriler çerçevesinde yeni fikirlerin ortaya çıkması için uygun bir ortam olmuştur. Realizmin temellerinin atıldığı bu dönemde Edward H. Carr, 1939 yılında yayımlanan "The

¹² Atila Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm- Realizm Tartışması", içinde *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, ed. Atila Eralp, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 59.

¹³ Eralp, a.g.e., 57.

¹⁴ Hedley Bull, "The Theory of International Politics 1919-1969 (1972)", içinde *International Theory Critical Investigations*, ed. James Der Derian, (London: Palgrave Macmillan, 1995), 185.

Twenty Years' Crises 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations" adlı kitabında iki savaş arası dönemde ütopya olarak adlandırdığı idealistleri sadece ideal uluslararası ahlakın ne olması gerektiğine odaklanmaları ve şiddet eylemlerinde bulunan devletlerin ahlaki davranışlarını göz ardı etmeleri nedeniyle eleştirmektedir.¹⁵ Ayrıca uluslararası alanda ütopya ve gerçekliğin arasındaki genişlemeye bakıldığında, filozofların teorisi ve sıradan insanların bilinçsiz varsayımlarına dayanan uygulama arasındaki ayrışmada da görülmektedir.¹⁶ Bu bilgiler ışığında, ortaya çıktığı koşullar itibarıyla idealizm ideal bir dünya düzeni kurulması hayalini gerçekleştirmeye önem verirken; realizm savaşın doğal bir olgu olduğu varsayımından yola çıkarak uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışmaktadır.

İdealizme getirdiği eleştiriler ile iki savaş arası dönemdeki küresel siyaseti ve devletlerin arasındaki ilişkileri olması gerektiği gibi değil, olduğu gibi açıklamayı amaçlayan realizm disiplinin bir diğer kurucu teorisi olarak kabul edilmiştir. Ancak küresel siyasetteki değişim ve dönüşümler realist teorisinin gelişim sürecini etkilemiştir. Dönemin içerisinde bulunan koşulları daha iyi açıklanmayı amaçlayan düşünürler, bazı temel varsayımlara bağlı kalarak realist teoriyi yeniden şekillendirmişlerdir. Bu çerçevede özellikle analiz seviyesi noktasında farklılaşan, tarihsel süreçte ortaya çıkış sırasına göre klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizm olmak üzere üç farklı realist akım bulunmaktadır.

2.1.1. Klasik Realizm

Uluslararası İlişkiler disiplininde realizmin ortaya çıkış süreci ve hâkimiyeti II. Dünya Savaşı'nın başladığı dönem olarak kabul edilse de alan yazında Thucydides, Niccolo Machiavelli ve Thomas Hobbes'un klasik realist düşüncenin felsefi temellerini attığı görüşü hâkimdir. Bu görüş realizmin XX. yüzyılda ortaya çıkan bir akım olmadığı, kendi içerisinde tarihsel sürekliliği olan tutarlı ve köklü bir düşünce olduğunu desteklemektedir.¹⁷ Bir diğer yandan hem realizmin felsefi temellerini oluşturan düşünürlerin hem de iki savaş arası dönemde uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan akademisyenlerin eserlerinden yola çıkan Carr ve Hans J. Morgenthau, teorisinin XX. yüzyıldaki en önemli temsilcileridir. Carr ve Morgenthau

¹⁵ Edward H. Carr, *The Twenty Years' Crises' 1919-1939*, 2. Baskı (London and Basingstoke: The Macmillan Press, 1946), 146.

¹⁶ Carr, a.g.e., 147.

¹⁷ Yeldar B. Kalkan, *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma*, (Ankara: Nobel, 2018), 49.

devletlerarası ilişkileri sistematik bir şekilde açıklayarak klasik realizmin temellerinin güçlenmesine katkıda bulunmuşlardır.

Thucydides (M.Ö. 471-400), realist gelenekteki ilk yazar olmasının yanı sıra Uluslararası İlişkiler disiplininin kurucusu olarak bilinmektedir. “History of the Peloponnession War” başlıklı eserinde Atina ve Sparta arasındaki 28 yıl süren savaşın 21 yılını kronolojik olarak kaydetmiştir. Thucydides’in bu eserinde kahramanlık ve vahşet, zafer ve yenilgi, deha ve akılsızlık, onur ve hilekârlık öykülerinden oluşmakta ve sadece yaşandığı dönemdeki savaşların değil, yüzyıllar boyunca yaşanan tüm savaşların ortak özelliklerini ortaya koymuştur. Ayrıca Thucydides, amacının savaşta geçen olayları basitçe betimlemek olmadığını, savaşların doğasını ve neden tekrarlandığını açıklamak olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda liderlerin kendilerini meşrulaştırmak için savaş nedeni olarak bir olayı işaret ettiğini ancak asıl savaş nedenlerinin gösterilenden farklı olduğunu iddia etmiştir. Savaşların arkasındaki gerçek nedenlerini ortaya koymaya çalışan Thucydides’in Peloponnesson Savaşları eseri, realistler tarafından askerî ve siyasî güç mücadelesi çalışması olarak değerlendirilmiştir.¹⁸

Thucydides’e göre Peloponnesson Savaşları’nın nedeni, güç dengesinde meydana gelen kayma ile bağlantılı olarak korkudur. Atinalıların askeri gücünü arttırmaya başladığı zaman Sparta da Helen dünyasındaki etkisini kaybetme korkusu olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum ise silahlanma yarışı, güç dengesi, diplomasi, strateji, caydırma, ittifaklar, güçlü ve zayıf yönleri dair algı gibi kavramlar ile açıklanmıştır. Sistem üzerinden yapılan bu değerlendirmede, taraflardan birinin zararına olacak şekilde güç dengesinin bozulması karşılıklı olarak güvensizlik ve şüpheyne neden olmuştur. Atinalıların gücünü arttırmasının neden olduğu bu güvensizlik ortamında ise savaşın kaçınılmaz olduğunu ifade edilmiştir. Ayrıca yerel düzeyde ve devletlerin arasındaki güç kaymasının yanı sıra, paylaşılan ortak siyasal ve kültürel özelliklerde savaşın ortaya çıkmasında etkili olan faktörler olarak açıklanmıştır.¹⁹

¹⁸ Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi, *International Relations Theory*, 5. Baskı, (Boston: Pearson, 2012), 42.

¹⁹ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, 43-44.

Thucydides'in Peloponneson Savaşları'nın nedenleri ve savaş boyunca yaşanan süreci bir tarihçiden farklı olarak güç, güç dengesindeki kayma, silahlanma ve ittifaklar üzerinden değerlendirmeler ile açıklaması realizmin kurucu fikir babası olduğunu göstermektedir. Ayrıca Thucydides'in yaptığı değerlendirmeler, uluslararası ilişkilerde güvenlik ve hayatta kalmanın birincil değerler olduğu ve savaşın son karar mercii olduğu, güç politikasının ilke ve uygulamalarına göre hareket etmek dışında bir seçeneği olmayan devletlerarası anarşi olduğunu belirten Klasik Realist anlayışın en önemli örneğidir.²⁰

Klasik realist düşüncenin öncülerinden bir diğeri olan Machiavelli, 1513 yılında yazdığı ve Floransa'nın yöneticisi Lorenzo de Medici'ye ithaf ettiği "The Prince" başlıklı kitabında yöneticilerin yönetim şekilleriyle ilgili fikirlerini bir araya getirmiştir. Machiavelli, İtalyan şehir devletleri arasındaki karışıklıkların ve diğer devletlerin müdahalelerinin etkilerini analiz ederek bir yönetici de olması gereken özellikleri tanımlamıştır. Thucydides gibi Machiavelli de yöneticinin kişiliğinin siyasete olan etkisi, güç, güç dengesi, ittifak ve karşı ittifak kurulması ve farklı şehir devletleri arasındaki çatışmanın nedenleri hakkında yazmıştır. Ayrıca odaklanılan temel noktalardan bir diğeri ulusal güvenlik olmuştur. Bu nedenle Machiavelli'ye göre, esas olan devletin varlığını sürdürebilmesidir.²¹

Machiavelli, İtalya, İspanya ve Fransa arasındaki ilişkileri incelediğinde "Başkalarının güçlenmesine neden olanlar kendi sonlarını hazırlar; çünkü o güç ya kurnazlık yoluyla ya da zorla elde edilmiştir ve güç kazananlar bunların hiçbirine güvenmez."²² sonucuna ulaşmış ve bunun hiçbir zaman değişmeyeceğini iddia etmiştir. Bir diğeri yandan Machiavelli, prensliklerin gücünün nasıl ölçüleceği sorusuna, prenslerin kendi güçleriyle mi kendini koruyacağını yoksa başkalarının yardımına mı ihtiyaç duyacağını tartışarak cevap vermiştir. Para ve insan kaynağı açısından zengin olanların bu kaynakları kullanarak ordu oluşturduğunda savaş meydanında kendilerini koruyabileceğine inanan Machiavelli, bu kaynaklara sahip olmayanların ise başkalarının yardımına ihtiyaç duyabileceğini açıklamıştır.²³

²⁰ Robert Jackson ve Georg Sorensen, *Introduction to International Relations Theories and Approaches*, 5. Baskı, (Oxford: Oxford University Press, 2013), 69.

²¹ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, 45.

²² Niccolo Machiavelli, *Prens*, çeviren. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014), 21.

²³ Machiavelli, a.g.e., 53.

Machiavelli, devlet yönetimi konusunda da yöneticilere bazı önerilerde bulunmuştur. Öncelikle yöneticilerin verdiği sözleri tutmaları ve dürüstlüğe önem vermeleri gerektiğinin altını çizmiştir. Ancak yöneticilerin bu ilkelere uymadığını ifade etmiştir. Bu noktada siyasette mücadele ederken insanlara özgü olan yasalarla ve hayvanlara özgü olan zor kullanarak olmak üzere iki farklı yolun olduğunu açıklamıştır. Yöneticilerin ise bu iki yolu da bilmesi ve kullanması gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada Machiavelli, yöneticilere “Bir prensin hayvanlara özgü özellikleri kullanabilme gereksinimi olduğuna göre, prens hayvanlardan tilki ile aslanı örnek almalıdır; çünkü aslan tuzaklar karşısında savunmasızdır, tilki de kurtların karşısında.” önerisinde bulunmuştur.²⁴

Bu öneride Machiavelli insan doğasına özgü yasalar ile hareket edilmesinin genellikle mümkün olmadığını ve yöneticilerin genellikle ikinci yolu seçmesi gerektiğini ifade etmektedir. Hayvan doğasına özgü nitelikleri kullanan yöneticilerin ise hayvanlar arasından tilki ve aslanı seçmesi gerekmektedir. Aslan gibi güçlü olan bir yöneticinin karşısındakilere karşı tilki gibi kurnaz olması da gerekmektedir. Böylece yöneticilerin ellerinde bulundurdıkları gücün tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu önerileri dikkate alan bir yöneticinin daha başarılı olacağı iddia edilmektedir.

Klasik realizmde insan doğasına dair yaptığı varsayımları nedeniyle temel kaynaklardan bir diğeri Thomas Hobbes tarafından 1651 yılında yazılan “Leviathan”dır. İngilizce yazılan ilk genel politika teorisi olan bu eser, hükümetlerin temel sorumluluğunun halkın güvenliğini sağlamak olduğunu belirtmesi ve kralların kutsal haklarına son noktayı koymasından önemlidir.²⁵ Hobbes’un insan doğası hakkında yaptığı temel varsayımlar şunlardır:

- “1. İnsanlar doğuştan eşittir.
2. Eşitsizlikten güvensizlik doğar.
3. Güvensizlikten savaş doğar.”²⁶

Hobbes’a göre insanlar bedensel ve zihinsel yetenekleri bakımından eşittir. Bedensel olarak güçsüz olan bir kişinin ya gizli bir yeteneği ile ya da diğer zayıflarla

²⁴ Machiavelli, a.g.e., 85-86.

²⁵ Viotti ve Kauppi, International Relations Theory, 47.

²⁶ Thomas Hobbes, *Leviathan*, çeviren. Semih Lim (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 99-100.

birleşerek karşısındaki güçlü kişiyi yenmesi de bu eşitliğin göstergelerinden biridir. Ancak iki eşit olan iki kişi aynı anda aynı şeye sahip olmak isterse birbirine düşman olur ve güvensizlik ortaya çıkar. Güvensiz ortamın sona erdirilmesi için de gereken şey, bir kişinin diğerlerini egemenliği altına alarak kendisi için tehlike olabilecek tehditleri sona erdirmektir. Kendi güçlerini arttırmak ve güvenliklerini sağlamak için yapılan fetih ve istilalar bu duruma örnektir. Bu durumda insan doğasında “rekabet, güvensizlik, şan ve şeref”²⁷ olmak üzere üç temel kavga nedeni ortaya çıkmaktadır. Doğalarında bu özellikleri barındıran insanlar başka insanların sahip olduklarına egemen olmak; kendilerini korumak ve küçümsememek için şiddet kullanır. Böylece insanları korku altında bir arada bulunmalarını sağlayacak bir otorite olmadan savaş halindedir. Bu varsayımlardan yola çıkan Hobbes, “Devlet olmadıkça, herkes herkese karşı daima savaş halindedir.”²⁸ sonucuna ulaşmıştır. Hobbes, devletler arasındaki savaş durumunu ise şu şekilde açıklamıştır:

Rastgele insanların bir diğerine karşı savaş durumunda bulundukları bir dönem hiç olmamasına rağmen; bütün dönemlerde, krallar ve hükümlerlik sahibi kişiler, bağımsız oluşları nedeniyle, sürekli kıskançlık içinde olup birbirlerine silahlarını doğrultmuş ve gözlerini dikmiş gladyatörler gibidirler; yani, krallıklarının sınırlarına kalelerini, ordularını ve topraklarını dikmişler ve komşularına sürekli casuslar göndermişlerdir; bu bir savaş duruşudur.²⁹

Hobbes’un insan doğasına yönelik varsayımları, klasik realizmde devletlerin doğasının açıklanmasına rehberlik eden temel ilkeler olarak kabul edilmektedir. Merkezi bir iktidarın olmadığı durumlarda insanların anarşik bir ortamda mücadele etmeleri bu doğa durumunun bir sonucudur. Hobbes’a göre insanların bu doğa durumundan kaçmasının yolu tüm güçlerin Leviathan adının verildiği bir otoritede toplanmasıdır.³⁰ Ancak uluslararası ilişkilerde temelde eşit olarak kabul edilen devletlerin üzerinde bir üst otoritenin veya Leviathan’ın bulunmaması, devletlerin anarşik bir ortamda varlıklarını devam ettirmek için mücadele içinde olduklarını göstermektedir. Bu nedenle doğa durumunun bir sonucu olan anarşi, uluslararası politikanın baskın özelliklerinden biridir.

Felsefi kökenleri Thucydides’e dayanan klasik realizm, XX. yüzyılda Uluslararası İlişkiler disiplininin bir bilim olarak kabul edilmesiyle birlikte

²⁷ Hobbes, a.g.e., 99-101.

²⁸ Hobbes, a.g.e., 99-101.

²⁹ Hobbes, a.g.e., 102.

³⁰ Viotti ve Kauppi, International Relations Theory, 47.

sistematikleştirilerek tutarlı bir teori haline gelmiştir. İki savaş arası dönemde Milletler Cemiyeti'nin kuruluşuyla hedeflenen barış ve istikrarın sağlanamaması ve yaşanan krizlerin çözülememesi idealizme alternatif bir teorinin gelişmesine uygun bir zemin hazırlamıştır. Bu dönemin uluslararası düzenini idealizmi eleştirerek açıklayan Morgenthau ve Carr, klasik realizmin fikir babaları olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, ütopyacılar karşı fikirlerini güçlü ahlaki ilkeler ile açıklayan Reinhold Niebuhr, 1932 yılında yayımlanan “Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics” başlıklı kitabında uluslararası politikaya eleştirel bir yaklaşım getirmiştir.³¹ Realist teorinin ahlaki temellerini ortaya atan Niebuhr'un dünya meseleleri hakkında yazdıkları uluslararası teoriye eklenemeyecek kadar dağınık olduğu için, yazılarının uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi Morgenthau tarafından tartışılmıştır.³²

Carr, 1939 yılında yazdığı “The Twenty Years' Crises, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations” başlıklı kitabında yapmış olduğu idealizm eleştirisi ile ön plana çıkmaktadır. Bu kitapta Carr, uluslararası politika biliminin gelişme sürecini analiz ederek idealizmin iki savaş arası dönemde neden başarısız olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Carr'a göre, uluslararası politika bilimi kökenlerini büyük ve yıkıcı bir savaştan aldığı için bu yeni bilimin öncülerinin amacı savaşın tekrarlanmasını önlemektir. Başlangıç aşamasında olan diğer tüm bilimlerde olduğu gibi uluslararası politika bilimi de açık bir şekilde ütopiktir. Ayrıca bu aşamada eleştirel bir bakış için çaba gösterilmemiştir ve bu nedenle de dilekler, düşüncelerin önüne geçmiştir. Bilimin gelişmesi için doğal olan bu ütopik süreç sona erdiğinde düşünceler, dileklerin önüne geçmeye başlamaktadır. Gerçekçilik olarak adlandırılan bu süreç Carr'a göre tamamen doğal bir süreçtir. Ayrıca yeni bir bilimin doğduğu dönemlerdeki düşünceler amaca yönelik ve ütopik iken; yaşlanma döneminde doğuş amacını reddeden bir noktaya ulaşmaktadır. Bu doğrultuda siyaset biliminin ütopya ve gerçeklik olmak üzere iki yüzü bulunduğunu ifade eden Carr'a göre, sağlam siyasi yaşam ve siyasi düşünce, bu iki yüzün birlikte bulunduğu yerlerde bulunacaktır.³³

Aynı zamanda Carr, XVIII. ve XIV. yüzyılda gelişen bireylerin kendi çıkarlarını gözeterek toplumun çıkarlarını gözetmediği, toplumun çıkarlarını desteklerken de kendi

³¹ Torbjörn L. Knutsen, *A History of International Relations Theory*, (Manchester ve New York: Manchester University Press, 1992), 223.

³² Knutsen, a.g.e., 223.

³³ Carr, *The Twenty Years' Crises 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, 8-10.

çıkarlarını desteklediği varsayımına dayanan çıkarların uyumu (harmony of interest) kavramının ütopyacılığın temel dayanaklarından biri olduğunu ifade etmektedir. Ütopyacılar, Adam Smith tarafından yaratılan ve “laissez faire” ekonomisine dayanan çıkarların uyumu kavramının uluslararası ilişkilerde de uygulamaya çalışmışlar ve başarısız olmuşlardır. Carr’a göre bu başarısızlığın nedeni, çıkarların uyumunun sadece zayıfların çıkarları dışarıda bırakıldığında uygulanabilir hale gelmesidir.³⁴

Carr’a göre siyaset her zaman güç siyasetidir. Uluslararası alanda gücün iktidarın vazgeçilmez bir unsuru olduğunun farkına varılmamış olması, uluslararası hükümet kurma çabalarını arttırmıştır. Bu nedenle Ütopyacılar, Milletler Cemiyeti kurulduğunda gücün uluslararası alanda yok olacağına inancındaydı. Ancak güç, hükümetin vazgeçilmez bir aracıdır. Hükümetin uluslararasılaşması, gücün de uluslararasılaşması anlamına gelmektedir. Uluslararası hükümet gerçekte, yönetme amacıyla gerekli gücü sağlayan devlet tarafından yönetilmektedir. Bu nedenle Milletler Cemiyeti’ndeki eşitlik ilkesine ve her devletin tartışmalara katılma hakkı olmasına rağmen güç faktörünün etkisinin azalmadığı görülmektedir. Ayrıca Carr, uluslararası alanda gücü, askerî güç, ekonomik güç ve düşünce üzerindeki güç (power over opinion) olmak üzere üçe ayrı grupta incelemektedir. İlk olarak askerî güç, devlet yaşamında vazgeçilmez bir unsurdur. Bir devletin dış politikası sadece kullandığı araçlar ile değil, askerî gücüyle ve askerî gücünün diğer devletlerinkine oranıdır. Askerî güç ile olan bağlantısı nedeniyle ekonomik güç, her zaman siyasî gücün bir aracıdır. Ekonomi, ulusal politikaların bir aracı olarak sermaye ihracatı ve dış pazarların kontrolü yollarıyla silah olarak kullanılmaktadır. Son olarak düşünce üzerindeki güç, askerî ve ekonomik güç kadar önemlidir. İkna sanatı her zaman siyasî bir liderin en önemli araçlarından biridir. Ayrıca düşünce üzerinde güç kullanımı, modern dış politika araçları arasında yer almaktadır.³⁵

XX. yüzyılın en çok bilinen fakat en az anlaşılan klasik realist düşünürü olarak kabul edilen Morgenthau, uluslararası ilişkilerin “Papa”sı olarak anılmaktadır.³⁶ John Herz’e göre, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Morgenthau’nun entelektüel liderliğinde dünya meselelerinde daha realist yaklaşım savunulmuştur.³⁷ Uluslararası

³⁴ Carr, a.g.e., 42-50.

³⁵ Carr, a.g.e., 102-135.

³⁶ Martin Griffiths, Steven C. Roach ve M. Scott Solomon, *Fifty Key Thinkers in International Relations*, 2. Baskı, (London ve New York: Routledge, 2009), 50.

³⁷ John H. Herz, “Political Realism Revisited”, *International Studies Quarterly* 25, no 2 (1981): 183.

ilişkiler teorisinin işlevini tarihsel bir inceleme yöntemiyle yaşanan süreklilikleri ve değişimleri incelemek olarak gören Morgenthau'nun 1948 yılında yayımlanan "Politics Among Nations" başlıklı kitabı, realist ilkeleri kullanarak deneysel bir uluslararası politika teorisi inşa etme konusunda en sistematik girişim olarak görülmektedir.³⁸

Morgenthau, "Scientific Man versus Power Politics" başlıklı ilk kitabında rasyonalizmin insan doğasına, sosyal dünyanın doğasına ve aklın doğasına ilişkin varsayımlarının yanlış anlaşıldığını iddia etmektedir. Morgenthau'ya göre, insan doğasının biyolojik, ussal ve ruhsal olmak üzere üç boyutu vardır ve bu boyutlar insan davranışlarını belirlemektedir. Ayrıca tüm insanlarda ortak olan güç arzusuna dayanan güç politikası sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Thucydides, Machiavelli ve diğer düşünürlerin uluslararası politikanın doğasını hayatta kalma ve güç için bitmek bilmeyen bir mücadele olarak algıladığını belirten Morgenthau, modern uluslararası düşünce gelişmeden önce bile uluslararası ilişkiler anlayışının aynı olduğunu doğrulamaktadır.³⁹

Morgenthau, "Politics Among Nations" başlıklı kitabında güç, güç mücadelesi, güç dengesi, ulusal güç, uluslararası hukuk ve diplomasi gibi kavramları açıklayarak sistematik bir teori inşa etmeye çalışmaktadır. Uluslararası politikayı güç, ulusal çıkar ve devletlerin hayatta kalması gibi kavramlar etrafında rasyonel bir şekilde açıklamaya çalışan Morgenthau, devletlerin dış politika süreçleri ve uygulamalarını incelemektedir. İç ve dış politikada güç, gücün korunması, gücün arttırılması ve gücün gösterilmesi olmak üzere üç şekilde kendini göstermektedir. Bu üç durum uluslararası politikaya üç farklı eylem biçimi olarak yansımaktadır. İlk olarak devletler dış politikalarında güçlerini koruyarak gücün dağılımını değiştirmemektedir. İkincisinde devletler dış politikalarında güçlerini arttırarak güç dağılımını değiştirmeyi amaçlar ve emperyalizmi desteklemektedir. Son olarak, devletler dış politikasında gücünü arttırarak prestij politikalarını sürdürmektedir. Ayrıca Morgenthau, yaptığı bu analizlerin her zaman kesin olmadığını ve koşullara bağlı olarak değişebileceğini de ifade etmektedir.⁴⁰

³⁸ Griffiths, Roach ve Solomon, *Fifty Key Thinkers in International Relations*, 52.

³⁹ Hans J. Morgenthau, *Scientific Man versus Power Politics*, (London: Latimer House Limited, 1947), 12-43.

⁴⁰ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, (New York: Alfred A. Knopf, 1948), 21-22.

Ayrıca Morgenthau, siyasal realizmin altı ilkesini açıklayarak uluslararası politikanın realist açıklamasını yapmaktadır. Morgenthau'ya göre toplumlar insan doğasından gelen nesnel yasalar tarafından yönetilmektedir ve realizm bu yasalara inanmaktadır. Ayrıca realizme göre teori, gerçeklerin belirlenmesi ve akıl yoluyla anlamlandırılmasıdır. Uluslararası siyaseti anlamlandırmada siyasal realizme yol gösteren temel kavram ise güç açısından tanımlanan çıkarıdır. Çıkar kavramı her zaman evrensel olarak geçerlidir ancak tek ve sabit bir tanımla sınırlandırılmamaktadır. Politikanın özünde olan çıkar, içerisinde bulunulan zamanın ve mekânın koşullarından etkilenmemektedir. Siyasal realizme göre, devletlerin eylemlerinin ahlaki boyutları da önemlidir. Ancak evrensel ahlaki ilkeler devletlerin davranışlarına içerisinde bulunulan zamanın filtresinden geçirilerek uygulanmalıdır. Bu nedenle bireyler evrensel ahlaki ilkeler uğruna kendilerini feda edebilmesine rağmen, devletlerin temel önceliği ulusun hayatta kalmasıdır. Son olarak siyasal realizm ve diğer düşünce okulları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Diğer okulların aksine siyasal realistler, insan doğasına çok yönlü bakmaktadır. Bu nedenle hukuk ve iktisattan farklı olmak üzere siyasal realistler, siyasî alanın özerkliğine inanmaktadır.⁴¹

Morgenthau'nun sistematikleştirmeye çalıştığı uluslararası politika teorisi, tarihsel analiz açısından başarılı olsa da bazı noktalarda tutarsızlıklar bulunmaktadır. İlk olarak, kendi içinde bir amaç olan güç ile sona ulaşmak için bir araç olan güç arasında net bir ayrım yapılmamaktadır. İkincisi ise, analiz düzeyi sorunudur. Uluslararası politikanın doğası hakkındaki karamsarlığın nedeninin uluslararası sistemin anarşik doğası mı, yoksa insan doğasına ilişkin metafiziksel varsayımların mı olduğu açıkça ifade edilmemektedir. Son olarak, Morgenthau'nun teorisinde hem Amerikan dış politikasını savunması hem de gerçekliğin tanımını yapması arasında bir karşıtlık bulunmaktadır. Bu durum teori ve pratik arasındaki tutarsızlıklara neden olmakta ve Morgenthau'nun insan doğasından temel alan uluslararası politika teorisinin varsayımlarını zayıflatmaktadır.⁴²

Realist düşüncenin gelişim aşamaları incelendiğinde ortak dört temel varsayımı olduğu ortaya çıkmaktadır. İlk olarak anarşik bir düzende temel aktör devletlerdir. Bu

⁴¹ *Politics Among Nations* adlı eserin Morgenthau hayatı boyunca beş baskısı yapılmıştır. Yapılan güncellemeler nedeniyle baskılar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Siyasal Realizmin altı ilkesi eserin son baskısından alınmıştır. Bkz. Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, 5. Baskı, (New York: Alfred A. Knopf, 1973), 4-14.

⁴² Griffiths, Roach ve Solomon, *Fifty Key Thinkers in International Relations*, 54-56.

nedenle devletler analiz birimi olarak kabul edilmektedir. Devlet dışı kurumlar ve aktörler, devletlerden daha az önemlidir. İkinci varsayım ise devletlerin bütüncül bir aktör olduğudur. Devletler, bütünleşmiş tek bir birim veya kara kutu olarak kabul edildiği için iç yapıları analize dâhil edilmemektedir. Üçüncüsü ise devletlerin rasyonel bir aktör olduğudur. Devletler, dış politika karar alma süreçlerinde tüm alternatifleri değerlendirerek maksimum faydayı sağlayacak olan politikayı seçmektedir. Son olarak, devletlerin uluslararası alanda karşılaştıkları sorunlar arasında ulusal ve uluslararası güvenliğe dair sorunlar en önemlidir. Bu nedenle güç ve güç kullanımı devletlerin varlığını sürdürmelerinde en önemli konular olan askeri güvenlik ve stratejik sorunlar “yüksek politika”; daha az önemli olan ekonomik ve sosyal sorunlar “alçak politika” olarak değerlendirmektedir.⁴³

İnsan doğasını temel alarak devlet davranışlarını açıklamaya çalışan klasik realizm ortaya çıktığı dönemde Uluslararası İlişkiler disiplininin baskın teorisi haline gelmiştir. Ancak 1960’lı yıllarda Uluslararası İlişkiler disiplininin bilimselliği üzerine yapılan gelenekselcilik ve davranışsalcılık arasındaki tartışmada özellikle insan doğasına yaptığı vurgu nedeniyle klasik realizmin bilimselliği sorgulanmıştır. Ayrıca aynı dönemde Soğuk Savaş’ın getirdiği iki kutuplu uluslararası sistem ve beraberindeki gelişmeler klasik realizmin temel varsayımları ile açıklanamamıştır. Realizme yönelik eleştiriler, teorinin yeniden yapılandırılmasına ve yeni bir alt okul olarak neorealizmin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.1.2. Yapısal Realizm (Neorealizm)

Kenneth Waltz’un 1979 yılında yayınlanan “Theory of International Politics” başlıklı kitabıyla klasik realizm revize edilmiş ve Uluslararası İlişkiler disiplinde yeni bir alt okul olarak neorealizm ortaya çıkmıştır. Waltz bu kitabı yazarken, uluslararası politika teorilerini incelemek, var olan teorilerin eksikliklerini gidererek bir teori inşa etmek ve inşa edilen teorinin uygulamalarını incelemek olmak üzere üç hedefi olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴ Waltz yeni bir teori geliştirme hedefine bu kitabıyla ulaşmış olmasına rağmen, 1954 yılında yayınlanan “Man, The State and War: A

⁴³ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, 39-40.

⁴⁴ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, (Reading: Addison-Wesley Publishing Company, 1979), 1.

Theoretical Analysis” isimli ilk kitabında realizm eleştirileri ile disipline katkı yapmaya başlamıştır.

Waltz, “Man, The State and War” başlıklı ilk kitabında, Niebuhr ve Morgenthau’nun uluslararası politikaya dair görüşlerini eleştirmiş olsa da bazı ifadelerinde klasik realizmin etkisinde kaldığı görülmektedir. İlk olarak, Waltz, Morgenthau’nun yaptığı gibi, liberal politika yapıcılarını uluslararası ilişkileri tarihî olarak anlamakta başarılı olmadıkları için eleştirmektedir. İkinci benzerlik ise, Waltz’un klasik realizmin temel varsayımlarından biri olan uluslararası anarşiye vurgu yaparak uluslararası sistemi incelemesidir. Üçüncüsü ise, emperyalizm teorileri, liberal uluslararasıçılık ve dünya kamuoyu hakkındaki görüşlerinde klasik realist açıklamalara eklemeler yapmış olmasıdır. Son olarak, karar alıcılara verilen önemin değişmediği görülmektedir.⁴⁵

Waltz ilk kitabında, döneminin önemli tartışmalarından bir olan analiz seviyesi (levels of analysis) konusunda, bu kavram yerine imge (image) kavramını kullanarak farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu kavramı kullanarak zihinlerde bir resmin şekillenmesi sağlamayı amaçlayan Waltz, savaşların nedenlerini insan doğası ve davranışları, devletlerin iç yapıları ve uluslararası sistemin yapısı olmak üzere üç farklı imge ile açıklamıştır.⁴⁶ Waltz, daha sonra yazdığı “Theory of International Politics” kitabında ise savaşların nedenlerini birey ve devlet düzeyinde açıklayan teorileri indirgemeci; uluslararası düzeyde etkili olan sebepleri açıklayan teorileri ise sistemik olarak tanımlamıştır.⁴⁷ Bu doğrultuda Waltz, üçüncü imge olarak belirlediği sistem düzeyinde analiz ile realizmi yapısal bir çerçevede yeniden inşa etmiş ve neorealizmi geliştirmiştir.

Waltz’a göre, indirgemeci ve sistematik olmak üzere iki grupta incelenen uluslararası ilişkiler teorileri hem ulus-altı hem de ulus-üstü düzeyler ile ilgilenmektedir. Teoriler içeriklerinde bulunan materyallerin düzenlenme biçimlerine göre bu gruplara dâhil olmaktadır. İndirgemeci teoriler, birimlerin davranışlarını analiz etmeye çalışmaktadır. Ancak sadece devletlerin yapıları ve politikalarına göre

⁴⁵ Daniel Bessner ve Nicolas Guilhot, “How Realism Waltzed Off: Liberalism and Decisionmaking in Kenneth Waltz’s Neorealism”, *International Security* 40, no 2 (2015): 100-101.

⁴⁶ Kenneth N. Waltz, *Man, The State and War: A Theoretical Analysis*, (New York: Columbia University Press, 2001), 1-15.

⁴⁷ Waltz, *Theory of International Politics*, 18.

yapılan analizler ile betimlemeler yapılabilirken geçerli bir genelleme yapılamamaktadır. Ayrıca bir devrim olarak nitelendirilen yapısal değişimler, sistem içerisindeki birimlerin konumlarını değiştirerek davranışlarını etkilemektedir. Bu noktada sistemik teoriler farklı birimlerin farklı özelliklerine rağmen neden benzer şekilde davrandıklarını açıklamaya çalışmaktadır. Uluslararası politikayı sistemik düzeyde analiz edebilmek için ise diğerlerinden daha fazla ön planda olan devletlere odaklanmak gerekmektedir. Bu nedenle uluslararası politika teorisi sistemdeki büyük güçler üzerinden inşa edilmesine rağmen önemi daha az olan diğer devletlere de uygulanmaktadır.⁴⁸

Waltz'a göre devletler, doğa durumunda savaş halinde bulunmaktadır. Anarşik uluslararası sistemde devletler işlevleri açısından benzer birimler olarak nitelendirilmektedir. Hayatta kalmak ve varlıklarını sürdürmek, kendine yardım (self-help) sisteminde devletlerin temel kaygısıdır. Bu kaygı devletlerin davranışlarını belirlemektedir. Bu nedenle devletler bulundukları yapı içerisinde varlıklarını devam ettirebilmek için kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Dolayısıyla uluslararası alanda devletlerin kendilerini koruyabilmeleri ve diğer devletler karşısında avantajlı olabilmeleri için güç kullanmaları tek yol olarak ortaya çıkmaktadır. Güçlerini artırma çabasında olan devletler, küresel güç olma veya bir denge kurma amacıyla güç dengeleri kurmaya eğilimlidir. Bu noktada Waltz, anarşik bir düzenin olması ve devletlerin varlıklarını devam ettirme çabasının güç dengesinin devamlılığı için gerekli olan iki koşul olduğunu belirtmektedir. Anarşik düzende ise devletlerin en önemli amacı güvenliklerini sağlamaktır. Bu nedenle devletler güç dengesinin tarafları arasında zayıf olan tarafa katılmayı tercih ederek sistem içerisinde güvenliklerini korumaya öncelik vermektedir. Aynı zamanda sistemde de dengeye doğru bir eğilim olması dengenin bozulsa bile yeniden kurulacağını göstermektedir.⁴⁹

Waltz sistem içerisindeki büyük güçlerin sayısının sistemi nasıl etkilediğini, çok kutuplu ve iki kutuplu sistemlerdeki güvenlik sorunları açısından incelemektedir. Çok kutuplu dünyada kimin kim için tehdit olduğu ve bu güvenlik sorununun nasıl çözüleceği konularında belirsizlik daha fazla iken; iki kutuplu dünyada kimin kim için tehdit olduğu belirlidir.⁵⁰ Bu nedenle çok kutuplu sistem içerisinde bulunan devletlerin

⁴⁸ Waltz, a.g.e., 60-73.

⁴⁹ Waltz, a.g.e., 102-128.

⁵⁰ Waltz, a.g.e., 170.

birbirlerinin davranışlarını yanlış algılayarak herhangi bir tepki vermesi, dünya için daha büyük bir tehlike yaratmaktadır. Dolayısıyla iki büyük gücün olduğu sistemler, çok sayıda büyük gücün olduğu sistemlere göre daha istikrarlıdır. Bu noktada Waltz, çok kutuplu dönemlerde yaşanan gelişmelerden örnekler vererek, içerisinde bulunulan Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu yapının daha istikrarlı olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte iki kutuplu yapının da yıkılması, Waltz'un sistemde değişiklik olma ihtimalini öngöremediğini göstermektedir. Ancak Waltz bu konuda kendisine yapılan eleştirilere karşı, RF'nin gücünün azalmasının sistemi yıkmadığını, iki kutupluluğun değişime uğrasa da devam ettiğini ifade ederek düşüncelerini savunmaktadır.⁵¹

Waltz'a yapılan eleştiriler sadece Soğuk Savaş'ın sonunu öngörememesi ve iki kutuplu yapının yıkılmasını açıklayamaması ile kalmamıştır. Ayrıca istikrar kavramının iki kutupluluk ile açıklanması, analiz düzeyleri arasındaki ayrımın net olmaması, modelde yapısal değişim konusunda eksikliğin bulunmasının teoriyi durağanlaştırması gibi açılardan da eleştiriler yapılmıştır.⁵² Neorealizme yapılan eleştiriler teorinin kendisini yenilemesine neden olmuş ve farklı bakış açılarıyla uluslararası politika yeniden incelenmiştir. Bu doğrultuda güvenlik ve güç kavramlarını farklı açılardan ele alan savunmacı (defensive) ve saldırgan (offensive) realizm, neorealizmin alt okulları olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca savunmacı ve saldırgan realizm, neoklasik realizmin temelleri olması açısından da önem taşımaktadır.

2.1.2.1. Savunmacı realizm

Savunmacı realizme göre, uluslararası sistem sadece bazı koşullar altında devletlerin genişlemesini desteklemektedir. Anarşik bir uluslararası sistemde devletlerin kendi güvenliklerini arttırmak için kullandıkları araçlar, diğer devletlerin güvenliklerini azalmasına neden olmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan güvenlik ikilemi devletlerin gelecekteki niyetleri ve göreceli gücü hakkında endişelenmelerine neden olmaktadır. Devletlerin bu şekilde yayılcı politikalar izlemelerinin asıl nedeni ise liderlerin, güvenliğin sağlanabilmesi için saldırgan politikalar izlenmesinin

⁵¹ Kenneth N. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics", *International Security* 18, no 2 (1993): 52.

⁵² Griffiths, Roach ve Solomon, *Fifty Key Thinkers in International Relations*, 61-62.

gerekli olduğuna inanmalarıdır. Ancak savunmacı realizm, saldırgan politikalar yerine ılımlı stratejilerin izlenmesinin güvenliklerini sağlamalarının en iyi yolu olduğunu öne sürmektedir.⁵³

Uluslararası sistemdeki yapısal değişkenlerin devletlerin dış politikalarına ve uluslararası sonuçlara nasıl dönüştüğü sorusuna, savunmacı realizm dört varsayım ile cevap vermektedir. İlk olarak, güvenlik ikilemi anarşinin güçlü bir özelliğidir. İkincisi ise, savunma-saldırı dengesi, coğrafi yakınlık ve hammaddelere erişim gibi yapısal dönüştürücüler devletlerin arasındaki güvenlik ikileminin derecesini etkilemektedir. Üçüncü varsayım ise, maddi güç liderlerin hesaplamaları ve algıları aracılığıyla devletlerin dış politikalarını yönlendirmektedir. Son olarak, iç politikalar bir devletin dış çevreye verdiği tepkinin etkisini sınırlandırmaktadır.⁵⁴

Savunmacı realizmin en önemli temsilcisi olan Stephen Walt'a göre devletlerin algıladığı tehdit düzeyini etkileyen dört faktör bulunmaktadır: Bütünleştirilmiş güç (aggregate power), coğrafi yakınlık, saldırma gücü ve saldırgan niyetler. İlk olarak bütünleştirilmiş güç kavramı devletlerin askerî güç ile sahip olduğu nüfus, endüstriyel kapasite ve teknolojik düzeyin toplamını ifade etmektedir. Devletlerin sahip olduğu toplam güç olarak nitelendirildiğinde bütünleştirilmiş gücü fazla olan devletler diğerleri için o kadar fazla tehdit oluşturmaktadır. İkinci faktör coğrafi yakınlık ise devletlerin aralarındaki coğrafi mesafenin yakın veya uzak olmasının tehdit algısını etkilemesidir. Coğrafi olarak birbirine yakın olan devletlerin birbirlerini daha çok tehdit algılaya ihtimalini arttırmaktadır. Bir devletin sahip olduğu saldırma gücünün büyüklüğünün tehdit derecesini etkilemesi ise üçüncü faktördür. Son olarak devletlerin saldırgan niyetleri diğer devletleri provoke ederek dengeleme yapmalarına neden olmaktadır. Bu noktada özellikle niyetlerin algılaması, ittifak seçiminde önemli bir rol oynamaktadır.⁵⁵

Walt, yukarıda belirtilen faktörlerin neden olduğu bir dış tehdide karşı devletlerin dengeleme (balance) veya boyun eğme (bandwagoning) davranışlarından birini seçerek hareket ettiklerini iddia etmektedir. Dengeleme bir tehdit karşısında diğerleriyle ittifak yapılması olarak tanımlanırken; boyun eğme tehlikenin kaynağı

⁵³ Jeffrey W. Taliaferro, "Security Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Revisited", *International Security* 25, no 3 (2000-2001): 129.

⁵⁴ Taliaferro, a.g.e., 131.

⁵⁵ Stephan Walt, *The Origins of Alliances*, (Ithaca and Londra: Cornell University Press, 1990), 22-25.

olan taraf ile ittifak yapılması olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda devletlerin güçlü olan taraf ile boyun eğme davranışı yerine zayıf olan taraf ile dengeleme davranışını seçmeleri devletlerin daha güvenli olacağı anlamına gelmektedir. Devletlerin dengelemeyi tercih etmesinin nedenlerinden biri, potansiyel bir hegemon çok güçlü hale gelmeden durdurulamaz ise hayatta kalmalarının tehlike altında olmasıdır. İkinci neden ise, zayıf olan tarafın yardıma ihtiyacı olduğu için ittifaka katılan devletin etkisinin daha fazla olmasıdır. Aksi durumda ise, devletler boyun eğmeyi bir tür yatıştırma politikası olarak veya güçlü olan taraf ile zafer kazanmak için tercih edebilmektedir.⁵⁶

Sistemden ziyade devletlere odaklanarak devletlerin davranışlarını inceleyen savunmacı realizm, devletler için güvenliğin güçten daha önemli olduğu vurgulamaktadır. Ayrıca devletlerin sadece kendi güvenlikleri tehdit altında olduğunda siyasal çıkarları doğrultusunda yayılmacı politikalar izlediği ifade edilmektedir. Güvenlik konusu silahlanma bağlamında değerlendirildiğinde devletler genellikle savunma amaçlı silahlanma kapasitelerini arttırmayı tercih etmektedir. Aynı zamanda saldırgan politikaların uygulanmaması ve savunma amaçlı silahlanma diğer devletlere karşı daha iyi niyetle olunduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

2.1.2.2. Saldırgan realizm

Güç ve güvenliği temel alan bir diğer realist teori saldırgan realizmdir. John J. Mearsheimer, Waltz'un inşa ettiği neorealizme getirdiği eleştiriler etrafında şekillendirdiği kendi teorisini saldırgan realizm olarak isimlendirmektedir. Saldırgan realizm, Waltz'un devletlerin güç maksimize etmediği görüşüne karşı çıkarak, karşı karşıya kalacakları herhangi bir saldırı durumunda güçleri orantısında kendilerini savunabileceklerini iddia etmektedir. Bu nedenle devletlerin hayatta kalabilmek için güçlerini maksimize etmelerinin gerekli olduğunun altı çizilmektedir. Dolayısıyla saldırgan realizm için güç hem bir amaç hem de güvenlik sağlayıcı bir araçtır.

Salırgan realizmin en önemli temsilcisi Mearsheimer, "The Tragedy of Great Power Politics" başlıklı kitabında büyük güçlerin dünya güçleri arasındaki paylarını en üst düzeye çıkarmaya çalıştıklarını vurgulamaktadır. Ayrıca, güçlü bir devlet içeren

⁵⁶ Walt, a.g.e., 17-21.

veya potansiyel bir hegemon güç olduğu çok kutuplu sistemlerin savaşa daha yatkın olduğunu iddia etmektedir. Mearsheimer, Soğuk Savaşın sona ermesiyle büyük güçlerin güvenlik için birbiriyle daha az rekabet edeceği ve savaş ihtimalinin azaldığı bir dönem başladığını öne sürmektedir. Ancak bu büyük güçlerin uluslararası sistemden tamamen silindiği anlamına gelmemektedir. Büyük güçler uluslararası sistemdeki güç dağılımını kendi lehlerine olacak şekilde değiştirebilmek için fırsat aramaya devam etmektedir. Bu nedenle büyük güçler güçlerini maksimize etmeye çalışmaktadır. Mearsheimer'e göre büyük güçlerin saldırgan davranışlarının arkasındaki neden ise uluslararası sistemin yapısının devletleri saldırgan politikalara yönlendirmesidir. Uluslararası sistemin merkezi bir otoritenin olmaması, devletlerin her zaman biraz saldırgan askerî kapasiteye sahip olması ve devletlerin birbirlerinin niyetlerine güvenememesi gibi özellikleri devletlerin birbirlerinden korkmalarına neden olmaktadır.⁵⁷

Mearsheimer, büyük güçlerin güç ve hegemonya için birbirleri ile mücadele etmesinin nedenlerini uluslararası sistem hakkındaki beş varsayımı ile açıklamaktadır. İlk olarak, uluslararası sistem anarşik olmasına rağmen düzensiz ve kaotik bir ortam değildir. İkinci varsayıma göre devletler birbirlerini yok etmek ve birbirlerine zarar vermek için gereken saldırgan askerî güce doğaları gereği sahiptir. Bu nedenle her devlet birbiri için potansiyel bir tehlike olmasına rağmen askerî gücü daha fazla olan devletler daha büyük bir tehlike arz etmektedir. Üçüncü varsayım devletler birbirlerinin niyetlerinden emin olamamaktadır. Hiçbir devlet, diğer bir devletin kendisine karşı saldırı gücünü kullanıp kullanmayacağından emin değildir. Dördüncü olarak, büyük güçlerin temel amacı hayatta kalmaktır. Bu doğrultuda devletler, kendilerinin toprak bütünlüğünü ve iç işlerindeki bağımsızlığı korumaya odaklanmaktadır. Son varsayım ise büyük güçlerin rasyonel bir aktör olduğudur. Rasyonel bir aktör olan devletler hayatta kalabilmek için stratejik düşünerek davranışlarının uzun dönemde yaratacağı etkiyi hesaplayarak hareket etmektedir. Varsayımlarını bu şekilde açıklayan Mearsheimer, bu varsayımların devletlerin rekabetçi davranışlarını tamamen açıklamak zorunda olmadığını altını çizmektedir.⁵⁸

⁵⁷ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, (New York and London: W.W. Norton & Company, 2001), 1-3.

⁵⁸ Mearsheimer, a.g.e., 29-31.

2.1.3. Neorealizme Yönelik Eleştiriler ve Neoklasik Realizm

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte çift kutuplu yapının barışçıl bir şekilde sona ermesi, Uluslararası ilişkiler teorisi açısından beklenmeyen bir gelişme olmuştur.⁵⁹ Uluslararası ilişkiler teorilerinin Soğuk Savaş'ın tüm sonuçlarını öngörmesi beklenmese bile tahmin edilebilecek bazı sonuçları şu şekildedir: (1) süper güçlerden sadece birinin süper güç statüsünü kaybetmesi; (2) çöküşün nasıl gerçekleştiği; (3) çöküşe neden olan eğilimler; (4) çöküşe neden olan gelişmelerin zamanlaması; (5) Soğuk Savaş olmadan dünyanın nasıl olacağının taslağının çizilmesidir.⁶⁰ Bu sonuçların öngörülememesi, savaş sonrasında düzendeki dönüşümünün nasıl olacağı hakkında tartışmaların yapılamamasına ve değişimin teorik olarak açıklanamamasına neden olmuştur. Realist teorinin önde gelen yaklaşımı neorealizm de Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile büyük bir darbe almış ve diğer yaklaşımların meydan okumasıyla karşı karşıya kalmıştır.⁶¹

Neorealizme yöneltilen eleştiriler; sistemin kendisini oluşturan devletlerden daha önemli olması, temellerinin pozitivist ilkelere dayanması, bir süreç olarak tarihin inkâr edilmesi, sistemdeki değişimi açıklayamaması, iş birliği ve kuralları açıklamada yetersiz kalınması ve yapı-yapan ilişkisinin incelenmemesi olmak üzere altı başlıkta toplanmaktadır.⁶² Neorealizme yöneltilen eleştirilerin başında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemdeki değişimin açıklanamaması gelmektedir. Ancak sistemdeki bu değişimin nedenleri incelendiğinde Sovyetler Birliği'nin çöküşüne ve Soğuk Savaş'ın sona ermesine neden olan devlet içerisindeki dönüşüm politikalarının göz ardı edildiği görülmektedir. Sovyetler Birliği'nde başlatılan reformlar istenilen başarıya ulaşamadığı için dağılmanın başlaması istenmeyen sonuçlara neden olmuş ve çöküşü hızlandırmıştır. Bu çöküş iki süper güçten birinin süper güç statüsünü kaybetmesiyle sistemde değişimi başlatmıştır. Dolayısıyla

⁵⁹ Richard K. Hermann ve Richard N. Lebow, "What Was the Cold War? When and Why Did it End?", içinde *Ending the Cold War: Interpretations, Causation, and the Study of International Relations*, ed. Richard K. Hermann ve Richard N. Lebow, (New York: Palgrave Macmillan, 2004), 1.

⁶⁰ John Lewis Gaddis, "International Relations Theory and the End of the Cold War", *International Security* 17, no 3 (1992-1993): 18.

⁶¹ Nicholas R. Smith, "Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?", *The Journal of Politics* 80, no 2 (2018): 742.

⁶² Faruk Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", içinde *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, ed. Atila Eralp, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 156-163.

neorealizm, sistemi oluşturan birimlerin sistemdeki yapıyı değiştirmesi konusunda yeni bir açıklama getirememiştir.

Neorealizme yapılan eleştiriler, realist teorideki eksikliklerin giderilmesine ve yeni alt okulların gelişmesine katkı sağlamıştır. Özellikle Waltz'un indirgemeci olarak nitelendirdiği birinci ve ikinci imgenin realist teoriye dâhil edilmesiyle birlikte devletlerin dış politika davranışlarının daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesini kolaylaştırmıştır. Böylece neorealist teoride göz ardı edilen birey ve devlet düzeyi, sistem ile dış politika analizine dâhil edilerek daha tutarlı ve sistematik bir dış politika analizi imkânı sunan neoklasik realizm teorisi gelişmiştir. Bu bağlamda neorealizmin devletlerin dış politika davranışlarının analiz edilmesi konusundaki eksiklikler neoklasik realizm ile giderilmeye çalışılmıştır.

Neoklasik realizm kavramını ilk kez kullanan Gideon Rose'a göre neoklasik realizm, klasik realist düşünceden farklı olarak bazı görüşleri sistematik hale getiren hem iç hem de dış değişkenleri içermektedir. Klasik realizme göre bir devletin dış politika amaçları ve kapsamı, uluslararası sistemdeki yeri ve göreceli maddi gücüne dayanan kapasitesi tarafından yönlendirilse de bu yeteneklerinin dış politika üzerindeki etkisinin dolaylı ve karmaşık olması neoklasik realizm ile açıklanabilmektedir. Göreceli maddi güç bir devletin dış politikasının temel parametreleri arasında yer alıyor olsa da gücün nasıl dış politika davranışına dönüştürüleceği noktasında karar alıcıların önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle dış politika kararların alınma sürecinde göreceli gücün miktarı değil; bu miktarı siyasi liderlerin ve elitlerin nasıl algıladığı önemlidir.⁶³

Rose, devletlerin dış politika davranışlarını nasıl belirlediği konusunda yapılan çalışmaların genellikle vaka analizi üzerinden yapıldığı ve açıklayıcı gücü daha fazla olan dış politika teorilerinin kullanılmadığını iddia etmektedir. Ancak bazı teorik çalışmaların dış politika analizine yönelik açıklamalar getirdiğini öne süren Rose, bu yaklaşımları Innenpolitik teoriler, savunmacı realizm, saldırgan realizm ve neoklasik realizm olmak üzere dört farklı grupta incelemektedir.⁶⁴

⁶³ Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics* 51, no 1 (Ekim, 1998): 146-147.

⁶⁴ Rose, a.g.e., 146.

İlk olarak en yaygın yaklaşım olan Innenpolitik teoriler, dış politikanın kaynağını iç politikadan aldığını öne sürmektedir. Innenpolitik teoriler ulusal karakter, siyasi ve ekonomik ideolojiler, parti politikaları ve sosyoekonomik yapı gibi iç faktörlerin devletlerin sınırları ötesindeki dünyada davranışlarını nasıl etkilediklerini açıklamaktadır. Innenpolitik yaklaşımlarda her birinin farklı içsel bağımsız değişkenleri olsa da hepsinde dış politikanın devletlerin kendi üretmiş oldukları iç dinamikleri ile en iyi anlaşılabilceğine dair ortak bir paydada buluşmaktadır. Ancak Rose, Innenpolitik teorilerin benzer yapıya sahip devletlerin neden dış politikalarında farklı davrandıklarını ya da farklı yapıya sahip devletlerin neden benzer dış politika davranışlarının olduğunu açıklayamadığını ifade etmektedir.⁶⁵

İkinci yaklaşım olan saldırgan realizm, Innenpolitik teorilerin açıklama getiremediği bu konudaki eksikliği, devletler arasındaki iç farklılıkların neden önemsiz olduğunu açıklayarak gidermektedir. Saldırgan realizme göre sistemik baskılar devletlerin iç yapısından gelenler ile kıyaslandığında daha güçlüdür ve devlet davranışları üzerindeki belirleyiciliği daha çoktur. Bu nedenle devletlerin neden belirli şekilde davrandığını anlamak için göreceli yeteneğin ve dış çevrenin analiz edilmesi gerekmektedir. Üçüncü yaklaşım olan savunmacı realizm de devletlerin davranışlarında sistemin belirleyici olduğunu iddia etmektedir. Savunmacı realizm sistemik bir yaklaşım olarak değerlendirilmesine rağmen hem sistemik hem de iç bağımsız değişkenlerin dış politika davranışlarına olan etkisini incelemektedir.⁶⁶

Son yaklaşım olan neoklasik realizm, diğer üç yaklaşımın önemli varsayımlarına karşı çıkmaktadır. İlk olarak neoklasik realizm, Innenpolitik teorileri devletlerin dış politikalarını şekillendiren tek bir baskın faktöre odaklanmalarından dolayı eleştirmektedir. İkinci eleştiri, devletlerin tehditlere karşı verdikleri tepkilere vurgu yapmasıyla, tehdit algısının kısmen göreceli materyal güçler tarafından şekillendiği gerçeğini görmezden gelmeleri nedeniyle savunmacı realistlere karşı yapılmaktadır. Son olarak saldırgan realizm de sadece sistemik faktörler ile sınırlandırılmış bir dış politika teorisi olması nedeniyle eleştirilmektedir. Neoklasik realizme göre, devletlerin dış çevrelerini nasıl yorumladıkları ve bunlara nasıl tepkiler verdiklerini anlamak için sistemik baskıların karar alıcıların algıları ve devletin iç yapısı gibi birim düzeyindeki

⁶⁵ Rose, a.g.e., 148.

⁶⁶ Rose, a.g.e., 149-150.

ara değişkenler ile nasıl dönüştüğünü analiz etmek gerekmektedir. Bu nedenle liderler hem ulusal hem de uluslararası politika tarafından sınırlandırılmaktadır.⁶⁷

Neoklasik realizmin uluslararası anarşiyeye bakışı ne Hobbes kadar karamsar ne de diğerleri gibi iyidir. Bu nedenle uluslararası anarşinin okunması zor ve bulanık bir alan olduğu görüşü hâkimdir. Dolayısıyla neoklasik realistler kendi konumlarını yapısal teorisyenler ve inşacılar arasında orta bir yerde tanımlamaktadır. Yapısal teoriler sistemik sınırlayıcılar ile birim düzeyindeki davranışlar arasındaki doğrudan bağlantıyı kabul ederken; inşacılar var olan sistemik sınırlayıcıları reddederek uluslararası gerçekliklerin sosyal olarak inşa edildiğini iddia etmektedir. Neoklasik realistler ise göreceli gücün devlet etkileşimlerinin sonuçları üzerinde etkisi olan nesnel bir gerçeklik olduğunu öne sürmektedir.⁶⁸

Yapısal realizme bir eleştiri olarak ortaya çıkan neoklasik realizm, sistemik faktörlerin yanında iç faktörlerinde devletlerin dış politika davranışlarını şekillendirdiğine vurgu yaparak daha kapsamlı bir dış politika teorisi olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Dış Politika Analizi ve Neoklasik Realizm

Neoklasik realizmin amacı, yapısal realistlerin de vurguladığı uluslararası sistemin önceliğini koruyarak bir dış politika ve uluslararası politika yaklaşımı oluşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda iki çeşit neoklasik realist teori gelişmiştir. İlk çeşit neoklasik realizm, devletlerin sistemik baskılara uygun davranmasına rağmen bazen sistemik baskılara karşı tutarsız tepkiler verdiğini iddia etmektedir. Uluslararası sistemin devletlere gönderdiği açık sinyalleri (signal) alan devletler tepkilerini, liderlerin algısı ve iç politika gibi etkenlerin olduğu aktarım kuşağından (transmission belt) geçirerek oluşturmaktadır. Bazı durumlarda uluslararası sistemden gelen sinyallerin yanlış anlaşılması veya iç politikadaki etkenler tarafından verilecek tepkiyi sınırlandırarak devletlerin doğru tepki vermesini engellemektedir. Bu nedenle neoklasik realistler, anarşik bir uluslararası ortamda devletlerin dış politika seçimlerini sistem üzerinden analiz edilmesinin yeterli olmadığını iddia ederek, yapısal realistlerin eksikliklerini gidermeye çalışmaktadır.⁶⁹

⁶⁷ Rose, a.g.e., 150-152.

⁶⁸ Rose, a.g.e., 152-153.

⁶⁹ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics, 25-29.

Neoklasik realizmin ikinci çeşidi ise devletlerin dış politika seçimlerini ve büyük strateji (grand strategy) oluşturma sürecini daha geniş bir açıdan açıklamaktadır. Açık ve yakın bir tehdit ile karşı karşıya kalan devletler yapısal realistlerin öngördüğü gibi davranmaktadır. Neoklasik realistler bu durumu devletler sistemik baskılara aykırı davranışlarda bulunduğu açıklayabilmektedir. Devletlerin bu koşullar altında yaptıkları seçimler liderlerinin dünya görüşü, yönettikleri devletlerin stratejik kültürleri, temsil ettikleri yerel yapı ve yasaları yürürlüğe koyma ve uygulama yeteneklerine ilişkin iç siyasal kısıtlamalardan etkilenmektedir. Bu nedenle dış politika seçimleri sistemik uyarıcıların doğrudan bir ürünü olarak değil algıların devlet prizmasından geçerek yeniden şekillendiği ve bu doğrultuda tepkilerin verildiği bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla devletlerin dış politikalarının anlaşılabilmesi için algı, karar alma ve politika uygulama süreçlerinin incelenmesi gerekmektedir.⁷⁰

Neoklasik realizm, devletlerin dış politika kararları üzerinde uluslararası sistemin etkisinin yanı sıra ulusal düzeydeki karar alma sürecinin de analize dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle diğer teoriler ile kıyaslandığında neoklasik realizmin dış politika davranışlarının analizinde açıklayıcılığı daha fazladır. Uluslararası sistemin ve yerel dinamiklerin birlikte incelendiği neoklasik realizme göre dış politika analizinde bağımsız, ara ve bağımlı değişken olmak üzere üç farklı değişken kullanılmaktadır. Devletlerin karar alma sürecinden uluslararası sistemdeki yapısal değişimlere verdikleri tepkilere kadar geniş bir alanda geliştirdikleri dış politika stratejileri bağımlı değişken olarak kabul edilmektedir. Devletlerin varlıklarını devam ettirdikleri uluslararası sistemin devletler üzerinde yarattığı sistemik baskı bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır. Ara değişkenler ise devletlerin uluslararası sistemdeki dış politika stratejilerini ve davranışlarını belirlenmesi sürecini etkileyen devletin iç yapısındaki unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Devletlerin dış politika davranışlarının bütüncül bir şekilde analiz edilmesine imkân sağlayan bu değişkenler bu bölümde detaylı olarak açıklanacaktır.

⁷⁰ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 29-31.

2.2.1. Bağımsız Değişkenler

Uluslararası sistem, neoklasik realist teorinin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir.⁷¹ Rose, devletlerin dış politikalarının uluslararası sistemdeki konumlarına ve özellikle göreceli güç kapasitesine göre belirlediğini iddia etmektedir.⁷² Bu noktada devletlerin dış politika davranışları üzerinde etkisi olan uluslararası sistemin nasıl tanımlanacağı ve kapsamı gibi tartışmalara neoklasik realistlerin verdiği yanıtlar önemlidir. Uluslararası sistem kavramı literatürde farklı isimlerle anılmış ve farklı açıklardan tanımlanmış olsa da neoklasik realistler daha bilindik olması nedeniyle uluslararası sistem kavramını kullanmayı tercih etmekte ve XVI. ve XVII. yüzyılda Batı Avrupa’da ortaya çıkan devletlerarası sistem olarak tanımlamaktadır.⁷³

Neoklasik realistler, devletleri uluslararası sistemin temel aktörü olarak kabul etmektedir. Uluslararası sistemi devlet merkezli bir bakış ile analiz eden neoklasik realistler, uluslararası sistemde bulunan farklı büyüklükteki ve yapılarıdaki çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler ve kurumlar, ulus ötesi suç örgütleri ve uluslararası hükümet dışı örgütler gibi devlet dışı aktörlerin varlığını göz ardı etmemektedir.⁷⁴

Klasik realizm ve yapısal realizmde olduğu gibi, neoklasik realizm de uluslararası politikayı devletlerin güç için birbiriyle mücadele ettikleri bir alan olarak görmektedir. Bu mücadelede uluslararası sistem ve yapısal belirleyiciler (structural modifiers) devletlerin stratejilerini belirlemektedir. Dolayısıyla neoklasik teoride göreceli gücün dağılımı ve güç eğilimleri, teknoloji ve coğrafya gibi yapısal belirleyicilerden etkilenen değişkenler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sistemik unsurlar ve göreceli güç dağılımı devletlerin dış politikalarını belirleyen bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır. Bağımsız değişken olarak ele alınan göreceli güç kavramı diğer realist yaklaşımlarda olduğu gibi neoklasik realist teoride de devletlerin materyal kapasitesini belirleyen gayrisafi milli hâsıla, yıllık savunma harcamaları, silahlı kuvvetlerin büyüklüğü ve niteliği, askeri araştırmalar ve nüfus gibi göstergeler kullanılarak açıklanmaktadır.⁷⁵

⁷¹ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 34.

⁷² Rose, Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, 146.

⁷³ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics, 35.

⁷⁴ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 35.

⁷⁵ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 43-45.

Neoklasik realizm, yöneticilerin göreceli güç algılamalarını ve devletlerin iç yapısındaki sınırlayıcıları uluslararası sistem ve devletlerin dış politikaları arasındaki ara değişkenler olarak tanımlamaktadır. Uluslararası sistemde göreceli güç devletlerin çıkarlarını nasıl tanımladıklarına ve amaçlarına ulaşmalarına yönelik parametreleri belirlemektedir. Neorealizm de olduğu gibi neoklasik realizmde de anarşi kavramı yaygın bir belirsizlik ve potansiyel tehditler yaratmaktadır. Sistemdeki anarşinin yarattığı bu durum, devlet liderlerinin diğer devletlerin tepkilerini ve gelecekteki davranışlarını önceden tahmin ederek ona göre davranmalarını gerektirmektedir. Bu noktada neoklasik realizm devletlerin iç yapılarını şekillendirmede rekabetçi baskıların ve sosyalizasyonun önemli bir etken olduğunu kabul etmektedir. Devletlerin bu davranışları ise rekabet avantajını elde etme ve hayatta kalma olasılığını artırma arzusu tarafından motive edilmektedir.⁷⁶

Uluslararası sistemin devletler üzerinde yarattığı baskının dış politika davranışlarına dönüşmesi sürecinde temel sistemik değişkenlerden biri devletlerin uluslararası sistemden aldığı bilgilerin netliğidir. Buradaki netlik kavramı tehdit ve fırsatların ayırt edilme derecesi; tehditlerin ve fırsatların ortaya çıktığı zamanlama ve en uygun politika seçeneklerinin olup olmaması olmak üzere üç farklı bileşen ile tanımlanmaktadır. İlk olarak diğer devletlerin niyetlerinin yarattıkları tehdit ve fırsat açısından değerlendirilerek tepkinin geliştirilmesi gerekmektedir. İkinci bileşen olan zamanlama tahmin edilebilirlik açısından en zor olanıdır. Liderlerin hem karşısındakinin niyetini hem de yetenekleri hakkında doğru bilgiye sahip olması gerekmektedir. Son olarak politika seçeneklerinin net olması uluslararası sistemin yaygın olmayan özelliklerinden biridir. Uluslararası sistem devletleri ve uygun politika seçeneklerini sınırlanırken belirli durumlarda verilmesi gereken tepki hakkında nadiren netlik sağlamaktadır. Bazı durumlarda uluslararası sistemde netliğin daha az olması liderlerin, siyasal partilerin ve devletlerin kendi önceliklerine, çıkarlarına ve stratejik kültürlerine dayanarak karar almalarına imkân sağlamaktadır.⁷⁷

Belirsizliği uluslararası sistemin temel özelliklerinden bir olarak nitelendiren neorealistler ile aynı fikirde olmayan neoklasik realistler belirsizliğin hem yapı hem

⁷⁶ Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell ve Norrin M. Ripsman, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", içinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, (New York: Cambridge University Press, 2009), 28-30.

⁷⁷ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 46-50.

de yapanın bir ürünü olarak düşünmektedir. Bu nedenle her devletin dış çevresindeki belirlilik zaman içerisinde değişmekte olup, sistemik ve sistem altı dinamikler hem sınırlamalar ve fırsatlar hem de olası tepkiler hakkında farklı bilgiler vermektedir. Ayrıca bu belirsizlik birim düzeyindeki liderlerin dünya görüşü ve stratejik kültür gibi ara değişkenlerden tarafından da yaratılmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sistemdeki belirsizliğin, kusursuz olmayan birimlerin netlik açısından kusurlu olan bir uluslararası sistemdeki etkileşiminden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmaktadır.⁷⁸

Neoklasik realistlere göre her devletin dış politika davranışlarını uluslararası sistem ve göreceli güç dağılımı tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle sistem içerisindeki yapısal belirleyiciler devletlerin seçimlerini ve davranışlarını belirlemektedir. Bir devletin sistemdeki tehdit algısı tehditlerin ne derece belirli olduğu, tehditle karşı karşıya kaldığı zamanlama ve uygun tepki verebilme gibi sistemik değişkenlere bağlıdır. Bu nedenle karar alıcıların sistemdeki tehdit ve fırsatları nasıl algıladığı ve sistemden aldığı bilgiler ile değerlendirerek nasıl tepki verdiğinin analiz edilmesi gerekmektedir. Bu noktada dış politika analizi yapılırken karar alıcıların uluslararası sistemdeki göreceli güce yönelik bilgilerini göz ardı etmemek gerekmektedir. Dolayısıyla neoklasik realizm, bağımsız değişken olarak ele alınan sistemik unsurların karar alıcıların göreceli güce dair bilgileri ile değerlendirilerek dış politika çıktılarına dönüşüm sürecini değerlendirmektedir.

2.2.2. Ara Değişkenler

Neoklasik realizm diğer realist yaklaşımlardan farklı olarak devletlerin iç yapılarını dış politika analizine dahil etmektedir. Neoklasik realistler devletleri, uluslararası sistem ve dış politika arasındaki ara değişken olarak nitelendirmektedir.⁷⁹ Bu nedenle uluslararası sistemdeki uyarıcılardan alınan bilgilerin bir devletin dış politika çıktılarına dönüşmesi sürecini etkileyen iç yapıdaki unsurlar ara değişkenler olarak değerlendirilmektedir. Neoklasik realistler ara değişkenleri liderlerin algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkisi ve yerel kurumlar olmak üzere dört başlık altında incelemektedir. Bu bölümde ara değişkenlerin bağımlı değişken olarak belirtilen dış politikayı nasıl ve hangi derecede etkileyeceği detaylı olarak açıklanacaktır.

⁷⁸ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 51.

⁷⁹ Steven E. Lobell, "Threat Assessment, the State, and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model", içinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, (New York: Cambridge University Press, 2009), 44.

2.2.2.1. Liderlerin algıları

Devlet yönetiminin en üst kademesinde bulunan liderlerin inançları ve imajları en önemli ara değişkenlerden biridir. Devlet başkanı, başbakan, kabine üyeleri, bakanlar ve danışmanlar dış politika karar alma sürecinde etkili olan aktörlerdir. Bu aktörler diğer devletlerin dış politikaları hakkında istihbarat bilgilerine ve özel bilgilere sahiptir. Bu nedenle dış politikanın belirlenmesi ve büyük strateji oluşumunda bu aktörlerin etkisi fazladır. Ayrıca sistemden gelen uyarıcıların ilk değerlendirildiği yerde liderlerin olması lider imajının önemli bir ara değişken olduğunu göstermektedir.⁸⁰

Neoklasik realistler dış politika yöneticilerinin karar alma sürecinin merkezinde olduğunu kabul etmektedir. İç ve dış politikanın kesişim noktasında bulunan liderler, iç politika hedefleri için uluslararası düzeyde, dış politika hedefleri için ise ulusal düzeyde hareket etmektedir. Bu süreçte dış politika yöneticilerinin öncelikle tüm ulusun güvenliğini sağlamaya ve gücünü arttırmayı hedeflediği varsayılmaktadır. Ayrıca politik ve sosyal uyum, dış politika hedeflerine kamuoyu desteğinin sağlanması ve yönetimin yeterliliği gibi faktörler devletin ulusal gücünü kullanarak kullanmayacağını etkilemesi açısından önem kazanmaktadır.⁸¹

Dış politika karar alıcılarının kriz durumlarında karar alınırken bilgileri nasıl işledikleri ve bilişsel kodları alternatif dış politika yaklaşımlarından biri olan psikolojik model ile açıklanmaktadır. Psikolojik model tarihten çıkarılan dersler, kişiliğin rolü, grup dinamikleri ve liderlerin inanç ve imajları gibi bilişsel kodlara odaklanmaktadır. Bu analizde tüm insanların dış dünya ile etkileşimlerini ve dış dünyayı anlamalarını sağlayan bir dizi temel değere, inanca ve imaja sahip olduğu kabul edilmektedir. Bireylerin geçmişten getirdiği değerleri ve deneyimleri tarafından biçimlendirilen bu imajlar kolaylıkla değişmemektedir. Zihinlerinde daha önce oluşturdukları bilişsel kodlara göre hareket eden liderlerin de uluslararası alanda karşılaştıkları fırsatlar ve tehditler karşısında nasıl tepki vereceği onların kişisel algı ve imajlarına bağlı olarak şekillenmektedir.⁸²

⁸⁰ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics, 61-62.

⁸¹ Lobell, Threat Assessment, the State, and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model, 56.

⁸² Ripsman, Taliaferro ve Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics., 62.

Ayrıca psikolojik model, dış politika karar alıcılarının ve liderlerin aldıkları bilgiyi işleme ve karar verme sürecini basitlik, tutarlılık, yanlış hesaplar ve kayıplardan kaçınma olmak üzere dört özellik ile açıklamaktadır. Basitlik karar vericilerin dış dünyadan aldıkları bilgiyi basitleştirme eğilimini ifade etmektedir. Liderler aldıkları bilgiyi basitleştirerek geçmişte yaşanmış benzer bir durum ile bağlantı kurmaktadır. Tutarlılık özelliği, insanların zihinlerindeki bilgiler ile tutarsızlık oluşturan yeni bilgileri kabul etmediklerini ve kendi bilgilerini bu şekilde koruduklarını belirtmektedir. Bu nedenle liderlerin zihinlerindeki kökleşmiş inançlar değişimi zorlaştırmakta ve çatışmaları arttırmaktadır. Karar alıcıların sezgi ve önyargıları, karar verme sürecinde yapılan olasılık hesaplarında, yanlış ve objektif olmayan değerlendirmeler yapılmasına neden olmaktadır. Kriz anında liderler öncelikle zihinlerinde daha önceden yerleşmiş olan bir durum ile bağlantı kurarak benzerlikleri ve farklılıkları analiz etmektedir. Ancak bu analiz yöntemi politika yapım sürecini olumsuz etkileyerek yanlış kararlar alınmasına neden olmaktadır. Son olarak dış politika karar alma sürecinde liderler, kayıplardan kaçınma eğilimindedir. Bu nedenle liderler kazançlarını arttırmaktan ziyade varlıklarını koruma eğiliminde olmaktadır. Risk alma konusunda ise liderler yeni kazançlar için risk almak yerine kayıplarını telafi etmek için risk almayı tercih etmektedir.⁸³

Neoklasik realist yazarlardan Fareed Zakaria, liderlerin dış politika yapım sürecindeki etkisini iki soru çerçevesinde açıklamaktadır. Zakaria ilk sorusunda, devlet adına kimin konuştuğunu ve bu kişinin algılarının güç ve güvenlik üzerindeki etkisinin ne olduğuna cevap aramaktadır. Bu soruya verdiği yanıtta, devletlerin dış politikalarını etkileyen birçok faktörün olduğunu ve devlet yöneticilerinin bu kararlardan sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Verilen bu cevap belirtilen niteliklerin objektif olarak nasıl değerlendirileceğine dair ikinci bir soruyu oluşturmaktadır. Bu noktada teorik açıklamalar ve tarihsel deneyimler arasında farklıklar ortaya çıkmaktadır. Teoriler, liderin algıları ve devlet politikaları arasındaki ilişkiyi objektif olarak değerlendirmek yerine tahmin etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla uluslararası

⁸³ Janice Gross Stein, "Foreign Policy Decision Making: Rational, Psychological, and Neurological Models", içinde *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, (Hampshire: Oxford University Press, 2012), 132-139.

politikada devletin gücünün ve diğer devletlerin niyetlerinin liderler tarafından nasıl algılandığı önem kazanmaktadır.⁸⁴

Neoklasik realist yazarlardan bir diğeri olan Jeffrey Taliaferro, liderlerin gücü nasıl algıladıklarına dair değerlendirmeler yapmaktadır. Taliaferro'ya göre bir dış politika teorisi aynı veya farklı devletlerin farklı zamanlarda uluslararası alanda izledikleri belirli stratejileri açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaçtan yola çıkan Taliaferro, risk dengesi teorisi (balance-of-risk theory) adını verdiği bir dış politika teorisi geliştirmiştir. Risk dengesi teorisi, liderlerin devletlerin göreceli güçlerinin veya itibarlarının zarar görmesinden korktuklarında yayılmacı dış stratejiler izleyeceklerini öngörmektedir. Bu nedenle liderlerin göreceli güçlerinde veya itibarlarında bir azalma öngörmeleri durumunda, kayıplarını önlemek veya telafi etmek için daha riskli stratejiler benimseme ihtimalleri artmaktadır.⁸⁵

Risk dengesi teorisinin dört varsayımı bulunmaktadır. İlk varsayıma göre uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletlerin dış politikalarını ve uluslararası çıktılarını belirlemektedir. İkincisi savunmacı realizmde olduğu gibi risk dengesi teorisi de uluslararası sistemin nadiren çatışma eğilimine neden olduğunu varsaymaktadır. Üçüncüsü ise risk dengesi teorisinin liderlerin dış politika seçimleri ve sistemik baskılar arasındaki ilişkinin karmaşık ve dolaylı olduğunu varsaymaktadır. Son olarak risk dengesi teorisi, insanların çevreleri hakkında edindiği bilgileri işleme kapasitesinin sınırlı olduğunu kabul etmektedir. Bu nedenle liderler gücün dağılımını değerlendirirken ve uygun politikaları seçerken önceki inanç sistemlerine ve bilişsel kodlara göre karar vermektedir. Bu durum rasyonel ve amaç odaklı oldukları kabul edilen liderlerin yaptıkları değerlendirmelerde önyargılı olmalarına neden olmaktadır. Bu temel varsayımlara dayanan risk dengesi teorisi, algıya dayalı değişkenleri de teoriye dahil ederek yapısal teoriler için anormal görünen dış politika davranışlarını açıklayabilmektedir.⁸⁶

Liderler devletlerin dış politika analizi yapılırken analize katılması gereken temel unsurlar arasında yer almaktadır. Ayrıca liderler uluslararası alanda devletlerini

⁸⁴Fareed Zakaria, *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, (New Jersey: Princeton University Press, 1998), 24-27.

⁸⁵ Jeffrey W. Taliaferro, *Balancing Risks: Great Power Intervention in the Periphery*, (Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 2004), 7-16.

⁸⁶ Taliaferro, a.g.e., 17-18.

temsil etmekte ve devletlerinin adına karar almaktadır. Bu nedenle dış politika karar vericisi olarak liderlerin dış çevre ve uyarıları nasıl algıladığı ve onların hakkında ne düşündüğü analiz edilmesi gerekmektedir. Liderlerin inançları, algıları, görüşleri ve imajları gibi kişisel özellikleri dış politika karar alma sürecinde amaç ve tercihlerini belirlenmesinde etkili olmaktadır. Kişisel özellikleri liderlerin uyarıları nasıl algıladıklarını ve onları nasıl bilgiye dönüştürme süreçlerini etkilemektedir. Bu nedenle liderlerin algıları ve kişisel özellikleri neoklasik realist teori için dış politika kararlarının alınması sürecinde etkili olan önemli ara değişkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

2.2.2.2. Stratejik kültür

Neoklasik realistlere göre devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen bir diğer ara değişken olan stratejik kültür, devletlerin sistemik uyarıları algılama ve uyum sağlama kapasitesini etkilemektedir. Stratejik kültürün düşünsel temelleri birbiri ile ilişkili inançlar, normlar ve varsayımlardan gelmektedir. Bu varsayımlar, sosyalleşme ve kurumsallaşma süreçleriyle anarşik bir uluslararası ortamda kabul edilebilir veya edilemez stratejik tercihleri tanımlayarak devletlerin davranışlarını sınırlandırmaktadır. Ayrıca stratejik kültür siyasi liderlerin, toplumsal seçkinlerin ve toplumun stratejik algısını şekillendirmektedir. Zamanla şekillenen stratejik kültür, genellikle büyük tarihsel olayların etkisi ve işgal eden taraf tarafından baskı yapılması gibi istisnai durumlarda değişmekte ve yeniden inşa edilmektedir.⁸⁷

Bradley Klein, stratejik kültürü hegemonya kavramı ve Amerika'nın stratejik kültürü üzerinden tanımlamaktadır. Klein'e göre stratejik kültür, modern bir hegemon devletin uluslararası alanda yayılmış güce dayanmasını ifade etmektedir. Bu kavram devletlerin askeri kurumları ve savaş yapma tarzı ile somutlaşmış olsa da stratejik kültür, askerî unsurlardan çok daha fazlasıdır. Stratejik kültür, kamu söylemlerinin politik ideolojilerine dayanmaktadır. Ayrıca stratejik kültür, bir devletin jeopolitik durumu ve müttefikleri ve düşmanları ile olan ilişkisiyle de ilgilidir. Bu nedenle bir devletin stratejik kültürü hem diplomatik hem de ekonomik olan uluslararası davranışlarıyla geliştirdikleri bağlantılardan ortaya çıkmaktadır.⁸⁸

⁸⁷ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 66-68.

⁸⁸ Bradley S. Klein, "Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defense Politics", *Review of International Politics* 14, no 2 (1998): 136.

Bir diğerk yazar Alastair Johnson ise, kùltùr kavramının tanımlanması sorunundan yola çıkarak stratejik kùltürü tanımlamaya çalışmaktadır. Kùltùr, devletlerin geçmişteki deneyimlerinden gelen ve devletleri ve seçkinleri bir dereceye kadar felsefi, politik, kùltürel ve bilişsel olarak etkileyen bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada tarihsel olmayan ve nesnel olan teknoloji, kutupluluk ve görelig güç gibi ikincil derecede önemli olan değişkenlere anlam veren unsur stratejik kùltürdür. Karar alma sürecinde ise kùltùr karar alıcıların seçenek alanını sınırlayan veya farklı seçeneklerin görünümünü değiştiren bir mercekk görevi görmektedir. Bu nedenle stratejik kùltùr karar alıcılara davranışları hakkında tahminler yürütebilecekleri bir dizi stratejik seçenekler sağlamaktadır.⁸⁹

Colin Gray ise, stratejik kùltüre hem davranışların bir bileşeni olarak hem de davranışları şekillendiren bir unsur olarak yaklaşmak gerektiğini iddia etmektedir. Bu bağlamda kùltürler benzersiz bir tarihsel deneyime sahip olan belirli bir coğrafyada yaşayan güvenlik topluluğuna aktarılan fikirleri, tutumları, gelenekleri ve alışkanlıkları içermektedir. Kùltürü oluşturan bu bileşenler ile topluluklar kendi stratejik kùltürlerini üretmektedir. Kökleri tarihsel deneyimlere dayanan kùltürlerin değişmesi uzun bir süreç gerektirmesine rağmen kazanılan yeni deneyimler kùltürel bir dönüşümü başlatmaktadır. Böylece kùltürel dönüşüm de zamanla stratejik kùltürün değişimine neden olmaktadır. Dış politika davranışları açısından stratejik kùltùr, devletlerin tercihlerine ve davranışlarına yol gösteren bir rehber olarak değerlendirilmektedir.⁹⁰

Neoklasik realistler stratejik kùltürü, uluslararası sistemdeki güç dağılımı ile dış politika davranışları arasındaki ilişkiyi etkileyen ara değişkenlerden biri olarak ele almaktadır. Sistemden gelen uyarılar karşısında stratejik kùltùr bazı durumlarda devletlerin karar alma sürecini kolaylaştırırken bazı durumlarda da sınırlandırmaktadır. Stratejik kùltürün bir parçası olarak baskın bir devlet ideolojisinin olması durumunda devletlerin verecekleri tepki daha kolay belirlenmektedir. Bir diğerk yandan stratejik kùltùr, karar alma sürecinde etkili olan seçkinlerin içerisinde

⁸⁹ Alastair I. Johnston, "Thinking About Strategic Culture", *International Security* 19, no 4 (1995): 34-45.

⁹⁰ Colin S. Gray, "Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back", *Review of International Studies* 25, no 1 (1999): 49-69.

bulunulan koşullara göre tutum değiştirmeleri engelleyerek sistemik değişimlere uyum sağlama yeteneğini sınırlandırmaktadır.⁹¹

Stratejik kültür, devletlerin geçmişten günümüze kadar getirmiş oldukları örgütsel kültürü, siyasal kültürü, ulusal karakterini ve bürokrasi geleneklerini içerisinde barındıran ve dış politika davranışlarını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle stratejik kültür uluslararası sistemde meydana gelen değişimlere karşı devletlerin vereceği tepkiyi belirleyen etkenler arasında yer almaktadır.

2.2.2.3. Devlet-toplum ilişkisi

Devletin merkezi yönetim kurumları ile çeşitli ekonomik ve toplumsal gruplar arasındaki etkileşimi ifade eden ara değişken, devlet-toplum ilişkisidir. Devlet ve toplum arasındaki uyum derecesi, devlet liderlerinin aldığı dış politika kararlarına toplumun karşı çıkma derecesi, devlet içerisindeki politik veya sosyal uyum düzeyi ve dış politika ve ulusal güvenlik hedeflerine ulaşılmasında kamu desteğinin olup olmaması gibi unsurlar devlet-toplum ilişkisini belirlemektedir. Devlet-toplum ilişkisi, devletlerin toplumdaki farklılıkları ve anlaşmazlıkları çözme süreçleri ve politika uygulama üzerindeki etkisi nedeniyle önemli önemli ara değişkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca devlet ve toplum arasındaki uyumun yüksek olması devletlerin tutarlı bir dış politika oluşturmaya katkıda bulunmaktadır.⁹²

Devlet-toplum ilişkilerini etkileyen faktörlerden ilki, devlet içerisindeki koalisyon politikalarıdır. Sosyo-ekonomik çıkar grupları gibi aktörler karar alma sürecinde etkisi büyük olan koalisyon ortakları arasında yer almaktadır. Liderler sahip oldukları gücü bu koalisyon ortaklarının ve onları destekleyen grupların taleplerini karşılayarak korumaktadır. Bu nedenle güçlerini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmak yerine liderler dış politika tercihlerini yaparken kendilerini destekleyen grupların çıkarlarını da göz önünde bulundurmaktadır. İkinci faktör olan devlet-ordu ilişkisi sivil toplum, siyasal seçkinler ve ordu arasındaki etkileşimi tanımlamaktadır. Ordu güç kullanımında uzmanlaşmış bir kurum olarak ulus devleti korumak ile görevlidir. Devlet-ordu ilişkisindeki temel nokta ordu üzerindeki sivil kontrolü ile güçlü ve etkili bir ordu yapılandırılması arasındaki dengenin sağlanmasıdır.

⁹¹ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics, 69-70.

⁹² Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 70-71.

Dolayısıyla devlet-toplum ilişkilerinin bir tezahürü olan devlet-ordu ilişkileri, devletin dış politikasında izleyeceği stratejileri etkilemektedir.⁹³

Devletlerin dengeleme davranışlarını devlet-toplum ilişkileri açısından analiz eden Randall Schweller'e göre, dengeleme durumunda liderlerin davranışlarını uluslararası kaygılardan ziyade ulusal etkiler belirleyici olmaktadır. Bu noktada dengeleme davranışını etkileyen iç politika düzeyinde analiz edilmesi gereken dört faktör bulunmaktadır. İlk faktör, tehdidin doğası, siyasal risk ve maliyetleri, tehdit ile mücadelede en etkili politikalar gibi konular hakkında seçkinler arasındaki uyumun sağlanıp sağlanmadığıdır. İkinci faktör ise seçkinler arasında ideolojik farklılıklar, bürokratik çıkarlar, parti politikaları ve toplumsal sınıflar hakkında kutuplaşmanın derecesidir. Seçkinler arasındaki görüş farklılığı devlet çıkarlarının bölünmesine ve kaynakların daha az kullanılmasına neden olmaktadır. Bir diğer faktör ise toplumsal uyumdur. Toplumsal uyum düzeyi, politik ve sosyal bütünleşme derecesini yansıtmaktadır. Son olarak rejim veya hükümetin kırılganlığı devletin dengeleme davranışını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Meşruiyet açısından zayıf rejimler veya istikrarsız hükümetler devletin kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılmasına engel olmaktadır.⁹⁴

Neoklasik realist teoriye göre uluslararası sisteminden gelen uyarıcıların yanı sıra ulusal düzeyde karar alma sürecinde etkili olan gruplarda devletlerin dış politika davranışlarını şekillendirmektedir. Ulusal düzeyde ekonomik ve toplumsal alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, iş örgütleri ve sendikalar gibi çıkar grupları kendi çıkarlarına uygun kararların alınması karşılığında liderlerin güçlerini ve bulundukları konumlarını korumasına destek olmaktadır. Özellikle demokratik ülkelerde liderlerin yeniden seçilme kaygısı bu grupların dış politika karar alma sürecindeki etkisinin fazla olmasına neden olmaktadır. Bir diğer yandan devlet-ordu ilişkisinin güçlü olduğu yönetimlerde dış politika karar alma sürecinde ordunun etkisinin fazla olması güç kullanma eğilimli ve güvenlik odaklı dış politika stratejilerinin geliştirilmesine ve uygulanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla devlet-

⁹³ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 72-74.

⁹⁴ Randall L. Schweller, *Unanswered Threat: Political Constraints on the Balance of Power*, (New Jersey: Princeton University Press, 2006), 11-12.

toplum ilişkisi devletlerin dış politika davranışlarını ve stratejilerini şekillendiren ara değişkenlerden biri olarak dış politika analizinin önemli unsurlarındandır.

2.2.2.4. Yerel Kurumlar

Neoklasik realist teori, son ara değişken olarak devlet yapılarını ve yerel siyasal kurumlarının dış politika davranışlarına olan etkisini analiz etmektedir. Resmî kurumlar, örgütsel davranışlar ve süreçler ve bürokratik yapı gibi yerel etkenler devletlerin politika yapım süreçlerini etkilemektedir. Resmî kurumların yanı sıra resmî olmayan kurumlar, karar alma süreçleri ve siyasal uygulamalar da dış politika yürütücülerinin politika uygulamalarını etkilemektedir. Resmî olmayan veya daha az resmî olan kurumlar genellikle alışılmış etkileşimler, geleneksel uygulamalar ve yazısız kurallar gibi yazılı olmayan ancak aktörlerin davranışlarını etkileyen unsurlardan oluşmaktadır. Genellikle daha az resmî olan kurumlar ve uygulamalar yerel çevrenin resmî kurumsal çerçevesi içerisinde aktörlerin davranışlarını etkilemektedir.⁹⁵

Neoklasik realist yazarlardan Norrin Ripsman, yerel kurumların devletlerin dış politikalarını nasıl etkilediklerini üç varsayım üzerinden açıklamaktadır. İlk olarak kamuoyu, yasama organı, medya ve örgütlenmiş çıkar grupları genellikle ayrı ayrı ele alınmış olsa da kapsamlı bir analizde birlikte ele alınması gereken ortak özellikleri bulunmaktadır. İkincisi varsayım ise demokratik olan ve demokratik olmayan devletlerdeki yerel kurumların etkisi hakkındadır. Demokratik olan ve demokratik olmayan hükümetlerin yerel aktörler ile etkileşime girme tarzlarında farklılıklar olsa da demokratik olmayan devletler bile askeri ve ekonomik seçkinlerin taleplerini dikkate almaktadır. Bu nedenle iki yönetim biçiminde yönetimi farklı şekillerde etkileyen iç baskılar vardır. Son olarak politika, hükümet başkanı ve devletin dış güvenlik politikasını belirlemek ile görevli bakanlar ve yetkililerden oluşan bir grup yerel aktörler tarafından yönetilmektedir. Ayrıca bu aktörlerin algılarını şekillendiren kişisel, mahalli ve yerel siyasal güdüler dış politika karar alma sürecini etkilemektedir.⁹⁶

⁹⁵ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 75-77.

⁹⁶ Norrin M. Ripsman, "Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups", içinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey Taliaferro, (New York: Cambridge University Press, 2009), 170-172.

Ayrıca Ripsman, demokratik devletlerin kurumsal yapılarını inceleyerek demokratik kurumsal düzenlemelerin dış politika kararlarını nasıl etkilediğini değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeye göre demokratik devletlerdeki kurumsal düzenlemeler liderlerin kararlarını sınırlandıran bir etkiye sahiptir. Demokratik yönetimlerdeki denetleme ve denge mekanizması, güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü gibi liberal normlar liderlerin kararlarını ve davranışlarını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle demokratik liderlerin savaş kararı almaları daha zor olmaktadır. Ayrıca yürütme organının elindeki güç yoğunluğu, yasama ve yürütme organı arasındaki bağ, parti ve seçim sistemler gibi değişkenler demokratik devletlerin uluslararası alanda meydana gelen değişime vereceği tepkiyi ve uyum sağlama derecesini etkilemektedir.⁹⁷

Neoklasik realist teori, temel aktör olarak kabul edilen devletleri oluşturan yerel kurumların dış politika davranışlarını şekillendiren ara değişkenlerden biri olarak değerlendirmektedir. Devletlerin yönetim şekilleri, hükümet sistemleri, denetleme mekanizmaları, seçim sistemleri gibi özellikleri karar alma sürecinde dış politika yürütücülerinin kararlarını sınırlayıcı bir etki göstermektedir.

2.2.3. Bağımlı Değişkenler

Neoklasik realizm, devletlerin uluslararası alanda meydana gelen değişimlere nasıl tepki verdiğini ve uyum sağladığını incelemeye yarayan bir dış politika teorisi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle neoklasik realist teori bağımlı değişken olarak devletlerin dış politika davranışlarını ele almaktadır. Uluslararası sistemik yapı üzerinde önemli etkilere sahip olan devletlerin dış politika davranışları kısa, orta ve uzun dönem olmak üzere üç farklı zaman dilimi içerisinde incelendiğinde uluslararası politika hakkında daha kapsamlı bir analiz yapılabilir. Böylece neoklasik realizmin bağımlı değişkeninin kapsamının zaman içerisinde nasıl genişlediği daha kolay analiz edilebilmektedir. Kısa dönemde neoklasik realizm, devletlerin uluslararası sistemden veya diğer devletlerden gelen uyarılara yanıt vermek için yaptıkları politika seçimlerini açıklamaktadır. Kısa dönemden orta döneme doğru devletler, politika ve büyük strateji oluşturma sürecine gelecekte beklenen tehdit ve fırsatları da dahil edecektir. Son olarak uzun dönemde büyük güçlerin stratejik

⁹⁷ Norrin M. Ripsman, "Peace-making and Democratic Peace Theory: Public Opinion as an Obstacle to Peace in Post-Conflict Situational", *Democracy and Security* 3, no 1 (2007): 89-113.

seçimleri uluslararası ıktıları etkileyecektir. Dolayısıyla neoklasik realistler için bağımlı değişken zamana bağlı olarak farklı açılardan değerlendirilmektedir.⁹⁸

Devletlerin sistemik uyarılara vereceği yanıtları belirleyen ara değişkenlerin dış politika kararlarına olan etkisi de dönemlere göre değişkenlik göstermektedir. Kısa dönemde liderlerin algıları ve imajı, kriz anlarında ve hızlı karar alınması gereken durumlarda daha etkili olmaktadır. Bu süreçte liderlerin psikolojik durumları, dünya görüşleri ve davranışları karar alma sürecini en fazla etkileyen unsurlardır. İkinci ara değişken olan stratejik kültür hem kısa hem de uzun dönemde dış politika davranışlarını şekillendirmektedir. Kısa dönemde hızlı karar alınması gereken durumlarda güç kullanımı veya diğer politika seçeneklerinin değerlendirilmesinde etkili olan stratejik kültür, uzun dönemde politika yapıcılarının uluslararası olayları yorumlamasında etkili olmaktadır. Son olarak devlet-toplum ilişkileri ve yerel kurumlar kısa dönemde politika tercihlerini daha az etkilerken, uzun dönemde daha azla etkili olmaktadır.⁹⁹

Ara değişkenlerin uluslararası sistemdeki uyarılara ve yapısal değişimlere karşı devletlerin belirledikleri dış politika davranışları ve büyük stratejileri etkileme yoğunluğu dönemlere göre farklılık göstermektedir. Bu noktada bağımlı değişkenin devletlerin davranışlarında benzetme, yenileme ve var olan stratejiyi sürdürme olmak üzere üç farklı açıdan değişime neden olacağı öngörülmektedir.¹⁰⁰ Ayrıca devletlerin kurumsal yapısı, yönetim şekli, liderlerin algı ve imajları, stratejik kültürü, toplumsal yapı, medyanın ve çıkar gruplarının karar alma sürecindeki etkinliği gibi faktörler ulusal çıkarları şekillendirmekte ve uluslararası davranışları belirlemektedir. Böylece devletlerin aynı sistemik uyarılar karşısında neden farklı dış politika davranışı gösterdikleri, bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki etkileşimi sağlayan ve her devletin kendine özgü özelliklerini yansıtan ara değişkenler ile açıklanabilmektedir.

2.2.4. Neoklasik Realizme Yönelik Eleştiriler

Sistemik unsurlar üzerinden devletlerin davranışlarını açıklayan ve Soğuk Savaş döneminin baskın uluslararası ilişkiler teorisi olarak kabul edilen Neorealist teori, iki

⁹⁸ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 81-82.

⁹⁹ Ripsman, Taliaferro ve Lobell, a.g.e., 91-93.

¹⁰⁰ Jeffrey W. Taliaferro, "Neoclassical Realism and Resource Extraction: State building for Future War", içinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, (New York: Cambridge University Press, 2009), 213.

kutuplu yapı, güç dengesi ve denge politikalarına vurgu yapmaktadır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitişini ve değişimi açıklama konusunda yetersiz kalan neorealizm teorisinin eksiklikleri, sistem ve yerel faktörleri birlikte ele alan neoklasik realist teori bütüncül bir analiz yapılmasını sağlamaktadır. Böylece devletlerin dış politika davranışları daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir. Her yaklaşımda olduğu gibi neoklasik realizm de neorealizmin eksikliklerini gidererek kuramdaki boşluğu gidermeye çalışırken, kendisine yöneltilen eleştirilere de cevap vermek durumunda kalmaktadır. Hem yeni gelişen bir teori olması hem de diğer realist yaklaşımlardan farklı olarak bir dış politika analizi teorisi olarak ortaya çıkması farklı açılardan eleştirileri beraberinde getirmektedir.

Neoklasik realizmi bilimsel araştırma programları içerisinde metodolojik olarak ilerletici olup olmadığını inceleyen Randall Schweller dört temel soru üzerinden değerlendirme yapmaktadır: 1. Araştırma önemli sorular soruyor mu? 2. Bu sorulara verilen cevaplar hipotezleri ve teoriyi destekliyor mu? 3. Metodoloji sosyal bilimlerdeki tartışmalar ile tutarlı mı? 4. Araştırma programı veya teoriyi kümülatif bilgi üretiyor mu? Schweller bu sorulara verdiği beş cevap ile neoklasik realizmin ilerletici bir teori olduğu sonucuna varmaktadır: (1) Realist varsayımların temel mantığını açıklığa kavuşturması, (2) genel teorileri test etmek için örnek olay yöntemini kullanması, (3) birinci, ikinci ve üçüncü imge değişkenlerinin iç içe geçmiş olması, (4) dış politika ve devlet davranışları ile ilgili temel sorulara değinmesi, (5) kümülatif bilgi üretmesidir. Dolayısıyla neoklasik realizm, Waltz'un uluslararası sistem üzerinden yaptığı analize, yerel politika ve liderlerin göreceli güç algısı gibi birinci ve ikinci imge değişkenlerini içerisinde barındıran devletlerin dış politika karar alma süreçlerini de dahil ederek kümülatif bilgi birikimini sağlamaktadır.¹⁰¹

Kevin Narizny ise yapılan temel çalışmalar üzerinden liberalizmi ve neoklasik realizmi karşılaştırarak iki yaklaşıma dair temel eleştirilerini belirtmektedir. Narizny 1990'lı yıllardan itibaren ulusal politikaların uluslararası politika teorileri ile nasıl iç içe geçmeye başladığını neoklasik realizm ve liberalizm teorileri ile değerlendirmektedir. Neoklasik realizm uluslararası sistem ile ara değişkenleri bir araya getirerek yukarıdan aşağıya analiz yapılmasını sağlayan bir yaklaşım olarak

¹⁰¹ Randall L. Schweller, "The Progressiveness of Neoclassical Realism", içinde *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, ed. Colin Elman ve Miriam Fendius Elman, (Massachusetts: MIT Press, 2003), 315-318.

kabul edilmektedir. Bu açıdan neoklasik realizm uluslararası ilişkiler teorilerindeki analiz düzeyleri sorununu çözmeye yönelik girişimlerden biri olarak görülmektedir. Ancak Narizny, neoklasik realizmin ortaya çıktığı zamandaki gibi kalmadığını, yapılan yeni çalışmalar ile tasarlandığı günkü gibi kalmadığını iddia etmektedir. Bu iddiaya göre realizm, bazı temel varsayımları ile yerel faktörler birleştirilirken paradigmanın sınırlarına dikkat edilmesi ve tutarsızlıkların önlenmesi gerekmektedir. Neoklasik realizmin paradigmanın sınırlarını aşması durumunda ise hatalı değerlendirmelerin yapılacağı vurgulanmaktadır.¹⁰²

Diğer yazarlardan farklı olarak Brian Rathbun neoklasik realizmi, realizmin farklı bir türü olarak değerlendirmek yerine neorealizmin mantıksal bir uzantısı olarak değerlendirmek gerektiğini iddia etmektedir. Ayrıca Rathbun, neoklasik realizm bu şekilde değerlendirildiğinde birçok açıdan neorealizme hizmet edeceğini ve onu destekleyeceğini vurgulamaktadır. Bu değerlendirmelere göre neoklasik realizm, neorealizmin eksikliklerini gideren ve boşluklarını dolduran bütüncül bir yaklaşımdır.¹⁰³

Sonuç olarak neoklasik realizm kavramının ilk kez kullanıldığı 1998 yılından günümüze kadar geçen sürenin yeni bir teorinin gelişmesi ve eksikliklerinin giderilmesi için kısa bir süre olduğu görülmektedir. Bu süre içerisinde yapılan çalışmalarda neoklasik realizmdeki boşlukların doldurulduğu ve gelecekteki çalışmalar ile de doldurulmaya devam edileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda neoklasik realizme yöneltelen eleştirileri kuramın kendi içerisinde daha tutarlı hale gelmesine katkıda bulunan etkenler olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Neoklasik realizm yapılan eleştirilere rağmen diğer realist teorilerden farklı olarak yerel faktörleri de dış politika analizine dahil ederek bütüncül bir analiz yapılmasına imkânı vermektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın konusu olan ABD'nin Arktik Bölgesindeki petrol ve doğalgaz kaynaklarının çıkarılmasına yönelik dış politika uygulamalarını neoklasik realizm çerçevesinde değerlendirilerek bütüncül bir analiz yapılacaktır.

¹⁰² Kevin Narizny, "On Systemic Paradigms and Domestic Politics: A Critique of the Newest Realism", *International Security* 42, no 2 (2017): 156.

¹⁰³ Brian Rathbun, "A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism", *Security Studies* 17, no 2 (2008): 296-297.

2.3. Neoklasik Realizmin Enerji Güvenliğine Bakışı ve ABD'nin Arktik Politikalarında Uygulanabilirliği

Son yıllarda enerji kaynaklarının uluslararası politikayı nasıl etkilediğini ve enerji güvenliğini konu alan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Özellikle son yirmi yılda teknolojinin gelişmesiyle birlikte enerji kaynaklarının sondajı ve taşınması alanlarında büyük bir ilerleme kaydedilmesi, enerji kaynaklarının uluslararası politikayı şekillendiren en önemli etkenler arasında yer almasına neden olmuştur. Bu nedenle uluslararası ilişkiler alanında enerji güvenliği çalışmalarına yönelik ilginin arttığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda daha çok enerji arz ve talep eden devletler arasındaki ikili ilişkilere ve enerji fiyatlarının uluslararası ekonomiye olan etkisine odaklanıldığı dikkat çekmektedir. Ancak enerji güvenliğinin herhangi bir uluslararası ilişkiler teorisi ile kuramsal bir çerçevede yapılan çalışmaların sayıca daha az olduğu göze çarpmaktadır. Enerji güvenliği ile ilgili çalışmalarda teorik altyapının eksik olmasının nedenin enerji güvenliği ve enerji diplomasisinin uluslararası ilişkilerde uzun bir süre tanımlanmamış veya analiz edilmemesi olabileceği iddia edilmektedir.¹⁰⁴ Bu bölümde enerji güvenliğinin tanımları ve neoklasik realizm çerçevesinde enerji güvenliği incelenecektir.

2.3.1. Enerji Güvenliği Kavramı

Enerji güvenliği ile ilgili çalışmalar ateşin bulunmasından çok sonra başlamış olsa da enerji güvenliği kavramı ateşin bulunması kadar eski bir geçmişe sahiptir. Günümüzden iki yüz bin yıl öncesine kadar geriye giden enerji güvenliği kavramı üç kriter ile açıklanmaktadır. Bu kriterler: talebi karşılamak için yeterli arzın olması; yakıt stokunun tedarik edilmesinin fırsat maliyetinin yakıt yandığında algılanan değerinden daha büyük olmaması olarak ifade edilen uygun maliyet ve yakıt stoku arzını sağlama kapasitesinin dış olaylardan etkilenecek kesintiye uğramaması olarak tanımlanan esnekliktir. Kısaca yeterli arzın olması, uygun maliyet ve esneklik olarak ifade edilen bu kriterlerin kapsamı, 1950'li yıllarda başlayan teknolojik gelişmeler ile genişlemesine rağmen günümüzde de geçerliliğini korumaya devam etmektedir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Giedrius Cesnakas, "Energy Resources in Foreign Policy: A Theoretical Approach", *Baltic Journal of Law & Politics* 3, no 1 (2010): 31.

¹⁰⁵ Scott V. Valentine, "Emerging Symbiosis: Renewable Energy and Energy Security", *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 15, (2011): 4573.

Mevcut enerji güvenliği sistemi, tedarik sürecinde bir aksaklık olması durumunda sanayileşmiş ülkeler arasında koordinasyonu sağlamak, enerji politikaları üzerinde iş birliğini desteklemek, arzda sorun yaşamamak ve gelecekte ihracatçı ülkeler tarafından petrolün silah olarak kullanılmasını önlemek gibi amaçlar çerçevesinde, 1973 yılında yaşanan petrol krizinden sonra ortaya çıkmıştır.¹⁰⁶ Aynı dönemlerde enerji güvenliği kavramı hakkında ABD’li araştırmacıların enerji tüketiminin ve petrol ithalatının artmasına dair görüşlerini bildirdikleri çalışmalar 1975 yılında başlamıştır.¹⁰⁷ Bu çalışmalardan sonra ABD hükümeti enerji arzı güvenliğine yönelik incelemeler yapmış ve ithal edilen petrol miktarını azaltmaya yönelik çalışmalar yapmaya başlamıştır.¹⁰⁸ Özellikle 2001 yılından itibaren ise enerji güvenliği hakkında yapılan çalışmalarda enerji güvenliğinin yeniden tanımlandığı, kavramın kapsamının genişlediği ve kriterlerin sayıca arttığı görülmektedir.¹⁰⁹ Sanayileşmiş ekonomilerin artan enerji ihtiyacı, küresel enerji krizleri, iklim değişikliği, enerji kaynaklarına olan talebin ve rekabetin artması, enerji sistemlerine karşı tehditler ve enerji güvenliğinin ulusal güvenlik kadar önemli olduğunun anlaşılması gibi gelişmeler 2000’li yıllarda enerji güvenliği hakkında yapılan çalışmalara olan ilginin artmasının nedenleri arasında yer almaktadır.¹¹⁰

1973 Petrol Krizi’nden sonra krizin olumsuz etkilerini değerlendiren Mason Willrich, uluslararası enerji ilişkilerinde en önemli meselenin güvenlik olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumun nedeni ise enerjinin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan toplumlarda oynadığı önemli rolden kaynaklanmaktadır. Uluslararası alanda tek ve üst bir otoritenin olmaması ulusal güvenlik meselelerinde hareket özgürlüğü ve pazarlık gücünü gerektirmektedir. Bazı ülkeler bir yakıtı ithal ederken bir diğer yakıtı ihraç etmektedir. Aynı şekilde bu ülkeler bir bölgeye bir yakıtı ithal ederken başka bir bölgeden bir diğer yakıtı ihraç etmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda ülkeler enerji ithalatçıları ve ihracatçıları olarak sınıflandırıldığında enerji güvenliğini bu sınıflara göre tanımlamak daha doğru olmaktadır. Enerji ithal eden ülkeler

¹⁰⁶ Daniel Yergin, “Ensuring Energy Security”, *Foreign Affairs* 85, no 2 (2006): 75.

¹⁰⁷ Juozas Augustis vd., “Sustainable Development and Energy Security Level After Ignalina NPP Shutdown”, *Technological and Economic Development of Economy* 17, no 1, 7.

¹⁰⁸ Augustis vd., a.g.e., 8.

¹⁰⁹ Beng W. Ang, Tsan S. Ng ve W. L. Choong, “Energy Security: Definitions, Dimensions and Indexes”, *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 42, (2015): 1078.

¹¹⁰ Abdelrahman Azzuni ve Christian Breyer, “Definitions and Dimensions of Energy Security: A Literature Review”, *Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment* 7, no 1 (2018): 1-2.

açısından enerji güvenliği, ulusal ekonominin politik olarak kabul edilebilir şekilde işlenmesine izin verecek yeterli enerji arzının sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer yandan enerji ihraç eden ülkeler açısından enerji güvenliği, kaynakların askeri müdahale ile kontrol altına alınmasını önlemek ve kaynakların kullanılmasında uluslararası karar alma süreçlerinde dış müdahaleye engel olmak üzere iki şekilde ulusal egemenliğin sağlanması olarak tanımlanmaktadır.¹¹¹

David Deese, enerji güvenliğini bir ulusun uygun fiyatlarla yeterince enerji arzına sahip olma olasılığının yüksek olarak algılandığı bir koşul olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdaki uygun fiyat kavramı normal koşullarda sosyal ve ekonomik faaliyetlerde aksamalara yol açmayan fiyat olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada uygun fiyatlar ile yeterli enerji arzına sahip olacağını önceden algılama görevi liderlere verilmektedir. Ayrıca enerji güvenliğinin ekonomik ve siyasal olmak üzere iki farklı bileşeni bulunmaktadır. Ekonomik bileşen yerli enerji kaynaklarının miktarını ve güvenilirliğini etkileyen tüm eylemleri içerirken, siyasal bileşen dış enerji arzını etkileyen eylemleri içermektedir. Bu iki bileşenden oluşan enerji güvenliği enerji talebi yönetimini, yerli enerji arzını ve ithal veya yerli kaynakların güvenilirliğini arttırarak geliştirilmektedir. Ulusal ve uluslararası güvenlik açısından enerji güvenliği sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik ve askeri olmak üzere tüm güvenlik unsurları ile etkileşime girerek devletlerin iç ve dış politikalarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla enerji ve güvenlik arasındaki bu ilişki politik ekonominin ayrılmaz bileşenleri değerlendirilmektedir.¹¹²

21. yüzyılın başlarında enerji güvenliği kavramının kapsamı genişlemiş ve uluslararası kuruluşlarında çalışma alanları arasında yer almıştır. Uluslararası Enerji Ajansı'na (UEA) göre enerji güvenliği, enerji kaynaklarının uygun bir fiyata ve kesintisiz olarak kullanılabilirliğidir. Ayrıca UEA, enerji güvenliğini uzun ve kısa dönemde olmak üzere iki farklı şekilde değerlendirmektedir. Uzun dönemde enerji güvenliği temel olarak ekonomik gelişmeler ve çevresel ihtiyaçlar doğrultusunda enerji tedariki için zamanında yapılan yatırımlar ile ilgilenmektedir. Kısa dönemde

¹¹¹ Mason Willrich, "International Energy Issues and Options", *Annual Review of Energy* 1, (1976): 746-752.

¹¹² David A. Deese, "Energy: Economics, Politics and Security", *International Security* 4, no 3 (1979-1980): 140-141.

enerji güvenliği ise enerji sistemlerinin arz-talep dengesindeki ani değişikliklere hemen tepki verme yeteneğine odaklanmaktadır.¹¹³

Yukarıda yapılan enerji güvenliği tanımları incelendiğinde enerji arz ve talebinde ekonomik yönü baskın tanımlamaların yapıldığı dikkat çekmektedir. Ancak Dünya Kaynakları Enstitüsü (World Resources Institute) yeterlilik, güvenilirlik ve karşılanabilir olma kavramlarını içerisinde barındıran enerji güvenliği tanımındaki eksikliklere vurgu yapmaktadır. Bu tanıma çevresel sürdürülebilirlik, jeopolitik faktörler ve sosyal kabul edilebilirlik kavramlarının da dahil edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹¹⁴

Enerji güvenliği kavramı 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi başta olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası gelişmelerden etkilenmiş ve farklı devletlerden farklı araştırmacıların çeşitli bakış açılarını yansıtmaktadır. Bu nedenle evrensel bir enerji güvenliği tanımlaması yapılması mümkün olmamıştır. Enerji güvenliği kavramı ilk kez tanımlandığında daha dar bir açıdan tanımlanmasına rağmen 2000’li yıllardan itibaren enerji kaynaklarının ulusal ve uluslararası politikada en önemli güvenlik meseleleri arasına katılmasıyla birlikte, enerji güvenliği kavramına yeni öğeler katılmış ve daha geniş tanımlamalar yapılmıştır. Özellikle jeopolitik faktörlerin önem kazanmasıyla birlikte enerji kaynakları açısından zengin bölgelerin jeopolitik öneminin artmasına ve yeni çatışma alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir diğer yandan jeopolitik faktörler, enerji kaynaklarına sahip olan ve olmayan ülkeler arasındaki enerji kaynaklarının taşınması açısından da önem kazanmıştır. Böylece enerji kaynaklarının taşınmasını sağlayan boru hatlarının geçtikleri güzergahların güvenliğinin sağlanması da enerji güvenliğinin yeni bir boyutu haline gelmiştir.

Sonuç olarak enerji güvenliği kavramının evrensel olarak kabul edilen tek bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle enerji güvenliği içerisinde bulunan dönemde yapılan en geniş tanımlamaya göre değerlendirilmelidir. Örneğin, ABD’nin enerji güvenliğine yönelik değerlendirmeler yapıldığında jeopolitik faktörler olmadan kapsamlı bir analiz yapılması mümkün değildir. Bu çalışmada ABD’nin Arktik’teki

¹¹³ International Energy Agency, “Energy Security”, Aralık 2, 2019, <https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security>, Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020.

¹¹⁴ Jeffrey Logan ve John Venezia, “Weighing U.S. Energy Options: The WRI Bubble Chart, *WRI Policy Note*, 2007, 1, https://files.wri.org/s3fs-public/pdf/weighing_energy_options.pdf, Erişim Tarihi: Mayıs 13, 2020.

enerji güvenliği incelenirken jeopolitik faktörlerin de dahil edilmesiyle daha kapsamlı ve bütüncül bir analiz yapılacaktır. Aynı zamanda bir sonraki bölümde enerji güvenliği kavramı neoklasik realist perspektiften değerlendirilerek analize teorik bir boyut kazandırılacaktır.

2.3.2. Neoklasik Realizme Göre Enerji Güvenliği

Enerji kaynakları devletlerin dış politikalarını şekillendirerek diğer devletler üzerindeki etkilerini arttırmaya yarayan araçlar olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda enerji kaynaklarının devletlerin ekonomi alanında da güçlenmesine katkıda bulunması, enerji kaynaklarının stratejik önemini arttırmaktadır. Dolayısıyla enerji kaynaklarının devletlerin dış politikalarını ve davranışlarını şekillendirerek aynı zamanda ulusal gücünü arttıran en önemli kaynaklar arasında yer alması, ulusal güvenlik politikalarının da ayrılmaz bir parçası haline gelmesine neden olmaktadır.

Enerji kaynaklarının dış politikaya olan etkisini en iyi şekilde açıklayan teorilerden biri realizmdir. Realist teori enerji kaynaklarını devletlerin gücünü arttırarak uluslararası alandaki davranışlarını şekillendiren en önemli faktörlerden biri olarak değerlendirmektedir. Enerji kaynakları devlet gücünün en önemli unsurlarından biridir. Bu nedenle daha çok enerji kaynağına sahip olunması, daha çok güç anlamına gelmektedir. Devletin enerji kaynakları açısından güçlü olması devletin bu kaynakların çıkarılmasına ve ulaştırılabilmesine bağlıdır. Ancak klasik realizm ve neorealizmden farklı olarak hem sistemik hem de yerel faktörleri bir araya getiren bütüncül bir yaklaşım olması nedeniyle neoklasik realizm enerji kaynaklarının dış politikaya olan etkisinin daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Neoklasik realizme göre, uluslararası sistemdeki temel aktörler liderlerdir. Liderler aynı zamanda uluslararası sistemi inşa eden mimarlardır. Liderler devletin ekonomi, askeriye ve enerji anlamında tüm kapasitesini kullanmak yerine amaçlarına uygun olmak üzere güçlerinin bir kısmını kullanmaktadır. Bu durum farklı devletlerin uluslararası ilişkilerinde farklı kapasitelerinin olduğunu kanıtlamaktadır. Devletler uluslararası alanda çıkarlarını arttırmak için ulusal gücünü bu amaçlar için kullanmaktadır. Ayrıca neoklasik realist yaklaşım devlet gücünün rasyonel ve nesnel olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle hükümetler dış politikalarını şekillendirmek ve bu politikaları uygulamak için doğru araçları seçmeye çalışmaktadır. Güç ekonomik

açından değerlendirildiğinde, ulusların tüm ekonomik gücü askerî güce dönüşmemekte ve devletin hedeflerine ulaşmasında kullanılmamaktadır. Dolayısıyla enerji kaynakları devletin amaçları için kullanılıncaya kadar dış politikanın bir parçası olarak değerlendirilememektedir.¹¹⁵

Neoklasik realist teori, enerji kaynaklarının dış politikadaki yerinin açıklanmasında materyal gücün, liderlerin uluslararası sisteme dair algılarının ve yerel faktörlerin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu unsurlar farklı devletlerin dış politikalarında enerji kaynaklarının açıklanmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca belirli bir dönemde devletlerin enerji kaynakları değişmese bile dış politikada enerji kaynaklarına yönelik algının nasıl değiştiğinin açıklanmasına imkân vermektedir. Bir diğer yandan neoklasik realizm ile sadece enerji kaynaklarını ihraç eden devletlerin değil, ithal eden ve tüketen devletlerin dış politikalarında enerji kaynaklarının yeri analiz edilmektedir.¹¹⁶

Aynı zamanda neoklasik realizm ulusal politika detaylı olarak analiz edilmesine gerek kalmadan daha basit bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Karar alma sürecinde etkili olan grup veya algılar değiştiğinde, devletin dış politikasının ve uluslararası sistemdeki çıkarlarının da nasıl değiştiğini açıklayabilmektedir. Neoklasik realizm yerel değişkenlerin sistemik faktörler ile analiz edildiği bir teori olması nedeniyle devletlerin dış politikalarında enerji güvenliğinin nasıl bir rol oynadığını açıklamasıyla ön plana çıkan en önemli yaklaşımlar arasında yer almaktadır.¹¹⁷

Özellikle son yıllarda enerji kaynaklarını ihraç eden devletlerin dış politikalarında enerji kaynaklarını bir araç olarak kullanmaları dış politika analizinde enerji kaynaklarının öneminin arttığını göstermektedir. Bir dış politika analizi teorisi olarak kabul edilen neoklasik realizm, enerji güvenliğinin devletlerin dış politikalarını nasıl etkilediğini ve şekillendirdiğini açıklamaktadır. Enerji kaynaklarını hem üreten hem de tüketen devletlerin dış politikalarında enerji kaynaklarının yerinin neden farklı olduğu da neoklasik realist yaklaşım ile analiz edilebilmektedir. Bu bağlamda enerji kaynaklarını hem üreten hem de ithal eden ABD'nin dış politikasında enerji güvenliği yaklaşımlarını Arktik'te yeni keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynaklarının nasıl

¹¹⁵ Cesnakas, *Energy Resources in Foreign Policy: A Theoretical Approach*, 46-47.

¹¹⁶ Cesnakas, a.g.e., 47.

¹¹⁷ Cesnakas, a.g.e., 47-48.

etkileyeceği değerlendirilecektir. Bu değerlendirmede hem uluslararası sistemdeki faktörleri hem de yerel faktörlerden liderlerin algılarının analize dahil edilmesi nedeniyle neoklasik realist teoriden faydalanılacaktır. Ancak ABD'nin Arktik politikası ve enerji güvenliği neoklasik realist perspektife göre incelenmeden önce Arktik bölgesi ve hukukî statüsü, iklim değişikliği ve iklim değişikliğinin Arktik bölgesine etkilerinin incelenmesi gerekmektedir.

3. ARKTİK BÖLGESİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE ARTAN ÖNEMİ

3.1. Arktik Bölgesi ve Jeopolitik Önemi

Fransızca kökenli “arctique” kelimesinden Türkçe’ye geçen “Arktik”¹¹⁸ sözcüğü “Kuzey Kutbu’yla ilgili, Kuzey Kutbu yakınında olan”¹¹⁹ olarak anlamına gelmektedir. Bu nedenle Arktik Bölgesi, Kuzey Kutbu ve çevresi olarak bilinen bölge için kullanılmaktadır. Arktik Bölgesi kendi içerisinde, Yukarı Arktik (the High Arctic), Alt Arktik (the Low Arctic) ve Yarı-Arktik (Subarctic) olmak üzere üç bölgeye ayrılmaktadır. Arktik’teki üç farklı bölgenin sınırlarını iklim ve bitki örtüsüne göre belirlenmiştir. Uzunlukları en az iki veya üç metre olan ağaçların yetiştiği sınır olarak tanımlanan ağaç sınırı ile temmuz ayı sıcaklık ortalamasına göre belirlenen 10°C izoterm çizgisi genellikle birbiriyle kesişmektedir. Buna göre, Yarı-Arktik, ağaç sınırı ile Kuzey ormanları arasındaki geçiş bölgesini tanımlamaktadır. Alt ve Yukarı Arktik arasındaki sınır ise sıcaklığa göre değil bitki örtüsündeki değişime göre belirlenmiştir. Alt Arktik’te daha çok bodur ağaçlar ve çalılar yetişirken, Yukarı Arktik’te çimen ve yosunların yetiştiği görülmektedir.¹²⁰

Coğrafi olarak Arktik Bölgesi, Arktik Okyanusu, Okyanus’taki adalar ve takımadalar ile Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarının kuzeyindeki kara parçalarından oluşmaktadır.¹²¹ Kıtalar ile çevrili olan Arktik Okyanusu üçte biri buzlarla kaplı olmak üzere, yeryüzünün yaklaşık %6’sını kaplamaktadır.¹²² Arktik Bölgesi’nin sınırları ise 66° 33’ 44” Kuzey enlemine, 10°C izoterm çizgisinin ve ormanlardan tundraya geçişin olduğu ağaç hattının kuzeyinde kalan alan olmak üzere matematik konumuna, sıcaklık çizgisine ve iklime göre farklı açılardan

¹¹⁸ Arktik adı, Yunanca’da ayı anlamına gelen Arktos kelimesinden gelmektedir. Buradaki ayı kelimesi, kutup ayısı değil, sadece kuzey yarım küreden görülebilen takımyıldızları anlamında kullanılmaktadır. Bu nedenle Arktik “ayı ülkesi” olarak nitelendirilmektedir. Dünyanın güneyinde yer alan Antarktika ise ayı ülkesinin tersi anlamına gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: South Pole 1911-2011, “Did you know that the Antarctic actually comes from “anti-Arctic”, <https://nettarkiv.npolar.no/sorpolen2011.npolar.no/en/did-you-know/2011-10-25-antarctic-anti-arctic.html> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).

¹¹⁹ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Arktik”, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).

¹²⁰ Kjetil S. Grønnestad, “What is the Arctic?”, *Barents Watch*, Ocak 21, 2016, <https://www.barentswatch.no/en/articles/Hva-er-Arktis/> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).

¹²¹ Mark Nuttall, “Arctic Definitions and Boundaries” içinde *Encyclopedia of Arctic*, ed. Mark Nuttall (New York and London: Routledge, 2005), 117.

¹²² Andrew J. Hund, “Arctic Circle”, içinde *Antarctica and the Arctic Circle: A Geographic Encyclopedia of the Earth’s Polar Regions*, ed. Andrew J. Hund (California: ABC-Clío, 2014), 67.

belirlenmiştir.¹²³ Geniş anlamda ise Arktik Bölgesi, Alaska (ABD), Kanada, Grönland (Danimarka), Finlandiya, İsveç, Norveç, İzlanda ve RF'nin kıyı bölgelerini ve Kuzey Kutbu'nu çevreleyen denizlerin bulunduğu bölge olarak tanımlanmaktadır.

Harita 3.1. Arktik bölgeleri¹²⁴

Buzullarla kaplı olması ve sert iklim koşulları nedeniyle uluslararası gündemde ön planda olmayan Arktik Bölgesi, son kırk yıldır küresel siyasette hukukî ve siyasî statüsü tartışılan bölgeler arasında yer almaya başlamıştır. Siyaset Bilimci Lincoln Bloomfield, iki süper güç arasında uzay yarışlarının devam ettiği Soğuk Savaş yıllarında, süper güçlerin henüz dikkatini çekmeyen Arktik için uluslararası anlamda bir antlaşmanın yapılmadığının ve bu nedenle uluslararası çatışmaya açık bir bölge olduğunun altını çizmiştir.¹²⁵ 1980'li yıllarda askerî teknolojiye gelişmeler ve Kuzey'deki sanayileşmenin artmasıyla birlikte Arktik, iki süper güç için de stratejik önemi artan bir bölge olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.¹²⁶ Teknolojik gelişmeler,

¹²³ Andrew J. Hund, "Arctic, Definitions of", içinde *Antarctica and the Arctic Circle: A Geographic Encyclopedia of the Earth's Polar Regions*, ed. Andrew J. Hund (California: ABC-CLIO, 2014), 54.

¹²⁴ Markku Heikkilä ve Marjo Laukkanen, *The Arctic Calls: Finland, the European Union and the Arctic Region* (Sastamala: Arctic Centre/University of Lapland, 2013), 10.

¹²⁵ Lincoln Bloomfield, "The Arctic: Last Unmanaged Frontier", *Foreign Affairs*, 1981, <https://www.foreignaffairs.com/articles/arctic-antarctic/1981-09-01/artic-last-unmanaged-frontier> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2019).

¹²⁶ Oran R. Young, "The Age of the Arctic", *Foreign Policy*, no. 61 (Kış 1985-1986): 160.

denizaltı nükleer balistik füzelerinin kapasitesini ve menzilini arttırmış ve Arktik Okyanusu'nun stratejik silahların yerleştirildiği bir alan olmasına neden olmuştur.¹²⁷ Bir diğer yandan Arktik'in silahlandırılması bölgedeki hammadde ve enerji kaynaklarının da korunması gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Bu dönemde herhangi bir Soğuk Savaş haritasına bakıldığında birbirinin karşısında olan süper güçler için jeopolitik açıdan Kuzey Kutbu'nun dünyanın merkezine yerleştirildiğini ve Arktik Okyanusu'nun antik çağlardaki Akdeniz kadar önemli olduğu görülmektedir.¹²⁸

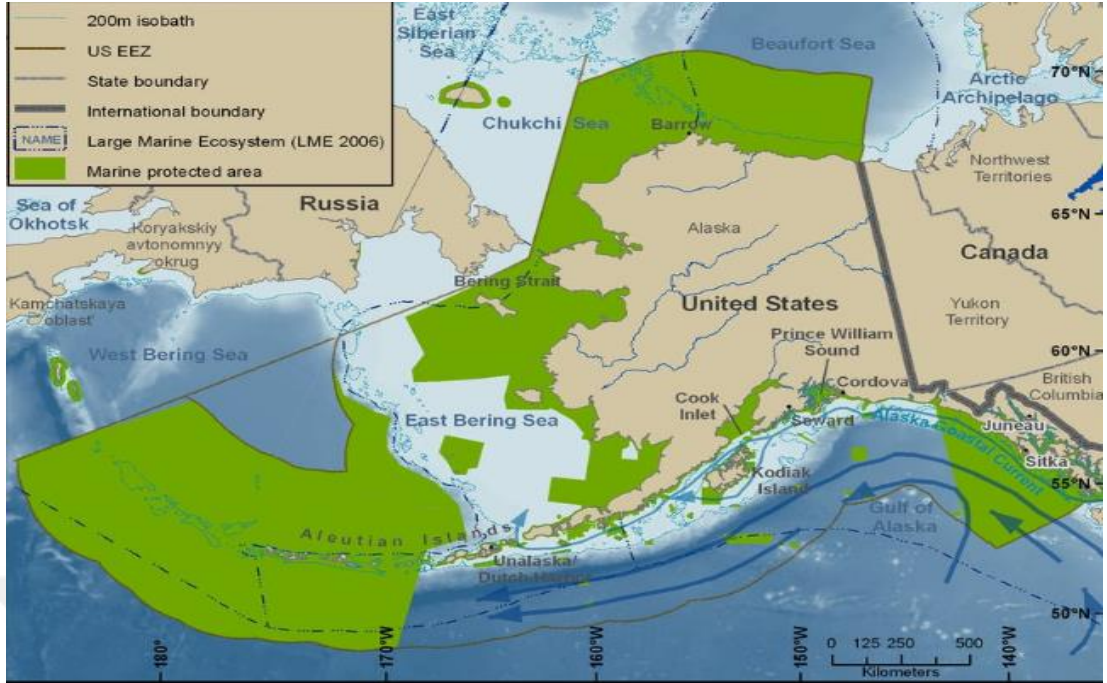
Harita 3.2. Arktik devletleri¹²⁹

Bu başlıkta ele alınması gereken bir diğer konu ise bu tezin örnek olayı ile bağlantılı olarak, ABD'nin Arktik'teki coğrafi konumudur. Bundan hareketle

¹²⁷ Young, a.g.e., 161.

¹²⁸ Bary S. Zellen, *Arctic Doom, Arctic Boom: The Geopolitics of Climate Change in the Arctic* (California: Praeger, 2009), 1.

¹²⁹ Heikkilä ve Laukkanen, *The Arctic Calls: Finland, the European Union and the Arctic Region*, 25.

Harita 3.4. ABD'nin Arktik sınırı, MEB sınırı ve deniz koruma alanları¹³⁴

3.1.1. Arktik'te Yönetişim

Soğuk Savaş döneminde kıyıdaş devletlerin ulusal politikaların merkezinde güvenlik algısının ön planda olması Arktik'te uluslararası ve bölgesel alanda iş birliğinin gelişmemesine neden olmuştur. 1987 yılının Ekim ayında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Mikhail Gorbacov'un Kola Yarımadası'na yaptığı ziyaret, Arktik'teki Soğuk Savaşı bitirmek amacıyla atılan adımların başlangıcı olmuştur.¹³⁵ Gorbacov, Arktik'in sadece Arktik Okyanusu'ndan oluşmadığını Avrupa, Asya ve Amerika'nın kuzeyini de içinde barındırdığını ve buradaki barışın sağlanması için ikili ve çok taraflı işbirliğinin mümkün olduğunun altını çizmiştir.¹³⁶ Ayrıca, Arktik'in “barış bölgesi” olabilmesi için önerilerini şu şekilde sunmuştur:

- 1-) Kuzey Avrupa'nın nükleersiz bir bölge olması kararı alınırsa Sovyetler Birliği garantör olarak hareket etmeye hazır olacaktır.
- 2-) Sovyetler Birliği, NATO ve Varşova Paktı arasında Baltık Denizi, Kuzey Denizi, Norveç Denizi ve Grönland Denizi'nde denizden ve havadan yapılan

¹³⁴ Dapne Fautin ve diğerleri, “An Overview of Marine Biodiversity in United States”, Public Library of Science, 5, no. 8 (2010): 30, https://www.researchgate.net/publication/45509232_An_Overview_of_Marine_Biodiversity_in_United_States_Waters (Erişim Tarihi: Haziran 11, 2020).

¹³⁵ Kristian Atland, “Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative, and the Desecuritization of Interstate Relations in the Arctic”, *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 43, no. 3 (2008): 289.

¹³⁶ Barentsinfo, “Mikhail Gorbachev's Speech in Murmansk at the Ceremonial Meeting on the Occasion of the Presentation of the Order of Lenin and the Gold Star to the City of Murmansk”, https://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf (Erişim Tarihi: Ekim 10, 2019).

askerî faaliyetlerin yasaklanması konusunda müzakere yapılmasını önermektedir.

3-) Sovyetler Birliği, Arktik'teki kaynakların barışçıl iş birliği içerisinde geliştirilmesi ve bilgi paylaşımına yapılmasına önem vermektedir.

4-) Arktik'teki bilimsel araştırmalar tüm insanlık için önemlidir. Bu nedenle 1988 yılında Murmansk'ta Arktik Araştırma Konseyi'nin kurulması için Arktik ülkelerinin katılacağı bir konferans düzenlenebileceği önerilmiştir.

5-) Sovyetler Birliği, Arktik'teki çevrenin korunması konusunda Kuzey ülkeleri ile iş birliğine önem vermektedir.

6-) Avrupa, Pasifik Okyanusu ve Uzak Doğu arasındaki en kısa yol Arktik'teki Kuzey Deniz Yolu üzerinden geçmektedir. Uluslararası ilişkiler normalleştiğinde Kuzey Deniz Yolu'nun yabancı gemilerin geçişine açık olabileceğini ve gereken buzkıran gemilerinin Sovyetler Birliği tarafından sağlanacağı belirtilmiştir.¹³⁷

Gorbaçov'un Murmansk Konuşması, Sovyetler Birliği'nin Arktik politikalarındaki önemli dönüm noktalarından biri olarak nitelendirilmektedir. Gorbaçov'un Arktik'te iş birliğinin artırılması ve barışın inşa edilmesi için sunduğu öneriler ve bölge devletlerinin çevresel konular, bilimsel araştırmalar, güvenliğin sağlanması ve kaynakların kullanılması gibi konularda bir araya gelmesi, Sovyetler Birliği'nin birleştirici yaklaşımını göstermektedir. Bir diğer yandan sivil halk ve ordu arasında bağlantıların geliştirilmesi, ekonomik kalkınma anlayışı, çevrenin korunması ve silahlanma yarışının kontrol altına alınması gibi başlıklar Gorbaçov'un uluslararası güvenlik yaklaşımını yansıtmaktadır.¹³⁸ Daha açık dış bir politika anlayışının başladığı ve uluslararası güvenliğin daha geniş bir açıdan kavramsallaştırıldığı Murmansk Konuşması, Arktik politikalarında bir devrim olarak değerlendirilmektedir.¹³⁹

Gorbaçov'un Murmansk Konuşması sonrasında özellikle Kutup ülkelerinin bilimsel araştırma ve çevrenin korunması konularında çok taraflı işbirliğini kabul etmesi, Batılı hükümetlerin tepkisinin pozitif yönlü olduğunu göstermektedir.¹⁴⁰ 1989 yılının kasım ayında Berlin Duvarı yıkılmasıyla, Sovyetler Birliği'nden sonra Arktik'te en büyük kıyı şeridine sahip ülke olarak Kanada, resmî bir açıklama yapmıştır.¹⁴¹ Kanada Dışişleri Bakanı Joe Clark, Gorbaçov'un enerji, bilimsel

¹³⁷ Barentsinfo.

¹³⁸ Raphael V. Vartanov ve Alexei Yu. Roginko, "New Dimensions of Soviet Arctic Policy: Views from the Soviet Union", *Annals of the American Academy* 512, (1990), 71.

¹³⁹ Ronald Purver, "Arctic Security: The Murmansk Initiative and Its Impact", *Current Research on Peace and Violence* 11, no. 4 (1988): 148.

¹⁴⁰ Purver, a.g.e., 149.

¹⁴¹ John English, "Arctic Ambitions", *Canada's History*, Mayıs 24, 2013, <https://www.canadashistory.ca/explore/first-nations-inuit-metis/arctic-ambitions> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

alışmalar, evre ve Arktik Bilim Konseyi'nin kurulması konularında ikili ve çok taraflı iş birliği onerilerini desteklemiştir.¹⁴² 24 Kasım 1989'da Kanada Başbakanı Brian Mulroney, Arktik Konseyi'nin kurulması konusunda görüşlerini bildirmek üzere Leningrad'a seyahat etmiştir. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmak üzere olması, Gorbaçov'un gücünün iyice azalması ve ABD'nin Mulroney'in fikirlerini desteklememesi nedeniyle Mulroney'in çabaları sonuçsuz kalmıştır.¹⁴³

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının Arktik'te nükleer kirliliği ve çevresel tehditleri arttıracakęi endişesi, Finlandiya hükümetinin bölgedeki sorunların çözümünde iş birliğini arttırmak amacıyla yaptęı çalışmaları hızlandırmıştır. Finlandiya hükümetinin girişimleriyle 1989 yılının Eylül ayında Rovaniemi'de başlayan görüşmeler, 14 Haziran 1991 tarihinde Arktik evre Koruma Stratejisi'nin (Arctic Environmental Protection Strategy, AEPS) Danimarka, Finlandiya, Kanada, İsveç, Norveç, Sovyetler Birliği, ABD ve İzlanda hükümetleri tarafından imzalanması ile sonuçlanmıştır. AEPS ile Arktik'te petrolün, organik kirleticilerin, radyoaktif maddelerin ve ağır metallerin neden olduğu kirliliğin yarattęı tehditlere ve bunların etkilerine yönelik bilimsel çalışmaların yapılması, bu tehditlere karşı önlemlerin alınması ve uygulanması konularında iş birliği yapılacakęı taahhüt edilmiştir. AEPS ile bölgedeki sorunların çözümüne yönelik Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı (Arctic Monitoring and Assessments Program, AMAP), Arktik Flora ve Fauna Korunma (Conservation on Flora and Fauna, CAFF), Arktik Deniz evresi Koruma (Protection of Arctic Maritime Environment, PAME) ve Acil Durum nleme, Hazırlık ve Müdahale (Emergency, Prevention, Preparedness and Response, EPPR) olmak üzere dört çalışma grubu oluşturulmuştur.¹⁴⁴

Ayrıca bölgedeki yerel topluluklar arasında yer alan Inuit Kutup evresi Konseyi, İskandinavya'nın Saami halkları ve Rus yerli halklarının temsilcilerinin de daimi katılımcılar (permanent participants) olarak toplantılara ve çalışma gruplarına katılması yerel halkın da bölgeye yönelik kararlarda söz sahibi olduğunu göstermektedir.¹⁴⁵ AEPS'de özellikle Arktik'te çevrenin korunmasına yönelik bilimsel çalışmalarda iş birliğinin arttırılmasının altı çizilirken, bölgedeki ulusal ve uluslararası

¹⁴² Purver, Arctic Security: The Murmansk Initiative and Its Impact, 150.

¹⁴³ English, Arctic Ambitions.

¹⁴⁴ Arctic Portal Library, "Arctic Environmental Protection Strategy", http://library.arcticportal.org/1542/1/artic_environment.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

¹⁴⁵ English, Arctic Ambitions.

güvenliğin nasıl sağlanacağı konusunda bir kararın alınmaması bölge ülkelerinin güvenlik ile ilgili konularda iş birliğini desteklemediklerini göstermektedir. Güvenlik konularının arka planda kalması, finansal kaynak eksikliği ve Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemdeki değişim AEPS'nin bölgedeki barış ortamının ve iş birliğinin sürdürülmesi konularında yetersiz kalmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, AEPS bir yandan yapılan düzenlemeler ile hızlı bir şekilde kurumsallaşırken bir yandan da imzalayan ülkeler arasında yasal olarak bağlayıcı olan bir anlaşma olarak resmîleşmek yerine bağlayıcı olmayan bir “strateji” olarak gelişmiştir.¹⁴⁶ AEPS'nin bağlayıcılık açısından eksikliklerinin bulunması, Arktik'te çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması gibi konularda uluslararası işbirliğinin sağlanması için yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulması Arktik Konseyi'nin kurulmasının temel dayanak noktası olmuştur.

3.1.1.1. Arktik Konseyi ve yapısı

AEPS'nin çoğunlukla çevre ile ilgili konulara odaklanması Arktik'teki diğer meselelerin çözülmesi konusunda yetersiz kalmasına neden olmuştur. Sınırlı bir çerçevede tanımlanan AEPS'nin yerine Arktik ve çevresindeki ülkeleri ilgilendiren çevresel sorunların yanında ekonomik, politik ve sosyal sorunlarında tartışılabileceği yeni bir forum oluşturulması ihtiyacı Arktik Konseyi'nin kurulması yönünde çalışmaların hızlanmasına neden olmuştur. Özellikle Kanada, AEPS toplantılarında bölgedeki sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözümünde yeni bir siyasal yapı kurulması konusunda önerilerini sunmuştur.¹⁴⁷ Kanada'nın Arktik Konseyi'nin kurulması konusundaki önerileri bölge devletleri arasında görüş farklılıklarının yaşanmasına neden olmuştur. ABD ise Arktik Konseyi'nin sadece çevresel meselelerle ilgilenen sınırlı bir yapı olarak kalmasını istediği için kabul etmemiştir.¹⁴⁸ Ayrıca, müzakerelerde Arktik Konseyi Başkanlığı'nın bölge devletleri adına diğer devletler ile görüşmeler yapmasının ABD tarafından iyi karşılanmayacağına dair

¹⁴⁶ E. Carina H. Keskitalo, *Negotiating the Arctic: The Construction of an International Region* (New York and London: Routledge, 2004), 64-65.

¹⁴⁷ English, *Arctic Ambitions*.

¹⁴⁸ Torbjorn Pedersen, “Debates over the Role of the Arctic Council”, *Ocean Development & International Law* 43, no. 2 (2012): 148.

yorumlar yapılmıştır.¹⁴⁹ Kurulacak yeni Konsey'in yasal olarak tüzel kişilik verilmeden kurulması konusunda bölge devletleri fikir birliğine varmıştır.¹⁵⁰

Arktik Konseyi 19 Eylül 1996 tarihinde Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, RF, İsveç ve ABD hükümetleri temsilcileri tarafından imzalanan Ottawa Deklarasyonu ile kurulmuştur.¹⁵¹ Ottawa Deklarasyonu'nda Arktik Konseyi'nin tanımı şu şekilde yapılmıştır:

Üst düzey bir forum olarak kurulan Arktik Konseyi,

(a) Ortak Arktik sorunlarında, özellikle sürdürülebilir kalkınma ve Arktik'te çevrenin korunması sorunlarında, Arktik yerli halkları ve diğer Arktik'te yaşayanların da katılımıyla, Arktik devletleri arasında iş birliği, koordinasyon ve etkileşimin sağlanması için bir araçtır.

(b) AEPS kapsamında kurulan Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı (AMAP), Arktik Flora ve Fauna Korunma (CAFF), Arktik Deniz Çevresi Koruma (PAME) ve Acil Durum Önleme, Hazırlık ve Müdahale (EPPR) programlarını denetler ve koordine eder.

(c) Sürdürülebilir kalkınma programı için referans alınan şartları belirler ve programı koordine eder ve denetler.

(d) Arktik ile ilgili konularda bilgi yayar, eğitimi teşvik eder ve ilgiyi artırır.¹⁵²

Ottawa Deklarasyonu'nda yer alan Arktik devletleri ve yerli halkları arasındaki işbirliği, koordinasyon ve etkileşimin artırılmasına yönelik olan ilk maddede, Arktik Konseyi'nin askerî güvenlik ile alakalı konularla ilgilenmeyeceğine dair istisnai bir koşul dipnot olarak belirtilmiştir.¹⁵³ Askerî güvenlik ile ilgili konuların Konsey'in yetki alanı dışında bırakılmasının nedeni ise ABD'nin Arktik Konseyi'nin sadece çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma meseleleri ile ilgilenen bir forum olması koşulu ile üye olacağını açıklamasıdır. Ayrıca Konsey, uluslararası bir antlaşma ile kurulmadığı için bağlayıcı olmayan hukukî (soft law) bir düzenleme niteliğindedir.¹⁵⁴

Ottawa Deklarasyonu'nda Konsey'in yapısı ve çalışma ilkeleri ile ilgili de hükümler bulunmaktadır. Konsey'in iki yılda bir toplanacağı, sadece üye devletlerin

¹⁴⁹ Malgorzata Smieszek ve Paula Kankaanpaa, "Role of the Arctic Council Chairmanship", Arctic Yearbook 2015, The Arctic Council, <http://library.arcticportal.org/1903/1/arctic-yearbook-2015.pdf> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

¹⁵⁰ Evan T. Bloom, "Establishment of the Arctic Council", *The American Journal of International Law* 93, no. 3 (1999): 714.

¹⁵¹ Arctic Council Archive Home, "Declaration on the Establishment of the Arctic Council", https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2015/Scholarly_Papers/13.Role-of-the-Arctic.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

¹⁵² Arctic Council Archive Home, Declaration on the Establishment of the Arctic Council.

¹⁵³ Arctic Council Archive Home, Declaration on the Establishment of the Arctic Council.

¹⁵⁴ Timo Koivurova, "Limits and Possibilities of the Arctic Council in a Rapidly Changing Scene of Arctic Governance", *Polar Record* 46, no. 237 (2010): 148.

oy hakkının olacağı ve kararların oybirliği esasına göre alınacağı kabul edilmiştir. Konsey toplantılarına ev sahipliği yapılması ve sekreteryaya işleri konusunda desteğin sağlanması için üye devletler arasında dönüşümlü olarak başkanlık yapılacağı kararlaştırılmıştır. Konsey'e üye ülkelerin başkanlık dönemleri Tablo 3.1.'de gösterilmiştir. Ayrıca Konsey'in ilk işinin toplantıların düzenlenmesi ve çalışma gruplarının faaliyetlerini yürütmelerine yönelik usul kurallarının (rules of procedures) belirlenmesi olduğuna dair görüş birliğine varılmıştır. Son olarak 1998 yılında yapılacak olan bir sonraki toplantıya Kanada'nın ev sahipliği yapmasına dair teklifi kabul edilmiştir.¹⁵⁵

Arktik Konseyi Başkanlık Yapan Ülke	Başkanlık Dönemleri
Kanada	1996-1998 ve 2013-2015
ABD	1998-2000 ve 2015-2017
Finlandiya	2000-2002 ve 2017-2019
İzlanda	2002-2004 ve 2019- ...
RF	2004-2006
Norveç	2006-2009
Danimarka	2009-2011
İsveç	2011-2013

Tablo 3.1. Arktik Konseyi üye devletleri başkanlık dönemleri¹⁵⁶

17-18 Eylül 1998 tarihlerinde düzenlenen ilk Bakanlar düzeyindeki toplantıda Konsey kuruluş sürecini tamamlamış ve Konsey'in alacağı yeni sorumluluklar tanımlanmıştır.¹⁵⁷ Yapılan bu toplantıda yayımlanan Iqaluit Deklarasyonu, Arktik Konseyi'nin kuruluş belgesi olan Ottawa Deklarasyonu'nda sonra yayımlanan ilk belgedir. Iqaluit Deklarasyonu'nda Arktik Konseyi'nin Usul Kuralları ve Sürdürülebilir Kalkınma Programı için Arktik Konseyi Başvuru Şartları kabul edilmiştir.¹⁵⁸ Arktik Konseyi bu belgede yapılacak olan toplantıların ve diğer faaliyetlerin işleyişini belirleyen kuralları açıklamıştır. Bu belgede daimî

¹⁵⁵ Arctic Council Archive Home, Declaration on the Establishment of the Arctic Council.

¹⁵⁶ Arctic Council, "History of the Arctic Council", <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

¹⁵⁷ Bloom, Establishment of the Arctic Council, 712.

¹⁵⁸ Arctic Council Archive Home, "The First Ministerial Meeting of the Arctic Council", https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/86/01_iqaluit_declaration_1998_signed%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

katılımcıların, gözlemci üyelerin, çalışma gruplarının ve uzman gruplarının Konsey'deki görev tanımları ve statüleri hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.¹⁵⁹

Ottawa Deklarasyonu'nda Inuit Kutup Çevresi Konferansı, Saami Konseyi, RF'nin Kuzey, Sibirya ve Uzak Doğu Yerli Azınlıkları Derneği'nin Arktik Konseyi'nin gelişimindeki katkı ve desteği tanınmıştır.¹⁶⁰ Bu nedenle Konsey'de yerli halk topluluklarının oy hakkı olmaması ve sayıları her zaman daimi üye sayısından az olması koşuluyla daimi katılımcı statüsüyle kendilerini temsil edebilmelerine imkân verilmiştir.¹⁶¹ Bölgedeki yerli halk topluluklarının Konsey'de tanınması ve daimi katılımcı statüsünün verilmesi, yerli halkın bölge meseleleri hakkında karar alma süreçlerinde aktif bir rol oynamaları ve kendilerini temsil edebilmeleri açılarından büyük bir önem taşımaktadır. Konsey'in yerli halk topluluklarının görüşlerini ifade edebilmeleri ve destek almaları için önemli bir fırsat sunmasının yanında devletlerin ve hükümetlerin yerli topluluklar ile aralarındaki diyalogu kolaylaştırması konusunda da yaptığı katkı önemlidir.¹⁶²

Arktik'teki gelişmeler ve sorunlar ile yakından ilgilenen Arktik bölgesinden olmayan devletlere, küresel ve bölgesel ölçekteki hükümetler arası ve parlamentolar arası örgütlere ve hükümet dışı örgütlere Konsey'de alınan kararları takip edebilmeleri için gözlemci üye statüsü (observer status) verilmektedir. Gözlemci üyeler Konsey'in iki yılda bir yapılan Başkanlık toplantılarında belirlenmektedir. Gözlemci üyelerin öncelikli görevi Konsey'in çalışmalarını gözlemlemek olsa da Çalışma Grupları'na (Working Groups) katılarak katkıda bulunmaları beklenmektedir. Bu nedenle gözlemci üyeler, bir üye devlet veya daimî katılımcı bir topluluk ile proje önerisi yapabilmektedir. Ayrıca gözlemci üyeler toplantılarda Başkan'ın takdirine bağlı olarak üye devletlerin ve daimî katılımcıların ardından açıklama yapabilir, yazılı beyanda bulunabilir ve görüşlerini bildirebilmektedir.¹⁶³ Ayrıca Iqaluit Deklarasyonu

¹⁵⁹ Arctic Council Archive Home, "Arctic Council Rules of Procedures", https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/940/2015-09-01_Rules_of_Procedure_website_version.pdf?sequence=7&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

¹⁶⁰ Arctic Council Archive Home, Declaration on the Establishment of the Arctic Council.

¹⁶¹ Arctic Council Archive Home, Declaration on the Establishment of the Arctic Council.

¹⁶² Bloom, Establishment of the Arctic Council, 717.

¹⁶³ Arctic Council, "Observers", <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/observers> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).

Arktik Konseyi'nde ilk kez Hollanda, Almanya, Birleşik Krallık ve Polonya'nın gözlemci üye olarak kabul edilmesi açısından da önem taşımaktadır.¹⁶⁴

Ottawa Deklarasyonu'nda alınan, AEPS altında kurulan AMAP, CAFF, PAME ve EPPR çalışma gruplarının programlarının koordine edilmesi ve izlenmesine dair karar Konsey'in Arktik ile ilgili çevresel sorunların çözümünde çalışma grupları ile hareket edeceğini göstermektedir. Çalışma grupları Konsey'in işleyişine yardımcı olmak ve kendilerine verilen görev sorunlulukları yürütmeleri açılarından karar alma sürecine katkıda bulunan önemli yapılar arasındadır. Ilaquit Deklarasyonu'nda dört çalışma grubunun gelecek iki yıldaki faaliyet alanları ve yapacakları çalışmalar belirlenmiştir. AMAP'ın görevi, iklim değişikliği ve kirliliğin ekosistem ve insanlar üzerindeki etkileri ve önleme yolları gibi konularda Arktik bölgesinin durumunu izleyerek değerlendirmeler yapmak ve karar alıcıları tehditlerin azaltılmasına yönelik yapılması gerekenler konusunda bilgilendirmek olarak belirlenmiştir.¹⁶⁵ Bir diğer çalışma grubu olarak CAFF, Arktik'te yaşayan türlerin ve ekosistemin korunması konularında iş birliği yapılmasını ve bilgi paylaşımının yapılmasını sağlamaktadır.¹⁶⁶ PAME'nin ise Arktik Okyanusu ve çevresinin sürdürülebilir bir şekilde kullanımı ve korunması konularında faaliyetlerini işbirliği içerisinde yürütmesi amaçlanmıştır.¹⁶⁷ Arktik Okyanusu'nda kirleticilerden kaynaklanabilecek kaza ve tehditlere yönelik önleme, hazırlıklı olma ve müdahale çalışmaları konularında eğitim, koordinasyon ve bilgi alışverişlerinin yapılmasından sorumlu olan çalışma grubu ise EPPR'dir.¹⁶⁸

Bir diğer çalışma gurubu olan Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu (Sustainable Developments Working Group, SWDG) Iqaluit Deklarasyonu'nda çalışma grubu olarak tanımlanmıştır. Arktik'te yaşayan insanların hem yaşadığı çevrenin hem de kültürlerinin korunmasına odaklanarak ilk kez insani boyuta dikkat çeken bir çalışma grubu olarak kurulan SDWG, sosyal eşitlik, ekonomik kalkınma ve çevrenin korunması temellerine dayanarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına yönelik bilgi üretilmesini ve kapasitenin geliştirilmesini teşvik

¹⁶⁴ Arctic Council Archive Home, The First Ministerial Meeting of the Arctic Council.

¹⁶⁵ AMAP, "Welcome to AMAP", <https://www.amap.no/about> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).

¹⁶⁶ CAFF, "About CAFF", <https://www.caff.is/about-caff> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).

¹⁶⁷ PAME, "About PAME", <https://www.pame.is/index.php/shortcode/about-us> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2019).

¹⁶⁸ EPPR, "About EPPR", <https://www.eppr.org/about-eppr/> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).

etmektedir.¹⁶⁹ 2006 yılında yayımlanan Salekhard Deklarasyonu'nda çalışma grubu olarak kabul edilen Arktik Kirleticileri Eylem Programı'nın (Arctic Contaminants Action Program, ACAP) görev tanımı ve faaliyet alanları belirlenmiştir.¹⁷⁰ ACAP, Arktik Okyanusu'ndaki kirliliğin kaynaklarının belirlenmesi ve kirleticilerden kaynaklanan olumsuz etkilerin azaltılmasına yönelik ulusal eylemleri teşvik etmek amacıyla kurulan destekleyici bir mekanizma olarak çalışmalarını yürütmektedir.¹⁷¹ Kısacası, Arktik Konseyi altında faaliyetlerini yürüten altı çalışma grubunun temel hedefinin Arktik Okyanusu ve çevresinde yaşayan tüm canlıların ve ekosistemin korunması için çevreye yönelik tehditlerin azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması olduğu dikkat çekmektedir.

Çalışma gruplarına ek olarak görev güçleri (task forces) ve uzman gruplar (expert groups) Konsey çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Görev güçleri, Bakanlar düzeyindeki toplantılarda belirli konularda sınırlı bir süre çalışmak üzere çalışma gruplarındaki uzmanların ve Arktik devletlerinin temsilcilerinin atanmasıyla oluşturulan gruplardır.¹⁷² Bu gruplar çalışmalarında istenilen sonuçlara ulaştıklarında görev sürelerini tamamlayıp pasif hale geçmektedir. Uzman gruplar ise belirli konularda çalışmak üzere bir araya gelen uzmanlar tarafından oluşturulan görev süreleri sınırları olan gruplardır. Örneğin, Ekosistem Tabanlı Yönetim (Ecosystem Based Management) grubunun görevleri 2013 yılında yapılacak olan bir sonraki toplantıya kadar Arktik çevresindeki deniz ve karasal alanlar ile ilgili konularda ortak bir anlayış ve tavsiye vermek üzere 2011 yılında Nuuk Deklarasyonu'nda tanımlanmıştır.¹⁷³ Görev güçleri ve uzman gruplar Konsey'in öncelikli ve önemli konularda daha detaylı analiz yapılmasını ve bilgi alışverişini kolaylaştıran yardımcı organlar olarak değerlendirilmektedir. Arktik Konseyi'ni oluşturan üye devletler,

¹⁶⁹ SDWG, "About the Sustainable Development Working Group (SDWG)", https://www.sdwg.org/wp-content/uploads/2017/04/SDWG_Factsheet_General_1.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).

¹⁷⁰ Arctic Council Archive Home, "Salekhard Declaration", https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/90/05_salekhard_declaration_2006_signed%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).

¹⁷¹ Arctic Council, "ACAP", <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/working-groups/acap> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).

¹⁷² Arctic Council, "Task Forces of the Arctic Council", <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/subsidiary-bodies/task-forces> (Erişim Tarihi: Kasım 19, 2019).

¹⁷³ Arctic Council, "Ecosystem Based Management Expert Group", <https://arctic-council.org/index.php/en/expert-groups/340-egebm> (Erişim Tarihi: Kasım 19, 2019).

daimî katılımcılar, çalışma grupları, gözlemci üyeler ve diğer yardımcı organlar Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

ARKTİK KONSEYİ				
Üye Devletler	Daimî Katılımcılar	Çalışma Grupları	Diğer Yardımcı Organlar	Gözlemci Üyeler
ABD Danimarka Finlandiya İsveç İzlanda Kanada Norveç RF	Aleut Derneği Arktika Atabaşkan Konseyi Inuit Kutup Çevresi Konferansı RF'nin Kuzey, Sibirya ve Uzak Doğu Yerli Azınlıkları Derneği Saami Konseyi Uluslararası Gwinch Konseyi	-Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı (AMAP) -Arktik Flora ve Fauna Korunma (CAFF) -Arktik Deniz Çevresi Koruma (PAME) -Acil Durum Önleme, Hazırlık ve Müdahale (EPPR) -Arktik Kirleticileri Eylem Programı (Arctic Contaminants Action Program) (ACAP) -Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu (Sustainable Developments Working Group) (SDWG)	Görev Güçleri (task forces) Uzman Gruplar	Almanya Birleşik Krallık Çin Fransa Hindistan Hollanda İspanya İsviçre İtalya Japonya Kore Polonya Singapur

Tablo: 3.2. Arktik Konseyi'nin yapısı¹⁷⁴

3.1.1.2. Arktik Konseyi'nin etkinliği

Arktik Konseyi, Arktik Okyanusu ve çevresinde kirliliğe neden olan tehditlerin önlenmesi, izlenmesi ve korunması amacıyla üye devletler, daimî katılımcılar, gözlemci üyeler, çalışma grupları ve diğer yardımcı organlarının koordinasyon ve iş birliği içerisinde çalıştığı hükümetler arası bir forum olarak 1996 yılından itibaren

¹⁷⁴ Arctic Council, "The Arctic Council: A Backgrounder", <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

çalışmalarına devam etmektedir. Geçen yirmi dört yıllık süre içerisinde Konsey'in Arktik'teki yönetim anlayışı devamlılık göstermiş olsa da bazı konularda geçirdiği dönüşümün de incelenmesi gerekmektedir. Özellikle iklim değişikliği ve küresel ısınmanın neden olduğu değişim, Arktik ve çevresinde etkilerin azaltılması yönünde yeni politikaların geliştirmesi ihtiyacını ortaya çıkartmıştır. İklim değişikliğinin bölgedeki çevre güvenliğini tehdit etmesinin yanı sıra uluslararası alanda yaşanan gelişmeler ve kıyı devletlerinin arasındaki anlaşmazlıklar ulusal güvenliği ve enerji güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Bu durum sadece çevresel sorunların çözümü ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla kurulmuş olan bölgesel bir forumun yönetim anlayışı ve politika uygulamalarındaki zorunlu değişimi de beraberinde getirmiştir.

İlk olarak üye devletler arasında imzalanan çok taraflı antlaşmalar Konsey'in hukukî statüsündeki değişimin en önemli göstergeleri olmuştur. Arktik Konseyi kuruluş ilkeleri çerçevesinde çevrenin korunması, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve acil durumlarda yardım ve müdahale konularında tavsiye niteliğinde karar alan ve kararları bağlayıcı olmayan bir forum olarak faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁷⁵ Ancak Konsey üyeleri ilk kez 2011 yılında Arktik Havacılık ve Denizcilik Arama ve Kurtarma İşbirliği Antlaşması (Agreement on Cooperation Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic) ile çok taraflı hukukî bağlayıcılığı olan bir antlaşmaya imza atmışlardır. Bu antlaşma ile taraflar meteorolojik gözlem ve analizleri konusunda bilgi paylaşımı yapılması, arama ve kurtarma personellerinin eğitimi, bilgi sistemlerinin ve tekniklerinin paylaşımı ve risklerin azaltılması gibi konularda iş birliği yapılacağını kabul etmişlerdir.¹⁷⁶ 2011 yılında yapılan bu antlaşmayı 2013 yılında imzalanan deniz alanlarını tehdit eden petrol kirliliğine neden olan kazalara yönelik önlem alınmasına ve ortak operasyonların yürütülmesine yönelik Arktik Denizdeki Petrol Kirliliğini Önleme ve Müdahale İşbirliği Antlaşması (Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in

¹⁷⁵ Wilfrid Greaves ve Daniel Pomerants, "Soft Securitization: Unconventional Security Issues and the Arctic Council", *Politik* 20, no. 3 (2017): 35.

¹⁷⁶ Arctic Council Archive Home, "Agreement on Cooperation Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic", https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/531/EDOCs-1910-v1-ACMMDK07_Nuuk_2011_Arctic_SAR_Agreement_unsigned_EN.PDF?sequence=8&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Aralık 17, 2019).

the Arctic) izlemiştir.¹⁷⁷ Son olarak 2017 yılında Uluslararası Arktik Bilimsel İşbirliğini Geliştirme Antlaşması (Agreement on Enhancing International Scientific Cooperation) ile iklim değişikliği, kaynakların sürdürülebilir kullanımı, ekonomik kalkınma, insan sağlığı ve çevre konuları hakkında karar alma sürecinde bilgi paylaşımı ve bilimsel araştırmalarda işbirliği yapılması amaçlanmıştır.¹⁷⁸

Arktik devletleri arasında imzalanan çok taraflı ve hukukî bağlayıcılığı olan üç antlaşma da Konsey'in kuruluşu itibarı ile danışma organı olma statüsünden hukukî bağlayıcılığı olan bir kuruma dönüşümünün en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Ayrıca antlaşmaların içeriğinde arama ve kurtarma çalışmaları ya da petrol kirliliğinin önlenmesi konularında Arktik'teki ordular, sahil güvenlik ve diğer kurumlar arasında bilgi paylaşımı ve iş birliği olması Konsey'in politika alanlarının genişlediğini göstermektedir.¹⁷⁹ Özellikle arama ve kurtarma çalışmalarında üye devletlerin orduları arasındaki iş birliği, Ottawa Deklarasyonu'nda güvenlik konularının Konsey'in çalışma alanları dışarısında bırakılmasına dair dipnot ile çelişmektedir. Bu durum Konsey'in politika alanlarının genişlemesi ve bölgesel güvenliğin sağlanmasındaki rolü konusunda tartışmalara neden olmuştur. Ancak Arktik'te üye devletlerin askerî varlığının ışığında Konsey'in güvenliği daha dar veya geniş anlamda tanımlamış olması açısından bakıldığında tartışmaların etkisi azalmaktadır.¹⁸⁰

Arktik Konseyi'nin politika uygulamalarını etkileyen ikinci gelişme ise iklim değişikliği ve küresel ısınmanın etkisiyle Arktik Okyanusu ve çevresindeki buz yüzeyindeki erimeler ve ekosistemin bozulması olmuştur. Bu nedenle iklim değişikliği ve etkilerine yönelik çalışmalar Arktik Konseyi'nin gündeminde ilk sıralarda yer almaya başlamıştır. 24 Kasım 2004 tarihinde yayımlanan Reykjavik Deklarasyonu'nda Arktik İklim Etkisi Değerlendirmesi'nin (Arctic Climate Impact

¹⁷⁷ Arctic Council Archive Home, "Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic", [https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/529/EDOCS-2068-v1-](https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/529/EDOCS-2068-v1-ACMMSE08_KIRUNA_2013_agreement_on_oil_pollution_preparedness_and_response_signedAppendices_Original_130510.PDF?sequence=6&isAllowed=y)

ACMMSE08_KIRUNA_2013_agreement_on_oil_pollution_preparedness_and_response_signedAppendices_Original_130510.PDF?sequence=6&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Aralık 17, 2019).

¹⁷⁸ Arctic Council Archive Home, "Agreement on Enhancing International Scientific Cooperation", [file:///C:/Users/user/Desktop/Downloads/EDOCS-4288-v2-](file:///C:/Users/user/Desktop/Downloads/EDOCS-4288-v2-ACMMUS10_FAIRBANKS_2017_Agreement_on_Enhancing_International_Arctic_Scientific_Cooperation%20(1).pdf)

ACMMUS10_FAIRBANKS_2017_Agreement_on_Enhancing_International_Arctic_Scientific_Cooperation%20(1).pdf (Erişim Tarihi: Aralık 17, 2019).

¹⁷⁹ Greaves ve Pomerants, *Soft Securitization*, 35.

¹⁸⁰ Page Wilson, "Society, Steward or Security Actor? Three Visions of the Arctic Council", *Cooperation and Conflict* 1, no. 20 (2015): 63.

Assessment, ACIA) Arktik'teki iklim değışikliğı ve ultraviyole radyasyon oranının arttığına dair bulguların yer aldığı raporun tamamlandığı belirtilmiştir.¹⁸¹ Deklarasyon'da Arktik ikliminin küresel iklim sisteminin önemli bir parçası olduğu ifade edilerek üye devletlerin iklim değışikliğinin çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerine karşı gerekli önlemleri alması, bölgede yaşayanların ve karar alıcıların bilgilendirilmesi ve kurumsal kapasitenin artırılması konularında gerekli çalışmaları yapması teşvik edilmiştir.¹⁸² 2005 yılında yayımlanan ACIA Raporu, tüm Arktik devletleri tarafından iklim değışikliğinin buzulların erimesine ve bunun da bölgenin daha erişilebilir hale gelmesine neden olduğunun resmî olarak kabul edilmesi nedeniyle Arktik politikalarındaki değışimi başlatan önemli belgeler arasında yer almaktadır.¹⁸³

İklim değışikliğı nedeniyle özellikle yaz mevsiminde deniz buzullarının erimesi hem Arktik hem de diğer devletler için ekosistemin bozulmasının yanı sıra bölgenin erişilebilirliğinin ve ekonomik potansiyelinin artması anlamlarına da gelmektedir. Bölgenin erişilebilirliğinin artması da devletlerin bölgedeki faaliyetlerini arttırmalarına neden olmaktadır. Bu durum bölgenin güvenliğinin sağlanması konusunda yeni sorunlara neden olmaktadır. İlk sorun olarak iklim değışikliğı Arktik'te ekosistemin değışmesine, çevre güvenliğinin tehdit altında olmasına ve sürdürülebilir kalkınma sorunlarına neden olmaktadır. Özellikle Kanada ve ABD için sürdürülebilir kalkınmanın kendi kontrollerinde olması ulusal politikalarında öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. İkinci sorun ise Arktik'teki uluslararası faaliyetlerin artması devletlerin Arktik'te hangi aktörlerin olduğunu ve bu aktörlerin neler yaptıklarının izlenmesi gerekliliğinin ortaya çıkması olmuştur. Bu da devriye faaliyetlerinin artmasına, güvenlik önlemlerinin alınmasına ve Arktik'in yeniden silahlandırılması sorunlarına neden olmuştur.¹⁸⁴

¹⁸¹ Arctic Council Archive Home, "Reykjavik Declaration", https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/89/04_reykjavik_declaration_2004_signed.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (Erişim Tarihi: Kasım 19, 2019).

¹⁸² Arctic Council Archive Home, Reykjavik Declaration.

¹⁸³ Rob Huebert ve diğerleri, "Climate Change & International Security: The Arctic As a Bellwether", *Center for Climate and Energy Security*, 2012, 17, <https://www.c2es.org/site/assets/uploads/2012/04/arctic-security-report.pdf> (Erişim Tarihi: Aralık 9, 2019).

¹⁸⁴ Huebert ve diğerleri, *Climate Change & International Security: The Arctic As a Bellwether*, 17.

Son olarak temel hedefi bölgesel sorunların barışçıl yöntemler ve iş birliği içerisinde çözülmesi olarak kurulan Konsey'in, iklim değişikliğinden en fazla etkilenen bölgede faaliyet göstermesi nedeniyle yaptığı çalışmalar ve yayımladığı belgeler ile uluslararası alandaki görünürlüğü artmıştır. Arktik'te yeni ve kullanılmamış mineral ve hidrokarbon kaynaklarını keşfetmek, ticaret yollarını çeşitlendirmek ve iklim değişikliği hakkında bilimsel araştırmalara katılabilmek gibi imkânlar özellikle Asya ülkelerinin bölgeye olan ilgisini arttırmıştır.¹⁸⁵ Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve Singapur 2013 yılında yayımlanan Kiruna Deklarasyonu'nda gözlemci üyelik statüsü kazanmıştır.¹⁸⁶ Asya ülkelerinin Arktik'teki bölgesel politikalar hakkında bilgi sahibi olmak ve gelişmeleri daha yakından takip edebilmek amaçlarıyla Konsey'de gözlemci üye olarak bulunabilmeleri Konsey'in küresel bir nitelik kazandığını göstermektedir.

Özetlemek gerekirse, Arktik Konseyi, Arktik ekosisteminin korunması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, arama ve kurtarma çalışmaları ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması gibi konularda iş birliği ve koordinasyonun sağlanması için sekiz Arktik devleti, yerli topluluklar ve gözlemci üyelerin bir araya geldiği bölgesel bir forum olarak faaliyet göstermektedir. Hukukî açıdan bağlayıcılığı olmayan bir forum olarak kurulan Arktik Konseyi, 1996 yılından günümüze kadar geliştirdiği politikalar ve yürüttüğü çalışmalar ile bölgedeki barış ortamının korunmasına katkı sağlamıştır. Aynı zamanda Konsey, Arktik'te ortaya çıkan sorunların tanımlanması ve politika gündeminde görünür hale gelmesinde oldukça başarılı olmuştur.¹⁸⁷ Konsey'in başarıları arasında yer alan küresel siyasetteki görünürlüğünün ve etkinliğinin artması etkili politik bir aktör olduğunu göstermektedir.

3.2. Arktik Bölgesi'nin Hukukî Statüsü

Dünya üzerindeki deniz ve okyanus alanları kıyıdaş devletler başta olmak üzere bütün devletlerin egemenlik ve hak iddialarının en çok tartışılan ve çözilemeyen sorunların bulunduğu alanlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle karşılaşılan

¹⁸⁵ Huebert ve diğerleri, a.g.e., 35.

¹⁸⁶ Arctic Council Archive Home, "Kiruna Declaration", https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/93/MM08_Final_Kiruna_declaration_w_signature.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 20, 2019).

¹⁸⁷ Paula Kankaanpää ve Oran Young, "The Effectiveness of the Arctic Council", *Polar Research* 31, no. 1 (2012).

sorunların barışçıl yollarla çözülebilmesi ve devletlerin bu alanlar üzerindeki haklarının adaletli bir şekilde belirlenebilmesi için uluslararası antlaşmalara ihtiyaç duyulmuştur. Diğer okyanuslardan farklı olarak büyük bir bölümü buzullarla kaplı olan Arktik Okyanusu, hukukî statüsü ve kıyıdaş beş devletin deniz yetki alanları konularındaki tartışmalar nedeniyle dikkat çekmektedir. Özellikle iklim değişikliğinin etkisiyle buzulların erimesi bölgenin erişilebilirliğini arttırmış ve sualtı alanlardaki doğal kaynaklara erişim kolaylaştırmıştır. Ayrıca eriyen buzulların deniz ulaşımını kolaylaştırması yeni deniz rotalarının oluşturulmasına imkân sağlamıştır. İklim değişikliğinin Arktik Okyanusu'nda yarattığı bu değişimler bölgenin uluslararası alandaki görünürlüğünü arttırmış ve ihtilaflı bölgelerden biri olarak görülmesine neden olmuştur.

Arktik Okyanusu'nun hukukî statüsü hakkındaki tartışmalar, Antarktika'nın barışçıl amaçlar için kullanılması konusunda yapılan 1959 Antarktika Antlaşması¹⁸⁸ gibi etkili ve bağlayıcılığı olan Arktik Antlaşması'nın yapılması gerektiği iddialarını güçlendirmektedir.¹⁸⁹ Ancak Arktik Antlaşması fikrini özellikle Arktik kıyıdaş devletleri kabul etmeyerek Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) Arktik Okyanusu'nun yönetişimi için yeterli ve etkili bir yasal çerçeve olduğunu ve BMDHS'ye bağlı kalacaklarını açıklamışlardır.¹⁹⁰ Bu nedenle BMDHS, Arktik Okyanusu üzerindeki deniz ve okyanus alanları ve sualtı doğal kaynakları üzerinde devletlerin hangi yetkilerinin olduğu, egemenlik alanlarının nasıl sınırlandırılacağı ve uyuşmazlıkların nasıl çözüleceği sorularının yanıtlarını veren en önemli uluslararası antlaşma olarak kabul edilmektedir.

3.2.1. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Arktik Okyanusu'nun Statüsü

Arktik Okyanusu'nun buzullar ile kaplı olması bölgenin hukukî statüsünün belirlenmesinde denize dâhil bir alan mı, karanın bir parçası mı olduğuna dair farklı

¹⁸⁸ Antarktika'nın sadece barışçıl amaçlar için kullanılmasına dair Antarktika Antlaşması, 1 Aralık 1959 tarihinde Washington'da Antarktika ve çevresinde bilim adamları aktif bir şekilde araştırma yapan 12 ülke tarafından imzalanmıştır. 1961 yılında yürürlüğe giren antlaşmaya taraf olan toplam ülke sayısı 54 olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Secretariat of the Antarctic Treaty, "The Antarctic Treaty", <https://www.ats.aq/e/antarctic treaty.html> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

¹⁸⁹ Oran R. Young, "Building an International Regime Complex for the Arctic: Current Status and Next Step", *The Polar Journal* 2, no. 2 (2012), 392-393.

¹⁹⁰ Young, Building an International Regime, 393.

tartışmaların ortaya çıkmıştır.¹⁹¹ Geçmişte Arktik Okyanusu’nda buz ile kaplı alanların daha geniş bir alan kaplaması Arktik Okyanusu’nun denizler ile ilgili yasal rejime tabi olmamasına yönelik iddiaların ortaya atılmasına neden olmuştur.¹⁹² Ancak Arktik Okyanusu’nda yıl boyunca farklı oranlarda deniz buzulunun olması, BMDHS’nin uygulanmayacağı anlamına gelmemektedir.¹⁹³ Bu nedenle Arktik Okyanusu’nun ve çevresinin hukukî statüsü, kıyıdaş ülkelerin deniz yetki alanları ve sorumlulukları, deniz altı kaynaklarının kullanımı gibi konularda başvurulacak temel hukukî kaynak BMDHS’dir.

BMDHS taraf devletlerin karşılıklı anlayış ve işbirliği temeline dayanarak, deniz hukuku ile ilgili konularda barışın ve adaletin korunması amacıyla 10 Aralık 1982 tarihinde imzaya açılmıştır.¹⁹⁴ Sözleşme, 308. Madde uyarınca BMDHS’yi imzalayan altmışıncı devlette yürürlüğe girdikten on iki ay sonra 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁵ BMDHS, Deniz Hukuku ile ilgili deniz ve okyanusların hukukî statüsü ve barışçıl kullanımı, deniz ve çevresinde yaşayan canlıların korunması gibi alanlarda tüm konuları ele alan küresel anlamda tanınmış bir rejimdir. BMDHS’nin ilk yürürlüğe girdiği Arktik ülkesi 1996 yılında Norveç olmuştur.¹⁹⁶ Sözleşme 1997’de RF’de, 2003’te Kanada’da, 2004’te ise Danimarka’da yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁷ ABD’de de ise Sözleşme 29 Temmuz 1994 tarihinde Bill Clinton tarafından imzalanmış

¹⁹¹ Nihat Yılmaz ve Ali Çiftçi, “Arktika Bölgesi’nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi”, *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 31(2013): 2.

¹⁹² Nele Matz-Lück, “Planting the Flag in Arctic Waters: Russia’s Claim to the North Pole”, *Göttingen Journal of Law* 1, no. 2 (2009): 241.

¹⁹³ Nigel Bankes ve Maria Madalena das Neves, “United Nations Convention on the Law of the Sea and the Arctic Ocean”, içinde *The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics*, ed. Ken S. Coates ve Canin Holroyd (Cham: Palgrave Macmillan, 2020), 376-377.

¹⁹⁴ United Nations, “United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)”, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

¹⁹⁵ Oceans & Law of the Sea United Nations, “United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Overview and Full Text”, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

¹⁹⁶ Oceans & Law of the Sea United Nations, “Chronological Lists of Ratifications of, Accessions and Successions to the Convention and the Related Agreements”, https://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm#The%20United%20Nations%20Convention%20on%20the%20Law%20of%20the%20Sea (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

¹⁹⁷ Oceans & Law of the Sea United Nations, Chronological Lists.

olmasına rağmen yürürlüğe girmemiştir.¹⁹⁸ Ancak, “okyanuslar için bir anayasa”dan çok daha fazlası olarak nitelendirilen bu Sözleşme’nin, uluslararası teamül hukuku kurallarının bir araya getirilmesiyle şekillenmesi ve evrensel bir nitelik kazanması ABD için de bağlayıcı olduğu iddialarını güçlendirmektedir.¹⁹⁹

Ayrıca, Arktik Okyanusu’na kıyısı olan beş ülke olarak Kanada, Danimarka, Norveç, RF ve ABD’nin bir araya geldikleri Arktik Okyanusu Konferansı’nda imzalanan Ilulissat Deklarasyonu’nda iklim değişikliği ve eriyen buzulların bölge ekosisteminde, yerel halk üzerinde ve doğal kaynakların kullanımında yarattığı etkilerin kabul edilmesi ve bağlayıcı olması açısından önemli bir belgedir.²⁰⁰ Ilulissat Deklarasyonu’nu Arktik Konseyi’nden ve üye diğer devletlerden bağımsız olarak kıyıdaş beş devletin bir araya gelerek imzaladığı bir belge olmasının yanı sıra deniz yetki alanları ve kıta sahanlıkları ile ilgili konulara getirdiği çözüm önerisi nedeniyle de önemli bir adımdır. Deklarasyon’da buzullarla kaplı alanlarda dâhil olmak üzere kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi, deniz çevresinin korunması, seyir özgürlüğü, bilimsel araştırmaların yapılması ve denizin diğer alanlardaki kullanımlarında BMDHS’nin deniz hukuku ile ilgili önemli hak ve yükümlülükler öngörmesi nedeniyle bu yasal çerçeveye bağlı kalacakları taahhüt edilmiştir.²⁰¹ Deklarasyon’un ABD tarafından da imzalanması, bölgesel düzeyde iş birliği ve barışın sağlanmasında ABD’nin de etkili bir rol oynadığını göstermektedir. Aynı zamanda Ilulissat Deklarasyonu BMDHS’nin Arktik Okyanusu’nda uygulanabileceğini gösteren temel hukukî belge olarak kabul edilmektedir.

3.2.2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne Göre Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması

BMDHS, deniz ve okyanus alanlarını kıyı devletinin iç suları, karasuları, kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) olmak üzere farklı deniz yetki alanlarına ayırmaktadır. Kıyı devletinin karasularındaki egemenliği, kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde, deniz yatağını, toprak altını ve hava sahasını da kapsayan kıyıya

¹⁹⁸ Joe Biden, “Convention on the Law of the Sea”, (ABD Senatosu 110. Toplantı 1. Oturum’da sunulan rapor, Washington, Aralık 19, 2007), <https://www.congress.gov/congressional-report/110th-congress/executive-report/9/1> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).

¹⁹⁹ Maria Gavounelli, *Functional Jurisdiction in the Law of the Sea* (Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007), 4.

²⁰⁰ Centre for International Law, “2008 Ilulissat Declaration”, <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2017/07/2008-Ilulissat-Declaration.pdf> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

²⁰¹ Centre for International Law, 2008 Ilulissat Declaration.

bitişik bir deniz bölgesini kapsamaktadır.²⁰² Karasularının sınırları ise “Her Devletin, karasularının genişliği bu Sözleşmeye uygun şekilde belirlenen esas hatlardan itibaren on iki deniz milini aşmayan bir sınıra kadar tespit etme hakkı vardır.”²⁰³ olmak üzere Sözleşme’nin 3. Maddesi’nde belirtilmiştir. Karasularının sınırını belirleyen normal esas hattın gerisinde kalan sular ise devletlerin iç suları olarak belirlenmiştir.²⁰⁴

Karasularının sınırının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren ölçülen MEB sınırları ise 200 deniz mili olarak sınırlandırılmış olmakla birlikte statüsü özel bir hukukî rejime bağlı olarak düzenlenmiştir.²⁰⁵ Karasuları esas hattı sınırından başlayan ve 200 mil genişliğindeki MEB, bu alandaki su tabakası, deniz yatağı ve toprak altında kıyı devletine ekonomik hak ve yetkiler veren bir alandır.²⁰⁶ Sahil devletinin MEB’deki hakları, yargı yetkisi ve görevleri ise 56. Madde ’de aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

1. Kıyı Devleti, münhasır ekonomik bölgede aşağıda belirlenen,
 - a- Deniz yatağının üzerindeki suların ve deniz yatağının ve bunun toprak altının canlı ve canlı olmayan doğal kaynaklarını araştırma ve işletme, muhafaza etme ve idare etme amacıyla ve sudan, akıntılardan ve rüzgardan enerji edilmesi gibi bölgenin diğer ekonomik işletme ve araştırma faaliyetleri hususunda egemen haklara,
 - b- Bu sözleşmenin ilgili hükümleriyle sağlanmış bulunan,
 - i- Sun’i adaların, tesislerin ve yapıların kurulması ve kullanılması,
 - ii- Deniz bilimsel araştırmaları,
 - iii- Deniz çevresinin muhafazası ve düzenlenmesi, hususlarında yargı yetkisine;
2. Kıyı Devleti bu Sözleşme ile düzenlenen münhasır ekonomik bölgedeki haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken diğer Devletlerin haklarına ve görevlerine saygı gösterecek ve bu sözleşmenin hükümleri ile bağdaşan bir tarzda hareket edecektir.
3. Deniz yatağı ve toprak altı ile ilgili olarak bu maddede de belirtilen haklar, VI. Kısıma uygun şekilde kullanılacaktır.²⁰⁷

Kıyı devletinin MEB alanlarında ekonomik hakların yanı sıra yapay adaların ve tesislerin kurulması, bilimsel araştırmalar ve deniz çevresinin korunması ve düzenlenmesi konularında idari ve yargı yetkileri de bulunmaktadır. Kıyı devletinin bu yetkileri kullanmasında takdir hakkı kendilerine verilmiş olsa da BMDHS, ekonomik ceza yaptırımlarını ve diğer yaptırımları ceza müeyyidesi olarak

²⁰² United Nations, UNCLOS.

²⁰³ Selami Kuran ve diğerleri, *Uluslararası Hukuk Temel Metinler* (İstanbul: Beta, 2014), 356.

²⁰⁴ United Nations, UNCLOS.

²⁰⁵ United Nations, UNCLOS.

²⁰⁶ Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku* (İstanbul: Beta, 2020), 251.

²⁰⁷ Kuran ve diğerleri, *Uluslararası Hukukta Temel Metinler*, 373-374.

belirleyerek kıyı devletinin bu konudaki yetkilerini sınırlandırmıştır. Ancak kıyı devletinin bu yetkilere sahip olabilmesi ve kullanabilmesi için MEB ilan etmesi gerekmektedir. Özellikle kıyıları karşılıklı olan devletler MEB ilan etme ve bu alanlarda haklarını kullanma konularında sorun yaşayabilmektedir. Kıyı devletlerinin MEB'deki menfaatlerinin çatışması durumunda ise hakkaniyet ilkesine uygun olarak ve tarafların menfaatleri göz önünde bulundurularak çözümlenmesi gerekmektedir.²⁰⁸

MEB, karasularının başladığı esas hattan itibaren ölçüldüğü için hem karasularını hem de kıta sahanlığını kapsamaktadır. Bu nedenle MEB toprak altını, deniz yatağını ve üzerindeki sularla kaplı alanı içerisinde barındırmaktadır. Dünya üzerindeki MEB alanları denizlerin %36'sını, petrol ve doğalgaz depolarının %87'sini, balık stoklarının %90'ını içerisinde bulundurmaktadır.²⁰⁹ Ayrıca MEB'ler genellikle okyanuslara kıyısı olan devletlerin daha çok yararlanabildiği alanlar olarak görülmektedir. Bu nedenle coğrafi olarak uygun olmayan ve denize kıyısı olmayan devletler diğerleri ile kıyaslandığında MEB'den daha az çıkar sağlamaktadır.

Coğrafi açıdan deniz, kıyıdan itibaren birden büyük derinliklere ulaşamamaktadır. Denizler, kıyıdan itibaren ortalama “133 metreye” kadar yavaş yavaş derinleşmekte ve keskin bir yamaç haline gelmektedir. Bu yamaç ve denizin başladığı kıyı arasındaki karanın uzantısı olarak kabul edilen su altındaki bu alan kıta sahanlığı olarak adlandırılmaktadır. Kıta sahanlığı kıyı devletinin kara uzantısının devamı olarak kabul edildiği için bu alandaki yetkiler kıyı devletine aittir. Bu nedenle kıyı devletinin bu alandaki haklarını kullanabilmesi için resmî bir ilanda bulunmasına gerek yoktur.²¹⁰

Kıta sahanlığı kavramı, coğrafya ve jeoloji biliminde daha önceden bilinmesine rağmen hukuk alanında, 1945 yılında ABD Başkanı Harry Truman tarafından yapılan bildiri ile somut bir biçimde ortaya çıkmıştır.²¹¹ ABD, bu bildiri ile açık denizlerin altındaki ABD kıyılarına bitişik bulunan kıta sahanlığındaki toprak altı ve deniz yatağının kendi yetkisinde ve kontrolünde olduğunu ilan etmiştir.²¹² Bu bağlamda kıta

²⁰⁸ Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, 254-261.

²⁰⁹ Ümmühan E. Ertuğrul, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletlerinin Egemen Hakları”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, no. 1 (2017): 63-65.

²¹⁰ Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, 232.

²¹¹ Kuran, a.g.e., 230.

²¹² National Oceanic and Atmospheric Administration, “Proclamation 2667 September 27, 1945 Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Seabed of the Continental

sahanlığındaki kaynakların korunması, kıta sahanlığının karanın bir uzantısı olması ve kıyı devletinin güvenliğinin sağlanması gibi nedenler ile kıyı devletinin kıta sahanlığındaki haklarını kullanabilmesi sağlanmıştır.²¹³ Truman'ın ilanından sonra diğer devletler de kendi kıta sahanlıklarında bazı taleplerde bulunmaya başlamışlar ve bu durum 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur.²¹⁴ 29 Nisan 1958 tarihinde imzalanan 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1. Maddesi'nde:

Bu maddelerin uygulanması bakımından, "kıta sahanlığı" terimi, a. kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya, o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerleri, b- adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek için kullanılmıştır.²¹⁵

Ancak 1. Madde'de belirtilen 200 metre derinlik sınırlaması, teknolojinin gelişmesiyle birlikte 200 metreden daha derindeki kaynakların çıkarılabilmesinin mümkün olması nedeniyle bazı sorunlara yol açmıştır.²¹⁶ Bu nedenle 1982 BMDHS'nin VI. Kısım 76. Maddesi'nin 1. Paragrafı'nda kıta sahanlığı şu şekilde tanımlanmıştır:

Bir kıyı Devletinin kıta sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.²¹⁷

Ayrıca 76. Madde'nin 5. Paragrafı'nda kıta sahanlığı sınırları belirlenmiştir:

Kıta sahanlığının, 4 (a) (i) ve (ii) paragrafına uygun şekilde çizilen ve deniz yatağı üzerindeki dış sınırları belirleyen hattı oluşturan sabit noktalar, ya karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili aşmayacak ya da, 2500 metrelik derinliği birbirine bağlayan bir hattan ibaret olan 2500 metre izobatından itibaren 100 deniz milini aşmayacaktır.²¹⁸

Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki sahip olduğu haklar ise 77. Madde ile şu şekilde belirtilmiştir:

Shelf", Şubat 12, 2009, https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_proc_2667.pdf (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

²¹³ Malcolm, N. Shaw, *International Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 435.

²¹⁴ Shaw, a.g.e. 435.

²¹⁵ Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 364.

²¹⁶ Shaw, *International Law*, 437.

²¹⁷ Kuran ve diğerleri, *Uluslararası Hukukta Temel Metinler*, 385.

²¹⁸ Kuran ve diğerleri, a.g.e., 386.

“1. Kıyı Devleti, kıta sahanlığı üzerinde onu araştırmak ve kaynaklarını işletmek amacıyla egemen haklar kullanır”.²¹⁹

Kıyı Devleti’nin kıta sahanlığında işletebileceği kaynaklar deniz yatağı üzerinde veya altında yaşayan canlı ve hareketsiz türler ile deniz yatağı ve toprak altındaki canlı olmayan kaynaklar ve mineraller olarak belirlenmiştir.²²⁰ Ayrıca kıta sahanlığı kıyı devletinin kara ülkesinin sualtındaki uzantısı olarak kabul edildiği için toprak altını kapsarken, okyanus sırtı olan okyanus tabanı ve altını kapsamamaktadır.²²¹ Kıta sahanlığı sınırlarının esas hattan itibaren 200 deniz milini geçtiği alanlarda ise kıyı devletlerinin kıta sahanlığını 350 deniz milini geçmeyecek şekilde genişletilmesine imkân verilmiştir.²²² Ayrıca kıyı devletinin kıta sahanlığındaki alanlarda araştırma yapması ve kaynakları işletmesi konularında egemen hakkı bulunmasına rağmen haklarını kullanmazsa diğer devletleri kıyı devletinin izni olmadan bu alanda herhangi bir faaliyet yürütememektedir.²²³

Bu noktada ele alınması gereken bir diğer konu olan uluslararası deniz hukukunda kıyı devletlerinin karasularının ötesinde kullanabilecekleri yetkileri açıklayan MEB ve kıta sahanlığı kavramları arasındaki farklılıklardır. Birbirine karıştırılabilen bu kavramlar arasında temel farklılıkları açıklamak gerekmektedir. İlk olarak kıta sahanlığı sualtındaki cansız ve doğal kaynakların araştırılması ve kullanılmasına yönelikken, MEB genellikle balıkçılık kaynaklarının yönetilmesine yöneliktir. İkinci farklılık ise kıta sahanlığının karanın devamı olarak coğrafi ve jeolojik bir ölçütken, MEB’in ekonomik faaliyetlerin yapılacağı bölgenin sınırlandırılmasına yönelik bir ölçüt olmasıdır. Bir diğeri ise kavramların devlete verdiği hakların hukukî niteliği bakımından farklılık bulunmasıdır. MEB’de kıyı devletinin sahip olduğu haklar kıta sahanlığı ile kıyaslandığında daha geniştir. Kıta sahanlığında sadece hareket edemeyen canlı varlıkların işletilmesine izin verilirken, MEB’de hareket edebilen veya edemeyen tüm canlı ve cansız varlıkların işletilmesine izin verilmiştir. Son olarak MEB’de devletlerin yetkileri 200 millik bir alan ile

²¹⁹ Kuran ve diğerleri, a.g.e., 386.

²²⁰ United Nations, UNCLOS.

²²¹ United Nations, UNCLOS.

²²² United Nations, UNCLOS.

²²³ United Nations, UNCLOS.

sınırlandırılmasına rağmen, kıta sahanlığında derinlik kıstasının da bulunması nedeniyle kesin bir sınırlandırılma yapılmasının mümkün olmamasıdır.²²⁴

Son olarak hiçbir devletin deniz alanına ait olmayan ve açık deniz olarak tanımlanan uluslararası deniz alanları BMDHS'nin 86. Maddesi'nde şu şekilde tanımlanmıştır:

Bu Kısım hükümleri, bir Devletin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına veya içsularına veya bir takımada Devletinin takımada sularına dahil olmayan bütün deniz kısımlarına uygulanır. Bu madde bütün Devletlerin 58. Madde gereğince münhasır ekonomik bölgede sahip olduğu hürriyetlerin herhangi bir şekilde kısıtlanmasını gerektirmez.²²⁵

Ayrıca 87. Madde'de ise açık deniz rejimlerinin temelini oluşturan iki ilkeden birincisi olan açık denizin serbestisi ilkesi ve kapsamı belirtilmiştir:

1. Açık denizler, denize kıyısı olsun veya olmasın, bütün Devletlere açıktır. Açık denizler serbestisi, bu Sözleşmenin ve milletlerarası hukukun diğer kuralları tarafından konulmuş olan şartlara göre kullanılır. Bu serbesti, hem kıyısı olan hem de kıyısı olmayan Devletler için, diğerleri yanında, aşağıdakileri kapsar:

- a. seyrüsefer serbestisi;
 - b. uçuş serbestisi;
 - c. Kısım VI'ya tabi olmak üzere, sualtı kablo ve boru hattı döşeme serbestisi;
 - d. Kısım VI'ya tabi olmak üzere, sun'î adaları ve milletlerarası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme serbestisi;
 - e. Bölüm 2'de belirtilmiş olan şartlara tabi olmak üzere, balıkçılık serbestisi;
 - f. Kısım VI ve XIII'e tabi olmak üzere, bilimsel araştırma serbestisi;
2. Bu serbestiler, diğerleri yanında, Devletlerin açık denizler serbestisindeki menfaatleri gereği veçhile nazarı dikkate alarak bütün Devletlerce kullanılacaktır.²²⁶

Bu Madde'de belirtildiği gibi, açık denizlerin serbestisi ilkesi çerçevesinde açık denizlerde her devlet gemilerini seyrüsefer ettirebilmekte ve hava araçlarını hava sahasından geçirebilmektedir. Balıkçılık konusunda belirtilen şartlarda ise açık denizlerdeki canlı kaynakların korunması ve işletilmesi konusunda işbirliği yapılması gibi yükümlülükler bulunmaktadır. Açık deniz rejiminin temelini oluşturan bir diğer ilke ise barışçıl amaç ilkesi 89. Madde'de "Açık Denizler, barışçıl amaçlar için kullanılacaktır."²²⁷ hükmü ile açıklanmaktadır.

²²⁴ Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, 268-270.

²²⁵ Kuran ve diğerleri, Uluslararası Hukukta Temel Metinler, 389.

²²⁶ Kuran ve diğerleri, a.g.e., 389-390.

²²⁷ Kuran ve diğerleri, a.g.e., 390.

3.2.2.1. Arktik Okyanusu'ndaki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması

BMDHS'ye göre Arktik Okyanusu'nun statüsü ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında buz ile kaplı alanların nasıl nitelendirileceği ile ilgili bir hüküm bulunmaktadır. BMDHS'de doğrudan “Arktik” kelimesinin yer almamasına rağmen buzlar ile kaplı alanlarda kıyı devletlerinin yetkileri 234. Madde'de açıklanmıştır.²²⁸ 234. Madde'de Arktik'teki kıyı devletlerinin MEB'lerindeki buzlarla kaplı alanlarında yapabilecekleri düzenlemeler şu şekilde belirtilmiştir:

Kıyı Devletleri, münhasır ekonomik bölge limitleri içindeki buz kaplı alanlarda bilhassa sert iklim şartlarının ve bu gibi alanları senenin büyük bölümünde kaplayan buzun varlığının ulaşım için engeller yarattığı veya istisnai tehlikeler oluşturduğu ve deniz çevresinin kirlenmesinin ekolojik denge esaslı zarar verilebileceği veya bu dengeyi düzeltilemez şekilde bozduğu yerlerde, gemi kaynaklı deniz kirlenmesini önleme, azaltma ve kontrol etme amacıyla ayırım yapmayan kanun ve düzenlemeler yapmak ve uygulamak haklarına sahiptirler. Bu gibi kanunlar ve düzenlemeler, ulaşım ve mevcut en iyi bilimsel kanıtlara göre deniz çevresinin kirlenmesi ve muhafaza edilmesi ihtiyacını gerekli şekilde nazarı dikkate alacaklardır.²²⁹

Arktik Okyanusu'ndaki buzullarla kaplı alanlarda kıyı devletlerinin yetkisi 234. Madde'ye göre değerlendirildiğinde deniz ve çevresinin korunmasının ön plana çıktığı görülmektedir. Kıyı devletlerine denizde meydana gelebilecek gemi kaynaklı kirliliğin önlenmesi konusunda kanun ve düzenlemeler yapma yetkisinin verilmesi de bu durumu kanıtlamaktadır. Ancak buzlarla kaplı alanlara yönelik kıyı devletinin yargı yetkisinin belirli koşullarla 234. Madde'de sınırlandırılmış olmasına rağmen bu Madde'nin geniş kapsamlı yorumlanıp yorumlanmayacağı konusunda belirsizlikler bulunmaktadır.²³⁰ Bu durum mekânsal anlamda MEB dışındaki alanlardaki uygulamanın nasıl olacağı, gemi çeşidine göre aynı uygulamaların yapıp yapılamayacağı gibi belirsizliklerin nasıl ortadan kaldırılacağına dair bir boşluk yaratmaktadır.²³¹ Ayrıca son yıllarda küresel ısınmanın etkisiyle buz alanlarında meydana gelen değişim ve bölgeden geçen gemi sayısının artması, buzlarla kaplı alanlar ile ilgili Sözleşme'deki tek maddenin de yetersiz kaldığını göstermektedir.

²²⁸ Bankes ve das Neves, United Nations Convention on the Law of the Sea and the Arctic Ocean, 383.

²²⁹ Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, 44.

²³⁰ Cynthia Lamson, “Arctic Shipping, Marine Safety and Environmental Protection”, *Marine Policy* 11, no. 1 (1987), 4.

²³¹ Kristin Bartenstein, “The ‘Arctic Exception’ in the Law of the Sea Convention: A Contribution to Safer Navigation in the Northwest Passage?”, *Ocean Development & International Law* 42, no. 1-2 (2011), 22-52.

Arktik devletlerinin bölgedeki egemenlik mücadelesinde en fazla sorun yaşadığı alanlar arasında kıta sahanlığı yer almaktadır. BMDHS'ye göre Arktik devletlerinin kıta sahanlıkları esas hattan itibaren 200 deniz mili olarak sınırlandırılmıştır. Ancak devletler Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden itibaren on yıl içerisinde kıta sahanlığı sınırının 200 deniz milinin üzerine çıkarabilmek için iddialarını güçlendiren bilimsel ve teknik bilgileri içeren bir rapor hazırlayarak Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu'na (The Commission on the Limits of the Continental Shelf) başvuru yapabilmektedir.²³² Kıta sahanlığının dış sınırlarının belirlenmesi konularında Komisyon'un verdiği tavsiyelere uygun bir şekilde tespit edilen kıta sahanlığı dış sınırları nihai ve bağlayıcı olmaktadır.²³³ Komisyon'a başvuru yapan devletin iddialarının bilimsel açıdan doğruluğunun kanıtlandığı durumlarda o devlet 350 deniz miline kadar kıta sahanlığını genişletebilmektedir. ABD hariç diğer Arktik devletleri Sözleşmenin kendi ülkelerinde yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk on yıl içerisinde kıta sahanlıklarının genişletilmesine dair bilimsel dayanakları bulunan belgelerini Komisyon'a sunmaya başlamışlardır.²³⁴ BMDHS'nin kıyıdaş devletlerde yürürlüğe girme tarihleri ve Kıta Sahanlığı Komisyonu'na yaptıkları başvuru tarihleri Tablo 3.3.'te gösterilirken, kıyıdaş devletlerin hak iddiasında bulundukları alanlar Harita 3.5.'te gösterilmektedir.

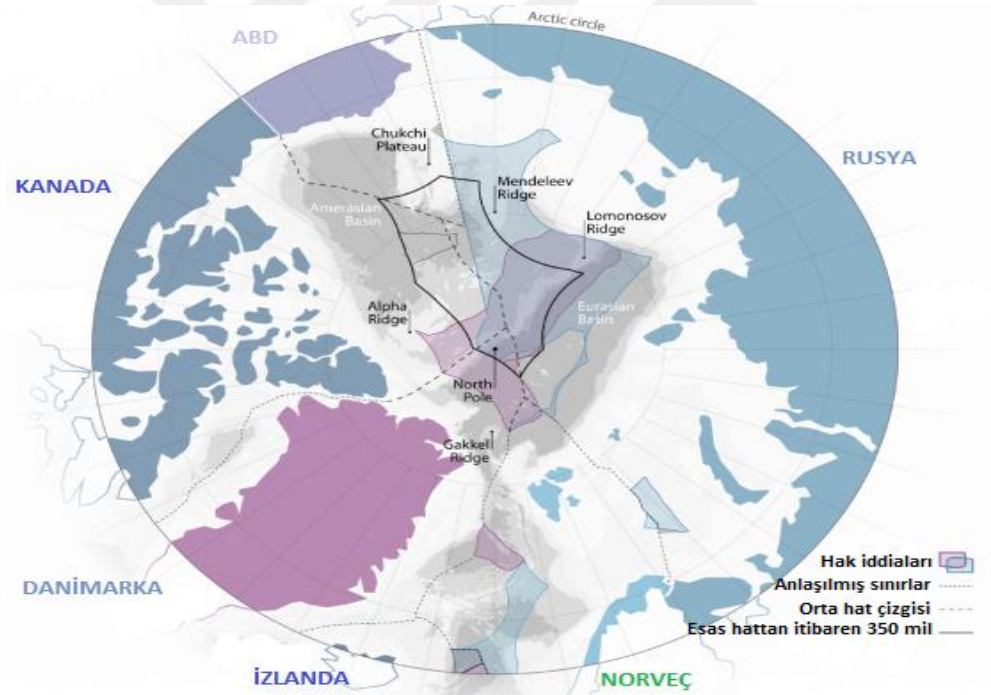
²³² United Nations, UNCLOS.

²³³ United Nations, UNCLOS.

²³⁴ Asım Zia, Ilan Kelman ve Michael H. Glantz, "Arctic Melting Tests the United Nations Convention on the Law of the Sea", içinde *Diplomacy on Ice: Energy and the Environment in the Arctic and Antarctic*, ed. Rebecca Pincus ve Saleem H. Ali (New Haven and London: Yale University Press, 2015), 132.

Arktik Kıyıdaş Devletleri	BMDHS'nin Yürürlüğe Girme Tarihi	Kıta Sahaneliği Sınırları Komisyonu'na Başvuru Tarihleri
Norveç	24 Haziran 1996	2006
RF	12 Mart 1997	2001
Kanada	7 Kasım 2003	Aralık 2013
Danimarka	16 Kasım 2004	Aralık 2014
ABD	Yürürlüğe girmemiştir.	Başvuru yapmamıştır.

Tablo 3.3. Arktik kıyıdaş devletlerinde BMDHS'nin yürürlüğe girme tarihleri.²³⁵

Harita 3.5. Arktik devletlerinin Arktik'teki toprak iddiaları²³⁶

²³⁵ Oceans & Law of the Sea United Nations, Chronological Lists of Ratifications of, Accessions and Successions to the Convention and the Related Agreements.

²³⁶ Naja Bentzen ve Marc Hall, "Arctic Continental Shelf Claims: Mapping Interests in the Circumpolar North", *European Parliament Research Center*, (2017), [https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/EPRS_BRI\(2017\)595870_EN.pdf](https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/EPRS_BRI(2017)595870_EN.pdf) (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).

RF, kıta sahanlığının genişletilmesine yönelik ilk başvurusunu 20 Aralık 2001 tarihinde yapmıştır.²³⁷ RF başvurusunda, Lomonosov Dağ Sırtlarının ana karasının devamı niteliğinde olduğunu ve bu nedenle kıta sahanlığının genişletilmesi gerektiğini talep etmiştir.²³⁸ Ayrıca RF, bu başvurusunda Yeni Sibirya Adaları’ndan Kanada’nın Ellesmere Adasına uzanan Lomonosov Dağ Sırtlarının “denizaltı dağ sırtı” değil “denizaltı yükseltisi” olduğunu iddia etmiştir.²³⁹ RF’nin ana karasının devamı olarak nitelendirdiği bu alan Arktik bölgesinin yaklaşık olarak yarısını kapsamaktadır. Ancak 2002 yılında Komisyon RF’nin talebine, iddiasını kanıtlaması için ek araştırmaların gerekli olduğuna yönelik tavsiye kararı ile yanıt vermiştir.²⁴⁰ RF, yaptığı ek araştırmalara yönelik raporunu hazırlayarak yeniden başvuru yapmasına rağmen Komisyon yeni araştırmaların yapılması gerektiği yönünde tavsiye kararı vermiştir.²⁴¹ RF 2015 yılında yaptığı son başvurusunda Mendeleyev Dağ Sırtlarını ve 2016 yılında yaptığı düzeltme ile Chuckchi Platosunu da dâhil ederek daha geniş bir alan üzerinde hak iddiasında bulunmuştur.²⁴²

Hukukî yollarla yaptığı başvurudan istediği sonucu alamayan RF, 2007 yılında kıta sahanlığını genişlemesini istediği alanda Arktik Okyanusu tabanına titanyum kaplı Rus bayrağı dikerek iddialarını politik açıdan da güçlendirmiştir.²⁴³ Rus Milletvekili Sergei Balyasnikov, okyanus dibine bayrak dikilmesi olayını RF’nin Arktik’teki geleceği için Ay’a bayrak dikilmesi kadar büyük ve önemli bir adım olduğunu ifade ederek açıklamıştır.²⁴⁴ RF, dikilen bu bayrak ile kıta sahanlığını genişletme konusundaki iddiasından vazgeçmediğini ve Komisyon’a sunacağı delilleri güçlendirmek için sualtı araştırmalarına devam edeceğini göstermiştir.

RF’den sonra kıta sahanlığının genişletilmesi için Komisyon’a başvuru yapan ikinci ülke Norveç olmuştur. Norveç, Kuzeybatı Atlantik ve Arktik arasındaki Loop

²³⁷ United Nations Meetings Coverage and Press Releases, “Commission on Limits of Continental Shelf Receives Its First Submission”, Aralık 21, 2001, <https://www.un.org/press/en/2001/sea1729.doc.htm> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).

²³⁸ The Stimson Center, “Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)”, Eylül 15, 2013, <https://www.stimson.org/2013/evolution-arctic-territorial-claims-and-agreements-timeline-1903-present/> (Erişim Tarihi: Ekim 21, 2019).

²³⁹ Matz-Lück, Planting Russian Flag in Arctic Waters: Russia’s Claim to the North Pole, 250.

²⁴⁰ The Stimson Center, Evolution of Arctic Territorial Claims.

²⁴¹ Güzel Yıldız ve Hatice Çelik, “Yeni Bir Egemenlik Mücadelesi Alanı Olarak Arktika: ABD-RF Rekabeti”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 21, no. 1 (2019), 68.

²⁴² Bentzen ve Hall, Arctic Continental Shelf Claims: Mapping Interests in the Circumpolar North, 6.

²⁴³ Matz-Lück, Planting Russian Flag in Arctic Waters: Russia’s Claim to the North Pole, 243.

²⁴⁴ BBC News, “Russians Plants Flag Under North Pole”, Ağustos 2, 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).

Çukuru, Nansen Havzası ve Banana Çukuru olmak üzere üç farklı alanda kıta sahanlığının genişletilmesini talep etmiştir.²⁴⁵ 2009 yılında Komisyon, Norveç ve RF'nin bu alanlardaki anlaşmazlıklarının ikili antlaşmalar ile çözmesi gerektiği yönünde tavsiye kararı vermiştir.²⁴⁶ Bu karar sonrasında Norveç Başbakanı Jens Stoltenberg'in RF ve Norveç arasında on yıllar boyunca devam eden sınır sorunlarını çözen tarihi bir dönüm noktası olarak nitelendirdiği, Barents Denizi ve Arktik Okyanusu'ndaki Deniz Sınırlandırma ve İşbirliği Antlaşması 15 Eylül 2010 tarihinde imzalanmıştır.²⁴⁷ Bir diğer yandan Norveç, 2006, 2009 ve 2014 yıllarında yayımladığı ulusal politika dokümanları ile Arktik'te güçlü ve etkili aktörlerden biri olduğunu kanıtlamaktadır.²⁴⁸

Kanada ise 6 Aralık 2013 tarihinde Arktik Okyanusundaki kıta sahanlığını sınırlarını belirten ön belge ile Komisyon'a başvuru yaptıktan sonra 23 Mayıs 2019 tarihinde kıta sahanlığının genişletilmesine yönelik asıl başvurusunu yapmıştır.²⁴⁹ Başvurusunda Lomonosov Dağ Sırtları, Alfa Dağ Sırtı ve Mendeleyev Yükseltisinin kendi ana karasının bir uzantısı olduğunu jeolojik veriler ile kanıtlamaya çalışmıştır.²⁵⁰ Ayrıca Kanada hükümetinin yayımladığı dış politika dokümanlarında, Arktik'in Kanada'nın ulusal kimliğinin temel parçalarından biri olduğunun, sınır problemlerinin çözülmesi gerektiğinin ve bölgenin silahlanmasına karşı olduğunun altı

²⁴⁵ Oceans & Law of the Sea United Nations, "Outer Limits of the Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles from the Baselines: Submissions to the Commission: Submission by the Kingdom of Norway", https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_nor.htm (Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020).

²⁴⁶ Commission on the Limits of the Continental Shelf, "Summary of the Recommendation of the Commission on the Limits of the Continental Shelf in Regard to the Submission Made By Norway in Respect of Areas in the Arctic Ocean, the Barents Sea and the Norwegian Sea on 27 November 2006", https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/nor_rec_summ.pdf (Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020).

²⁴⁷ Government.no, "Treaty on Maritime Delimitation and Cooperation in the Barents Sea and the Arctic Ocean signed Today", Eylül 15, 2010, <https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Office-of-the-Prime-Minister/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2010/treaty/id614254/> (Erişim Tarihi: 31 Ocak 2020).

²⁴⁸ Bentzen ve Hall, Arctic Continental Shelf Claims, 6.

²⁴⁹ Oceans & Law of the Sea United Nations, "Receipt of the Partial Submission made by Canada to the Commission on the Limits of the Continental Shelf Regarding Its Continental Shelves in the Arctic Ocean", https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_can1_84_2019.html (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

²⁵⁰ Oceans & Law of the Sea United Nations, "Partial Submission made by Canada to the Commission on the Limits of the Continental Shelf Regarding Its Continental Shelves in the Arctic Ocean Executive Summary", https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/can1_84_2019/CDA_ARC_ES_EN_secure_d.pdf (Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020).

çizilmektedir.²⁵¹ Komisyon’a başvuru yapan son sahil dar Arktik devleti ise Danimarka olmuştur. Danimarka 16 Aralık 2014 tarihinde yaptığı başvuruda Lomonosov Dağ Sırtlarının Grönland’ın karasal uzantısı olduğunu iddia etmiştir.²⁵² Bir diğer yandan Danimarka’nın Arktik stratejisindeki temel amaçları Arktik’te barışçıl yapının sürdürülmesi, bölgenin ekonomik kalkınmasının ağılanması ve Arktik ikliminin ve çevresinin korunması ve uluslararası iş birliği olarak açıklanmıştır.²⁵³

ABD, BMDHS’yi imzalamasına rağmen yürürlüğe girmedeği için kıta sahanlığının genişletilmesi konusunda Komisyon’a başvuru yapamamaktadır. 2009 yılında yayımlanan Arktik Bölge Politikaları (Arctic Region Policy) konulu Ulusal Güvenlik Başkanlık Direktifi (NSPD-66) ve İç Güvenlik Başkanlık Direktifinde (HSPD-25) ABD’nin bir Arktik devleti olduğu vurgulanarak bölgedeki çıkarlarının korunması için BMDHS’nin yürürlüğe girmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.²⁵⁴ Ancak Senato’da, Sözleşme’nin ABD’nin ulusal çıkarlarına daha çok zarar vereceği yönündeki görüşlerin güçlü olması Sözleşme’nin yürürlüğe girmesinin önündeki en büyük engeller arasında yer almaktadır. BMDHS’nin yürürlüğe girmesinin ABD’nin ulusal çıkarlarına zarar verip vermeyeceği konusunda tartışmalar devam ederken ABD, Alaska ve çevresinde bilimsel araştırmalar yapmaya devam etmektedir. 2008 yılında yapılan bir araştırmaya göre ABD’nin Arktik’teki kıta sahanlığının daha önce açıklanandan 100 mil daha uzun olduğu iddia edilmiştir.²⁵⁵ ABD bu iddiasını kanıtlasa bile kıta sahanlığının genişletilmesi konusunda bu bölgedeki çıkarlarını korumasına engel olmaktadır.

Özet olarak, Arktik devletleri arasında Arktik’teki deniz yetki alanlarının paylaşımı ve sınırları konularında birçok anlaşmazlık bulunmaktadır. Özellikle RF,

²⁵¹ Government of Canada, “Statement on Canada’s Arctic Foreign Policy”, https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/arctic_policy-canada-politique_arctique.aspx?lang=eng (Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020).

²⁵² Oceans & Law of the Sea United Nations, “The Northern Continental Shelf of Greenland Executive Summary”, https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/dnk76_14/dnk2014_es.pdf (Erişim Tarihi: Şubat 3, 2020).

²⁵³ Ministry of Foreign Affairs of Denmark, “Denmark, Greenland and the Faroe Islands Adopt New Strategy for the Arctic”, <https://um.dk/en/news/newsdisplaypage/?newsid=f721f2cb-aff1-4cf7-a3e7-14fda508690a> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).

²⁵⁴ U.S. Department of State, “2009 National Security Presidential Directive 66- Homeland Security Presidential Directive 25”, https://www.nsf.gov/geo/opp/opp_advisory/briefings/may2009/nspd66_hspd25.pdf (Erişim Tarihi: Şubat 3, 2020).

²⁵⁵ University of New Hampshire Science Daily, “Continental Slope of Alaska 10 Nautical Miles Further off Coast Than Assumed”, Şubat 12, 2008, <https://www.sciencedaily.com/releases/2008/02/080211134449.htm> (Erişim Tarihi: Şubat 3, 2020).

Kanada, Danimarka ve Norveç'in kendi ana karalarının doğal uzantısı olarak iddia ettikleri Lomonosov Dağ Sırtları bu devletler arasındaki politik sorunların da artmasına neden olmaktadır. Lomonosov Dağ Sırtları ve çevresindeki alanda en fazla araştırma yapan RF, buraya bayrak dikerek sembolikte olsa kendisinin doğal uzantısı olduğu iddialarını güçlendirmektedir. RF'nin bu iddialarına karşılık ABD, okyanustaki dağ sırtlarının Arktik Okyanusunun bir parçası olduğunu ve hiçbir devletin burada kıta sahanlığı sınırını genişletemeyeceğini iddia etmektedir.²⁵⁶ Ancak Komisyon'dan Lomonosov Dağ Sırtlarının RF'nin ana karasının doğal uzantısı olduğu ve kıta sahanlığını genişletebileceği yönünde karar çıkması durumunda bölgedeki dengelerin değişeceği ve BMDHS'ye taraf olmayan tek Arktik devleti olarak ABD'nin bölgedeki çıkarlarının zarar göreceği öngörülmektedir.

3.3. İklim Değişikliği ve Arktik Bölgesi'ne Etkisi

21. yüzyılın en büyük sorunlarından biri dünya yüzey sıcaklığının artmasıdır. Sıcaklık artışının neden olduğu küresel ısınma, yaşanan iklimlerin özelliklerini değiştirerek canlıların yaşadığı ekosistemleri de etkilemektedir. Bu nedenle iklim değişikliği, küresel ortalama sıcaklık artışı ile ilgili olarak dünya çapındaki hava olaylarındaki değişimi gösteren en önemli kavramlardan biridir. Bu sıcaklık artışı daha özel olarak "küresel ısınma" olarak adlandırılrsa da sadece Dünya'nın artan küresel ortalama sıcaklığını değil, aynı zamanda bu artışın iklimlere olan etkilerini de incelemesi nedeniyle "iklim değişikliği" kavramı, bilim dünyası tarafından daha çok tercih edilmektedir.²⁵⁷

İklim değişikliği, iklim sistemlerindeki doğal ve kendiliğinden gelişen iç süreçlere ve insan kaynaklı dış etkilere bağlı olarak iki şekilde oluşmaktadır.²⁵⁸ Bu nedenle iklim değişikliğinin tanımı iki farklı şekilde yapılmaktadır. İklim değişikliği, "iklimin ortalama durumunda ya da onun değişkenliğinde onlarca ya da daha uzun yıllar boyunca süren istatistiksel olarak anlamlı değişimler"²⁵⁹ olarak tanımlanmaktadır. Ancak XIX. yüzyılın ortalarından itibaren insan faaliyetlerinin de

²⁵⁶ The Stimson Center, Evolution of Arctic Territorial Claims.

²⁵⁷ WIRED, "What is Climate Change? The Definition, Causes and Effects", Mayıs 15, 2018, <https://www.wired.co.uk/article/what-is-climate-change-definition-causes-effects> (Erişim Tarihi: Aralık 23, 2019).

²⁵⁸ Murat Türkeş, "İklim Değişikliğinin Bilimsel Temelleri, Türkiye'ye Etkileri", *İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 1*, (Ankara, 2019), 6.

²⁵⁹ Murat Türkeş, "Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler", *İklim Değişikliği ve Çevre*, no. 1 (2008), 27.

iklimi etkilemeye başlaması kavramın insan faktörünün de dâhil edilerek tanımlanmasına neden olmuştur.²⁶⁰ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 1. Maddesi'nde iklim değişikliği “karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik”²⁶¹ olarak tanımlanmıştır. 2013 yılında yayımlanan Hükümetler arası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) raporuna göre 1950’li yıllardan itibaren iklim değişikliğinin etkisi ile gözlenen başlıca değişiklikler okyanusların ve atmosferin ısınması, deniz seviyesinde yükselme, atmosferdeki sera gazı konsantrasyonunun artması ve kar ve buz miktarının azalmasıdır.²⁶²

İklim değişikliğinin etkilerinin en fazla görüldüğü alanlardan biri Arktik’teki deniz buzu ile kaplı alanlardır. Arktik’te deniz buzu ile kaplı alanlar Mart ayının ilk günlerinde maksimum seviyeye ulaşırken; ilkbahar ve yaz döneminde sıcaklık artışı ile birlikte Eylül ayında minimum seviyeye düşmektedir.²⁶³ Arktik’te sıcaklık artışının son yüz yılın küresel ortalama sıcaklığa oranla iki kat daha hızlı olması Eylül ayında ölçülen deniz buzu miktarının da azalmasına neden olmaktadır.²⁶⁴ Özellikle 2007 ve 2012 yıllarında deniz buzu ile kaplı alanların en düşük düzeylere ulaştığı görülmektedir.²⁶⁵ 2019 yılında ise deniz buzulu yaz döneminde son kırk bir yılda kaydedilen en düşük düzeye ulaşmıştır.²⁶⁶ Harita 3.6.’da 1970-2007 yılları arasındaki

²⁶⁰ Türkeş, Küresel İklim Değişikliği Nedir?, 28.

²⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi”, https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf (Erişim Tarihi: Ocak, 21 2020).

²⁶² Thomas F. Stocker ve diğerleri, “Climate Change 2013: The Physical Science Basis”, *Intergovernmental Panel on Climate Change*, (2013), 4, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/WG1AR5_SummaryVolume_FINAL.pdf (Erişim Tarihi: Ocak 22, 2019).

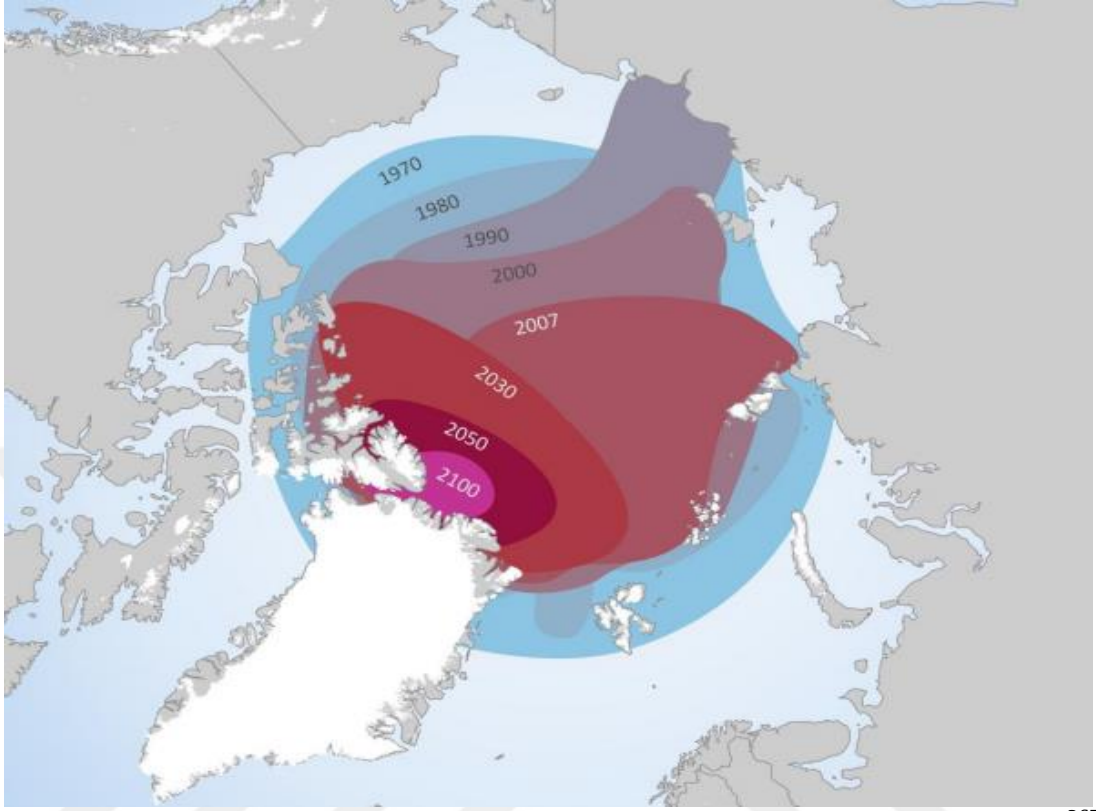
²⁶³ Rebecca Lindsey, “State of the Climate: 2011 Arctic Sea Ice Minimum”, NOAA Climate.gov, Temmuz 10, 2012, <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/state-climate-2011-arctic-sea-ice-minimum> (Erişim Tarihi: Ocak 22, 2020).

²⁶⁴ Susan Saloman ve diğerleri, “Climate Change 2007: The Physical Basis”, *Working Group I Contribution to Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, (2007), https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/ar4_wg1_full_report-1.pdf (Erişim Tarihi: Ekim 12, 2019).

²⁶⁵ National Sea Ice News & Analysis, “Arctic Sea Ice Extent Breaks 2007 Record Low”, Ağustos 27, 2012, <http://nsidc.org/arcticseaicenews/2012/08/arctic-sea-ice-breaks-2007-record-extent/> (Erişim Tarihi: Ekim 12, 2019).

²⁶⁶ National Snow & Ice Data Center, “Arctic Sea Ice at Minimum Extent for 2019”, Eylül 23, 2019, <https://nsidc.org/news/newsroom/arctic-sea-ice-minimum-extent-2019> (Erişim Tarihi: Ocak 22, 2019).

Arktik deniz buzunun minimum miktarı ve 2030-2100 yılları arasındaki tahmini minimum buz miktarı gösterilmiştir.

Harita 3.6. Arktik deniz buzı minimum miktarı 1970-2007 ve 2030-2100 tahminleri²⁶⁷

Özellikle son yirmi yılda Grönland ve Antarktika'daki buz tabakalarının kütlelerinin azalması ve Arktik Okyanusu'nda bahar dönemindeki kar örtüsünün azalması buzullar ile kaplı alanların küçülmeye devam ettiğini göstermektedir.²⁶⁸ Bu nedenle iklim değişikliğinden en fazla etkilenen bölgelerden biri olarak Arktik'te yaşanan çevresel değişim sadece bölge devletlerinin değil tüm dünya devletlerinin dikkatini çekmektedir. Arktik'teki buzulların erimesi ve buzla kaplı gün sayısının azalması Arktik'in jeopolitik ve ekonomik açılarından önemini arttırmaktadır. Özellikle Arktik'te yeni ulaşım yollarının açılması, doğal kaynakların çıkarılması, balıkçılık ve turizm alanlarında insan faaliyetlerinin artması çevre devletler başta olmak üzere bölge dışındaki diğer devletlerin de ekonomik çıkarları için büyük bir önem taşımaktadır.²⁶⁹

²⁶⁷ Malte Humpert ve Andreas Raspotnik, "The Future of Arctic Shipping Along the Transpolar Sea Route", *Arctic Yearbook* 2012, (2012), 286, https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2012/Scholarly_Papers/14.Humpert_and_Raspotnik.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 29, 2019).

²⁶⁸ Stocker ve diğerleri, *Climate Change* 2013, 9.

²⁶⁹ Rob Huebert ve diğerleri, *Climate Change & International Security: The Arctic as a Bellwether*.

Arktik'te deniz buzullarının erimesiyle erişilebilirliğin artması olumlu bir gelişme gibi görülürken bazı açılardan da kaygılara neden olmaktadır. İlk olarak buzullardaki erime yaşanabilir alanlardaki sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemektedir. Arktik'in eriyerek yok olmaya başlaması deniz seviyelerinin artmasına neden olarak kıyı devletleri veya bölgedeki ada devletleri için tehdit olmaktadır. İkincisi iklim değişikliği, bölgedeki mineral ve enerji kaynaklarına erişimi kolaylaştırmaktadır. Özellikle petrol ve doğalgaz tüketiminin artması ve kıyı devletleri arasında buradaki kaynakların sondajı ve kullanılması konusunda anlaşmazlıklar yaşamasına neden olmaktadır. Üçüncüsü ise Arktik'te deniz yollarının açılması, ekonomik açıdan avantajlı bir gelişme gibi görünse de deniz yollarının kontrolü konusunda kıyı devletleri arasında çatışma olma ihtimali artmaktadır. Son olarak, askerî kontrol ve silahlanma yarışı, Arktik'teki buzulların erimesinin doğal sonuçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle kıyıdaş devletler, petrol ve doğalgaz sondajı ve deniz yollarının kullanımı alanlarında ulusal çıkarların korunması hususunda Arktik'te askerî varlıklarını güçlendirmektedir.²⁷⁰

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkisiyle Arktik'teki buzulların erimesi kıyıdaş devletleri hem olumlu hem de olumsuz açılardan etkilemiştir. Arktik devletleri bir yandan kolay erişilebilen kaynaklardan yararlanmanın yollarını ararken bir diğer yandan da iklim değişikliğinin etkilerini azaltmaya yönelik önlemler alarak çelişkili politikalar yürütmektedir. Bu nedenle Arktik devletleri arasında keşfedilmemiş enerji kaynakları ve yeni deniz yollarının açılması gibi ulusal çıkarların ön plana çıktığı alanlarda barış ve istikrar ortamının korunması zorlaşmaya başlamıştır.

3.3.1. Enerji Kaynakları

XXI. yüzyılda dünyada petrol ve doğalgaz talebinin artması Arktik'te keşfedilmemiş enerji kaynaklarının önemini arttırmıştır. Bu nedenle ilk keşfedildiği tarihlerden itibaren Arktik'te enerji kaynaklarının bulunduğu alanlar ve miktarları en çok merak edilen konular arasında yer almıştır. Arktik'teki enerji kaynakları hakkında elde edilen veriler kullanılan tekniklere göre değişiklik göstermektedir. 2000 yılında ABD Jeoloji Araştırmaları Merkezi (United States Geological Survey, USGS)

²⁷⁰ Hooman Peimani, "Introduction", içinde *Energy Security and Geopolitics in the Arctic: Challenges and Opportunities in the 21st Century*, ed. Hooman Peimani (Singapur: World Scientific Publishing, 2013), 10-12.

tarafından yapılan çalışmada dünyanın %6'sını kaplayan Arktik'te dünyadaki keşfedilmemiş petrol ve doğalgaz kaynaklarının %25'inin bulunduğu açıklanmıştır.²⁷¹ Ancak bu çalışma, en çok çalışılan yedi petrol ve doğalgaz sahasında yapılan araştırmalardan elde edilen verilere dayandırılmıştır. Bu araştırmanın ardından devletlerin Arktik'teki petrol ve doğalgaz rezervlerine yönelik ilgisinin artması ve güncel verilere ihtiyaç duyulması bölgede yeni araştırmaların yapılmasına neden olmuştur.

USGS, 2008 yılında olasılığa bağlı jeoloji yöntemini kullanarak Arktik'teki petrol ve doğalgaz rezervleri hakkında tahminlerde bulunmuştur. USGS tarafından yayımlanan "Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic" başlıklı raporda otuz üç farklı alanda çalışma yapılmış ancak sadece yirmi beş alanda enerji kaynağı bulunma olasılığı %10'nun üzerinde olduğu saptanmıştır. Ayrıca yapılan hesaplamalarda kaynakların keşfedilme ve geliştirme maliyetleri dikkate alınmamıştır. Elde edilen verilere göre, toplam 90 milyar varil petrol, 1,669 trilyon kübik fit doğalgaz ve 44 milyar varil sıvı doğalgaz (LNG) olduğu tahmin edilmiştir. Bu kaynakların yaklaşık %84'ünün Arktik Okyanusu'ndaki açık deniz (offshore) alanlarında olduğu açıklanmıştır. Dünyada bilinen petrol kaynaklarının %10'una denk gelen yaklaşık 240 milyar varil petrol ve eşdeğer petrol doğalgazın kara bölümünde (onshore) olan alanlarda ve genellikle Kanada, Alaska ve RF çevresinde olduğu keşfedilmiştir.²⁷² Arktik'te petrol ve doğalgaz kaynaklarının zengin olduğu alanlar Harita 3.7.'de gösterilirken, bu alanlardaki kaynakların miktarları detaylı olarak Tablo 3.4.'te belirtilmiştir.

²⁷¹ Andrew Bishop ve diğerleri, "Petroleum Potential of the Arctic: Challenges and Solutions", *Oilfield Review* 22, no. 4 (2011), 40.

²⁷² Kenneth J. Bird ve diğerleri, "Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle", *USGS Fact Sheet* 3049, Temmuz 20, 2008, <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf> (Erişim Tarihi: Ekim 18, 2019).

Harita 3.7. Arktik'te petrol ve doğalgaz alanları²⁷³

²⁷³U.S. Energy Information Administration, "Arctic Oil and Natural Gas Potential", Ocak 20, 2012. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=4650> (Erişim Tarihi: Ekim 20, 2019).

Alan	Petrol (Milyar Varil)	Doğalgaz (Trilyon Metre Küp)	Sıvı Doğalgaz (Milyar Varil)	Toplam (bboe)
Batı Sibirya	3,659.88	651,498.56	20,328.69	132,571.66
Arktik Alaska	29,960.94	221,397.60	5,904.97	72,765.52
Doğu Barents	7,406.49	317,557.97	1,422.28	61,755.10
Doğu Grönland	8,902	86,180.06	8,121.57	31,387.04
Yenisey- Khatanga	5,583.74	99,964.26	2,675.15	24,919.61
Asya Amerikası	9,723.58	56,891.21	541.69	19,747.14
Batı Grönland- Doğu Kanada	7,274.40	51,818.16	1,152.59	17,063.35
Laptev Denizi Kıyısı	3,115.57	32,562.84	867.16	9,409.87
Norveç çevresi	1,437.29	32,281.01	504.73	7,322.19
Barents Platformu	2,055.51	26,218.67	278.71	6,704.00

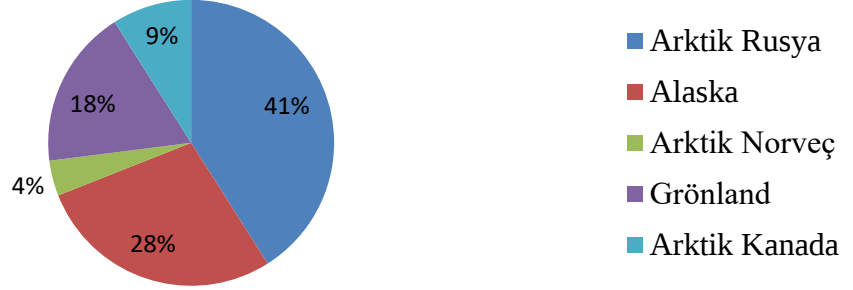
Tablo 3.4. Arktik'te bazı keşfedilmemiş petrol ve doğalgaz alanları ve miktarı²⁷⁴

USGS verilerine göre, dünyadaki keşfedilmemiş petrol ve doğalgaz rezervlerinin %22'sinin; keşfedilmemiş doğalgaz rezervlerinin %30'unun; keşfedilmemiş petrol rezervlerinin %13'ü ve keşfedilmemiş sıvı doğalgaz rezervlerinin %20'sinin Arktik'te bulunduğu hesaplanmıştır. Toplam 412 milyar varil eşdeğer petrol olarak hesaplanan petrol ve doğalgaz kaynaklarının %78'inin doğalgaz ve sıvı doğalgaz olduğu tahmin edilmektedir. Bu keşfedilmemiş kaynakların %47'si Batı Sibirya Havzası ve Doğu Barents Havzası'nda bulunmaktadır. Arktik'in Avrasya bölümünde daha çok doğalgaz rezervleri bulunurken, Kuzey Amerika bölümünde daha çok petrol rezervleri bulunmaktadır. Arktik'te en fazla petrol rezervinin yaklaşık 30 milyon varil ile Alaska'da, doğalgaz rezervinin ise yaklaşık 650 trilyon metre küp ile Batı Sibirya'da olduğu tahmin edilmektedir. Yapılan çalışmalarda olasılığa dayalı yöntemlerin kullanılması belirsizlik yaratmış olsa da Arktik'te keşfedilen alanlardaki

²⁷⁴ Bird ve diğerleri, Circum-Arctic Resource Appraisal.

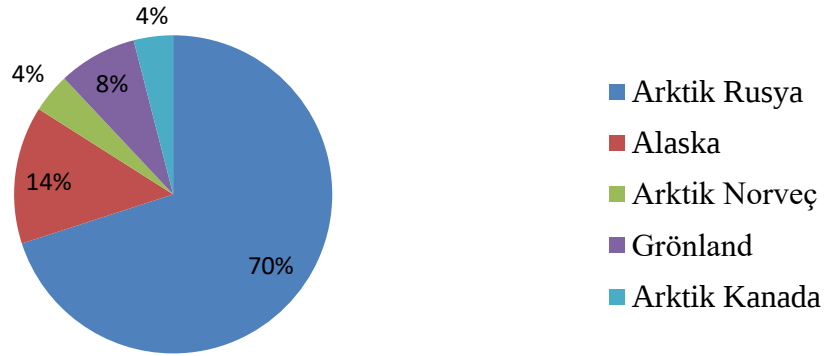
miktarların kayda değer olması keşfedilmemiş alanlarda da petrol ve doğalgaz rezervlerinin olma ihtimalini ve Arktik'in önemini arttırmaktadır.²⁷⁵

Arktik'te Toplam Petrol: 134 bboe (milyar varil petrol eşdeğeri)

Grafik 3.1. Arktik'te keşfedilmemiş petrol kaynaklarının bölgesel dağılımı (NLG dâhil)²⁷⁶

Arktik'te Toplam Gaz: 279 bboe (milyar varil petrol eşdeğeri)

Grafik 3.2. Arktik'te keşfedilmemiş doğalgaz kaynaklarının bölgesel dağılımı (NLG dâhil)²⁷⁷

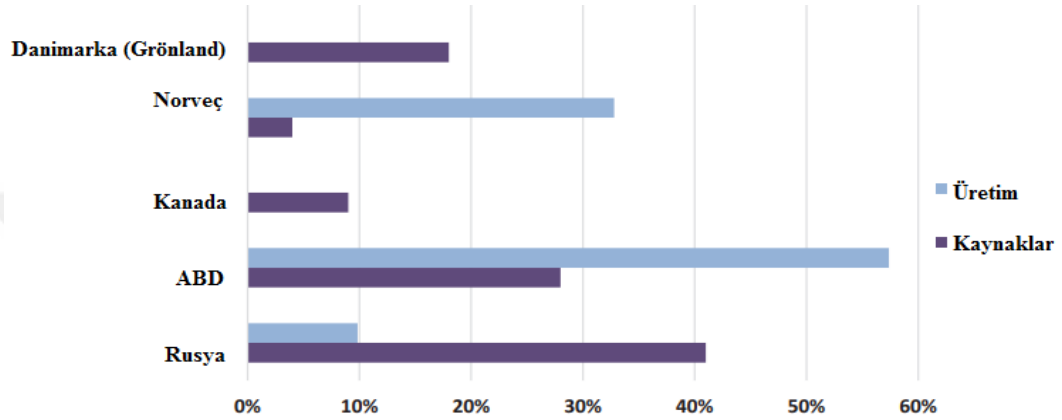
Grafik 3.1. ve Grafik 3.2.'de Arktik'teki keşfedilmemiş petrol ve doğalgaz kaynaklarının kıyıdaş devletleri arasındaki dağılımı bulunmaktadır. Toplam petrol kaynaklarının %41'i ve doğalgaz kaynaklarının %70'ine sahip olarak ilk sırada

²⁷⁵ Philip Budzik, "Arctic Oil and Natural Gas Potential", *U.S. Energy Information Administration Office of Integrated Analysis and Forecasting Oil and Gas Division* (Ekim 2009), https://www.arlis.org/docs/vol1/AlaskaGas/Paper/Paper_EIA_2009_ArcticOilGasPotential.pdf (Erişim Tarihi: Ekim 20, 2019).

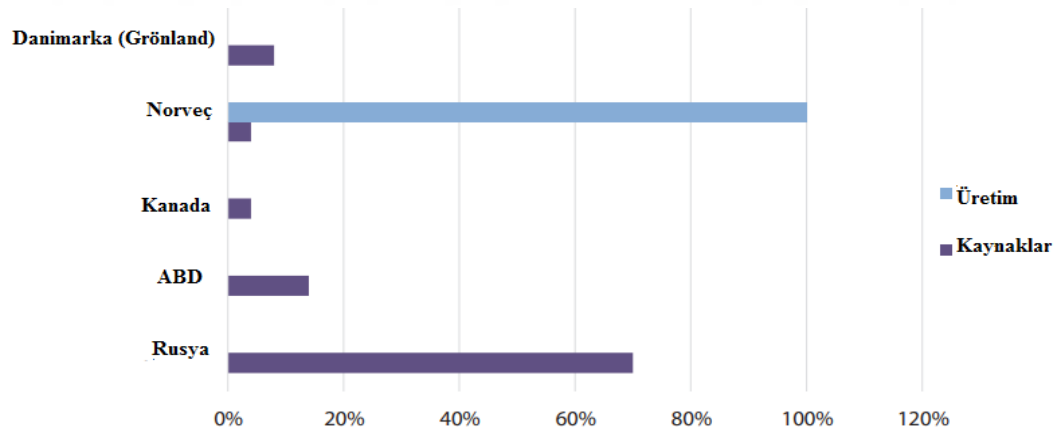
²⁷⁶ Lars Lindholt ve Solveig Glomsrod, "The Role of the Arctic in Future Global Petroleum Supply", *Statistics Norway, Research Department Discussion Papers*, no. 645 (Şubat 2011), 8, Erişim Tarihi: Ekim 20, 2019, <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/DP/dp645.pdf>.

²⁷⁷ Lindholt ve Glomsrod, *The Role of the Arctic*, 8.

bulunan RF bu kaynakların büyük bir çoğunluğuna egemen olmaktadır. İkinci olarak Alaska'nın ise Norveç, Grönland ve Kanada ile kıyaslandığında petrol ve doğalgaz kaynakları açısından daha zengin olduğu görülmektedir. Kıyıdaş devletler hem kendi MEB alanlarında hem de kıta sahanlıklarında doğal kaynakları araştırma ve işletme faaliyetlerini yürütebilme konusunda egemen haklarını kullanabilmektedir. Bundan hareketle Arktik Okyanusu'na kıyıdaş devletler keşfedilen enerji kaynaklarının aranması ve çıkarılmasına yönelik faaliyetlerine başlamıştır.

Grafik 3.3. Kıyıdaş devletlerin Arktik'teki toplam petrol kaynakları/üretimindeki payı²⁷⁸

Grafik 3.4. Kıyıdaş devletlerin Arktik'teki toplam doğalgaz kaynakları/üretimindeki payı²⁷⁹

Arktik'teki kıyıdaş devletlerin petrol ve doğalgaz kaynakları ve üretim oranları Grafik 3.3. ve Grafik 3.4.'te verilmiştir. İlk grafikte petrolün bulunma oranı RF'den düşük olmasına rağmen, ABD'nin Arktik'te RF'den daha fazla petrol üretimi yaptığı

²⁷⁸ Peter Kaznacheev ve Regina Bazaleva, "A Comparison of the Roles of Privately and State-owned Oil Companies in Developing the Arctic Shelf", *Energy Exploration & Exploitation* 34, no. 1 (2016), 100.

²⁷⁹ Kaznacheev ve Bazaleva, A Comparison of the Roles, 101.

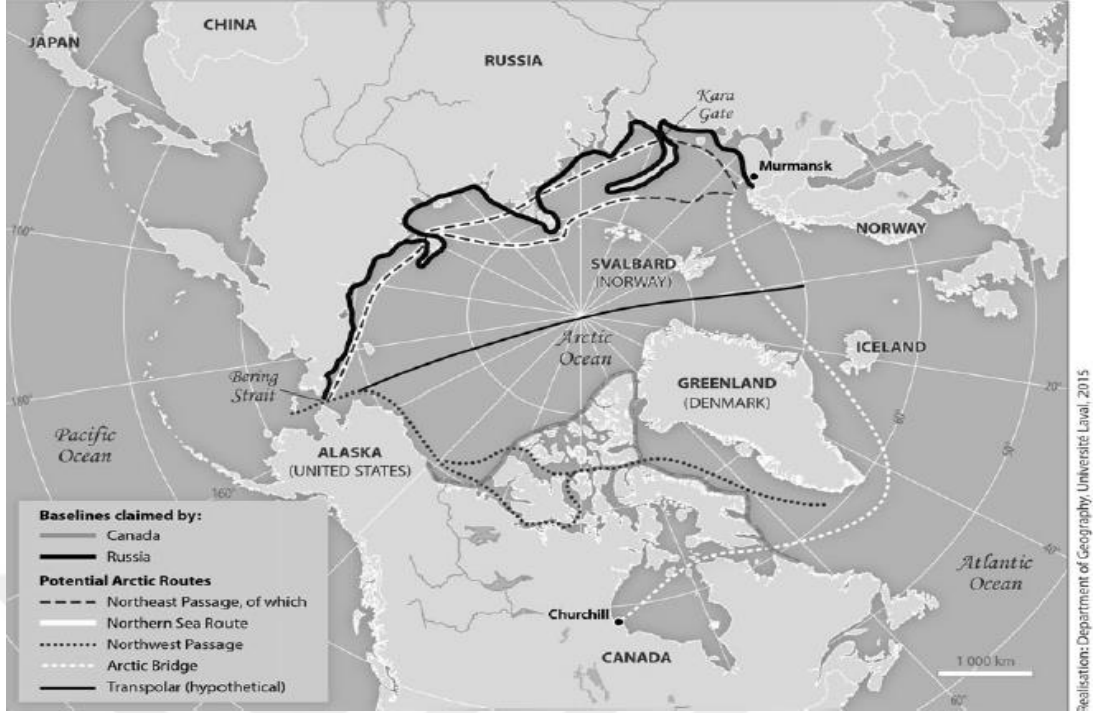
görülmektedir. Bunun yanı sıra Danimarka ve Norveç'in petrol kaynaklarına sahip olmalarına rağmen üretim yapılmaması dikkat çekmektedir. İkinci grafikte ise kıyıdaş devletlerin hepsinin doğalgaz rezervlerine sahip olmasına rağmen sadece Norveç'in üretim yaptığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Arktik'te petrol üretiminde ABD'nin, doğalgaz üretiminde ise Norveç'in liderliği ön plana çıkmaktadır.

3.3.2. Yeni Deniz Yolları

Arktik'te iklim değişikliğinin etkisiyle buzulların erimesiyle ve yaz mevsiminde buzuz geçen gün sayısının artmasıyla deniz yolu kullanılarak yapılan gemi taşımacılığı gelişmektedir. Eriyen buzullar sayesinde açılan yeni deniz yolları Pasifik ve Atlantik Okyanusu'nu birbirine bağlayarak, Avrupa, Amerika ve Asya kıtaları arasındaki ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Harita 3.7'de gösterilen, günümüzde kullanılan ve yakın gelecekte kullanılma olasılığı yüksek olan deniz yolları şunlardır:²⁸⁰

1. Kuzey Deniz Yolu, KDY (Northern Sea Route, NSR)
2. Kuzeybatı Geçidi, KBG (Northwest Passage, NP)
3. Kuzeydoğu Geçidi, KDG (Northeast Passage, NEP)
4. Transpolar Deniz Yolu, TDY (Transpolar Sea Route, TSR)
5. Arktik Köprüsü, AK (Arctic Bridge, AB)

²⁸⁰ Emmanuel Guy ve Frédéric Lasserre, "Commercial Shipping in the Arctic: New Perspectives, Challenges and Regulations", *Polar Record* 52, no. 264 (2016), 296.

Harita 3.8. Arktik deniz yolları²⁸¹

KDY, RF'nin Bering Boğazı'ndan başlayarak kuzey kıyıları üzerinden Atlantik ve Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlamaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde RF, özel şirketler ve devlet arasındaki karşılıklı iş birliğini güçlendirerek KDY'nin buzkıran gemileri yardımı ile daha kolay geçilmesini sağlamaya yönelik adımlar atmıştır.²⁸² RF yaptığı düzenlemeler ile kendi kıyılarından geçen bu deniz yolunun ticari potansiyelini arttırmaya çalışmıştır. Hint Okyanusu ve Süveyş Kanalı yerine KDY kullanılarak Hamburg'dan Şangay'a yapılan bu yolculukta güvenlik, mesafe, süre ve yakıt tüketimi açılarından daha avantajlı olmuştur.²⁸³ Bu nedenle son yıllarda Arktik'te keşfedilen mineral ve enerji kaynaklarının Avrupa ve Uzak Doğu'ya taşınması açısından KDY önem kazanmaya başlamıştır.²⁸⁴ Buzullardaki erimenin en fazla görüldüğü yaz aylarında 2010 yılında sadece 4 gemi bu rotayı kullanırken, 2012 yılında 46 gemi bu rotayı kullanmıştır.²⁸⁵ KDY ile benzer güzergâhta yer alan KDG ise RF'nin doğu kıyılarından başlayarak Finlandiya, İsveç ve Norveç kıyılarına

²⁸¹ Guy ve Lasserre, *Commercial Shipping in the Arctic*, 296.

²⁸² Michael Byers, "Crises and International Cooperation: An Arctic Case Study", *International Relations* 31, no. 4 (2017), 381.

²⁸³ Viatcheslav V. Gavrilov, "Legal Status of the Northern Sea Route and Legislation of the Russian Federation: A Note", *Ocean Development & International Law* 46, (2015), 256.

²⁸⁴ Arctic Bulk, "Northern Sea Route", http://www.arcticbulk.com/article/186/NORTHERN_SEA_ROUTE (Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019).

²⁸⁵ Trude Pettersen, "46 Vessels Through Northern Sea Route", *Barents Observer*, Kasım 23, 2012, <https://barentsobserver.com/en/arctic/2012/11/46-vessels-through-northern-sea-route-23-11> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).

(kuzeybatı Avrupa'ya) doğru uzanarak Bering Boğazı'nı ile Pasifik Okyanusu'na bağlamaktadır. KDG de KDY gibi Avrupa ve Uzak Doğu arasındaki mesafeyi azaltmaktadır.

KBG, Kuzey Amerikan'ın kuzey kıyılarından ve Kanada'nın kuzeyindeki takımadaların etrafındaki suyollarından geçerek Arktik Okyanusu'nu Büyük Okyanus'a bağlamaktadır. İklim değişikliğinin etkisiyle buzulların tamamen eridiği 2007 yılında KBG'de ilk yolculuk yapılmıştır.²⁸⁶ 2012 yılında ise KBG'yi kullanan 30 gemi olduğu kaydedilmiştir.²⁸⁷ KBG'de diğer deniz yolları gibi kıtalar arası mesafeyi kısaltmaktadır. Londra ve Yokohama arasındaki deniz yolu Süveyş Kanalı ile 21.200 kilometre (km) ve Panama Kanalı ile 23.300 km iken, KBG ile aradaki bu mesafenin 15.700 km KDG ile ise 13.481 km olduğu hesaplanmaktadır.²⁸⁸ Bu nedenle KBG'nin gelecekte Panama Kanalı'na alternatif bir rota olacağı ve 3.000'den fazla geminin geçeceği tahmin edilmektedir.²⁸⁹

Arktik Köprüsü, Grönland'ın güney kıyılarından geçerek Kanada'nın Churchill Limanı ile RF'nin Murmansk Limanı'nı birbirine bağlamaktadır. Ayrıca Kuzey Amerika ve Avrasya arasındaki en hızlı deniz yolu bağlantısı olan Arktik Köprüsü, diğer rotalar ile kıyaslandığında iki pazar arasındaki geçiş süresini dokuz gün kısaltmaktadır.²⁹⁰ Arktik Köprüsü üzerinde yılın dört ayı taşımacılık yapılabilmektedir ve ilk yolculuk 2007 yılında yapılmıştır.²⁹¹ Genellikle tahıl ürünlerinin taşındığı bu rota ile 2009 yılında 23.000 ton tahıl Kanada'dan Avrupa'ya taşınmıştır.²⁹²

TDY ise, Arktik Okyanusu'nun ortasından geçerek Bering Boğazı ile Atlantik Okyanusu'nu birbirine bağlayan deniz yoludur. Ancak Kuzey Kutup Noktası etrafındaki buzullar tamamen erimediği için TDY günümüzde kullanılamamaktadır. KDY ile Süveyş Kanalı'ndan yapılan yolculuğun üç hafta daha hızlı olduğu

²⁸⁶ History, "Northwest Passage", Eylül 26, 2019, <https://www.history.com/topics/exploration/northwest-passage> (Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019).

²⁸⁷ History, "Northwest Passage".

²⁸⁸ Guy ve Lasserre, "Commercial Shipping in the Arctic", 294.

²⁸⁹ Matt Roston, "The Northwest Passage's Emerge as an International Highway", *Southwestern Journal of International Law* 15, (2009): 469.

²⁹⁰ Humpert ve Rasputnik, *The Future of Arctic Shipping*, 299.

²⁹¹ Trude Pettersen, "Russia, Canada to Resume Arctic Bridge", *Barents Observer*, Kasım 23, 2011, <https://barentsobserver.com/en/topics/russia-canada-resume-arctic-bridge> (Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019).

²⁹² Winnipeg Free Press, "Wheat Exports Big in Churchill", Ekim 29, 2009, <https://www.winnipegfreepress.com/business/wheat-exports-big-in-churchill-67497947.html> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).

düşünüldüğünde, TDY bu süreyi iki gün daha kısaltmaktadır. Ayrıca küresel ısınmanın bugünkü seyrinde devam edeceğini öngörerek yapılan hesaplamalar 2050 yılına gelindiğinde buzulların yaz aylarında tamamen eriyeceğini ve TDY'nin kullanılabileceğini göstermektedir.²⁹³

Avrupa, Asya ve Amerika kıtaları arasındaki mesafeleri kısaltarak ekonomik açıdan diğer deniz yollarına göre daha avantajlı olan Arktik'teki deniz yollarının hukukî statüsü ve kıyıdaş devletlerin egemenlik hakları tartışılması gereken önemli konular arasında yer almaktadır. Arktik Okyanusu deniz yetki alanları konusunda BMDHS'ye uygun olarak, kıyıdaş devletler tarafından 200 deniz mili MEB alanlarına ayrılmıştır. Aynı zamanda BMDHS'de kıyı devletlerine MEB alanları içerisindeki buzullar ile kaplı alanlarda ulaşımında karşılaşılabilecek engellerin giderilmesi ve çevre kirliliğinin önlenmesi konularında düzenleme yapma yetkisi verilmiştir. Ancak iklim değişikliğinin etkisiyle buzulların erimesi ve Arktik Okyanusu'nda ulaşım yapılma imkânının artması kıyı devletlerinin deniz yolları üzerindeki egemenlik iddiaları konusunda anlaşmazlıkların artmasına neden olmuştur. Özellikle KBG ve KDY'nin kıyıdaş devletlerin karasuları ve iç sularına yakın alanlardan geçmesi anlaşmazlıkları arttırmıştır. Ancak BMDHS'de, denizlerdeki farklı yetki alanları üzerindeki gemilerin geçişi ile ilgili olarak; karasularında zararsız geçiş hakkı, boğazlardan transit geçiş hakkı, takımda geçiş yollarından zararsız geçiş hakkı, MEB'de ve açık denizlerde seyrüsefer serbestisi gibi düzenlemeler yapılmıştır.²⁹⁴

Arktik kıyıdaş devletlerinin uygulamaları, 234. Madde'nin yorumlanması konusunda farklılıkların bulunduğunu göstermektedir. RF ve Kanada kıyılarından geçiş için geniş kapsamlı yasalar uygularken, Danimarka ve Norveç sadece 234. Maddenin verdiği yetkileri kullanmaktadır. ABD'nin ise doğrudan 234. Maddeyi uygulayamamakta ve iç hukukuna göre düzenlemeler yapmaktadır. Ayrıca RF ve Kanada'nın uygulamaları kıyıdaş devletler arasındaki ortak bir uzlaşının sonucu değildir ve eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu nedenle kıyıdaş devletlerin 234. Maddenin yorumlanması ve uygulanması için uzlaşmaya varması gerekmektedir. Ayrıca, iklim değişikliğinin etkisiyle kıyıdaş devletlerin MEB'lerindeki buzullarında

²⁹³ Maritime Executive, "The Arctic Shipping Route No One's Talking About", <https://www.maritime-executive.com/editorials/the-arctic-shipping-route-no-one-s-talking-about> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).

²⁹⁴ Ayrıca bakınız. BMDHS Madde 17, 52, 53, 58, 87(1).

eriyeceği göz önüne alındığında 234. Maddeye yönelik uygulamalarda da yeni sorunların ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu noktada kıyıdaş devletlerin belirsizliklerin giderilmesi ve geçişin düzenlenmesi konularında bir araya gelerek ortak bir uygulama geliştirilmesi gerekmektedir.²⁹⁵

Arktik'te deniz yolları hakkında ön plana çıkan bir diğer konu, geçiş sırasında deniz çevresinin ve çevrenin korunması konusundaki yasal düzenlemelerdir. BMDHS'nin 234. Maddesi'nde, MEB içerisindeki buzullar ile kaplı alanlarda deniz çevresinin kirlenmesinin önlenmesi ve kontrol edilmesi konusundaki yetki kıyıdaş devletlere verilmektedir. Ancak bu maddenin tek başına Arktik'teki buzullar ile kaplı alanlardaki uygulamalarda yeterli olmaması yeni hukukî düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle Arktik Konseyi'nin çalışma gruplarından biri olan PAME'nin çatısı altında Arktik Deniz Taşımacılığı Raporu (Arctic Marine Shipping Assessment Report, AMSA) hazırlanmıştır. 2009 yılında hazırlanan AMSA, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak deniz güvenliğinin sağlanmasını ve deniz çevresinin korunmasını amaçlamaktadır.²⁹⁶ Ayrıca AMSA'nın odak noktası Arktik Okyanusu'ndan geçen gemilerin insanlar ve çevre üzerindeki etkileri ve deniz altyapı gereksinimlerinin belirlenmesidir.²⁹⁷

AMSA'nın yanı sıra Kutup Kodu (Polar Code) Arktik'te yapılan taşımacılık kurallarının ve standartlarının belirlenmesi için 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁹⁸ Kutup Kodu, her iki Kutup bölgesinden geçecek gemilerin özellikleri, seyir güvenliği, arama ve kurtarma, personel yetiştirme ve eğitim, iletişim ve kirliliğin önlenmesi gibi konularda ortak uygulamalar yapılarak karşılaşılabilecek risklerin azaltılmasını amaçlamıştır.²⁹⁹ Ancak Kutup Kodu'nda Arktik için Antarktika'da olduğu gibi ağır yakıt kullanılması konusunda katı sınırlamaların getirilmemesi, çevre kirliliğinin önlenmesinde yeterli olmaması ve kimyasal madde sızıntıları durumunda

²⁹⁵ Jacques Hartman, "Regulating Shipping in the Arctic Ocean: An Analysis of State Practice", *Ocean Development & International Law* 49, no. 3 (2018), 289-292.

²⁹⁶ Protection on the Arctic Marine Environment, "Arctic Marine Shipping Assessment", <https://www.pame.is/projects/arctic-marine-shipping/amsa> (Erişim Tarihi: Aralık 29, 2019).

²⁹⁷ Arctic Council, "Arctic Marine Shipping Assessment 2009 Report", (2009), 2, https://www.pame.is/images/03_Projects/AMSA/AMSA_2009_report/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf (Erişim Tarihi: Aralık 29, 2019).

²⁹⁸ Arctic Portal Library, "International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code) 2015", <http://library.arcticportal.org/1908/> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).

²⁹⁹ IMO, "International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code)", <http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Documents/POLAR%20CODE%20TEXT%20AS%20ADOPTED.pdf> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).

alınacak önlemlere yer verilmemesi gibi konularda eksiklikler bulunmaktadır.³⁰⁰ Bu nedenle her yaz döneminde geçen gemi sayısı artan Arktik deniz yollarında deniz taşımacılığı hakkında daha geniş kapsamlı hukukî düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Özet olarak, 2000’li yılların başlarından itibaren Arktik’te deniz buzunun erime miktarındaki artış Okyanus tabanında yapılan araştırmaları kolaylaştırmıştır. 2007 yılında RF tarafından yapılan araştırma sırasında Arktik Okyanusu tabanında en derin noktaya ulaşılması bilimsel çalışmalar açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilirken, ulaşılan bu noktaya Rus bayrağı dikilmesi egemenlik mücadelesini başlatan ilk adım olarak kabul edilmektedir. 2008 yılında ise USGS tarafından yapılan araştırmalar sonucunda dünyadaki keşfedilmemiş enerji kaynaklarının yaklaşık olarak dörtte birinin bu bölgede olduğu sonucuna ulaşılmış olması kıyıdaş devletler arasındaki rekabeti arttıran bir diğer etken olarak değerlendirilmektedir. Kıyıdaş devletler özellikle deniz yetki alanları üzerinden sürdürdükleri bu rekabeti, hak iddialarını güçlendiren bilimsel kanıtları BMDHS’de yer alan hükümlere uygun bir şekilde hazırlayarak devam ettirmektedir. Ayrıca bölgesel bir ulus-üstü forum olan Arktik Konseyi çatısı altında bir araya gelen bu devletler ekosistemin korunması ve kirliliğin önlenmesi gibi çevresel konularda aralarındaki iş birliğini güçlendirmektedir. Sonuç olarak son yirmi yılda Arktik’in kıyıdaş devletler için hem büyük bir rekabet alanı hem de önemli bir iş birliği alanı olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında kıyıdaş devletlerden biri olan ABD’nin Arktik bölgesindeki enerji kaynaklarının çıkarılmasına yönelik dış politika uygulamaları yerel faktörlerden liderlerin algıları dikkate alınarak değerlendirilecek ve bu faktörün dış politikaya olan etkisi neoklasik realizm bakış açısı ile analiz edilecektir. Bu kapsamda, Arktik Okyanusu’na kıyısı olan devletlerin bölge üzerindeki egemenlik iddialarını arttırmaları bölge devletleri üzerindeki baskıyı arttırdığı için bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Devletler üzerindeki bu baskı iç politikadaki ara değişkenler aracılığıyla yeni dış politika stratejileri ve davranışlarına dönüşmektedir. Kıyıdaş devletlerden biri olarak ABD için de bölgedeki varlığını güçlendirmek ve enerji güvenliğini sağlamak öncelikli politika alanları arasında yer almaya başlamıştır. ABD’nin özellikle liderlerin

³⁰⁰ Didem Algantürk Light, “Kutup Taşımacılığında Yeni Bir Dönem: ‘Kutup Kodu’”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 32, (2017), 10.

algıları etkisiyle Arktik dış politika stratejilerini geliştirmesi ise bağımlı değişken olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda bir sonraki bölümde, iklim değişikliğinin Arktik bölgesinde enerji kaynakları üzerindeki egemenlik mücadelesini nasıl etkilediği değerlendirmek ve ABD'nin dış politika davranışlarında neden olduğu dönüşümü ve değişimi açıklamak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, 2001 ve 2020 yılları arasındaki ABD'nin Arktik bölgesine yönelik enerji dış politikası neoklasik realist yaklaşım çerçevesinde incelenecektir. İlk olarak 9/11 sonrası dönemde ABD'nin iç ve dış politikasındaki değişimler incelendikten sonra Bush döneminde Arktik' in ABD'nin ulusal çıkarları açısından önemi ve enerji politikaları değerlendirilecektir. İkinci olarak iklim değişikliğinin ABD'nin iç ve dış politikasını nasıl etkilediği ve Barrack Hüseyin Obama döneminde Arktik politikaları enerji güvenliği bağlamında analiz edilecektir. Son olarak Donald Trump döneminde ABD'nin iç ve dış politika öncelikleri ve ABD'nin Arktik politikaları irdelenecektir. Ayrıca incelenecek olan üç dönemdeki Arktik'e yönelik dış politika kararları ve davranışları arasındaki devamlılıklar ve değişimler de tartışılacaktır.

4. ABD’NİN ARKTİK POLİTİKASININ NEOKLASİK REALİZM ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

Özellikle 2000’li yıllardan itibaren iklim değişikliğinden en fazla etkilenen bölgelerden biri, buzlarla kaplı Arktik Okyanusu’dur. Buzullardaki erimenin geçmiş yıllara göre giderek artması, erişilemeyen bir alan olarak görülen Arktik’in erişilebilir olmasına neden olmuştur. Erişilebilirliğin artması ise Arktik Okyanusu tabanındaki hidrokarbon kaynaklarına ulaşılmasını kolaylaştırmış ve yeni deniz ticaret yollarında yolculuk yapılabilmesine imkân vermiştir. Bu gelişmeler Arktik’in jeopolitik ve jeostratejik önemini arttırmıştır. Arktik bölgesinin jeopolitik öneminin artması ise hem kıyıdaş devletlerin hem de kıyıdaş olmayan devletlerin güvenlik, politik ve ekonomik politikalarını etkilemiştir. Arktik Okyanusu’na kıyıdaş devletlerden biri olan ABD, Arktik’e yönelik güvenlik, politik ve ekonomik çıkarlarını yeniden şekillendirerek hem iç hem de dış politika önceliklerini bu çerçevede belirlemiştir.

Arktik, son yirmi yıldır ABD’nin iç ve dış politikasında öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. Uluslararası sistemde kıyıdaş devletler arasındaki enerji kaynakları ve deniz yolları üzerindeki hakimiyet mücadelesinin ABD’nin ulusal ve enerji güvenliğini nasıl şekillendirdiği ve dış politikasını nasıl etkilediği çok boyutlu bir yaklaşım olan neoklasik realist çerçevede analiz edilecektir. Bu çerçevede bağımsız değişken olarak ele alınan sistemik faktörler uluslararası sistem ve güç dağılımı ve Arktik’teki kurumsal yapının politikalara etkisi olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirilecektir. Sistemik faktörlerin dış politika davranışlarına olan etkisi ise ara değişkenler arasında yer alan liderlerin algıları çerçevesinde irdelenecektir. Bu bağlamda, ABD’nin Arktik politikaları 2001-2009 yılları arasında George W. Bush, 2009-2017 yılları arasında Barrack Obama ve 2017-2020 yılları arasında Donald Trump dönemi olmak üzere üç döneme ayrılarak incelenecektir. Ayrıca konunun üç döneme ayrılarak analiz edilmesi üç farklı liderin algıları arasındaki benzerlik ve farklılıkların analiz edilmesini kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda 2001-2020 yılları arasında üç liderin Arktik politikalarında devamlılık gösteren ve değişen uygulamalar da detaylı olarak değerlendirilecektir.

4.1. George W. Bush Dönemi (2001-2009) ABD'nin Arktik Politikaları

George W. Bush, 2000 yılında yapılan seçim kampanyaları sırasında uluslararası meseleler hakkında bilgisiz ve ilgisiz bir aday izlenimi vermiş olmasına rağmen devlet başkanı olarak göreve başladıktan sonra dış politikada köklü değişimler yapan bir lider olarak nitelendirilmiştir.³⁰¹ Bush seçim kampanyalarında, savunma harcamalarının artırılması, askerî personelin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, iklim değişikliği ve çevre kirliliğinin önlenmesi konularında imzalanan Kyoto Protokolü'nden ABD'nin çekilmesinin gerekliliği ve Alaska'da koruma altında bulunan alanlarda petrol ve doğalgaz çıkarılmasına izin verilmesi gibi başlıklara yer vermiştir.³⁰² Seçim kampanyalarında ön plana çıkan bu başlıklardan askerî kapasitenin modernleşmesi ve enerji kaynakları, Bush başkan olarak göreve başladığında öncelikli dış politika alanları olarak belirlenmiştir.³⁰³ Bu nedenle Bush göreve başladıktan kısa bir süre sonra yeni enerji politikalarını belirleme çalışmaları başlamıştır.

Bu çerçevede hazırlanan “Energy Plan”, 2001 yılının Mayıs ayında, daha karanlık bir geleceğin önüne geçmek için şimdi harekete geçilmesi gerektiğinin altı çizilerek Bush tarafından ilan edilmiştir. Bush konuşmasında 1970'lerdeki petrol ambargolarından bu yana en ciddi petrol sıkıntısının yaşandığını vurgulayarak ulusal enerji stratejisini açıklamıştır. Kongre tarafından eleştirilme ihtimali çok yüksek olan bu planda federal kurumların kömür yakıtlı santrallerdeki üretimin artmasını ve yeni santral inşaatları için teşviklerde bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca yeni petrol ve doğalgaz kaynakları arama çalışmalarının yapılması çağrısında bulunulmuştur. Bu bağlamda Alaska'nın kuzeyindeki “Arctic National Wildlife Refuge (ANWR)” olarak bilinen bölgede petrol üretim yapılmasının dışa bağımlılığın azaltılması açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Bush, bu bölgenin kırk yıl boyunca günde 600.000 varil petrol üretebileceğini ve bu miktarının Irak'tan ithal

³⁰¹ Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, “Bush's Foreign Policy Revolution”, içinde *The George W. Bush Presidency: An Early Assessment*, ed. Fred I. Greenstein, (Baltimore ve London: The Johns Hopkins University Press, 2003), 100-101.

³⁰² Mark Oliver, “George W. Bush: Key Policies”, *The Guardian*, Aralık 13, 2000, <https://www.theguardian.com/world/2000/dec/13/uselections2000.usa8> (Erişim Tarihi: Haziran 3, 2020).

³⁰³ Ahmed Mahdi, *Energy and US Foreign Policy: The Quest for Resource Security After Cold War*, (New York: I.B. Taurus, 2012), 57.

edilen petrolden fazla olduğunu açıklamıştır. Bu nedenle dışarıdan petrol ve doğalgaz almak yerine ulusal düzeyde daha fazla üretilmesi gerektiği dile getirilmiştir.³⁰⁴

ANWR, 1960 yılında “Federal Protected Area” olarak kabul edilmiştir ve 1980 yılında onaylanan “Alaska National Interests Land Conservation Acts” başlıklı yasa ile bu alanda Kongre’nin onayı olmadan petrol çıkartılması yasaklanmıştır. Bu yasağa rağmen Bush’tan önceki diğer başkanlarda ANWR’de bulunan petrolün çıkartılması için yasağın kaldırılması gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmuş ancak Kongre tarafından eleştirilere maruz kalmışlardır. Enerji ithalatının yapıldığı Ortadoğu’da devam eden çatışmalar, dışa bağımlılığın azaltılması, bu dönemde petrol fiyatlarının artması nedeniyle Alaska’daki petrol ve doğalgazın daha ekonomik olması ve Arktik’teki keşfedilmemiş enerji kaynaklarının fazla olduğuna yönelik yeni kanıtlara ulaşılması bu yasağın kaldırılmasının Bush döneminde yeniden gündeme gelmesinin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır.³⁰⁵

Harita 4.1. Kuzey Alaska ve ANWR alanları³⁰⁶

Harita 4.1.’de gösterilen koruma altında bulunan ve petrol çıkartılmasının yasaklandığı ANWR alanında petrol sondajının karada (onshore drilling) yapılmasının onaylanması Bush’un enerji politikalarının odak noktası olmuştur. ANWR’de petrol

³⁰⁴ CNN, “Bush Unveils National Energy Plan”, Mayıs 17, 2001, <http://edition.cnn.com/2001/fyi/news/05/17/energy.plan/index.html> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).

³⁰⁵ Rob Huebert, “The United States Arctic Policy: The Reluctant Arctic Power”, *SPP Briefing Papers* 2, no. 2 (2009): 1-6, https://pdfs.semanticscholar.org/a2d8/aa23871b96da329824b904d3f060a06abb91.pdf?_ga=2.71814419.1226979088.1594845300-1832418684.1592738542 (Erişim Tarihi: Nisan 22, 2020).

³⁰⁶ Dana Van Wagener, “Development of Alaska’s ANWR Would Increase US Crude Oil Production After 2030”, *U.S. Energy Information Administration*, Haziran 14, 2018, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=36472> (Erişim Tarihi: Mayıs 31, 2020).

sondajının onaylanması durumunda Alaska'daki doğal hayatın büyük bir tehdit altında olacağına yönelik eleştirilere maruz kalan Bush yönetimi, ileri teknoloji sayesinde çevreye zarar verilmeden sondajların yapılacağını iddia etmiştir.³⁰⁷ Kongre Araştırma Merkezi (Congressional Research Service, CRS) tarafından yayımlanan raporda, petrol sondajı sırasında çevreye verilen zararın teknolojik gelişmeler ile azaldığı doğrulanmış ancak teknolojik gelişmelerin kaza yaşanması ihtimalini önleyemeyeceği vurgulanmıştır.³⁰⁸ Bu süreçte hem Kongre hem de Senato'dan gelen olumsuz eleştirilere rağmen ANWR'nin petrol sondajına açılması konusunda tartışmalar devam etmiştir. Başkanlığının ilk aylarında daha çok enerji politikalarına odaklanan Bush'un gündemi Eylül ayında değişmiş ve dış politika konuları öncelikli politika gündemi olmuştur.

George W. Bush, barış zamanında Amerikan toplumundaki iç sorunları nasıl yönettiğine göre değerlendirilecek olan bir başkan olacağını varsayarak göreve gelmiştir. Ancak 11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne El-Kaide tarafından yapılan saldırının ardından Bush'un iç ve dış politikaya yönelik algıları ve hesaplamaları değişmiştir. Başkan Bush, 20 Eylül 2001 tarihinde Kongre'de yaptığı konuşmada, teröre karşı savaşı El-Kaide'ye karşı başlattıklarını ve küresel düzeydeki tüm terörist grupları yok edilinceye kadar bu savaşın devam edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca bu savaşa diğer devletleri de davet ederek terörizme yardım eden devletleri de takip edeceklerini ve bu devletleri de düşman olarak kabul edeceklerini dile getirmiştir. Bu bağlamda önce Afganistan'a, 2003 yılında ise Irak'a yönelik askerî operasyonlar başlamıştır. Ancak Bush'un iki başkanlık döneminde de terörizme karşı savaş çatısı altında alınan kararlar ve uygulanan yanlış politikalar ABD'nin bu mücadelesinde aldığı iç ve dış desteğin zayıflamasına neden olmuştur. Barış dönemi

³⁰⁷ Gisle H. Eriksen, "From Jimmy Carter to George W. Bush: Presidential Policies and Involvement in the Debate Over the Arctic National Wildlife Refuge, 1977-2009", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Oslo, 2009), 88-89, <https://pdfs.semanticscholar.org/2ed5/6003b5b8cec6cbdb2d114438acb84f062a9d.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020).

³⁰⁸ Bernard A. Gelb, M. Lynne Corn ve Terry R. Twywan, "Arctic Petroleum Technology Developments", *CRS Report for Congress*, Mart 3, 2005, 2, https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc819013/m2/1/high_res_d/RL31022_2005Mar03.pdf (Erişim Tarihi: Mayıs 11, 2020).

başkanı olarak yönetime gelen Bush, özellikle ikinci başkanlık döneminde terörizmle savaşta Amerikan halkının da desteğini kaybederek geri adım atmaya başlamıştır.³⁰⁹

11 Eylül saldırıları sonrası yaşanan gelişmeler ABD açısından sadece terörizme karşı başlatılan bir savaş anlamına gelmemektedir. Bu gelişmeler ABD'nin öncelikle güvenlik olmak üzere politik ve ekonomik alanda çıkarlarının yeniden şekillenmesine ve dış politika önceliklerinin değişmesine neden olmuştur. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası alanda güvenlik politikaları yeniden belirlenmiştir. Ayrıca enerji kaynakları açısından hem üretici hem de tüketici konumunda olan ABD'nin Ortadoğu ülkelerinden petrol ve doğalgaz ithalatının tehdit altında olması enerji güvenliğini sağlamaya yönelik yeni adımların atılması gerekli olduğunu ortaya çıkartmıştır.

11 Eylül ve sonrasındaki süreçte, ulusal güvenlik ve enerji güvenliğinin yeniden ulusal düzeyde en önemli gündem başlıkları arasında yer almıştır. Bu nedenle Bush yönetimi 11 Eylül ile enerji güvenliğinin tehdit altında olduğunu vurgulamış ve ANWR'nin petrol sondajına açılması konusundaki iddialarını güçlendirmiştir.³¹⁰ Dolayısıyla Bush yönetimi, 11 Eylül'de yaşanan terör saldırısını ANWR'de petrol sondajına izin verilmesi ve enerji güvenliğinin sağlanması konusunda meşruiyetini sağlamak için bir araç olarak kullanmıştır. Bush, 15 Nisan 2002 tarihinde Iowa eyaletinde yaptığı konuşma sırasında Saddam Hüseyin'in ABD'ye petrol satışını durdurması durumunda enerji ihtiyacının ulusal kaynaklardan sağlanması gerektiğini vurgulayarak, ANWR'de çevreye zarar verilmeden petrol sondajının yapılmasının Kongre'de onaylanması gerektiğini dile getirmiştir.³¹¹ Kongre'de 18 Nisan 2002 tarihinde yapılan oylamada ANWR ile ilgili yasa teklifi çoğunluk oyunu elde edemediği için reddedilmiştir.³¹² Kongre'de çoğunluğun oyunu alamayan bu yasa

³⁰⁹ Timothy Naftali, "George W. Bush and the War on Terror", içinde *The Presidency of George W. Bush: A First Historical Assessment*, ed. Julian E. Zelizer (Princeton ve Oxford: Princeton University Press, 2010), 59-87.

³¹⁰ Eriksen, From Jimmy Carter to George W. Bush: Presidential Policies and Involvement in the Debate Over the Arctic National Wildlife Refuge, 1977-2009, 93.

³¹¹ Authenticated U.S. Government Information, "Remarks on Tax Day in Cedar Rapids, Iowa", Nisan 15, 2002, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PPP-2002-book1/pdf/PPP-2002-book1-doc-pg605.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs 11, 2020).

³¹² M. Lynne Corn ve Beth A. Roberts, "Arctic National Wildlife Refuge (ANWR): Votes and Legislative Actions, 95th Congress Through 110th Congress", *CRS Report for Congress*, Kasım 18, 2008, https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc462962/m1/1/high_res_d/RL32838_2008Nov19.pdf 4, (Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020).

teklifi ilerleyen dönemlerde yeniden tartışmaya açılmasına rağmen olumlu bir sonuç alınamamıştır.

Bu süreçte Irak Savaşı'nın devam etmesi ve bir sonraki başkanlık seçimi için çalışmaların başlaması ANWR'nin arka planda kalmasına neden olmuş olsa da 2004 yılında Bush'un seçimi kazanmasıyla ANWR yeniden gündeme gelmiştir. 16 Mart 2005 tarihinde Bush tarafından yapılan açıklamada, ANWR'deki küçük bir alanda çevreye zarar vermeden enerji kaynakları ile ilgili araştırmalar yapılmasına izin verilmesine dair Senato'dan olumlu bir karar çıktığını ifade etmiş ve Kongre'de de enerji altyapılarını güçlendirecek olan bu yasaların onaylanması gerektiği yönünde çağrıda bulunmuştur.³¹³ Bu kapsamda çevresel kaygılar, artan enerji fiyatları, dış petrole olan bağımlılık ve ekonomik meseleler etrafında şekillenen "The Energy Policy Act of 2005" başlıklı yeni yasa 8 Ağustos 2005 tarihinde Bush tarafından imzalanmıştır.³¹⁴ Ancak bu yasada da enerji güvenliğinin artırılması için ANWR'de petrol ve doğalgaz üretimine yönelik girişimler çevresel kaygılar nedeniyle engellenmiştir.

ANWR'nin petrol sondajına açılmasına izin verilmesi, 2006 ve 2007 yıllarında da Senato'da ve Kongre'de en çok tartışılan konular arasında yer almaya devam etmiştir. Bu dönemde ANWR petrolünün, ABD'deki enerji piyasalarının Ortadoğu'daki krizlerden etkilenme oranını azaltacağı, petrol fiyatlarını azaltacağı, Trans-Alaska Boru Hattı'nın ömrünü uzatacağı, Alaska'da istihdam yaratacağı iddia edilmiştir. Ayrıca ANWR petrolünün çevreye en az zararlı ve sadece küçük bir alanda sondaj yapılarak çıkartılacağı savunulmuştur. ANWR'nin petrol sondajına açılmasına muhalif olanlar ise Alaska'daki ekosisteme zarar verilmesinin hiçbir koşulda haklı çıkarılamayacağını iddia ederek yasa teklifine karşı çıkmışlardır. Bu iddialarını alan sınırlandırılması yapılırsa bile daha büyük bir alana zarar verilmesinin kaçınılmaz olduğunu savunarak desteklemişlerdir. İstihdam konusunda ise Alaska'da büyük bir istihdam sorunu olmadığını vurgulamışlardır. Aynı zamanda ANWR'de var olan

³¹³ The American Presidency Project, "Statement on Senate Action to Allow for environmentally Responsible Energy Exploration in a Small Part of the Arctic National Wildlife", Mart 16, 2015, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/statement-senate-action-allow-for-environmentally-responsible-energy-exploration-small> (Erişim Tarihi: Mayıs 11, 2020).

³¹⁴ Mark Holt ve Carol Glover, "Energy Policy Act of 2005: Summary and Analysis of Enacted Provisions", CRS Report for Congress, Mart 8, 2006, <https://www.circleofblue.org/wp-content/uploads/2010/08/CRS-Summary-of-Energy-Policy-Act-of-2005.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs 14, 2020).

petrolün enerji güvenliğini söylendiği kadar arttırmayacağını ve bunun yerine maliyeti düşük alternatif kaynaklara yönelmek gerektiği de ifade edilmiştir.³¹⁵

2008 yılında USGS tarafından yayımlanan raporda, Arktik'teki petrol ve doğalgaz rezervleri ile ilgili yeni verilerin açıklanmasıyla Alaska'da petrol sondajı yapılmasının gerekli olduğuna yönelik iddialar güçlenmiştir. Bu raporda bölgede bulunan petrol rezervlerinden yaklaşık 30 milyar varilin Alaska'da olduğu açıklanmıştır.³¹⁶ Ayrıca raporda Alaska'da bulunan petrol kaynaklarının genellikle deniz alanlarında bulunduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda ANWR'de karasal alanda petrol sondajına izin verilmezken, açık denizde petrol sondajına nasıl izin verileceği konusunda tartışmalar başlamıştır. Açık denizlerde petrol sondajının 1990 yılında Başkan George H.W. Bush döneminde yasaklanmış olması öncelikle bu yasanın kaldırılmasını gerektirmiştir.³¹⁷ ANWR'de olduğu gibi deniz alanlarında da petrol sondajı yapılması fikrinin çevre koruma kuruluşları tarafından yapılan eleştirilere maruz kalmasına rağmen Bush, açık denizde petrol sondajını yasaklayan Kararname'yi kaldıracağını ve Kongre'nin bu kararı desteklemesi gerektiğini açıklamıştır.³¹⁸ Kongre'de devam eden tartışmalar sırasında açık denizde petrol sondajı yasağının kaldırılmasına dair olumsuz eleştiriler çoğunlukta olmasına rağmen Alaska'nın Dış Kıta Sahaneliği (*Outer Continental Shelf, OCS*) alanında sondaja izin verilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır.³¹⁹

Bush yönetiminin son günlerinde "Arctic Region Policy" konulu "National Security Presidential Directive/ NSPD-66/ Homeland Security Presidential Directive/HSDP-25" başlıklı Başkanlık Yönergesi yayımlanmıştır. Bu Yönerge'de öncelikle ABD'nin Arktik'te çeşitli çıkarlara sahip olan bir "Arktik ulusu" olduğu vurgulanmıştır. Daha sonra Arktik'teki ulusal güvenlik konularına öncelik verilmesi, biyolojik zenginliklerin korunması, diğer Arktik devletleri ile iş birliğinin

³¹⁵ M. Lynne Corn, Bernard A. Gleb ve Pamela Baldwin, "Arctic National Wildlife Refuge (ANWR): New Direction in the 110th Congress", *CRS Report for Congress*, Şubat 8, 2007, https://www.everycrsreport.com/files/20070208_RL33872_21503e9d1253bca98fbee83f0b33afa26e915b8c.pdf (Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020).

³¹⁶ Ayrıntılı bilgi için 3. Bölüm'de yer alan Tablo 3.4.'e bakınız.

³¹⁷ CNN Politics, "Bush Lifts Executive ban on Offshore Oil Drilling", Temmuz 14, 2008, <https://edition.cnn.com/2008/POLITICS/07/14/bush.offshore/> (Erişim Tarihi: Nisan 29, 2020).

³¹⁸ CNN Politics.

³¹⁹ Carly Hulse, "U.S. Bill Would End Coastal Oil Drilling Ban", *New York Times*, Eylül 24, 2008, <https://www.nytimes.com/2008/09/24/world/americas/24iht-24offshore.16429240.html>, (Erişim Tarihi: Nisan 29, 2020).

güçlendirilmesi, bölgedeki yerli halkın karar alma süreçlerine dahil edilmesi ve bölgesel konularda araştırma ve izleme çalışmalarının genişletilmesi gibi alanlarda uygulanacak politikalar açıklanmıştır. Ayrıca Arktik Okyanusu'ndaki kıta sahanlığı ile ilgili olarak ABD'nin petrol, doğalgaz, mineraller ve deniz canlıları gibi doğal kaynaklar üzerinde egemenlik haklarını kullanabileceği deniz yatağı ve toprak altı alanlarının kesin olarak tanımlanmasının enerji güvenliği, kaynak yönetimi ve çevre koruma alanlarında ulusal çıkarlar açısından kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu alanlardaki hakların ve ulusal çıkarların uluslararası alanda tanınması için en etkili yolun BMDHS'nin onaylanması olduğu ifade edilmiştir.³²⁰

NSPD 66/ HSPD 25'te ABD'nin bir Arktik ulusu olduğunun vurgulanması, geçmiş dönemler ile kıyaslandığında ABD için Arktik politikalarının daha fazla ön planda olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Alaska'nın önemi artmış ve ABD'nin Arktik politikalarının odak noktası olmuştur. Ayrıca bu yönergede ABD'nin ulusal çıkarlarının ve güvenliğinin korunması gibi politikalara yer verilmesi 2001-2009 yılları arasındaki dış politika önceliklerinin Arktik politikalarına da yansıdığını göstermektedir.

Özetlemek gerekirse, Bush döneminde yaşanan 11 Eylül saldırıları ABD'nin Ortadoğu petrollerine olan bağımlılığının sorgulanması açısından en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Enerji ihtiyacının yaklaşık yarısını ithal eden bir devlet olarak ABD, enerji güvenliğinin tehdit altında olduğunu ve enerji ihtiyacını kendi doğal kaynaklarından karşılaması gerektiğini kabul etmiştir. Bu kapsamda yeni enerji yasaları hazırlanmış ve koruma altında bulunan ANWR'de petrol sondajına izin verilmesi gibi konular ulusal politika gündeminde önemli bir yer tutmuştur. Aynı dönemde Arktik'te iklim değişikliğinin etkisiyle buzulların erimesi bilimsel çalışmaların yapılmasına imkân tanımıştır. USGS tarafından yapılan bilimsel araştırma sonucunda yayımlanan raporda, Arktik'te bulunan petrol kaynaklarının büyük bir çoğunluğunun Alaska'da olduğunun ifade edilmesiyle birlikte Arktik, ABD'nin öncelikli politika alanlarından biri olmaya başlamıştır. Bu kapsamda yayımlanan NSPD 66/HSPD 25 belgesi, ABD'nin Arktik politikasını yansıtan temel belge olmuştur. Sonuç olarak Arktik, Bush döneminde hem ulusal güvenlik hem de

³²⁰ Homeland Security Digital Library, "National Security Presidential Directive 66, Homeland Directive 25", Ocak 9, 2009, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=750476> (Erişim Tarihi: Nisan 30, 20020).

enerji güvenliği açısından ulusal çıkarların ön plana çıktığı bir bölge olmuştur. Bir sonraki bölümde ise Bush döneminde ABD'nin Arktik politikasını etkileyen küresel ve bölgesel gelişmeler analiz edilecektir.

4.1.1. Sistemik Faktörler ve Güç Dağılımı: Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Arktik Politikalarına Etkileri

ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen ilk faktör neoklasik realist teoride bağımsız değişken olarak kabul edilen sistemik faktörler ve güç dağılımıdır. Neoklasik realist teoriye göre, sistemik faktörlerin devletler üzerinde oluşturduğu baskı devletlerin dış politika davranışlarını belirlemektedir. Ayrıca uluslararası politika devletlerin güç kazanmak için birbirleriyle mücadele ettikleri bir alan olarak görülmektedir. Bu bağlamda gücün uluslararası alandaki dağılımı da devletlerin dış politikalarını belirleyen etkenler arasında incelenmektedir. Bush döneminde 11 Eylül saldırıları, iklim değişikliğinin etkileri ve başta RF olmak üzere diğer kıyıdaş devletlerin Arktik'teki etkinliğinin artması hem ABD'nin uluslararası sistemdeki konumunu hem de Arktik politikalarını etkilemektedir. Bu çerçevede, Bush döneminde ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen sistemik faktörler arasında bulunan uluslararası sistem ve güç dağılımı etkileyen küresel ve bölgesel gelişmeler ve Arktik'teki kurumsal yapının etkisi analiz edilecektir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası sistemde ABD'nin tek süper güç olduğu tek kutuplu yeni bir dünya düzeni başlamıştır. Bu dönemde ABD'nin hem ulusal hem de uluslararası politikalarını etkileyen en önemli gelişme 11 Eylül olmuştur. ABD'nin ulusal güvenliğine tehdit olarak nitelendirilen bu saldırı, ABD'nin dış tehdit algısını değiştirmiştir. Aynı zamanda bu saldırıyla birlikte teröre karşı savaş politikası, Bush dönemi ABD dış politika uygulamalarının odak noktası olmuştur. Bu nedenle 11 Eylül, ABD dış politikasındaki en önemli kırılma noktalarından biri olarak kabul edilmiştir.

Bush, başkan olarak göreve başladıktan kısa bir süre sonra yaşanan 11 Eylül saldırısı, ABD'nin dış politika kararlarını ve davranışlarını etkileyen en önemli gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Bush, kendisinden önceki başkanlardan farklı bir bakış açısıyla ABD'nin gücünün tek taraflı olarak kullanmasının ulusal çıkarları korumanın en iyi yolu olduğunu vurgulamış ve uluslararası kurumların getirdiği kısıtlamaları kaldırmaya yönelik adımlar atmıştır.

Dolayısıyla 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD dış politikasının önceliği ulusal güvenliğin sağlanması olmuş ve bu önceliğe göre politikalar uygulanmıştır.³²¹

11 Eylül saldırıları, ABD'nin ulusal güvenliğinin yanı sıra enerji güvenliğini de tehdit eden önemli gelişmelerden biri olmuştur. 11 Eylül'den hemen sonra petrol fiyatlarındaki ani yükselişler, enerji fiyatlarındaki değişimin enerji güvenliğini tehdit etmesinin en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Örneğin, 11 Eylül 2001 tarihinde bir varil petrol fiyatı 27.65\$ iken, 14 Eylül 2001 tarihinde bir varil petrol fiyatı 1.93\$ artmış ve 29.59\$ olarak işlem görmüştür.³²² Ayrıca enerji kaynakları açısından zengin devletlerden biri olan Irak'a yapılan askerî müdahaleler sonucunda bölgede istikrarsızlıklar artmıştır. Bu durum hem enerji kaynakları fiyatlarının artmasına neden olmuş hem de enerji ithal eden diğer tüm devletler gibi ABD'nin de enerji güvenliğini tehdit etmiştir. Bu nedenle ABD'nin petrol ithalatına olan bağımlılığının azaltılması ve enerji kaynaklarını çeşitlendirilmesi, Bush dönemi enerji politikalarının temel öncelikleri arasında yer almıştır.

Bu dönemde uluslararası politika gündemindeki önemli başlıklardan bir diğeri iklim değişikliği ve olumsuz etkilerinin önlenmesi olmuştur. İklim değişikliğinden dünya üzerinde en çok etkilenen bölgelerden biri Arktik'teki buzullarla kaplı alanlar olmuştur. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından 2001 yılında yayımlanan raporda, Arktik deniz buzu kalınlığında son otuz yılda yaklaşık olarak yüzde kırk oranında bir azalma olduğunun altı çizilmiştir.³²³ Buz kalınlığındaki bu azalma Arktik'teki doğal kaynaklara erişimi kolaylaştırmış ve Amerika, Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki en kısa deniz yolları olarak nitelendirilen yeni ticaret yollarının ulaşımına açılmasını sağlamıştır. Arktik'in hem enerji kaynakları hem de ulaşım yolları açılarından jeostratejik öneminin artması, kıyıdaş devletler arasındaki egemenlik ve hak iddiaları sorunlarına neden olmuştur. Bu bağlamda iklim değişikliği, siyasî anlamda bölge devletleri arasındaki anlaşmazlıkları arttırması açısından bölgesel düzeyde güç dengelerini etkilemiştir.

³²¹ Daalder ve Lindsay, Bush's Foreign Policy Revolution, 100-102.

³²² Luis A. Sosa ve Daniel J. Desnyder, "Energy Markets, US Energy Policy, and the Terrorist Attacks of 11 September 2001", *Minerals & Energy- Raw Material Reports* 18, no. 3 (2003): 18.

³²³ Robert T. Watson, "Climate Change 2001: Synthesis Report", *Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Cambridge University Press, 2001, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/SYR_TAR_full_report.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 16, 2020).

Arktik'te beş kıyıdaş devletin Arktik politikalarını, birbirlerinin dış politikalarını etkileyen sistemik bir faktör olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda kıyıdaş devletler arasındaki temel sorunun deniz yetki alanlarının sınırlandırılması olduğu görülmektedir. Özellikle kıyıdaş devletler tarafından kıta sahanlıklarını genişletmek amacıyla Kıta Sahanlığı Komisyonu'na yapılan başvurular, bölgesel dinamiklerin değişmesine neden olan ve kıyıdaş devletler arasındaki rekabeti arttıran bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada Komisyon'a diğer dört devlet tarafından yapılan başvuruların, Sözleşmeye taraf olmayan tek kıyıdaş devlet olan ABD'nin dış politikasını nasıl etkilediğini incelemek gerekmektedir.

BMDHS'de kıyıdaş devletlerin Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden itibaren on yıl içerisinde kıta sahanlıklarını genişletmek üzere bilimsel kanıtlar sunarak Komisyon'a başvuru yapabilecekleri belirtilmiştir.³²⁴ Bu bağlamda Arktik'teki kıyıdaş devletler bilimsel çalışmalar yapmaya başlamış ve elde ettikleri kanıtları Komisyon'a sunmuştur. Özellikle RF'nin kıta sahanlığını genişletmek üzere Komisyon'a başvuru yapan ilk devlet olarak Arktik Okyanusunda yaptığı bilimsel çalışmalar bölgedeki güç dengelerini değiştirmeye başlamıştır. RF'nin ardından kıta sahanlıklarını genişletmek üzere Norveç'in de Komisyon'a bilimsel kanıtlarını sunması BMDHS'ne taraf olmayan tek kıyıdaş devlet olan ABD'nin ulusal çıkarlarına ve güvenlik politikalarına yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu dönemde yapılan başvurulara Komisyon, sunulan bilimsel kanıtların yetersiz olduğunu ve yeni kanıtlar ile yeniden başvuru yapılması gerektiğini ifade ederek yanıt vermiştir. 2001-2009 yılları arasında Komisyon'a yapılan başvurulardan kıta sahanlıklarını genişletmesi yönünde bir karar çıkmamıştır. Ancak gelecekte ABD'nin Arktik'teki çıkarlarına zarar verecek bir kararın çıkabilme ihtimali, BMDHS'nin en yakın zamanda ABD'de de yürürlüğe girmesi gerektiğini göstermektedir.

Bölgesel anlamda yaşanan bu gelişmeler, Arktik'teki ulusal çıkarlarının korunması için ABD'de BMDHS'nin yürürlüğe girmesi konusundaki tartışmaları başlatmıştır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi ABD Temsilcisi Büyükelçi Sichan Siv, 27 Kasım 2001 tarihinde katıldığı Birleşmiş Milletler toplantısında Bush yönetiminin ABD'nin BMDHS'ye katılımını desteklediğini

³²⁴ United Nations, UNCLOS.

açıklamıştır.³²⁵ Bu bağlamda 2002 yılında Bush yönetimi ABD'nin etrafındaki okyanuslarda ulusal çıkarlarının ABD'nin korunabilmesi için Sözleşmeye taraf olunmasının acil olduğu vurgulayarak, BMDHS'nin Senato'da onaylanması gerektiğinin altını çizmiştir.³²⁶ Bush yönetimin Sözleşme'nin ABD'nin ulusal çıkarlarını koruyacağına dair görüşlerine rağmen Senato'nun ulusal güvenlik, deniz ticareti, çevresel konular ve açık deniz madenciliğine yönelik endişeleri, bu olumlu yönlerinin arka planda kalmasına neden olmuştur.³²⁷ Özellikle ulusal deniz yetki alanları dışarısında kalan deniz yatağı ve toprak altındaki alanların, uluslararası deniz yatağı olarak kabul edilmesi ve bu alanların diğer deniz yetki alanlarından farklı bir hukuki statüsünün olmasının ABD'nin ulusal çıkarlarına zarar vereceği iddia edilmiştir.³²⁸ Ayrıca uluslararası deniz yatağının işletilmesi ile ilgili düzenlemelerin, Deniz Yatağı Uluslararası Otoritesi tarafından yapılması ABD'nin bu alanlardaki madenler ve enerji kaynakları üzerindeki egemenliğini ve etkinliğini kısıtlayacaktır.³²⁹ Ayrıca bu durumun özellikle ABD'deki enerji ve madencilik şirketlerinin ekonomik çıkarlarına zarar verecek olması Sözleşme'nin yürürlüğe girmesindeki en büyük engellerden biri olmuştur.³³⁰

ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen bir diğer gelişme 2007 yılında RF'nin Arktik Okyanusu'nun en derin noktasına ulaşarak buraya titanyum bir Rus bayrağı dikmesidir. Bu bayrak Arktik'te egemenlik mücadelesinin başladığının ilk göstergesidir. RF'nin bu davranışı Soğuk Savaş sonrası dönemde barış bölgesi olarak nitelendirilen Arktik'in yeniden askerî anlamda güvenlikleştirilmesine neden olmuştur. Ayrıca bu gelişme, Arktik Okyanusu tabanındaki enerji kaynaklarının ve minerallerin kullanılması açısından değerlendirildiğinde RF'nin bu kaynaklar üzerinde de hak iddiasında bulunduğunu göstermektedir. Bu değerlendirmelerden

³²⁵ U.S. Department of State Archive, "Statement on Ocean and Law of the Sea", <https://2001-2009.state.gov/g/oes/rls/rm/6796.htm> (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).

³²⁶ David B. Sandalow, "Law of the Sea Convention: Should the U.S. Join?", *The Brookings Institution Policy Brief* 137, (2004): 8, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/pb137.pdf>, (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).

³²⁷ Sandalow, a.g.e., 1-8.

³²⁸ Marta Kolez-Ryan, "An Arctic Race: How the United States' Failure to Ratify the Law of the Sea Convention Could Adversely Affect Its Interests in the Arctic", *University of Dayton Law Review* 35, no. 1 (2009): 159-162.

³²⁹ Kolez-Ryan, a.g.e., 164.

³³⁰ Edwin Meese III, Baker Spring ve Brett S. Schaefer, "The United Nations Convention on the Law of the Sea: The Risks Outweigh the Benefits", *The Heritage Foundation* 1, no. 1459, May 16, 2007, 1-4, <https://www.heritage.org/research/internationalorganizations/wm1459.cfm> (Erişim Tarihi: Haziran 13, 2020).

hareketle 2007 yılı itibariyle Arktik'teki enerji kaynaklarının da bir güvenlik sorunu haline gelmeye başladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

RF'nin bu davranışı karşısında kıyıdaş devletler, tepkilerini gösteren açıklamalar yapmıştır. Aynı şekilde medyada da Kuzey Kutbu'nun hiçbir devlete ait olmayan bir alan olduğunun altı çizilmiştir.³³¹ Kanada Dışişleri Bakanı Peter Mackay ise XIV. ve XV. yüzyıllarda olduğu gibi RF'nin bayrak dikerek hak iddia edemeyeceğini ve bu bayrağın Kanada'nın Arktik'teki hak iddialarını değiştirmeyeceğini ifade etmiştir.³³² ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tom Cansey de Arktik Okyanus'u tabanına dikilen bu bayrağın hangi maddeden yapıldığının önemli olmadığını altını çizerek bu iddianın yasal bir dayanağı ve etkisi olmadığını ifade etmiştir.³³³

Kıyıdaş devletler, bayrak dikme olayını hem ulusal güvenliklerine yönelik bir tehdit olarak algılamış hem de bölgedeki düzenin değişme potansiyelinin ortaya çıkması nedeniyle endişe verici bir olay olarak değerlendirmiştir. Bundan hareketle kıyıdaş devletler Arktik'teki barışçıl düzeni korumak amacıyla yeni bir antlaşma yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda kıyıdaş devletlerin 2008 yılında imzaladığı Ilulissat Deklarasyonu'nu, ABD'nin Arktik politikalarını doğrudan etkileyen bir belge olarak nitelendirilmese de ABD'nin BMDHS'ye referans veren bir belgeyi imzalamış olması açısından önemlidir. Ayrıca bu belge kıyıdaş devletler arasındaki sorunların çözümünde ortak bir karara ulaşılmamasını sağlayan Arktik diplomasisinin gelişmesi açısından önemli bir adımdır. Bu bağlamda Ilulissat Deklarasyonu bölgedeki düzenin ve güç dağılımının değişmesini önleyen bir gelişme olarak değerlendirilecektir.

Arktik'te yeni bir antlaşma yapılması konusunu tartışmak üzere bir araya gelen Norveç ve Danimarka Dışişleri Bakanları, Arktik'te var olan düzenin işlevsel olduğunu ve köklü bir değişime gerek olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda ayrı bir antlaşma yapılmadan düzenin nasıl sağlanacağı konusunda beş kıyıdaş devletin de

³³¹ Geir Honneland, *Russia and the Arctic: Environment, Identity and Foreign Policy* (London and New York: I.B. Tauris, 2016), 46.

³³² CBC News, "Russia Plants Flag Staking Claim to Arctic Region", Ağustos 2, 2007, <https://www.cbc.ca/news/world/russia-plants-flag-staking-claim-to-arctic-region-1.679445> (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).

³³³ Guy Faulconbridge, "Russian Sub Plants Flag Under North Pole", *Reuters*, Ağustos 2, 2007, [https://www.reuters.com/article/idINIndia-28784420070802#:~:text=MOSCOW%20\(Reuters\)%20%2D%20Russian%20explorers,energy%20riches%20of%20the%20Arctic](https://www.reuters.com/article/idINIndia-28784420070802#:~:text=MOSCOW%20(Reuters)%20%2D%20Russian%20explorers,energy%20riches%20of%20the%20Arctic). (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).

ulusal çıkarlarına uygun yeni bir çözüm arayışı başlamıştır. Görüşmelerde denizler ve okyanuslar ile ilgili en geniş kapsamlı antlaşma olan BMDHS'nin uygulanmasının tüm kıyıdaş devletlerin çıkarlarına uygun olduğuna dair fikirler ön plana çıkmıştır. Ancak Washington yönetimi, ABD'de BMDHS'nin yürürlüğe girmemesi ve bazı maddelerine yönelik çekincelerinin devam etmesi nedeniyle bu fikirlere karşı çıkmıştır. Bu çerçevede yapılan görüşmelerde ABD'nin en önemli çekincelerinden biri BMDHS'nin 234. Maddesine dayanarak RF ve Kanada'nın KBG ve KDG'de buzlarla kaplı sularda geçişleri düzenleme yetkisi istemesi olmuştur. RF ve Kanada'ya bu yetkilerin verilmesi durumunda ABD'nin denizlerin özgürlüğüne dayanan politika yaklaşımının zarar göreceği vurgulanmıştır. Bundan hareketle kıyıdaş devletlerin ulusal güvenlik, politik ve ekonomik çıkarlarına uygun bir çerçevede hazırlanan Ilulissat Deklarasyonu'nda BMDHS'ye referans verilmiş olmasına rağmen buzlarla kaplı alanlardan geçiş ve kıyı devletinin yetkileri konularında düzenleme yapılmamıştır. Buzlarla kaplı alanlarda sadece çevrenin korunması ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Dolayısıyla ABD'nin alınan kararlara yönelik bir çekincesi kalmamış ve Ilulissat Deklarasyonu'nun imzalanmasının önündeki engeller kalkmıştır.³³⁴

Sonuç olarak, Bush yönetime geldikten kısa bir süre sonra yaşanan 11 Eylül saldırıları, ABD'nin hem ulusal güvenlik hem de enerji güvenliğini tehdit etmiştir. Bu nedenle bu tarih ABD'nin dış politika yaklaşımlarını değiştiren en önemli gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde ulusal güvenlik açısından önemli bir adım olan ABD'nin Irak müdahalesi, Irak'tan ithal edilen enerji kaynaklarının güvenliğine zarar veren bir gelişme olmuştur.³³⁵ Bir diğer yandan kıyıdaş devletlerin Arktik'teki hak iddialarının uluslararası alanda tanınmasına yönelik Komisyon'a yaptıkları başvurular, kıyıdaş devletlerin kendi ulusal güvenliklerini tehdit eden bir gelişme

³³⁴ Jon Rahbek-Clammensen ve Gry Thomansen, "Learning from the Ilulissat Initiative: State Power, Institutional Legitimacy, and Governance in the Arctic Ocean 2007-2018", *University of Copenhagen Centre for Military Studies*, (2018): 16-20, https://www.arctictoday.com/wp-content/uploads/2018/05/CMS_Rapport_2018_1_-_Learning_from_the_Ilulissat_initiative.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 19, 2020).

³³⁵ ABD 2001 yılında Irak'tan 289,998 varil petrol ve petrol ürünü ithal ederken, 2002 yılında 167,638 varil petrol ve petrol ürünü ithal edilmiştir. Bu rakamlarda da görüldüğü gibi, Irak müdahalesi ithal edilen petrol ve petrol ürünleri miktarında büyük oranda bir azalmaya neden olmuştur. Yıllara göre ABD'nin Irak'tan ithal ettiği petrol ve petrol ürünleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bakınız: U.S. Energy Information Administration, "U.S. Imports from Iraq of Crude Oil and Petroleum Products", <https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=pet&s=mttimiz1&f=a> (Erişim Tarihi: Temmuz 31, 2020).

olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede beş kıyıdaş devletin bir araya gelerek imzaladıkları Ilulissat Deklarasyonu, Arktik'teki barışın sağlanması yönünde atılan en önemli adımlar arasında yer almıştır.

Bu gelişmeler BMDHS'nin yürürlüğe girmedeği tek kıyıdaş devlet olan ABD'nin Arktik'teki ulusal çıkarlarını koruması için bu sözleşmenin yürürlüğe girmesi hakkındaki tartışmaların yeniden başlamasına neden olmuştur. Bu noktada Kongre'den gerekli desteğin alınamaması, BMDHS'nin yürürlüğe girmesi önündeki en önemli engel olmuştur. Enerji güvenliğinin sağlanması için ulusal kaynakların kullanılması gerektiğini savunan Bush yönetimi, Alaska'daki enerji kaynaklarının kullanılmasına yönelik çalışmalara başlamıştır. Alaska'da koruma altında olan ANWR'de ve deniz kısmındaki alanda petrol sondajının yasak olması ve bu yasakların kaldırılmasına yönelik çalışmalar Bush yönetiminin politika gündeminin en önemli başlıkları arasında yer almıştır. Bir sonraki bölümde 2001-2009 yılları arasında ABD'nin Arktik politikalarında Bush ve diğer karar alıcıların algılarının etkisi değerlendirilecektir.

4.1.2. Yerel Faktörler: Bush'un Algılarının ABD'nin Arktik Politikalarına Etkisi

Neoklasik realist teoride karar alma sürecinin merkezinde dış politika yöneticileri bulunmaktadır. Devlet başkanı başta olmak üzere bakanlar ve danışmanlar dış politika karar alma sürecinde etkili olan temel aktörlerdir. Dış politika yöneticileri ve bu yöneticilerin algıları uluslararası sistemden gelen sinyallerin analiz edilerek politika çıktılarına dönüşmesi sürecinde ara değişkenler olarak kabul edilmektedir. İç ve dış politikanın kesişim noktasında bulunan dış politika yöneticilerin karar alma sürecinde sistemden sinyalleri nasıl algıladığı ve değerlendirdiğinin analiz edilebilmesinde kullanılacak yaklaşımlardan biri 2. Bölüm'de açıklanan psikolojik modeldir. Bu çerçevede ABD'nin 2001-2009 yılları arasındaki dönemde dış politika yöneticilerinin ABD'nin Arktik politikalarını nasıl etkilediği psikolojik model kullanılarak analiz edilecektir.

Psikolojik model tüm insanların dış dünyaya yönelik algılarını şekillendiren temel inanç ve değerlere sahip olduğunu kabul etmektedir. İnsanlar bu inanç ve değerleri geçmişlerinden getirdikleri değerler ve deneyimler ile şekillenmektedir. Bu nedenle dış politika yöneticileri de her ne kadar objektif değerlendirmelerde bulunarak

devlet adına karar almaya çalışsalar da kişilikleri, inançları, değerleri ve deneyimleri aldıkları kararları etkilemektedir. Bu kapsamda ABD'nin 2001-2009 yılları arasındaki Arktik politikaları değerlendirilirken Başkan Bush'un algılarının güç ve güvenlik üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. 2001-2009 yılları arasında ABD'nin Arktik politikasının en önemli başlıkları arasında yer alan ANWR'de hem kara hem de deniz alanında petrol sondajına izin verilmesine yönelik tartışmalar Bush'un algıları çerçevesinde değerlendirildiğinde daha kapsamlı bir analiz yapılmasına imkân vermektedir. Bu çerçevede Bush'un kişiliğinin, inançlarının ve değerlerinin şekillenmesinde etkili olan etkenlerden hem yetiştiği çevrenin hem de çevresindeki kişilerin etkilerinin incelenmesi gerekmektedir.

New England bölgesinde doğan Bush, babası George H.W. Bush'un petrol sektöründe çalışmaya başlaması nedeniyle çocukluk ve gençlik yıllarını Texas'ta geçirmiştir. 1975 yılında Harvard Business School'dan yüksek lisans derecesi ile mezun olan Bush, babası gibi petrol sektöründe çalışmıştır. 1980'li yılların sonlarında Bush, babasının başkanlık seçimlerini kazandığı dönemde seçim kampanyasında yaptığı çalışmalar ile ön plana çıkmaya başlamıştır. 1994 yılında babasının ikinci kez aday olduğu başkanlık seçimlerini kaybetmesinin ardından Bush, Texas valiliğine aday olacağını ilan etmiş ve seçimleri kazanmıştır. Texas valiliği sırasında başarılı ve halk tarafından sevilen bir lider olan Bush, 1999 yılında Cumhuriyetçi Partiden aday olacağını açıklamıştır. 2000 yılının Kasım ayında yapılan seçimleri kazanan Bush, 20 Ocak 2001 tarihinde göreve başlamıştır.³³⁶

Bu bilgiler ışığında öncelikle Bush'un algı ve düşüncelerinin gelişiminde etkili olan yetiştiği çevre değerlendirilecektir. Bush'un çocukluk ve gençlik yıllarını ABD'de petrol kaynakları açısından zengin bir eyalet olan Texas'ta geçirmiş olması ve burada petrol sektöründe çalışmış olması, enerji politikalarını belirleyen bakış açısını şekillendiren en önemli faktörlerden biridir. Bush'un petrol sektöründe çalıştığı dönemde petrol fiyatlarındaki ani düşüş ve yükselişlerin yaşanması, Bush'un petrol piyasalarının ekonomi üzerindeki etkisinin ne kadar fazla olduğunu görmesine neden olmuştur.³³⁷ Bu dönemde Bush, özellikle petrol piyasalarındaki çöküş ve üretimin

³³⁶ Ronald E. Powaski, *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H.W. Bush to Donald Trump*, (Cham: Palgrave Macmillan, 2019), 103-105.

³³⁷ Eriksen, *From Jimmy Carter to George W. Bush: Presidential Policies and Involvement in the Debate Over the Arctic National Wildlife Refuge, 1977-2009*, 84.

azalması gibi ekonomiyi olumsuz etkileyen gelişmelere tanık olmuştur. Bu nedenle Bush, petrol endüstrisindeki gelişmelerin nasıl ekonomik çöküşe neden olduğunu ve devletin refahı kötü yönde etkilediği tecrübe etmiş bir lider olarak enerji politikalarını şekillendirmiştir.

2000 yılında yürütülen seçim kampanyaları sırasında Bush ve Demokrat Parti adayı Albert Arnell Gore katıldıkları bir programda enerji politikaları ile ilgili fikirlerini paylaştıkları sırada Bush'un yaptığı açıklamalar, ABD'nin gelecekteki enerji politikaları ile ilgili bazı ipuçlarını ortaya koymuştur. Bu programda Gore, ABD'nin enerji ihtiyacının karşılanması ile ilgili olarak ulusal kaynakların kullanımının altını çizmiş ve Bush'un ANWR'nin petrol sondajına açılması yönündeki düşüncelerini eleştirmiştir. Bush ise Texas'ta küçük bir petrol şirketinin yöneticisiyken petrol fiyatlarının yükselmesiyle hazırlıksız bir şekilde nasıl karşı karşıya kaldığını açıklayarak Gore'un eleştirilerine karşı çıkmıştır. Ayrıca Bush, ABD'nin alternatif planlarının olmamasının sonuçlarını gören ve bilen biri olduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle Bush, petrolün Saddam Hüseyin'den gelmesinin yerine kendi topraklarından yani Alaska'dan gelmesini tercih ettiğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Bush, dış petrole olan bağımlılığın azaltılmasının tüketiciler için daha önemli olduğunu vurgulamış ve ANWR'de çevreye zarar vermeden sondajın yapılabileceğini ifade etmiştir.³³⁸

Ayrıca Bush'un petrol endüstrisindeki deneyimi ve bu süreçte petrol şirketleri ile geliştirmiş olduğu yakın ilişkiler, hem Texas valiliği seçimlerinde hem de 2000 ve 2004 yıllarındaki Başkanlık seçimi kampanyalarına da yansımıştır.³³⁹ Bush'un seçim kampanyalarında petrol şirketleri tarafından yapılan yüksek miktarlardaki bu bağışlar, ABD tarihinde yapılan en yüksek bağış olarak tarihe geçmiştir.³⁴⁰ Ayrıca Başkan Yardımcısı olarak Halliburton Company³⁴¹ yöneticilerinden Richard Bruce Cheney'in

³³⁸ The American Presidency Project, "Presidential Debate in Boston", Ekim 3, 2000, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/presidential-debate-boston> (Erişim Tarihi: Haziran 26, 2020).

³³⁹ John M. Broder, "Oil and Gas Aid Bush Bid for President", *New York Times*, Haziran 23, 2000, <https://www.nytimes.com/2000/06/23/us/oil-and-gas-aid-bush-bid-for-president.html> (Erişim Tarihi: Haziran 25, 2020).

³⁴⁰ David M. Standlee, *Oil, Globalization, and the War for the Arctic Refuge*, (Albany: State University of New York Press, 2006), 64.

³⁴¹ Halliburton Company, 1919 yılından itibaren hidrokarbon kaynaklarının bulunması, jeolojik verilerin hazırlanması, sondaj değerlendirilmesi ve kuyu inşaatı gibi birçok alanda hizmet veren petrol ve doğal gaz arama, geliştirme ve üretim şirkettir. Ayrıntılı bilgi için bakınız.

ve Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak Chevron Corporations³⁴² yöneticilerinden Condoleezza Rice'in atanması Bush'un petrol şirketleri ile bağlantılarının hâlâ güçlü olduğunu kanıtlamaktadır.

Özellikle Alaska'nın petrol sondajına açılması konusunda Bush'un algılarının ve düşüncelerinin şekillenmesinde en fazla etkili olan kişiler arasında yer alan Cheney, yapılması gereken ilk işin ulusal enerji politikasının oluşturulması olduğunu ilan ettikten sonra çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda Cheney, önce petrol ve doğalgaz şirketleri ile görüşmelere başlamıştır. Çalışmaların sonunda Cheney, ABD'nin enerji açısından dışa bağımlılık sorununu çözmek için uygulanması gereken stratejiyi üç başlık altında açıklamıştır. İlk olarak Cheney ulusal petrol üretiminin artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre, devletlerin sahip oldukları topraklarda ve denizlerde petrol ve doğalgaz şirketlerine enerji kaynaklarının çıkarılması için gerekli olan izinleri vermesi ve vergilerde kolaylıklar sağlamaları gerektiği ifade edilmiştir. İkinci olarak Kanada ve Meksika gibi çevre ülkeler ile enerji bütünleşmesinin sağlanması için gerekli adımların atılması gerektiği açıklanmıştır. Son olarak Ortadoğu'daki olumsuz gelişmeler nedeniyle petrol alımının büyük bir çoğunluğunun Hazar Havzası'ndan yapılması gerektiği vurgulanmıştır.³⁴³

Cheney'in önerileri çerçevesinde hazırlanan yeni enerji planları, Bush döneminde ABD'nin enerji politikalarının temellerini atmıştır. Enerji kaynaklarının hem bulunduğu bölge hem de ülke ekonomisi açısından olumlu etkilerinin ön plana çıkması, çevreye verilen zarar gibi olumsuz yönlerinin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Devlet yönetiminin en üst kademelerinde bulunan bu kişilerin geçmişte petrol şirketleri ile olan yakın ilişkileri enerji kaynaklarını sadece ekonomik açıdan değerlendirmelerinin en önemli sebepleri arasında yer almış ve ulusal ve enerji güvenliğinin sağlanması için tek çözümün bu olduğu vurgulanmıştır.

Sonuç olarak Bush'un petrol endüstrisi ve Texas politikası ile ilgili geçmişi, ANWR konusundaki algılarını ve düşüncelerini şekillendiren temel faktörlerden biri olmuştur. Bunun yanı sıra petrol şirketleri ile bağlantılı kişilerin devletin karar alma

<https://www.halliburton.com/en-US/about-us/history-of-halliburton-of-halliburton.html?node-id=hgeyxt5y>.

³⁴² Chevron Corporations, 1879 yılında kurulan köklü enerji şirketlerinden biridir. Ayrıntılı bilgi için bakınız. <https://www.chevron.com/about>.

³⁴³ Ian Rutledge, *Addicted to Oil: America's Relentless Drive for Energy Security*, (London and New York: I.B. Tauris, 2000), 65-68.

sürecinde etkili olan dış politika yöneticileri arasında yer alması Bush'un enerji politikalarını etkilemiştir. Bush ve petrol şirketleri arasındaki bu bağlantı enerji politikalarında Texas'taki düşünce yapısının hâlâ geçerli olduğunu göstermiştir. Bush, Texas'ta olduğu gibi enerji kaynaklarının başta Alaska'nın olmak üzere tüm Amerika'nın ekonomisini olumlu yönde etkileyeceğine inanmıştır. Ayrıca hem ABD'nin enerji kaynakları açısından dışa bağımlı bir ülke olması hem de 11 Eylül olayları ABD'nin yeni enerji politikası belirlemesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu çerçevede ulusal kaynakların kullanımını vurgulayan Bush, koruma altında bulunan ANWR'de petrol sondajına izin verilmesi konusunda Cheney ve Rice gibi aktörlerin desteğini almış olsa da Kongre'de gerekli çoğunluk sağlanamamış ve konu Bush'tan sonra başkan seçilen Obama döneminde de önemli gündem başlıkları arasında yer almaya devam etmiştir.

4.2. Obama Dönemi (2009-2017) ABD'nin Arktik Politikaları

Obama, 2008 yılında yapılan başkanlık seçimleri kampanyası sırasında yazmış olduğu "Change We Can Believe In: Barack Obama's Plan to Renew America's Promise" başlıklı kitabında seçimleri kazandığında ABD'nin dünyadaki liderliğini yeniden inşa edeceğini, ekonominin yeniden güçlenmesini sağlayacağını, ulusal enerji kaynaklarının kullanılmasını sağlayarak enerji bağımlılığını azaltacağını, Irak savaşını sona erdireceğini ve diğer konulardaki sorunları çözeceğini vadetmiştir. Özellikle petrol konusundaki dışa bağımlılığın hem ulusal ekonomiye zarar verdiğini hem de ulusal güvenliği tehdit ettiğini vurgulamıştır. Enerji alanında dışa bağımlılık sorununun Richard Nixon döneminden itibaren her başkanın söz verdiği bir konu olmasına rağmen başarısız olduğunu aksine Ortadoğu petrollerine olan bağımlılığın giderek arttığının altını çizmiştir. Bu kapsamda dış petrole olan bağımlılığın azaltılması ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasının hem ekonomi hem de ulusal güvenlik açısından çözülmesi gereken en önemli sorunlar olduğunu ifade etmiştir.³⁴⁴

Bu bağlamda Obama ve Joe Biden, seçim kampanyalarını yürütürken ABD'nin enerji sorunlarını ve çözümlerini açıkladıkları "Barack Obama and Joe Biden: New Energy for America" başlıklı yeni bir enerji planı hazırlamıştır. Bu planın ilk

³⁴⁴ Barack Obama, *Change We Can Believe In: Barack Obama's Plan to Renew America's Promise*, (New York: Three Rivers Press, 2008).

cümlesinde, ABD'nin petrole olan bağımlılığı şimdiye kadar karşılaşılan en büyük zorluklardan biri olarak nitelendirilmiştir. Ulusal güvenlik ve ekonomi açısından bir tehdit olan bu durumun uzun vadeli çözümler üretmek yerine özel çıkarları için çalışan politikacılar tarafından bu sorunun çözülemediğini ve artık eylemsiz kalmak için çok geç olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan planda kısa, orta ve uzun vadeli enerji politikaları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Kısa vadeli politikalarda, petrol fiyatları ile ilgili planlara yer verilirken, orta ve uzun vadeli politikalarda iklim değişikliğine karşı alınacak önlemler, ulusal petrol kaynaklarının sondajı ve üretimi, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve temiz enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması gibi planlara yer verilmiştir. Ayrıca ulusal kaynakların kullanılması konusunda koruma altındaki alanların açılmasına gerek kalmadan ABD'nin petrol ve doğalgaz üretimini arttırabileceği vurgulanmıştır.³⁴⁵

Obama'nın seçim kampanyalarında ön plana çıkan bir diğer konu ise Afganistan ve Irak'ta devam eden savaşların sona erdirilmesi gerektiği olmuştur. Obama bu savaşların ABD'nin güvenliğine, ekonomisine, ordusuna, kaynaklarına ve dünyadaki konumuna zarar verdiğinin altını çizerek Afganistan ve Irak'taki orduların on sekiz ay içerisinde çekileceğine dair söz vermiştir. Ancak bu süreçte yaşanan gelişmeler, orduların tamamen çekilmesini engellemiş ve Obama verdiği sözü tutamamıştır. 2010 yılına gelindiğinde Obama, 2011 yılının temmuz ayında ABD askerlerinin bu bölgelerden çekileceğine dair yeniden söz vermiştir. Bu süreçte 2012 yılında yapılacak olan başkanlık seçimleri için kampanyalar yeniden başlamıştır. Bu seçimlerde yeniden aday olan Obama, tıpkı 2008 seçimlerindeki gibi benzer bir şekilde Irak'ta ve Afganistan'da bulunan orduların ulusal güvenliğin sağlanması açısından önemli olduğunu ve 2011 yılında El-Kaide lideri Usame bin Ladin'in öldürülmesi ile 2001 yılında başlayan bu mücadelede büyük bir başarı elde edildiğini vurgulamış ve asker sayıları azaltılarak ordunun bir süre daha bu bölgelerde kalması gerektiğini ifade etmiştir.³⁴⁶

Başarılı bir seçim kampanyasının ardından başkanlık görevine başlayan Obama, Bush döneminin son günlerinde yayımlanan NSPD66/HSPD65 belgesinde belirlenen

³⁴⁵ U.S. Department of Energy, "Barack Obama and Joe Biden: New Energy for America", 2008, https://www.energy.gov/sites/prod/files/edg/media/Obama_New_Energy_0804.pdf (Erişim Tarihi: Nisan 30, 2020).

³⁴⁶ Anthony R. Dimaggio, *Selling War Selling Hope: Presidential Rhetoric, the News Media, and U.S. Foreign Policy Since 9/11*, (Albany: Suny Press, 2015), 31-38.

Arktik politikalarını uygulamaya devam etmiştir.³⁴⁷ Bu bağlamda Obama, Beyaz Saray Bilim ve Teknoloji Politikası Ofisi'ne (White House Office of Science and Technology Policy, OSTP) bağlı "Assistant Director of Polar Science" adında yeni bir kadro oluşturmuş ve OSTP'nin Arktik politikalarının şekillenmesinde etkili bir aktör olarak karar alma sürecine katılmasını sağlamıştır.³⁴⁸ Ayrıca 2010 yılında yayımlanan başkanlık genelgesiyle Obama, OSTP'nin altında çalışan Ulusal Bilim ve Teknoloji Konseyi (National Science and Technology Council, NSTC) ve "Interagency Arctic Research Policy Committee"nin (IARPC) Arktik politikaları ile ilgili konularda birlikte çalışacağı açıklanmıştır.³⁴⁹ Obama tarafında yapılan bu düzenlemeler ile Arktik politikalarının belirlenmesi ve karar alma sürecinde ulusal kurumların etkisi artmıştır. Bu sayede Arktik politikaları ile ilgili ulusal kurumlar arasındaki iş birliği güçlendirilmiştir.

Obama görevine başladıktan hemen sonra enerji güvenliği ile ilgili çalışmalarına başlamıştır. 31 Mart 2010 tarihinde yaptığı bir konuşmasında ABD'nin enerji güvenliğinin en önemli konu olduğunu vurgulayarak, Alaska'nın kuzeyi de dahil olmak üzere bazı alanlarda enerji kaynaklarının sondajı için yapılacak olan yatırımları açıklamıştır. Bu alanların sondaja açılmaması gerektiğini söyleyerek bu karara katılmayanların olacağını dile getiren Obama, bağımlılığın azaltılması ve ekonominin güçlenmesi için bu adımların atılması gerektiğini iddia etmiştir. Ayrıca yapılacak yatırımlar arasında yer alan açık deniz sondajının da yabancı petrol kaynaklarına olan bağımlılığın azaltılarak enerji güvenliğinin sağlanması için gerekli olduğu ve desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁵⁰

Bu noktada yayımlanan politika belgelerinde ve Obama'nın konuşmalarında dış petrole olan bağımlılığın azaltılması için koruma altındaki alanlar da dahil olmak üzere

³⁴⁷ Felicia Bakker, "Arctic Policy of the United States 2001-2017: Old Wine in a New Bottles?", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Leiden University, 2018), 27, <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/60146/Bakker%2c%20F.%20Final%20Version%20MA%20Thesis%20IR.pdf?sequence=1> (Erişim Tarihi: Kasım 11, 2019).

³⁴⁸ Robert W. Ortung ve Katherine Weingartner, "U.S. Arctic Policymaking under Trump and Obama: Implications for Russia and China", *PONARS Eurasia Policy Memo*, no. 588, 2019, 2-3, https://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/Pepm588_Ortung-Weingartner_April2019_3.pdf (Erişim Tarihi: Temmuz 2, 2020).

³⁴⁹ Ortung ve Weingartner, a.g.e., 3.

³⁵⁰ The White House President Barack Obama, "Remarks by the President on Energy Security at Andrews Air Force Base 3/31/2010", Mart 31, 2010, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-energy-security-andrews-air-force-base-3312010> (Erişim Tarihi: Kasım 27, 2020).

yeni sondaj alınlarnının açılması gerektiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla yapılan çalışmalarda petrol kaynakları açısından zengin olduğu kanıtlanan Alaska'daki koruma altındaki alanlar ve açık deniz alanları da enerji güvenliğinin sağlanması açısından sondaja açılması gereken bölgeler arasında yer almıştır. Bir diğer yandan Alaska'nın iklim değişikliğinden en çok etkilenen alanlar arasında yer alması çevrenin korunmasına yönelik yeni adımların atılmasının zorunlu kılmıştır. Seçim kampanyaları sırasında iklim değişikliğine karşı önlemlerin alınması ve çevrenin korunmasına yönelik düşünceleri ile ön plana çıkan Obama'nın bakış açısı değişmiş ve öncelik sırasında en üstte yer alan çevrenin korunması, enerji güvenliğinin arkasında kalmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Obama'nın da Bush'un döneminde olduğu gibi koruma altındaki alanların sondaja açılmasını meşrulaştırmak amacıyla ulusal güvenliğin sağlanması için atılması gereken bir adım olarak savunduğu görölmektedir. Ancak bu dönemde yaşanan bir kaza Alaska'daki koruma altındaki alanların sondaja açılıp açılmaması konusunun yeniden değerlendirilmesi gerektiğini göz önüne sermiştir.

20 Nisan 2010 tarihinde Meksika Körfezi'nde British Petroleum'un (BP) yüzen bir sondaj platformunda meydana gelen patlama ile tonlarca petrol serbest kalarak deniz suyuna karışmıştır.³⁵¹ Patlama sırasında petrolün deniz suyuna karışmasını engellemeye yönelik patlama önleyicinin etkinleştirilememiş olması, deniz ve çevresine verilen zararı arttırmıştır.³⁵² Bu konuda çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir evre için mücadele eden kuruluşlar arasında yer alan Greenpeace, açık deniz sondajına izin veren hükümetleri eleştirerek günde 5000-60000 varil ham petrolün denizlere karışmasından hükümet liderlerini sorumlu tutmuştur.³⁵³ Bundan hareketle bu kazadan sorunlu tutulan ve yoğun eleştiriler alan liderlerden biri de Obama olmuştur. Bu kaza açık denizlerde yapılacak olan sondajın çevreye ne kadar zarar verebileceğini göstermiştir. Aynı kazanın sondaja izin verilen Alaska kıyılarında da olma ihtimali Obama'ya karşı yöneltilen eleştirilerin bir diğer konusu olmuştur. Obama yönetimi 30 Nisan 2010 tarihinde yapılan açıklamada, bu kazanın nedenlerine

³⁵¹ The Guardian, "BP Oil Spill Timeline", Temmuz 2010, 22, <https://www.theguardian.com/environment/2010/jun/29/bp-oil-spill-timeline-deepwater-horizon> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2020).

³⁵² The Guardian, BP Oil Spill Timeline.

³⁵³ Greenpeace, "Deepwater Horizon Petrol Sızıntısı Hakkındaki Gerçekler", Haziran 28, 2010, <https://wayback.archive-it.org/9650/20200418001612/http://p3-raw.greenpeace.org/turkey/tr/news/deepwater-petrol-sizintisi-280610/> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2019).

yönelik soruşturma tamamlanana kadar yeni alanlarda sondaj yapılmasına izin verilmeyeceğini açıklamıştır.³⁵⁴ Ekim ayında yapılan bir diğer açıklamada ise Obama yönetimi, bu yasağın kaldırıldığını ilan etmiş ve yeniden çevre kuruluşlarının yoğun eleştirilere maruz kalmıştır.³⁵⁵ Yasağın kalkmasına rağmen Arktik'te petrol sondajı yapmak üzere izinlerini alan ve altyapı çalışmalarına başlayan en büyük petrol şirketlerinden biri olan Royal Dutch Shell³⁵⁶, Meksika Körfezi'nde yaşanan beklenmeyen kaza sonrasında aldığı yoğun eleştiriler nedeniyle sondaj çalışmalarını ertelediğini açıklamıştır.³⁵⁷

Bu dönem ile ilgili ele alınması gereken bir diğer konu 2010 yılının Mayıs ayında yayımlanan “National Security Strategy (NSS)” belgesidir. Bu belgede ABD'nin ulusal güvenliğinin büyük ve karmaşık zorluklar ile karşı karşıya olduğunun altı çizilerek bu zorlukların üstesinden gelebilecek uluslararası düzenin oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda uluslararası alanda ABD'nin liderliğinin yeniden inşa edilmesi, terörizme karşı savaşın sürdürülmesi, yeni ekonomik düzenlemelerin yapılması, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerlerin yayılması gibi başlıklar ulusal güvenliğin sağlanmasının temel koşulu olarak değerlendirilmiştir. Ulusal güvenlik açısından önemli bir mesele olan enerji güvenliği ile ilgili olarak dış kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması, yeni enerji kaynaklarının kullanımı ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca bu belgede ABD'nin Arktik bölgesine yönelik ulusal çıkarları tanımlanmıştır. Bu bağlamda, ABD'nin Arktik'te ulusal güvenliğin sağlanması, çevrenin korunması, kaynakların duyarlı bir şekilde yönetilmesi, bilimsel araştırmaların desteklenmesi ve uluslararası alanda iş birliğinin güçlenmesi gibi çıkarları olan bir Arktik ulusu olduğu ifade edilmiştir.³⁵⁸

³⁵⁴ The Guardian, BP Oil Spill Timeline.

³⁵⁵ Reuters, “Government Ends Deepwater Drilling Ban”, Ekim 13, 2010, <https://www.reuters.com/article/us-usa-drilling-moratorium/government-ends-deepwater-drilling-ban-idUKTRE69B3A820101013> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2019).

³⁵⁶ Londra'da bir antika mağazası olarak kurulan Shell'in dünyanın en büyük ve en yenilikçi enerji şirketlerinden birine dönüşmesi süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Shell, “Company History”, <https://www.shell.com/about-us/our-heritage/our-company-history.html> (Erişim Tarihi: Temmuz 17, 2020).

³⁵⁷ Phil Taylor, “Shell Cancels 2011 Arctic Drilling Plans”, *The New York Times*, Şubat 3, 2011, <http://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/gwire/2011/02/03/03greenwire-shell-cancels-2011-arctic-drilling-plans-18881.html> (Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019).

³⁵⁸ Homeland Security Digital Library, “National Security Strategy”, Mayıs, 2010, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=24251> (Erişim Tarihi: Mart 23, 2020).

Ayrıca bu dönemde Arktik politikaları ile ilgili diğer dönemlerden farklı olarak Arktik Konseyi ile ilişkilerin güçlendirilmeye başladığı görülmektedir. 2011 yılında Nuuk'ta yapılan Arktik Konseyi toplantısına katılan Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Arktik Konseyi toplantısına katılan ilk Dışişleri Bakanı olmuştur.³⁵⁹ Clinton'un bu toplantıya katılması Arktik'in Washington'un öncelikli politika alanları arasındaki önemini artırdığını göstermektedir. Ayrıca bu toplantıda 3. Bölümde de bahsedilen Arktik Havacılık ve Denizcilik Arama ve Kurtarma İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma Arktik Konseyi üye devletleri arasındaki hukuki bağlayıcılığı olan ilk antlaşma olması ve üye devletler arasındaki ortaklığın geliştirilmesi açısından olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir.³⁶⁰

Obama'nın ilk başkanlık dönemi olan 2008-2012 yılları arasında, ulusal güvenliğin ve enerji güvenliğinin sağlanması, ekonominin güçlendirilmesi ve koruma altındaki alanlarda petrol sondajına izin verilmesi gibi konulara yönelik gündem başlıkları ön planda olmuş ve uygulanan politikalar ABD'nin enerji güvenliğine yönelik sorunlarının çözümünde yeterli olmamıştır. Bu nedenle 2012 yılındaki seçim kampanyalarında enerji alanında bağımsızlık ve petrol ithalatının azaltılması hem Obama'nın hem de diğer aday olan Mitt Romney'in vaatleri arasında yer almıştır.³⁶¹ Bu süreç Obama'nın önceki seçim dönemi ile kıyaslandığında çevre sorunları ve temiz enerji kaynaklarına verdiği önemin daha arka planda kalması ve bu durumun 2012 sonrası dönemde enerji ve çevre politikaları arasındaki zıtlıkları arttırması açısından farklı bir dönem olmuştur.³⁶²

Arktik politikaları Obama'nın ilk döneminde olduğu gibi ikinci döneminin de öncelikli politika alanları arasında yer almıştır. 10 Mayıs 2013 tarihinde ABD'nin ilk Arktik strateji belgesi olarak değerlendirilen "National Strategy for the Arctic Region (NSAR)" Obama yönetimi tarafından kabul edilmiştir.³⁶³ NSAR'in ilk cümlesinde

³⁵⁹ Andrew Quinn, "Hillary Clinton Lands in Greenland for Arctic Summit", *Reuters*, Mayıs 11, 2020, <https://www.reuters.com/article/us-arctic-clinton/hillary-clinton-lands-in-greenland-for-arctic-summit-idUSTRE74A4ZH20110511> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2019).

³⁶⁰ U.S. Department of State Diplomacy in Action, "Secretary Clinton Signs the Arctic Search and Rescue Agreement with Other Arctic Nations", Mayıs 12, 2011, <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/05/163285.htm> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2019).

³⁶¹ Jonna Nyman, "Energy Security Under Obama: Some Hope, But Not Much Change?", içinde *The Obama Doctrine: A Legacy of Continuity in US Foreign Policy*, ed. Michelle Bentley ve Jack Holland (London and New York: Routledge), 194.

³⁶² Nyman, a.g.e., 198.

³⁶³ Orttung ve Weingartner, U.S. Arctic Policymaking Under Trump and Obama: Implications for Russia and China, 2.

2010 yılında yayımlanan NSS belgesinden yapılan alıntı ile ABD'nin bir Arktik ulusu olarak çıkarlarını korumaya devam ettiği açık bir şekilde ifade edilmiştir. NSAR'nin kabul edilmesiyle ABD'nin güvenliğinin sağlanması, kaynak akışının ve ticaretin sürdürülmesi, çevrenin korunması ve bilimsel araştırmaların yapılması gibi alanlar Arktik'teki temel çıkarlar olarak belirlenmiştir. Ayrıca NSAR'de Arktik bölgesindeki enerji kaynaklarının ulusal güvenlik stratejisinin önemli bir bileşeni olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra deniz buzullarının erimesiyle Arktik Okyanusu'nda dönemsel olarak taşımacılık yapılabildiği ve KDY ve KBG gibi deniz yollarının öneminin arttığı ifade edilmiştir. Değişen bu koşullar altında ABD'nin Arktik'teki deniz alanlarında ve hava sahasında haklarını korumak ve özellikle KBG ve KDY'de seyrüsefer serbestliğine sahip olmak için BMDHS'ne taraf olunmasının gerekli olduğu iddia edilmiştir. BMDHS'ye taraf olunması durumunda ABD'nin kıta sahanlığını genişletmek üzere Komisyon'a başvuru yapan diğer kıyıdaş devletler karşısında haklarını hukuki bir çerçevede savunabilmesinin önemli olduğunun altı çizilmiştir.³⁶⁴

NSAR'nin Arktik bölgesinde nasıl uygulanacağı konusunda ise “Implementation Plan for the National Strategy for Arctic Region” başlıklı yeni bir plan yayımlanmıştır. 2014 yılında yayımlanan bu planda, Arktik politikaları uygulanırken barış ve istikrarın korunması, en iyi bilgileri kullanarak karar verilmesi, yenilikçi düzenlemelerin takip edilmesi ve Alaska'daki yerli halk ile koordinasyonun sağlanması gibi ilkelerin yol gösterici olacağı belirtilmiştir.³⁶⁵ Ayrıca 2015 yılında Arktik Konseyi başkanlığının ABD'ye geçmiş olması Arktik bölgesine yönelik çalışmalara verilen önemi arttırmıştır. Bu kapsamda atılan ilk adım Arktik Konseyi'ndeki çalışmalar ile ilgilenmek ile görevlendirilen “Arctic Executive Steering Committee (AESC)” nin kurulması olmuştur.³⁶⁶ Bir diğer gelişme ise Obama'nın 20 ülkenin dışişleri bakanının katıldığı “Global Leadership in the Arctic Cooperation, Innovation, Engagement, and Resilience (GLACIER)” toplantısı için Alaska'yı ziyaret

³⁶⁴ The White House President Barack Obama, “National Strategy for the Arctic Region”, Mayıs, 2013, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf (Erişim Tarihi: Aralık 4, 2019).

³⁶⁵ The White House President Barack Obama, “Implementation Plan for the National Strategy for Arctic Region”, Ocak, 2014, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/implementation_plan_for_the_national_strategy_for_the_arctic_region_-_fi....pdf (Erişim Tarihi: Aralık 4, 2019).

³⁶⁶ Heater A. Conley ve Matthew Melino, “The Implications of U.S. Policy Stagnation Toward the Arctic Region”, *Center for Strategic & International Studies*, (2019), 3, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/191009_ConleyMelino.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).

eden ilk devlet başkanı olmasıdır.³⁶⁷ Obama, GLACIER toplantısından sonra yaptığı konuşmasında, ABD'nin bir Arktik ulusu olduğunu yeniden vurgulamış ve Arktik'in iklim değişikliğinden daha az etkilenmesini sağlayacak önlemleri açıklamıştır.³⁶⁸

ABD'nin iki yıl boyunca devam edecek olan Arktik Konseyi başkanlığı, 24 Nisan 2015 tarihinde "U.S. Chairmanship Program"ın ilan edildiği Iqaluit Toplantısı'nda resmî olarak başlamıştır.³⁶⁹ "One Arctic: Shared Opportunities, Challenges and Responsibilities" olarak da adlandırılan bu programda Arktik topluluklarının yaşam ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesi, Arktik Okyanusu'nun güvenliği ve yönetimi ve iklim değişikliğinin etkilerinin ele alınması olmak üzere üç temel politika alanı belirlenmiştir.³⁷⁰ Bu bağlamda uygulanan yeni politikalar ile bölgedeki arama ve kurtarma faaliyetleri güçlendirilmiş, koruma altında bulunan deniz alanları statüsü korunmuş ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı desteklenmiştir. Ayrıca yeni çalışma grupları oluşturularak bölgedeki işbirliğin artmasına katkıda bulunan projeler yapılmıştır.³⁷¹

Bu konuda dikkat çeken bir diğer nokta ise, iklim değişikliğinin etkilerinin Arktik'te belirgin hale geldiği bir dönemde çevreye verdiği önem ile ön plana çıkan Obama yönetiminin olması ve yönetimin Arktik'te iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik büyük bir çaba göstermesi olmuştur.³⁷² 2016 yılının Kasım ayında Obama'nın başkanlık görev süresinin dolması ve yerine ABD'nin Başkanı olarak Trump'ın seçilmesi nedeniyle ABD'nin Arktik Konseyi'ndeki başkanlığını Trump devralmıştır. Trump yönetiminin Arktik Konseyi'ndeki faaliyetleri ise bu bölümün sonunda Trump'ın Arktik politikaları analiz edilirken tartışılacaktır.

Obama yönetiminin son yıllarında da ulusal güvenliğin ve enerji güvenliğinin sağlanmasına yönelik politikalar uygulanmaya devam etmiştir. Bu bağlamda 21 Ocak

³⁶⁷ Conley ve Melino, a.g.e., 3.

³⁶⁸ The White House, "Remarks by President at the GLACIER Conference-Anchorage, AK", Ağustos 31, 2015, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/09/01/remarks-president-glacier-conference-anchorage-ak> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).

³⁶⁹ Heather Nicol, "The U.S. Chairmanship: Round Two", içinde *Leadership for the North: The Influence and Impact of Arctic Council Chairs*, ed. Douglas C. Nord (Cham: Springer, 2019), 112.

³⁷⁰ U.S. Department of State Diplomacy in Action, "U.S. Chairmanship of the Arctic Council", 2015, <https://2009-2017.state.gov/e/oes/ocns/opa/arc/uschair//index.htm> (Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2020).

³⁷¹ Nicol, The U.S. Chairmanship: Round Two, 121.

³⁷² Victoria Herrmann, "An Arctic Council Transition", *The Arctic Institute*, Mayıs, 2017, 11, https://www.thearcticinstitute.org/wp-content/uploads/2017/05/An-Arctic-Council-in-Transition_Report.pdf?x62767 (Erişim Tarihi: Temmuz 4, 2020).

2015 tarihinde yayımlanan “Enhancing Coordination of National Efforts in the Arctic” başlıklı başkanlık kararnamesinde Arktik’in stratejik, ekolojik, kültürel ve ekonomik açıdan değerli olduğu ve bu nedenle bölgedeki ulusal savunma, egemen haklar, deniz güvenliği, enerji ve çevrenin korunması gibi alanlarda ulusal çıkarların korunması gerektiği ifade edilmiştir.³⁷³ Ayrıca bu dönemde enerji güvenliğinin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması için Arktik’teki enerji kaynaklarının sondajı konusunda da yapılan çalışmalar devam etmiş ve yeni kararlar alınmıştır. Bu bağlamda 29 Ağustos 2015 tarihinde Obama, Arktik Okyanusu’nda petrol kaynaklarının araştırılması ve sondajının yapılması için izin verildiğini açıklamıştır.³⁷⁴ İzin verilmesinden kısa bir süre sonra Shell, tahmin edilen kadar petrolün bulunamaması, büyük buz kütlelerinin petrol arama çalışmalarının maliyetini arttırması ve petrol arama ruhsatlarının yenilenmesinin ABD hükümeti tarafından garanti edilememesi nedenleriyle bölgedeki çalışmalarını durdurduğunu açıklamıştır.³⁷⁵

Obama başkanlık yaptığı dönem boyunca enerji güvenliği ve çevre arasında ikilemde kalmış ve bu nedenle birbiriyle çelişen politikalar uygulamıştır. Arktik’teki koruma altındaki kara ve deniz alanlarında petrol arama ve sondaj yapılmasına yönelik izinlerin verileceğine yönelik alınan kararlar bir süre sonra iptal edilmiştir. Bu nedenle Obama başkanlık döneminin son günlerinde dahil olmak üzere bu konuda çalışmalarına devam etmiştir. Bu bağlamda Obama, 20 Aralık 2016 tarihinde yapılan açıklamada Beaufort ve Chukchi Denizi ekosisteminin ve bu alanlarda yaşayan canlıların değerli olması, herhangi bir petrol sızıntısı olması durumunda Arktik ekosistemine verilen zararın önlenemeyecek olması ve Arktik sularından petrol çıkarılmasının güvenlik ve lojistik alanlarındaki riskleri nedeniyle Arktik Okyanusu’ndaki bazı dış kıta sahanlığı alanlarında kiralamaların yasaklanmasına karar

³⁷³ The White House President Barack Obama, “Executive Order- Enhancing Coordination of National Efforts in the Arctic”, Ocak 21, 2015, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/01/21/executive-order-enhancing-coordination-national-efforts-arctic> (Erişim Tarihi: Temmuz 4, 2020).

³⁷⁴ The White House President Barack Obama, “Weekly Address: Meeting the Global Threat of Climate Change”, Ağustos 29, 2015, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/08/29/weekly-address-meeting-global-threat-climate-change> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).

³⁷⁵ Wendy Koch, “3 Reasons Why Shell Halted Drilling in the Arctic”, *National Geographic*, Eylül 28, 2015, <https://www.nationalgeographic.com/news/energy/2015/09/150928-3-reasons-shell-halted-drilling-in-the-arctic/> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).

verildiği ilan edilmiştir.³⁷⁶ Böylece Harita 4.2.'de gösterilen büyük bir çoğunluğu açık deniz sularında yaklaşık 125 milyar dönümlük bir alanda bulunan 27 milyar varil petrolden vazgeçilmiş ve sadece 2.8 milyon dönümlük bir alanda petrol çıkarılmasına izin verilmiştir.³⁷⁷

Harita 4.2. Arktik'te enerji kaynaklarının çıkarılmasına izin verilen ve verilmeyen alanlar³⁷⁸

Sonuç olarak, Obama döneminde de devam eden terörizme karşı savaş ve Afganistan ve Irak'a yapılan askerî müdahaleleri, ABD'nin Ortadoğu'daki petrol ve doğalgaz kaynaklarına olan bağımlılığının sorgulanmasına neden olan en önemli gelişme olmuştur. Bu kapsamda çevreye duyarlı bir başkan olarak ön plana çıkan Obama da kendisinden önceki başkanlar gibi enerji güvenliğini, ulusal güvenliğin en

³⁷⁶ The White House President Barack Obama, "Presidential Memorandum- Withdrawal of Certain Portions of the United States Arctic Outer Continental Shelf from Mineral Leasing", Aralık 20, 2016, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/12/20/presidential-memorandum-withdrawal-certain-portions-united-states-arctic> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).

³⁷⁷ Erico Martinson, "Obama Prohibits Drilling in Most US Arctic Waters", *Anchorage Daily News*, Aralık 2, 2017, <https://www.adn.com/politics/2016/12/20/obama-prohibits-offshore-drilling-in-most-of-us-arctic-waters/> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).

³⁷⁸ Martinson, a.g.e.

önemli unsurlarından biri olarak değerlendirmiş ve çevreye zarar verilmeden enerji kaynaklarının sondajının yapılması için çaba göstermiştir. Çevreye zarar verilmemesi için alınan önlemlere rağmen Meksika Körfezi'nde yaşanan kazanın deniz ekosistemi için yarattığı tehlike, Arktik'teki açık deniz sondajının da tehlikeli olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Obama yönetimi karar alma sürecinde enerji güvenliği ve çevre güvenliği arasında ikilemde kalmış ve bu durum politika uygulamalarına da yansımıştır. Arktik'teki açık deniz sondajına bazı dönemlerde izin verilmesi bazı dönemlerde de yasaklanması bu ikilemin yarattığı çelişkinin bir sonucu olmuştur. Ayrıca ABD'nin Arktik Konseyi başkanlığı döneminde Obama'nın başkanlığı diğer Arktik devletleri ile ilişkilerin geliştirilmesine ve işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik adımların atılmasına katkıda bulunmuştur. Bir sonraki bölümde bu dönemde ABD'nin Arktik politikasını etkileyen küresel ve bölgesel gelişmeler analiz edilecektir.

4.2.1. Sistemik Faktörler ve Güç Dağılımı: Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Arktik Politikalarına Etkileri

Neoklasik realist teoride bağımsız değişken olarak ele alınan sistemik faktörler ve güç dağılımı, bu bölümde Obama döneminde ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen küresel ve bölgesel gelişmeler olarak analiz edilecektir. Bu dönemde küresel ve bölgesel alanda yaşanan gelişmeler, ABD üzerinde sistemik baskı oluşturmuş ve yerel faktörler tarafından değerlendirilerek dış politika çıktılarına dönüşmüştür. Obama döneminde başlayan Arap Baharı süreci, iklim değişikliği ve kıyıdaş olmayan bir devlet olarak Çin'in Arktik'teki etkinliğinin artması gibi küresel ve bölgesel alanda yaşanan bu gelişmeler Arktik politikalarını etkileyen gelişmeler olarak bu başlıkta değerlendirilecektir.

Obama, 2008 ekonomik krizinin derinleştiği ve Afganistan ve Irak'taki askerî müdahalelerinin devam ettiği bir dönemde göreve başlamıştır. Hem ekonomik hem de askerî anlamda ABD'yi olumsuz yönde etkileyen bu sorunları çözmek, Obama'nın temel öncelikleri arasında yer almıştır. Bu bağlamda görevine başladıktan kısa bir süre sonra katıldığı bir programda Obama, önceki dönemden miras olarak kalan ekonomik krizin giderek derinleştiğini ve en kısa zamanda eyleme geçilmesi gerektiğinin altını

çizmiştir.³⁷⁹ Ayrıca Obama ekonomik krizin yarattığı zorlukların olduğu bu dönemde enerji kadar temel bir mesele olmadığını vurgulamış ve petrole olan bağımlılığı karşı karşıya kalınan en ciddi tehditlerden biri olarak değerlendirmiştir.³⁸⁰ Afganistan ve Irak ile ilgili olarak ise Obama, buradaki savaşların ABD'nin uluslararası sistemdeki konumuna, ordusuna ve ekonomisine zarar verdiğini ve bu nedenle yeni yüzyılda karşılaşılan zorluklar ile mücadele edilmesi için kullanılması gereken kaynakları azalttığını iddia etmiştir.³⁸¹ Kendisinden önceki dönemi bu cümleler ile değerlendiren Obama, bu dönemde ortaya çıkan sorunları çözecek ve ABD'nin gücünü yeniden arttıracak bir dış politika yürütmeye odaklanmıştır. Bu bağlamda Obama, sekiz yıldır devam eden sonu gelmeyen savaşların önceki dönemden kalan bir dış politika olduğunu ve bunun değişmesi gerektiğini vurgulamış ve kendi dış politika yaklaşımını oluşturmuştur.³⁸²

Obama döneminde ABD'nin hem iç hem de dış politikasını etkileyen en önemli gelişmelerden biri 2010 yılının Aralık ayında halk ayaklanmalar ile başlayan Arap Baharı süreci olmuştur. Tunus'ta başlayan halk ayaklanmalarının Libya, Mısır, Yemen, Bahreyn ve Suriye gibi diğer ülkelere de sıçraması Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesini iç savaşların yaşandığı bir çatışma bölgesine dönüştürmüştür.³⁸³ ABD'nin stratejik çıkarları açısından en önemli bölgelerden biri olan Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun istikrarsız bir çatışma alanına dönüşmesi, ABD'nin bu bölgeye yönelik politikalarını yeniden belirlemesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Enerji kaynakları açısından dünyanın en zengin alanlarından biri olan bu bölgeden ithal edilen enerji kaynaklarının güvenliği ABD'nin öncelikli dış politika konularından biri olmuştur.

³⁷⁹ Authenticated U.S. Government Information, "Remarks on Energy", Ocak 26, 2009, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-200900019/pdf/DCPD-200900019.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).

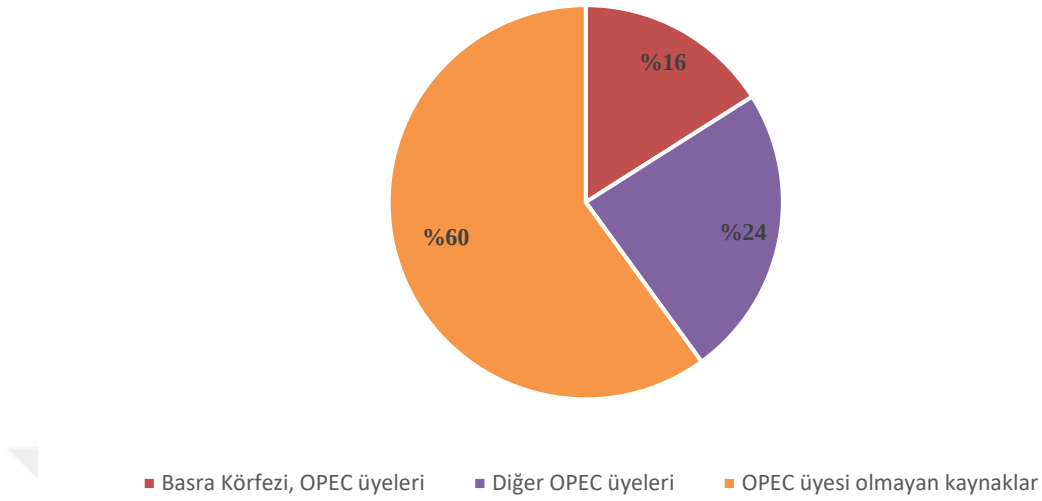
³⁸⁰ A.g.e.

³⁸¹ Reuters, "Obama: U.S. Must End 'Single Minded' Focus on Iraq", Temmuz 15, 2008, <https://uk.reuters.com/article/uk-usa-politics-obama-iraq/obama-u-s-must-end-single-minded-focus-on-iraq-idUKN1526559420080715> (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).

³⁸² Amazon Web Services, "Blueprint for Change Obama and Biden's Plan for America", 2008, <https://s3.amazonaws.com/s3.documentcloud.org/documents/550007/barack-obama-2008-blueprint-for-change.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).

³⁸³ Mehran Kamrava, "The Rise and Fall of Ruling Bargains in the Middle East", içinde *Beyond the Arab Spring: The Evolving Ruling Bargain in the Middle East*, ed. Mehran Kamrava (Oxford: Oxford University Press, 2014), 17-45.

ABD'nin Toplam Petrol İthalatı, 2011

Grafik 4.1. ABD'nin toplam petrol ithalatı yaptığı kaynaklar³⁸⁴

Grafik 4.1.'de de görüldüğü gibi ABD'nin petrol ithalatının %16'sı Irak'ın da aralarında bulunduğu Basra Körfezi'ndeki OPEC ülkelerinden, %24'ü de Libya'nın da aralarında bulunduğu diğer OPEC ülkelerinden yapılmıştır. Bu verilere göre, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan ithal edilen petrolün ABD'nin petrol ihtiyacının karşılanmasında önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu bölgeden çıkarılan petrolün güvenli bir şekilde ABD'ye ulaştırılması enerji güvenliğinin sağlanabilmesi açısından önemli bir konu olarak ön plana çıkmıştır. ABD'nin enerji güvenliğini tehdit eden bir diğer konu ise petrol fiyatlarındaki ani yükselmelerdir. Tunus'ta başlayan ayaklanmalardan en fazla etkilenen alanlardan biri petrol fiyatları olmuştur. Örneğin, 2010 yılının son günlerinde bir varil petrol fiyatı 94.90\$ iken 4 Ocak 2011 tarihinde bir varil petrol fiyatı 120\$'a yükselmiştir.³⁸⁵

Enerji kaynaklarının en fazla ithal edildiği bölgelerde yaşanan bu gelişmeler ABD'nin enerji güvenliğini tehdit etmiş ve dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik politikaların yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu kapsamda enerji ihtiyacının ulusal kaynaklardan karşılanması ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Özellikle çevre konularına karşı duyarlılığı ile ön plana çıkan Obama, yenilenebilir enerji kaynaklarının daha çok kullanılmasıyla hem dışa

³⁸⁴ Neelesh Nerurkar, "U.S. Oil Imports and Exports", *CRS Report for Congress*, Nisan 4, 2012, <https://fas.org/sgp/crs/misc/R42465.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 14, 2020).

³⁸⁵ Paul Stevens, "The Arab Spring and Oil Market", *Chatham House*, Şubat 25, 2011, <https://www.chathamhouse.org/media/comment/view/163599> (Erişim Tarihi: Temmuz 14, 2020).

bağımlılığın azaltılmasını hem de çevreye zarar vermeden enerji ihtiyacının karşılanmasını hedeflemiştir. Ancak uygulanan bu politikaların dışa bağımlılığın azaltılmasında yeterli olmaması özellikle Arktik'teki enerji kaynaklarının sondajı konusunu yeniden gündeme getirmiştir.

Obama döneminde uluslararası alanda en çok tartışılan ve dikkat çeken başlıklardan biri iklim değişikliği olmuştur. İklim değişikliği ile mücadele edilmesi ve uyum sağlanması konusunda çalışmalar yapan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin yapmış olduğu çalışmalara dayanarak hazırlanan Paris Anlaşması 12 Aralık 2015 tarihinde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC) toplantısında kabul edilmiştir.³⁸⁶ Bu kararın alınmasına giden süreçte 15 Kasım 2015 tarihinde Paris'te yapılan toplantıya katılan Obama konuşmasında, GLACIER toplantısına katıldığı zaman Alaska'da yapmış olduğu gözlemlerinden bahsetmiştir. Obama, Alaska'daki buzulların erime hızındaki artış nedeniyle deniz suyu seviyesindeki yükselmeleri ve buralardaki kasabaların sular altında kaldığını anlatarak iklim değişikliğinin verdiği zararlara karşı önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Obama, ABD'nin dünyanın en büyük ekonomisi olarak sorumluluk aldığını ifade ettikten sonra temiz enerji kaynaklarına yatırım yaparak ve karbon emisyonunu azaltarak iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik çalışmalara katkıda bulunduğunu belirtmiştir.³⁸⁷

Bu dönemde bir yandan Paris Anlaşması'nda alınan kararların uygulanmasına yönelik politikalar geliştirilirken bir diğer yandan Arktik'te enerji kaynaklarının bulunduğu tahmin edilen alanlarda petrol arama ve sondaj izni verilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Çevre ve enerji güvenliği arasındaki ikilem birbiriyle çelişkili kararların alınmasına neden olmuş ve tıpkı Bush gibi Obama da hem muhalifler hem de çevre kuruluşları tarafından eleştirilmiştir. Obama ise özellikle başkanlığının ikinci döneminde enerji bağımsızlığının sağlanmasının tek yolunun bu olduğunu vurgulamış olsa da Arktik'teki enerji kaynaklarının sondaja açılması konusunda ikilemler devam etmiş ve birbiriyle çelişen kararlar almıştır. Ancak Obama'nın başkanlığı Trump'a

³⁸⁶ United Nations Climate Change, "What is the Paris Agreement?", <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement> (Erişim Tarihi: Temmuz 16, 2020).

³⁸⁷ The White House President Barack Obama, "Remarks by President Obama at the First Session of COP21", Kasım 30, 2015, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/30/remarks-president-obama-first-session-cop21> (Erişim Tarihi: Temmuz 17, 2020).

devretmeden hemen önce, Arktik Okyanusu'ndaki Beaufort ve Chukchi Denizlerinde petrol arama izinlerinin iptal edilmesine yönelik aldığı karar bu ikilemde çevrenin daha fazla önemsendiğini kanıtlamaktadır.

Obama döneminde ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen bir diğer faktör Çin'in Arktik bölgesindeki faaliyetleri olmuştur. İklim değişikliğinin etkisiyle stratejik ve ekonomik açılardan önemi artan Arktik sadece bölge devletlerinin değil bölgeye karadan ve denizden sınırı olmayan bölge dışı devletlerin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Çin'in aktif bir Arktik aktörü olarak ortaya çıkması 2009 yılında Kutup Araştırmaları Enstitüsü'nün (Polar Research Institute, PRI) kurulmasıyla başlamıştır.³⁸⁸ PRI'nın kurulmasıyla birlikte Çin, Arktik bölgesindeki bilimsel çalışmalarını arttırmış ve Arktik çalışmaları yürüten diğer kuruluşlar ile işbirliği geliştirmeye başlamıştır. Ayrıca 15 Mayıs 2013 tarihinde Kiruna'da yapılan Arktik Konseyi toplantısında Çin'in ve diğer dört Asya ülkesinin kalıcı gözlemci üye olarak Arktik Konseyi'ne katılması kabul edilmiştir.³⁸⁹ Böylece Çin, Arktik yönetiminde en etkin kurumlardan biri olan Arktik Konseyi'ne kalıcı gözlemci üye olarak katılarak bölgedeki gelişmeleri yakından takip etme imkânı bulmuştur.

Ayrıca Çin bu dönemde, bölgede bilimsel çalışmalarını yürütmek amacıyla buzkıran gemisi inşa etme çalışmalarına başlamıştır. Çin Devlet Okyanus İdaresi başkanı Qu Tanzhou, 2014 yılında yapım çalışmalarına başlanan ve 2016 yılında tamamlanacak olan Çin tarafından üretilen ilk buzkıran gemisinin Kutuplardaki araştırma çalışmalarına büyük bir katkı sağlayacağını ifade etmiştir.³⁹⁰ Bu dönemde Çin resmi olarak Arktik stratejisini açıklamamış olmasına rağmen Dışişleri Bakanı Yardımcısı Zhang Ming, 2015 yılında katıldığı "Third Arctic Circum Assembly" toplantısında Çin'in Arktik politikasının temasının "Çin'in katkısı: saygı, işbirliği ve kazan-kazan" olduğunu açıklamış ve Çin'in karşılıklı güven ve işbirliğine dayanan

³⁸⁸ Heather A. Conley, "China's Arctic Dream", *Center for Strategies & International Studies*, (2018), 1, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180402_Conley_ChinasArcticDream_Web.pdf (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).

³⁸⁹ Philip E. Steinberg ve Klaus Dodds, "The Arctic Council After Kiruna", *Polar Record* 51, no.1 (2015): 108.

³⁹⁰ Wang Qian, "New Icebreaker Planned by 2016: Officials", *China Daily*, Ocak 6, 2014, http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-01/06/content_17216579.htm (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).

Arktik politikalarını sunmuştur.³⁹¹ Ming, coğrafi açıdan Çin'in "Arktik'e yakın bir devlet" olarak tanımlandığını ve iklim, çevre, taşımacılık ve doğal kaynaklar konusunda büyük bir paydaş olduğunu ifade etmiştir.³⁹² Bu ifadelerde de görüldüğü gibi Çin kendisini, Arktik'e karasal veya denizden doğrudan bağlantısı olmasa da bölge devletleri kadar büyük bir paydaş olarak nitelendirmektedir.

Bu dönemde Çin'in Arktik'teki faaliyetleri daha çok bilimsel araştırmalar yapma ve bölge devletleri ile işbirliği ve ortaklık geliştirme amaçları doğrultusunda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Çin'in faaliyetleri, ABD açısından bir güvenlik sorunu veya çatışma nedeni olarak değerlendirilmemiştir.³⁹³ Ancak 2015 yılında Obama'nın da katıldığı ve iklim değişikliği konusunun çözülmesi gereken acil bir sorun olarak değerlendirdiği GLACIER toplantısına, Arktik Konseyi'nin daimî gözlemci üyelerinden biri olarak Çin'in katılmamış olması iklim değişikliği ile mücadele konusunda ABD ile aynı fikirde olmadığının en önemli göstergelerinden biri olmuştur.³⁹⁴ Ayrıca bu gelişme karbon emisyonu en fazla yapılan ülkelerden biri olan Çin'in, Obama'nın önem verdiği Paris Anlaşması'nı imzalayıp imzalamayacağına yönelik endişelerin artmasına neden olmuştur.³⁹⁵ Bu endişeler 3 Eylül 2016 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından yapılan açıklama ile ortadan kalkmıştır. Kerry, ABD ve Çin'in dünyanın en büyük ekonomileri olmaları nedeniyle en fazla sera gazı salımı yapan ülkeleri olarak resmen Paris Anlaşması'na katıldıklarını açıklamıştır.³⁹⁶

Arktik'e hem kıyıdaş hem de karasal sınırı olmayan bir devlet olarak Çin'in Arktik'teki bilimsel araştırma faaliyetlerinin artması ve diğer bölge devletleri ile çok taraflı ilişkilerini geliştirebileceği bölgesel toplantılara katılması bölgeye yönelik çıkarlarının olduğunun en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Ancak Çin bu

³⁹¹ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "Keynote Speech by Vice Foreign Minister Zhang Ming at China Country Session of the Third Arctic Circle Assembly", Ekim 17, 2015, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/t1306858.shtml (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).

³⁹² Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China.

³⁹³ Mercy A. Kuo ve Angelica O. Tang, "China's Arctic Strategy: The Geopolitics of Energy Security", *The Diplomat*, Aralık 26, 2015, <https://thediplomat.com/2015/12/chinas-arctic-strategy-the-geopolitics-of-energy-security/> (Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2020).

³⁹⁴ Shannon Tiezzi, "Why Did China Opt Out of the Arctic Climate Change Statement?", *The Diplomat*, Eylül 1, 2015, <https://thediplomat.com/2015/09/why-did-china-opt-out-of-the-arctic-climate-change-statement/> (Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2020).

³⁹⁵ Tiezzi, a.g.e.

³⁹⁶ U.S. Department of State, "U.S. and China Joining the Paris Agreement", Eylül 3, 2016, <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2016/09/261567.htm> (Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2020).

dönemde resmî bir dış politika belgesi yayımlamadığı için diğer bölge devletleri tarafından işbirliği ve ortaklık ilişkileri geliştirmeye çalışan bir aktör olarak algılanmıştır. Bu nedenle Çin bölgeye yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmemiş ve güvenlik meselesi olarak görülmemiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde Çin'in resmî bir şekilde Arktik stratejini yayımlaması ve ulusal çıkarlarını açıklaması bölge devletlerinin bakış açısının değişmesine neden olmuştur. Çin'in Arktik'te tehdit edici bir aktör olarak algılanması ve buna verilen tepkiler Trump döneminde detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

Sonuç olarak, ABD'nin Irak'ta ve Afganistan'daki askerî varlığının ve terörizme karşı savaşın devam etmesi, bazı Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde Arap Baharı söylemi altında halk ayaklanmaları ve iç savaşların başlaması, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin artması ve Çin'in Arktik'teki etkinliğinin artması gibi gelişmeler, Obama döneminde ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen küresel ve bölgesel gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Bu gelişmeler ABD'nin enerji güvenliğinin en önemli güvenlik sorunu olarak değerlendirmesine ve dışa bağımlılık sorununun çözülmesinde yeni politikalar geliştirilmesine neden olmuştur. Ulusal kaynakların kullanımını artırma ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme, enerji güvenliği sorunun çözümünde en etkili uygulamalar olarak kabul edilmiş olsa da dışa bağımlılığı azaltma konusunda yeterli olmamıştır. Özellikle Alaska'daki zengin petrol kaynaklarının sondajında çevreye verilebilecek zararın boyutlarının Meksika Körfezi'nde yaşanan kaza ile daha tahmin edilebilir olması, sondaj yasağının kaldırılamamasına neden olmuştur. Bu noktada 2009-2017 yılları arasında yaşanan bu gelişmelerin ulusal düzeyde karar alma sürecinde Obama'nın ve diğer karar alıcılar tarafından nasıl değerlendirildiği ve politika çıktılarına dönüştüğünün değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir sonraki başlıkta, 2009-2017 yılları arası dönemde ABD'nin Arktik politikalarının şekillenmesinde Obama ve diğer karar alıcıların etkisi analiz edilecektir.

4.2.2. Yerel Faktörler: Obama'nın Algılarının ABD'nin Arktik Politikalarına Etkisi

Önceki bölümlerde de açıklandığı gibi neoklasik realist teoride, devlet başkanları, bakanlar ve danışmanların dış politika karar alma sürecinde etkili aktörler olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda 2009-2017 yılları arasındaki dönemde

küresel ve bölgesel düzeyde yaşanan gelişmelerin, ABD'nin Arktik politikalarının şekillenmesinde Obama ve çevresindeki diğer aktörler tarafından nasıl algılandığı ve nasıl politika çıktılarına dönüştüğü analiz edilecektir. Liderlerin karakterlerini şekillendiren deneyimler inançları, düşünme biçimlerini ve davranış biçimleri ile şekillenir ve bu deneyimler, dış dünyayı algılama ve yargılama sürecine rehberlik etmektedir.³⁹⁷ Bu bağlamda öncelikle Obama'nın büyüdüğü çevrenin, aldığı eğitimin ve çevresindeki kişilerin etkilerinin analiz edilmesi gerekmektedir.

İlk Afrika kökenli ABD başkanı olan Obama, yetiştiği çevre itibarıyla önceki ABD başkanlarından farklı bir dünya görüşüne sahip olmuştur. İngiliz kökenli bir anne ve Afrika kökenli bir babanın oğlu olarak dünyaya gelen Obama, çocukluğunun bir kısmını Endonezya'da ve Havai'de geçirmiştir. Lisans eğitimini hem Columbia Üniversitesinde siyaset bilimi hem de Harvard Üniversitesinde hukuk üzerine tamamlamıştır. Hukuk eğitimini tamamladıktan sonra Demokratik Partinin 1992 yılındaki seçim kampanyalarında aktif bir rol oynamış hem de Chicago Üniversitesinde çalışmaya başlamıştır. 1996 yılında Illionis Senatosuna seçilen Obama üç dönem senatörlük yaptıktan sonra 2004 yılında ABD Senatosu'na seçilmiştir. 2008 yılında Hillary Clinton'a karşı Demokratik Parti başkan adaylığını kazandıktan sonra genel seçimlerde John McCain'e karşı ABD başkanlığını kazanmıştır.³⁹⁸

Obama, kendisini Afrikalı bir baba ve Amerikalı bir annenin oğlu olduğunu belirterek Afrikalı Amerikalı olarak tanımlamış ve bu geçmişinden dolayı tüm Amerikalıların mücadelelerini, tutumlarını ve duygularını anlayarak empati kurabildiğine inanmıştır.³⁹⁹ Ayrıca Obama için kökeninin kendisini anlamasının önemli bir parçası olduğunu ve kim olduğunu tanımlamasına yardımcı olduğunu savunmuştur.⁴⁰⁰ Bu nedenle Obama siyasî hırslarının peşinden gidebilmek ve içerisinde bulunduğu düzeni değiştirebilmek adına önce siyaset felsefesi ve uluslararası ilişkiler alanlarında kendisini geliştirdikten sonra hukuk eğitimi de alarak

³⁹⁷ Stephen J. Wayne, *Personality and Politics: Obama for and Against Himself*, (Washington: CQ Press, 2012), 7.

³⁹⁸ Powaski, *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H.W. Bush to Donald Trump*, 157-159.

³⁹⁹ Barack Obama, *Dreams from My Father: A Story of Race and Inheritance*, (New York: Crown Publishers, 2007), 76.

⁴⁰⁰ Wayne, *Personality and Politics: Obama for and Against Himself*, 18.

siyasî bağlantılarını geliştirmeye başlamıştır.⁴⁰¹ Bu bilgiler ışığında Obama'nın aldığı kararların şekillenmesinde etkili olan geçmişi değerlendirildiğinde, anne ve babasından gelen miras ile barışık bir şekilde kendisini geliştiren Obama, siyasî hedefleri için daha fazla eğitim alarak ve siyasî bağlantılarını güçlendirerek başkanlığı kazanmıştır.

Obama'nın dış politika kararları incelendiğinde hem idealist hem de realist bir dış politika yaklaşımı olduğu göze çarpmaktadır. Obama da kendisinden önceki diğer realist başkanlar gibi ulusal güvenliğin ön planda olduğu bir yaklaşımda kararlar almıştır. Bu bağlamda tüm ulusal politikanın terörizme odaklanmasına ve ulusal kaynakların terörizme karşı savaşta kullanılmasına karşı olmuştur. Obama'nın temel önceliği terörizmden ziyade ekonomik sorunların çözülmesi olmuş ve ABD'nin uluslararası alandaki konumunun güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca Obama, ABD'nin dünyanın polisi olmadığını vurgulayarak Afganistan ve Irak'ta ulusal çıkarlar ile ilgili olmayan alanlara yayıldığını ve bu nedenle askerlerin geri çekilmesi gerektiğini düşünmüştür. Ancak bu dönemde Arap Baharı sürecinin başlamasıyla Mısır, Suriye ve Libya'da demokratik değerlerin ve kurumların yayılması için yeniden müdahale kararları almak zorunda kalmıştır. Bir diğer yandan iklim değişikliği ve çevrenin korunması konusunda diğer ülkelere örnek olacak adımlar atmış ve ABD'nin bu konuda da dünyada lider olmasını hedeflemiştir. Bu bağlamda sera gazı etkisinin azaltılması için Çin ile diplomatik ilişkileri güçlendirerek, Çin'in Paris Anlaşması'nı kabul etmesinde büyük bir rol oynamıştır.⁴⁰²

Obama'nın ulusal güvenlik politikalarında terörizmin dışında diğer alanlara odaklanmasıyla, Arktik bölgesi ulusal güvenlik çıkarlarının ön planda olduğu yeni politika alanlarından biri olmuştur. Özellikle iklim değişikliğinin etkilerinin en fazla görüldüğü alanlardan biri olması ve petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olması nedeniyle Arktik ulusal güvenlik çıkarları çerçevesinde tanımlanmıştır. Buna göre yenilenebilir ve ulusal enerji kaynaklarına yönelerek hem enerji alanında dışa bağımlılığın azaltılması hem de çevrenin korunması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kanada ile ABD arasından geçecek olan "Keystone XL" boru hattının yapılmasını hem çevreye hem de ABD'nin küresel liderliğine zarar vereceği

⁴⁰¹ Wayne, a.g.e., 19.

⁴⁰² Powaski, Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H.W. Bush to Donald Trump, 159-185.

gerekçesiyle reddetmiştir.⁴⁰³ Ancak yenilebilir enerji kaynaklarının bağımlılığın azaltılmasında tek başına yeterli olmaması diğer Arktik'teki ve diğer denizlerdeki ulusal kaynakların kullanımını zorunlu kılmıştır.⁴⁰⁴ Bu noktada Obama iklim değişikliği ve çevrenin korunmasına yönelik kendi kişiliği ile bütünleştirdiği inanç ve değerlerini arka planda bırakmak durumunda kalmıştır.

Ancak Obama hem iklim değişikliğine karşı başlattığı mücadelesini sürdürmek hem de ulusal güvenlik açısından en önemli sorunlardan biri olan dış enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltmak için ortak çözüm arayışını sürdürmüştür. Bu nedenle Obama iklim değişikliği ile enerji güvenliğinin nasıl birlikte var olacağına dair çalışmalar yapmıştır.⁴⁰⁵ Obama'nın bir yanda Paris Anlaşması'nı kabul ederek ABD'nin çevre sorunlarının çözümünde liderliğini güçlendirirken bir diğer yandan Arktik'teki açık deniz alanlarında petrol sondajına izin verilecek alanların belirlenmesi ve petrol şirketlerinin buralarda araştırmalarına başlaması içerisinde kaldığı ikilemi yansıtan örnekler olarak dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak, Obama döneminde ABD iklim değişikliği ile mücadele anlamında dünyadaki liderliğini güçlendirmiştir. Kendisinden önceki Başkan Bush ile kıyaslandığında Obama'nın petrol şirketleri ile bağlantısının olmaması enerji güvenliğini için çevrenin zarar görmesini kabul etmemesine neden olmuştur. Obama'nın başkanlığının son günlerinde Arktik'teki bazı alanlarda petrol sondajını yapılmasına dair verilen izni iptal etmesi de Obama için çevre güvenliğinin enerji güvenliğinden daha öncelikli olduğunu göstermiştir. Ancak yine de çevre güvenliği ve iklim değişikliği arasındaki bu paradoks bu dönemin en dikkat çeken özelliklerinden biri olarak kalmış ve Obama döneminde çözülememiştir. Bu paradoks Obama'dan sonra başkan olarak seçilen Trump döneminde de önemli başlıklar arasında yer almıştır. Konuyu Obama'dan farklı bir bakış açısıyla değerlendiren Trump'ın kararları ve politikaları bir sonraki başlıkta incelenecektir.

⁴⁰³ The White House President Barack Obama, "Statement by the President on the Keystone XL Pipeline", Kasım 6, 2015, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/06/statement-president-keystone-xl-pipeline> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).

⁴⁰⁴ Wilfrid Greaves, "Climate Change, Energy Security, and the Arctic Under the Obama Presidency", *World Policy*, Ekim 13, 2016, <http://worldpolicy.org/2016/10/13/climate-change-energy-security-and-the-arctic-under-the-obama-presidency/> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).

⁴⁰⁵ Greaves, a.g.e.

4.3. Trump Dönemi (2017-2020) ABD'nin Arktik Politikaları

2016 yılının Kasım ayında yapılan seçimlerde daha önce siyasî bir görevde bulunmamış ve bu alana yönelik deneyimi olmayan iş adamı Trump, başkan olarak seçilmiştir.⁴⁰⁶ Trump'ın seçim kampanyalarında kendisinden önce gelen başkanlardan farklı bir bakış açısına sahip olduğuna ve ABD'de yeni bir dönemin başlayacağına dair mesajlar verilmiştir. Örneğin, Obama'nın dış politika yaklaşımını “tam bir felaket” olarak nitelendiren Trump, kendi dış politikasını “America First” söylemine dayandırmıştır.⁴⁰⁷ Bu bağlamda Trump'ın iç ve dış politikaya yönelik düşünceleri arasında Meksika sınırına duvar inşa edilmesi, Çin'den gelen ürünlere gümrük tarifesi uygulanması, vergi reformu ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasından (North American Free Trade Agreement- NAFTA) çekilmek gibi farklı başlıklar ön plana çıkmıştır.⁴⁰⁸ Enerji politikaları ile ilgili olarak Trump, ABD'nin hem ekonomik hem de dış politika alanında stratejik hedefinin enerji alanına hâkim olmak olduğunu vurgulamıştır.⁴⁰⁹ Bu kapsamda daha fazla petrol ve doğalgaz üretilmesi ve kömür endüstrisinin restore edilmesi gibi alanlara öncelik verileceği ifade edilmiştir.⁴¹⁰

Trump'ın dış politikaya bakış açısının yansımaları başkanlığının ilk aylarında görülmeye başlanmıştır. İlk olarak, Trump'ın ABD'nin Paris Anlaşması'ndan çekileceğine dair söylemleri Arktik Konseyi'ne üye diğer devletler tarafından endişe ile karşılanmıştır. 10 Mayıs 2017 tarihinde Fairbanks'te düzenlenen Arktik Konseyi toplantısında ABD başkanlığı Finlandiya'ya devretmiştir.⁴¹¹ Bu toplantıda hem ABD'nin başkanlığının sona ermesi hem de Paris Anlaşması'ndan çekileceğine yönelik söylentilerin devam etmesi, iklim değişikliğine karşı önemli atılacak adımlar açısından önemli bir belge olan Fairbanks Deklarasyonu'nu imzalanmayacağına dair söylentilere neden olmuştur. Ancak toplantıya katılan Dışişleri Bakanı Rex Tillerson,

⁴⁰⁶ Powaski, *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H.W. Bush to Donald Trump*, 233.

⁴⁰⁷ BBC News, “US Election 2016: Trump Details ‘America First’ Foreign Plan”, Nisan 28, 2016, <https://www.bbc.com/news/election-us-2016-36152947> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).

⁴⁰⁸ Linda Qui, “Donald Trump’s Top 10 Campaign Promises”, *PolitiFact The Poynter Institute*, Temmuz 15, 2016, <https://www.politifact.com/article/2016/jul/15/donald-trumps-top-10-campaign-promises/> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).

⁴⁰⁹ Jennifer Yachnin, “Trump Preaches Energy Wealth to the Industry Chair”, *E&E News*, Mayıs 27, 2016, <https://www.eenews.net/stories/1060037993> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).

⁴¹⁰ David G. Victor, “What to Expect from on Trump Energy Policy”, *Brookings*, Kasım 17, 2016, <https://www.brookings.edu/blog/planetpolicy/2016/11/17/what-to-expect-from-trump-on-energy-policy/> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).

⁴¹¹ The Arctic Institute, “The Arctic Institute on Arctic Council Ministerial Meeting Fairbanks”, Mayıs 10, 2017, <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-council-ministerial-meeting-fairbanks/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).

Deklarasyon'un imzalanmasının Paris Anlaşması'ndan çekilemeyeceği anlamına gelmeyeceği ve Arktik Konseyi'nin üyesi olarak kalmaya devam edeceğini vurgulamıştır.⁴¹² Paris Sözleşmesi'nden çekilmeye dair resmî açıklama ise 1 Haziran 2017 tarihinde Trump tarafından yapılmıştır. Trump yaptığı açıklamada Sözleşme'nin ABD ekonomisini olumsuz yönde etkilediğini ifade ederek ABD'nin ekonomik çıkarlarının daha önemli olduğunu vurgulamıştır.⁴¹³ Ayrıca Trump, ABD'nin enerji süper gücü olmasında fosil yakıt yanlısı politikaların önemli olduğunun altını çizmiş ve Paris Anlaşması'nın kötü bir anlaşma olduğunu belirterek en erken 4 Kasım 2019 tarihinde anlaşmadan çekilme sürecinin başlayacağını ifade etmiştir.⁴¹⁴

Enerji güvenliği Bush ve Obama döneminde olduğu gibi Trump döneminde de öncelikli dış politika başlıkları arasında yer almıştır. Enerji güvenliğinin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması için ulusal kaynakların kullanımı arttırmak gerektiğini vurgulanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak önceki dönemde yasaklanmış olan alanların yeniden sondaja açılması gündeme gelmiştir. Trump, açık denizlerde sondaj yapılmasının yasaklanmasına dair kararın kaldırıldığı "Implementing an America-First Offshore Energy Strategy" başlıklı başkanlık kararnamesini 28 Nisan 2017 tarihinde imzalamıştır.⁴¹⁵ Bu belgede Chukchi ve Beaufort Denizi'ndeki dış kıta sahanlığı alanlarında petrol ve doğalgaz sondajı yapılmasına izin verilerek ulusal enerji üretiminin artması hedeflendiği ifade edilmiştir.⁴¹⁶ Ayrıca bu belgede dikkat çeken en önemli noktalardan biri sondaj yapılacak alanlarda çevrenin ve ekosistemin korunmasına veya iklim değişikliğine dair herhangi bir ifadenin olmamasıdır. Bu noktada Trump'ın iklim değişikliği veya çevrenin korunmasına yönelik bir endişesinin olmadığı, önemli olanın ulusal enerji güvenliğinin sağlanması olduğu göze çarpmaktadır.

⁴¹² Andrew Chater, "The Significance of the Arctic Council's 2017 Ministerial Meeting", *The Polar Connection*, Mayıs 24, 2017, <http://polarconnection.org/arctic-council-ministerial-meeting/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).

⁴¹³ The White House, "Statement by President Trump on the Paris Climate Accord", Haziran 1, 2017, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-trump-paris-climate-accord/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).

⁴¹⁴ Rogen Harrabin, "Paris Agreement: Trump Confirms US Will Leave Climate Accord", *BBC News*, Ekim 24, 2019, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-50165596> (Erişim Tarihi: Haziran 1, 2017).

⁴¹⁵ Authenticated U.S. Government Information, "DCPD-201700287 Executive Order 13795-Implementing an America-First Offshore Strategy", Nisan 28, 2017, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-201700287/pdf/DCPD-201700287.pdf> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).

⁴¹⁶ Authenticated U.S. Government Information.

Bu dönemde enerji güvenliğini sağlamaya yönelik atılan bir diğer adım Alaska’da koruma altında bulunan ANWR alanlarının da sondaja açılması olmuştur. Trump yönetimi sondaja açılacak alanın sadece 1,6 milyon metrekarelik bir alanda olduğunu vurgulamış ve hem enerji güvenliği hem de Alaska’nın kalkınması için bunun gerekli olduğunu ifade etmiştir.⁴¹⁷ Alaska’yı temsil eden senatörlerden Lisa Murkowski, bu kanun teklifinin hem enerji güvenliği hem de ulusal ekonomi güçlendireceğini ifade etmiş ve Alaska’nın kalkınması için önemli bir gelişme olarak değerlendirmiştir.⁴¹⁸ Hem ANWR’nin hem de açık deniz alanlarının sondaja açılması Trump’ın Arktik’i enerji güvenliğinin sağlanması için en önemli kaynaklardan biri olarak gördüğünü göstermektedir. Ayrıca iklim değişikliğinin etkilerinin ve ekosisteme verilecek zararın arka planda kalması çevre güvenliğinin Obama dönemindeki önemini kaybettiğini göstermektedir.

Bu dönemde enerji güvenliği ile ilgili ele alınması gereken bir diğer konu, 18 Aralık 2017 tarihinde yayımlanan “National Security Strategy of the United States of America” başlıklı ulusal güvenlik strateji belgesidir. Bu belgede göç politikalarının yeniden düzenlenmesi, terör tehdidi, siber güvenlik, enerji güvenliği ve ordunun kapasitesinin artırılması gibi başlıklar ön plana çıkmıştır. Enerjinin hem ABD’nin ekonomik gücünü hem de dünyadaki stratejik konumunu şekillendirmesi nedeniyle en önemli konulardan biri olduğunun altı çizilmiştir. Ayrıca ABD’nin enerji alanında hem lider bir üretici hem de tüketici olarak pazarların ve altyapının güvenliğinin sağlanmasında güçlü bir aktör olduğu vurgulanmıştır. Bu belgede Arktik’e ayrı bir başlık ayrılmamış, sadece Arktik’te devletlerin, işletmelerin ve bireylerin etkileşimlerine yönelik kuralları belirleyen uluslararası kurumların bu ortak alanın açık ve özgür kalması açısından hayati önem taşıdığı ifade edilmiştir.⁴¹⁹

⁴¹⁷ Andy Rowell, “Hours After Drilling, Trump Makes ‘Aggressive’ Move to Open ANWR”, *Oil Change International*, Eylül 13, 2019, <http://priceofoil.org/2019/09/13/hours-after-house-rejects-drilling-trump-makes-aggressive-move-to-open-anwr/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).

⁴¹⁸ Steven Mufson ve Juliet Eilperin, “Trump Administration Opens Huge Reserves in Alaska to Drilling”, *The Washington Post*, Eylül 14, 2019, https://www.washingtonpost.com/climate-environment/trump-administration-chooses-most-expansive-approach-to-oil-gas-exploration-in-alaska-wildlife-refuge/2019/09/12/cfac63cc-d597-11e9-9610-fb56c5522e1c_story.html (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).

⁴¹⁹ The White House, “National Security Strategy of the United States of America, Aralık 18, 2017, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 1, 2020).

Trump döneminde ABD'nin Arktik stratejisini yansıtan en önemli belgelerden biri Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan "The 2019 Department of Defense Arctic Strategy" başlıklı belge olmuştur. Buna göre Arktik stratejisi Arktik bilinci oluşturma, Arktik'teki operasyonların geliştirilmesi ve kurallara dayalı düzenin güçlendirilmesi olmak üzere üç amaç etrafında şekillenmiştir. Önceki dönemlerde yayımlanan belgelerde olduğu gibi bu belgede de ABD'nin bir Arktik devleti olduğu ve bu bölgedeki güvenlik meselelerinin ABD'nin ulusal güvenlik çıkarlarını doğrudan etkilediği ifade edilmiştir. Bu kapsamda ABD'nin hem diğer Arktik devletlerinin hem de bölge dışı devletlerin hak iddialarını tanımadığı belirtilmiştir. Ayrıca deniz operasyonları, gemi trafiği, KDY ile ilgili düzenlemeler, iklim değişikliğinin Arktik'e etkisi, bölge devletleri ile işbirliği ve RF ve Çin'in Arktik'teki askerî ve ticari faaliyetleri gibi başlıklara yer verilmiştir.⁴²⁰

Bu dönemde ABD'nin Arktik politikası ile ilgili en önemli gelişmelerden biri de Trump'ın Grönland'ı satın almak istemesi olmuştur. Buzulların erimesiyle açılan yeni deniz yollarının geçiş güzergahları açısından stratejik bir konuma sahip olması ve zengin maden kaynaklarına sahip olması ABD açısından Grönland'ın jeopolitik önemini arttırmıştır.⁴²¹ Trump, yaptığı açıklamada Grönland'ın stratejik olarak önemli olduğunu ifade ederek satın almak istediğini doğrulamış ancak bunun ABD'nin birinci önceliği olmadığını ifade etmiştir.⁴²² Grönland Dışişleri Bakanı Anne Lone Bagger, Trump'ın bu teklifini eleştirerek "yatırıma, iş yapılmasına hazırız ama satılık değiliz" ifadeleriyle yanıt vermiştir.⁴²³

Trump yönetiminin son yılında Arktik ile ilgili ulusal güvenlik çıkarlarının daha fazla ön plana çıktığı ve Arktik'teki askerî faaliyetlere verilen önemin arttığı görülmektedir. Bu bağlamda ilk olarak 9 Haziran 2020 tarihinde yayımlanan "Memorandum on Safeguarding U.S. National Interest in the Arctic and Antarctic

⁴²⁰ Department of Defense, "Report to Congress Department of Defense Arctic Strategy", Haziran, 2019, <https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).

⁴²¹ Jordan McDonald, "Here's How the Country Makes Money", *CNBC*, Ağustos 21, 2019, <https://www.cnbc.com/2019/08/21/heres-why-trump-wants-to-buy-greenland.html> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).

⁴²² Martin Pergelly, "Trump Confirms He Is Considering Attempt to Buy Greenland", *The Guardian*, Ağustos 18, 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/18/trump-considering-buying-greenland> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).

⁴²³ BBC News Türkçe, "Grönland'tan Trump'a Tepki: Satılık Değiliz", Ağustos 16, 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49367733> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).

Regions” başlıklı memorandumda ABD’nin Arktik ve Antarktika’daki ulusal çıkarlarının korunmasına yardımcı olması ve güvenliğin sağlanması için bir buzkıran filosuna ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.⁴²⁴ Bu kapsamda buzkıran gemileri sayesinde ABD’nin buzlarla kaplı sularda daha aktif bir şekilde deniz güvenliğini sağlaması amaçlanmıştır. Ayrıca bu dönemde bir diğer gelişme Arktik’in hava sahasındaki ulusal güvenliğin sağlanmasına yönelik olmuştur. ABD Hava Kuvvetleri Genel Sekreteri Barbara Barret, 21 Temmuz 2020 tarihinde yaptığı açıklamada “Department of the Air Force Arctic Strategy” başlıklı yeni strateji hakkında bilgi vermiştir.⁴²⁵ Buna göre Hava Kuvvetleri’nin tüm alanlarda dikkatli olma, gücü yansıtmak, müttefikler ve ortaklar ile işbirliği ve Arktik operasyonlarına hazırlık olmak üzere dört strateji çerçevesinde çalışmalarını sürdürmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Trump yönetiminin son aylarında ABD’nin Arktik’teki hem deniz hem de hava alanlarında daha aktif bir şekilde yer almasına yönelik attığı bu adımlar, ABD’nin Arktik’te askerî faaliyetlerinin arttığının en önemli göstergeleri olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Trump’ın iklim değişikliği, Arktik politikalarına ve yönetimindeki ABD’nin liderliğe bakış açısı, ABD’nin Arktik dış politikasının Obama döneminden farklı bir yöne evirildiğini göstermiştir. Bu dönemde Paris Anlaşması’ndan çekilme kararı, ANWR’nin ve açık deniz alanlarının sondaja açılmasına yönelik yasağın kaldırılmasına yönelik çalışmaların yapılması gibi gelişmeler çevre güvenliğinin enerji güvenliğinin arkasında kaldığının en önemli göstergelerinden biri olmuştur. Ayrıca Savunma Bakanlığı ve Hava Kuvvetleri tarafından yayımlanan belgeler Arktik’te yeni güvenlik önlemlerinin alındığını ve Arktik’te askerî faaliyetlerin artmaya başladığını göstermiştir. Bu kapsamda bir sonraki başlıkta Trump döneminde ABD’nin Arktik politikasını etkileyen küresel ve bölgesel gelişmeler incelenecektir.

⁴²⁴ The White House, “Memorandum on Safeguarding U.S. National Interest in the Arctic and Antarctic Regions”, Haziran 9, 2020, <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/memorandum-safeguarding-u-s-national-interests-arctic-antarctic-regions/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).

⁴²⁵ U.S. Air Force, “Department of the Air Force Introduces Arctic Strategy”, Temmuz 21, 2020, <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/2281305/departments-of-the-air-force-introduces-arctic-strategy/> (Erişim Tarihi: Temmuz 25, 2020).

4.3.1. Sistemik Faktörler ve Güç Dağılımı: Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Arktik Politikalarına Etkisi

Neoklasik realist teoriye göre sistemik faktörler devletler üzerinde bir baskı oluşturmakta ve bu baskı devletlerin dış politikalarını şekillendirmektedir. Bu bağlamda sistemik faktörlerin ABD'nin Arktik politikaları üzerinde en fazla baskı oluşturduğu dönemin 2017-2020 yılları arasındaki Trump dönemi olmuştur. Bu dönemde Çin'in ABD ile yarışacak bir ekonomik güç olması ve Arktik'teki faaliyetlerinin artması hem Arktik'teki hem de küresel siyasetteki güç dağılımını değiştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda Çin'in de süper güç konumuna yükselişi ABD açısından bir tehdit olarak algılanmıştır. Aynı zamanda Soğuk Savaş'tan sonra süper güç konumunu kaybeden RF'nin enerji fiyatlarındaki artış ile ekonomik açıdan yeniden güçlenmesi yeniden süper güç olma amacıyla yürüttüğü politikalar da ABD için bir başka tehdit unsuru olmuştur. Bundan hareketle uluslararası sistemde kendilerini büyük güç olarak nitelendiren bu üç devletin hem enerji kaynakları açısından zengin hem de kıtalar arası en kısa ticaret yoluna sahip olan Arktik için rekabet etmeleri kaçınılmaz olmuştur. ABD, RF ve Çin'in Arktik'teki konum ve statülerinin farklı olması farklı politikalar geliştirerek Arktik'in fırsatlarından yararlanmaya çalışmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda bu başlıkta Çin ve RF'nin Arktik politika uygulamalarının ABD'nin 2017-2020 yılları arasındaki Arktik politikalarını nasıl etkilediği ve şekillendirdiği incelenecektir.

2013 yılında Arktik Konseyi'ne kalıcı gözlemci üye olarak kabul edilen Çin, Arktik yönetiminde ve bölgesel sorunların çözümü ve işbirliği gibi alanlarda etkili bir aktör olmaya başlamıştır. Bu dönemde hem Arktik Konseyi ile çok taraflı hem de bölge devletleri ile ikili ilişkilerini geliştiren Çin, 26 Ocak 2018 tarihinde "China's Arctic Policy" başlıklı ilk resmi Arktik politika belgesini yayınlamıştır. Bu belgede öncelikle iklim değişikliği nedeniyle Arktik bölgesinin stratejik ve ekonomik öneminin artması nedeniyle bölge dışı devletlerin de dikkatini çekmeye başladığı ifade edilmiştir. İkinci olarak kıyıdaş devletlerin yetkisinde bulunan iç sular ve karasuları dışarısında kalan alanların açık deniz olarak kabul edilerek bölge dışındaki devletlerin kullanımına açılması gerektiği iddia edilmiştir. Bu alanlardaki petrol, doğalgaz ve mineral kaynakları ile ilgili olarak ise kıyıdaş devletler ile işbirliği yapılmasına hazır olduğu belirtilmiştir. Üçüncü olarak ise yeni açılan deniz yollarının Çin'in ticari

faaliyetleri için önemli olduğu ve bu deniz yollarında kıyıdaş devletlerin egemenlik yetkilerine saygı duyulacağı vurgulanmıştır. Ayrıca Çin'in "Polar Silk Road" projesi için bölge devletlerinin hem altyapısının inşa edilmesi hem de işletilmesi sırasında desteğini beklediğinin altı çizilmiştir. Son olarak balıkçılık, ekosistemin korunması, Arktik'te barış ve istikrarın korunması gibi konularda Çin'in her zaman bölge devletleri ile işbirliğine katkıda bulunacağı ifade edilmiştir.⁴²⁶

Bu belgede dikkat çeken bir diğer önemli konu, 2015 yılında Ming tarafından açıklanan Arktik politikasına yönelik temalara aynen yer verilmesi ve Çin'in kendisini resmi olarak "Arktik'e yakın bir devlet" ve paydaş olarak tanımlamasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında bu belge, politika yapıcılarının yıllardır dile getirdiği ve tartıştığı Arktik politikalarına yönelik fikirlerin etrafında şekillenen ulusal çıkarlara dayalı bir strateji belgesi olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada, Çin'in ulusal çıkarları açısından Arktik'in önemi değerlendirildiğinde enerji kaynakları ve yeni açılan deniz yolları ön plana çıkmaktadır. Karasal ve kıyısız anlamda Çin'in Arktik ile doğrudan bağlantısı olmaması, çoğunluğu kıyıdaş devletlerin kıta sahanlığı alanlarında bulunan enerji kaynakları üzerinde çıkarma ve işletme hakkının bulunmamasına neden olmuştur. Ancak Arktik'teki enerji kaynaklarına yönelik Çin'in ilgisi devam etmiş ve Kanada, Grönland ve RF ile petrol, doğalgaz ve minerallerin çıkarılması için ikili anlaşmalar imzalayarak Arktik'teki varlığını güçlendirmeye çalışmıştır.⁴²⁷

Bu bağlamda, Çin enerji kaynaklarının çıkarılması konusunda Grönland ile ikili ilişkilerini geliştirmiştir. Çin, Grönland'ı "Polar Silk Road" projesinin en önemli bileşenlerinden biri olarak görmüş ve dış yatırımlarının büyük bir kısmını buraya yapmıştır.⁴²⁸ Grönland'ın demir, çinko ve uranyum gibi madenler ve diğer enerji kaynakları açısından zengin kaynaklara sahip olması madencilik ve altyapı

⁴²⁶ The State Council the People's Republic of China, "Full Text: China's Arctic Strategy", Ocak 26, 2018, http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm (Erişim Tarihi: Haziran 13, 2020).

⁴²⁷ Gisela Grieger, "China's Arctic Policy: How China Aligns Rights and Interests", *European Parliamentary Research Service Briefing*, 2018, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI\(2018\)620231_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI(2018)620231_EN.pdf) (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).

⁴²⁸ Marc Lanteigne ve Mingming Shi, "China Step Up Its Mining Interests in Greenland", *The Diplomat*, Şubat 12, 2019, <https://thediplomat.com/2019/02/china-steps-up-its-mining-interests-in-greenland/#:~:text=The%20most%20visible%20Chinese%20mining,with%20China's%20Shenghe%20Resources%2C%20which> (Erişim tarihi: Haziran 12, 2020).

yatırımlarını finanse edebilecek dış yatırımlara ihtiyaç duyması Çin için bir fırsat olmuştur.⁴²⁹ Grönland'ın yanı sıra Çin, RF ile Arktik'teki enerji kaynaklarının çıkarılması ve taşınması konusunda ortaklık anlaşmaları yaparak yeni bir enerji koridoru açmaya başlamıştır.⁴³⁰ Bu enerji koridorunun açılmasıyla birlikte bölgeye yapılacak olan limanların ve lojistik merkezlerinin KDY boyunca taşımacılık yapan gemiler tarafından da kullanılabilir olması, KDY'nin hem ticaret açısından önemini hem de güvenilirliğini arttıracaklığı iddia edilmektedir.⁴³¹

Bu dönemin başlarında Çin'in Arktik politikaları ABD açısından değerlendirildiğinde, Çin'in Arktik devleti olmaması ve hak iddiasında bulunamaması nedeniyle ulusal güvenlik açısından tehdit olarak görülmemiştir. Daha çok ekonomik ve ticari çıkarlarının ön planda olması ve işbirliğini geliştirmeye yönelik politikaların uygulanması Çin'in bölgedeki faaliyetlerinin barışçıl olduğuna dair güveni arttırmıştır. Ancak son yıllarda Çin'in uluslararası politika ve ekonomi alanında gücünün ve etkisinin hızlı bir şekilde artması bu güvenin yerini endişeye bırakmıştır. Çin'in yükselen bir büyük güç olarak görülmesi ve birçok alanda ABD ile rekabet edebilecek güce ulaşması sistemdeki güç dengelerinin değişme ihtimalini ortaya çıkartmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde tek süper güç olan ABD'nin karşısına Çin'in rakip olarak çıkması, ABD'nin hem uluslararası politika hem de ekonomi alanındaki liderliği açısından tehdit edici bir faktör olmuştur. Grönland'ta değerli madenlere yönelik yaptığı yatırımlar ile Çin'in Arktik'teki varlığını güçlendirmesine karşılık Grönland'ın satın alınması teklifi, ABD'nin uluslararası sistemde Çin'in yükselişini engellemek için verdiği tepkilerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası sistemdeki güç dengesini etkileyen bir diğer gelişme enerji kaynaklarının fiyatlarının artmasıyla birlikte RF'nin ekonomisinin hızlı bir şekilde büyümesi olmuştur.⁴³² Bunun yanı sıra 2012 yılında Vladimir Putin yeniden başkan

⁴²⁹ Marco Volpe, "The Tortuous Path of China's Win-Win Strategy in Greenland", *The Arctic Institute*, Mart 24, 2020, <https://www.thearcticinstitute.org/tortuous-path-china-win-win-strategy-greenland/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).

⁴³⁰ Swee Lea Collin Koh, "China's Strategic Interest in the Arctic Goes Beyond Economic", *Defense News*, Mayıs 12, 2020, <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/05/11/chinas-strategic-interest-in-the-arctic-goes-beyond-economics/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).

⁴³¹ Collin Koh, a.g.e.

⁴³² Martin Brochstedt Olsen, "Great Power Competition in the Arctic", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Aalborg, 2019), 36-38,

olduktan sonra Kırım'ın ilhakı ve Suriye iç savaşındaki askerî operasyonlara katılması, RF'nin gücünü sınırlarının ötesinde de gösterdiğini ve yürütülen aktif dış politika ile uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirdiğini göstermiştir.⁴³³ Bu dönemde RF'nin dış politikası açısından ön plana çıkan bölgelerden bir diğeri Arktik olmuştur. 2016 yılında yayınlanan "Foreign Policy Concept of the Russian Federation" başlıklı dış politika strateji belgesinde barış, istikrar ve uluslararası işbirliğini desteklediği ve siyasî ve askerî çatışmalara karşı çıktığını vurgulanmıştır.⁴³⁴ Ancak RF, Arktik'te deniz yetki alanlarındaki enerji kaynaklarının çıkarımı ve KDY'nin güvenliğini sağlamaya yönelik güvenlik politikaları uygulamıştır.

Son dönemlerde Arktik'teki askerî üs sayısındaki artışın yanı sıra hava savunma sistemlerinin ve "Northern Fleet Joint Strategic Command"ın kurulması RF'nin bölgedeki hedeflerinin değiştiğini ve çatışma ihtimalini arttırdığını göstermiştir.⁴³⁵ RF'nin Arktik'teki silahlanma çalışmaları hem ABD hem de diğer kıyıdaş devletler için güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. Bu noktada ABD, Norveç, Kanada ve Danimarka'nın NATO üyesi olması RF'ye karşı caydırıcı bir etken olarak değerlendirilmiştir. NATO müttefiklerinin RF'nin eylemlerinin bölgedeki barış ve istikrarı tehdit ettiği ve NATO'nun Arktik'teki altyapısını ve askerî kapasitesini güçlendireceği belirtilmiştir.⁴³⁶ Bu kapsamda NATO üyesi devletlerin katılımıyla Norveç ve Baltık Denizi'nin bulunduğu bölgede, 25 Ekim-7 Kasım 2018 tarihleri arasında "Trident Juncture 2018" tatbikatı düzenlenmiştir.⁴³⁷ Bu tatbikatı bölgedeki

https://projekter.aau.dk/projekter/files/306322660/Thesis_MartinBrochstedtOlsen_DIR.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 3, 2020).

⁴³³ Andrea Kendal-Taylor, "The Building of Russia's Geopolitical Momentum", *Georgetown Journal of International Affairs*, Mart 30, 2019, <https://gjia.georgetown.edu/2019/03/30/building-russias-geopolitical-momentum/> (Erişim Tarihi: Haziran 1, 2020).

⁴³⁴ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, "Foreign Policy Concept of the Russian Federation", Aralık 1, 2016, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6B6BZ29/content/id/2542248#:~:text=The%20Russian%20Federation's%20for eign%20policy,ensure%20solid%20and%20equal%20security (Erişim Tarihi: Haziran 7, 2020).

⁴³⁵ Mateusz Kubiak, "Russian Policy Towards the Arctic", *Warsaw Institute*, Aralık 18, 2018, 8-9 <https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2018/12/Russian-Policy-Towards-The-Arctic-Special-Report-Warsaw-Institute-1.pdf> (Erişim Tarihi: Haziran 8, 2020).

⁴³⁶ Gerald E. Connelly, "NATO and Security in the Arctic", NATO Parliamentary Assembly Political Committee Report, Ekim 7, 2017, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-11/2017%20-%202017%20PCTR%202017%20E%20rev.1%20fin%20-%20NATO%20AND%20SECURITY%20IN%20THE%20ARCTIC.pdf> (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).

⁴³⁷ NATO, "Trident Juncture 2018", Ekim 29, 2018, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm#R8525700-842A2e66> (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).

güvenliği olumsuz yönde etkilediği gerekçesiyle eleştiren RF Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Maria Zakharova, 1-3 Kasım 2018 tarihleri arasında RF'nin Norveç sınırına yakın bir alanda tatbikat yapacağını açıklamıştır.⁴³⁸

Arktik'te RF ve NATO arasındaki gerilimin yürütülen operasyonlar ve tatbikatlar ile artması bölgede güvenlik sorunlarını arttırmış ve Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi Arktik yeniden silahlandırılmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu durum ABD'nin Arktik'teki ulusal güvenlik çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak algılanmış ve ABD hem NATO'nun yürüttüğü tatbikatlara katılmış hem de bağımsız tatbikatlar düzenlemiştir. NATO'dan bağımsız olarak 4 Mayıs 2020 tarihinde ABD ve İngiltere, RF'nin Arktik'teki silahlanmasına karşı hidrokarbon rezervleri ve KDY için stratejik bir öneme sahip olan Barents Denizi'nde ortak bir operasyon düzenlemiştir.⁴³⁹ Bu operasyondan birkaç hafta sonra ABD Denizcilik Enstitüsü'nden Amiral James G. Foggo III, RF'nin Arktik'teki filosunda bulunan buzkıran gemileri üzerinde neden nükleer füzelerin bulunduğu dair bir açıklama yapılması gerektiğini vurgulamış ve RF'nin agresif tavırlarına karşı uyarılarda bulunmuştur.⁴⁴⁰

ABD, RF ve Çin'in Arktik politikaları hakkında genel bir değerlendirme yapılması gerektiğinde uygulanan politikaların birbirlerinin bir sonraki adımları açısından belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi olmasa da günümüzde de birbiriyle rakip olan ABD ve RF'nin Arktik'teki rekabetine, bölge devleti olmadığı halde yükselen bir büyük güç olarak Çin'in de katılması bölgedeki güç dengelerini değiştiren en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında hem bölgesel hem de uluslararası sistemdeki güç dengelerinde ABD'nin üstünlüğünün azalmaya başladığı görülmektedir. ABD'nin uluslararası alandaki gücünün ve etkisinin azalması, ABD'nin daha aktif bir dış politika yaklaşımı benimsemesi gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Bu bağlamda ABD'nin karşısında hem Çin'in hem de RF'nin Arktik'te ulusal güvenlik ve ekonomik çıkarlarına yönelik tehdit olması Arktik'teki güvenlik önlemlerinin arttırılmasına

⁴³⁸ Warsaw Institute, "Russia Reacts to Trident Juncture 18", Kasım 1, 2018, <https://warsawinstitute.org/russia-reacts-trident-juncture-18/> (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).

⁴³⁹ Department of the Navy United States of the America, "U.S., U.K. Ships Operate in the Barents Sea", Mayıs 4, 2020, https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=112841 (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).

⁴⁴⁰ Malte Humpert, "U.S. Warns of Russian Arctic Military Build-up: Who Puts Missiles on Icebreakers?", *High North News*, Mayıs 27, 2020, <https://www.hignorthnews.com/en/us-warns-russian-arctic-military-buildup-who-puts-missiles-icebreakers> (Erişim Tarihi: Haziran 7, 2020).

neden olmuştur. Bu noktada 2017-2020 yılları arasında ABD'nin Arktik bölgesindeki liderliğini yeniden güçlendirmesi sürecinde Trump'ın ve diğer karar alıcılar etkisinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.3.2. Yerel Faktörler: Trump'ın Algılarının ABD'nin Arktik Politikalarına Etkisi

Neoklasik realist teoride, devlet başkanları, bakanlar ve danışmanların dış politika karar alma sürecinde etkili aktörler olarak kabul edilmekte ve başkanların yaşadığı çevrenin, aldığı eğitimin ve çevresindeki kişilerin etkileri de analiz edilmektedir. Bu kapsamda 2017-2020 yılları arasındaki dönemde küresel ve bölgesel düzeyde yaşanan gelişmelerin, ABD'nin Arktik politikalarının şekillenmesinde Trump ve çevresindeki diğer aktörler tarafından nasıl algılandığı ve nasıl dış politika çıktılarına dönüştüğü analiz edilecektir.

Trump, konut gayrimenkul sektöründe çalışan bir Amerikalı bir babanın ve İskoçya'dan göç etmiş bir annenin oğlu olarak New York'ta dünyaya gelmiştir. Trump'ın kişiliğinin gelişmesinde etkili olan kişiler arasında yer alan babası, Trump'a hayatın kaybedenler ve kazananlar arasında rekabetçi bir mücadele olduğunu ve kaybedenlerin hiçbir şey olmadığını öğretmiştir. Bu öğretisi Trump'ın hayatı boyunca fikirlerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bunun yanı sıra Trump, babasının mesleğine duyduğu ilgi nedeniyle lisans eğitimini Pensilvanya Üniversitesinde gayrimenkul çalışmaları ile ilgili bir programda tamamlamıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra New York'a dönen Trump, aile şirketlerinde babasının yerine geçmiş ve bu şirketi ABD'deki en büyük gayrimenkul şirketlerinden biri haline getirmiştir. 2016 yılındaki seçimlerde Cumhuriyetçi Parti'den başkanlık seçimlerinde aday olan Trump, Hillary Clinton'a karşı seçimleri kazanmış ve 20 Ocak 2017 tarihinde başkanlık görevine başlamıştır.⁴⁴¹

Seçim döneminde Trump'ın kişilik özelliklerini ve davranışlarını psikolojik açıdan değerlendiren Dan McAdams, ilk olarak Trump'ın kişiliğinin standart bir insanın özelliklerine göre aşırı olduğunu ve bu özelliklerin başkan adaylarında nadir görüldüğünü ifade etmiştir. İkinci olarak Trump'ın dışa dönük, hareketli ve sosyal ilişkilerde baskın karakterinin yanı sıra kavgaya yatkın, tehdit edici ve narsist bir

⁴⁴¹ Powaski, *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H.W. Bush to Donald Trump*, 233-235.

karakteri olduğunu belirtmiştir. Son olarak McAdams, Trump'ı arkasında bıraktığı zararı iki kere bile düşünmeyen agresif bir karar alıcı olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴²

Bu psikolojik analize göre, 2017-2020 yılları arasında ABD'nin Arktik politikaları değerlendirildiğinde Trump'ın kişisel özelliklerinin ve yansımaları görülmektedir. Bu bağlamda enerji güvenliğinin sağlanması için çevre güvenliğinin göz ardı edilmesi ve Paris Anlaşması'ndan ABD'nin çekilmesine yönelik karar Trump'ın enerji güvenliğinin sağlanması konusunda başarılı olmak için çevreye vereceği zararı önemsememektedir. Aynı şekilde Chukchi ve Beaufort Denizlerindeki dış kıta sahanlığının ve koruma altındaki ANWR'nin sondaja açılması da bu düşüncesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada önemli olan bir diğer konu Trump'ın siyaset ile ilgili bir geçmişinin olmaması ve iş adamı olmasıdır. Bu nedenle Trump, enerji güvenliği sorununu daha çok ABD'nin ekonomik anlamda büyümesi ve dünyadaki liderliğini güçlendirmesi açısından ekonomik yönlerini ön planda tutarak analiz etmektedir. Ayrıca Trump'ın Grönland'ın satın alınması ile ilgili görüşlerinin de mesleki geçmişinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Son olarak bu dönemde ABD'nin Arktik'teki askerî varlığını güçlendirmesi ve daha agresif politikalar yürütmesinde de Trump'ın kişilik özelliklerinin izleri görülmektedir.

Bu kapsamda ele alınması gereken bir diğer konu, ABD'nin Arktik politikalarında Trump'ın algılarının ve düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olan kişiler arasında yer alan ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Rex Tillerson ve Mike Pompeo'dur. Trump yönetiminin ilk Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Rex Tillerson, dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz şirketlerinden biri olan Exxon Mobil'de 1975 yılında çalışmaya başlamış ve 2016 yılına kadar yönetim kurulu başkanı olarak görev yapmıştır.⁴⁴³ Arktik'teki petrol sondajı çalışmalarıyla yakından ilgilenen Tillerson, Dışişleri Bakanı olmadan önceki dönemde Exxon Mobil ile Rus enerji şirketleri arasındaki ortaklık ve işbirliği anlaşmaları yapılmasına katkı sağlamıştır.⁴⁴⁴ Ayrıca bu dönemde Tillerson, ABD ve diğer Batı ülkelerinin Kırım'ın

⁴⁴² Dan P. McAdams, "The Mind of Donald Trump", *The Atlantic*, Haziran, 2016, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/06/the-mind-of-donald-trump/480771/> (Erişim Tarihi: Haziran 1, 2020).

⁴⁴³ Forbes, "#24 Rex Tillerson", 2016, <https://www.forbes.com/profile/rex-tillerson/#6971e2a4704b> (Erişim Tarihi: Haziran 11, 2020).

⁴⁴⁴ Atle Staalesen, "They Found One of the Russia's Biggest Arctic Oil Fields, But Now Abandon It", *The Barents Observer*, Mart 8, 2018, <https://thebarentsobserver.com/en/industry-and->

ilhakı nedeniyle RF'ye uygulanan yaptırımlar nedeniyle Exxon Mobil'in çalışmalarını durdurmasına karşı çıkmıştır.⁴⁴⁵ Bu çerçeveden bakıldığında hem Tillerson'un petrol şirketi ile bağlantısı hem de Trump'ın iş adamı olması ulusal enerji kaynaklarının kullanılmasında ekonomik yönünün ön planda tutularak çevre güvenliğinin arka planda kalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

ABD'nin Arktik politikalarında Trump'ın algılarının ve düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olan bir diğer kişi Tillerson'dan sonra Dışişleri Bakanı olarak atanan, Mike Pompeo olmuştur. Pompeo, kariyerine ABD ordusunda subay olarak başladıktan sonra Harvard Law School'da eğitimini tamamlamış ve 2010 yılından itibaren Temsilciler Meclisi'nde görev yapmıştır. Trump başkan olarak seçildikten sonra Pompeo, 9 Şubat 2017 tarihinde Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency, CIA) Başkanı ve 13 Mart 2018 tarihinde de Dışişleri Bakanı olarak görevlerine başlamıştır.⁴⁴⁶

Trump yönetiminde Çin'in ve RF'nin Arktik politikalarına ve davranışlarına karşı en büyük tepkiler Dışişleri Bakanı Mike Pompeo tarafından verilmiştir. Pompeo'nun, 6 Mayıs 2019 tarihinde Rovaniemi'de yapılan Arktik Konseyi toplantısındaki konuşmasında, en önemli başlıklardan biri Çin'in Arktik politikaları olmuştur. Pompeo, öncelikle Çin'in Arktik devletlerinin egemenlik yetkilerine saygı duyacağını beyan etmesine rağmen politikalarının ve eylemlerinin bu niyetleri ile örtüşmediğinin altını çizmiştir. Bundan hareketle Arktik'ten en kısa mesafe ölçüldüğünde 900 mil uzakta olan Çin'in kendisini "Arktik'e yakın bir devlet" olarak tanımlamasının mümkün olmadığı, Arktik devletleri veya Arktik olmayan devletler olarak iki farklı ayırım olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Çin'in bölgedeki ekonomik yatırımlarının kalkınma açısından önemli olduğunu ve bu politikalarını desteklediklerini belirtmiştir. Ancak son zamanlarda Çin'in bilimsel araştırmalar sırasında kullanmış olduğu denizaltılarını, bölgedeki askerî varlığını güçlendirmek

energy/2018/03/they-found-one-russias-biggest-offshore-arctic-oil-field-now-abandon-it (Erişim Tarihi: Haziran 11, 2020).

⁴⁴⁵ Staalesen, a.g.e.

⁴⁴⁶ Politics Today, "From Top of the CIA to US Secretary of state Mike Pompeo", Mart 24, 2018, <https://politicstoday.org/from-top-of-the-cia-to-us-secretary-of-state-mike-pompeo/> (Haziran 11, 2020).

için de kullanabileceğine dair Pentagon'dan gelen raporların olumsuz bir izlenim yarattığını ve gerekli incelemelerin yapılacağını ifade etmiştir.⁴⁴⁷

RF ile ilgili olarak ise Pompeo öncelikle, RF'nin Arktik Konseyi üyesi olarak bölgedeki işbirliğine katkıda bulunan bir aktör olduğunu belirtmiştir. Ancak RF'nin KDY çevresindeki uluslararası sulara yönelik iddialarının endişe verici olduğunu vurgulayan Pompeo, bölgede hukuka uygun bir düzenin sürdürülmesi için ABD'nin önemli bir aktör olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca RF'nin Arktik'te yeni askerî üslerini açması, altyapı çalışmalarını güçlendirmesi ve hava savunma sistemleri ve gemi karşıtı füze sistemlerini kurmasının Arktik'in geleceğine yönelik büyük bir tehdit olduğunun altını çizmiştir. ABD'nin de RF'nin silahlanmasına karşın NATO ile tatbikatlar yapmaya devam edeceğini ve yeni buzkıran filosunun inşa ettiğini ve askerî üsler kurduğunu açıklamıştır.⁴⁴⁸

Bu bilgiler ışığında Pompeo'nun RF ve Çin'in Arktik'teki faaliyetlerine yönelik verdiği tepkiler değerlendirildiğinde Pompeo'nun hem askerîyede hem de istihbarat kurumunda çalışmış olmasının etkileri görülmektedir. Özellikle Pompeo'nun Dışişleri Bakanı olduğu dönemden itibaren ABD'nin Arktik'te askerî üsler inşa etmeye başlaması hem NATO ile hem de NATO'dan bağımsız askerî tatbikatların yürütülmesi ve yeni buzkıran gemilerinin inşa edilmesi bölgeye yönelik güvenlik algılarının değiştiğinin en önemli göstergeleri arasındadır. Pompeo'nun Çin ve RF'nin Arktik'teki faaliyetlerini değerlendirdiği konuşmasında da görüldüğü gibi Çin ve RF'nin ABD'nin güvenlik çıkarlarına yönelik bir tehdit olduğu ve yeni önlemlerin alınacağı vurgulanmıştır. Ayrıca Pompeo konuşmasında, ABD'nin Arktik'teki sistemin bozulmaması ve düzenin sürdürülmesi konusunda etkili bir aktör olduğunu vurgulaması da liderlik imajı açısından önemli bir nokta olarak değerlendirilmektedir.

Özetlemek gerekirse, Trump hem kişilik özellikleriyle hem de iç ve dış politika uygulamalarıyla Bush ve Obama'dan farklı bir başkan olarak görevini sürdürmektedir. Bu dönemde ABD'nin uluslararası alandaki gücünü arttırmak ve etkisini güçlendirmek için ABD'nin ulusal güvenlik ve ekonomik çıkarlarını merkeze alan bir politika anlayışı çerçevesinde hareket edilmiştir. Ancak bu dönem RF ve Çin'in

⁴⁴⁷ U.S. Department of State, "Looking North: Sharpening America's Arctic Focus", Mayıs 6, 2019, <https://www.state.gov/looking-north-sharpening-americas-arctic-focus/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).

⁴⁴⁸ U.S. Department of State.

yükselişı ABD'nin liderliğine karşı en büyük tehdit olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda Çin'in bölge devleti olmadığı halde Arktik'teki devletler ve enerji şirketleri ile işbirliği yaparak enerji alanında güçlenmesi, enerji süper gücü olmayı hedefleyen ABD'nin enerji güvenliğini tehdit eden bir önemli gelişme olmuştur. Bir diğer yandan RF'nin Arktik'teki silahlanmayı arttırması da ABD'nin hem ulusal hem de enerji güvenliği tehdit etmiştir. Bu bağlamda güvenlik sorunlarını bölgedeki silahlanma faaliyetlerini arttırarak, enerji güvenliği sorunları ise Arktik'teki dış kıta sahanlığı alanlarının ve ANWR'nin sondaja açılmasına yönelik adımlar atılarak çözülmeye çalışılmıştır. Son olarak Trump'ın “America First” söylemine dayanan dış politika uygulamalarının, ABD'nin güvenlik algılarını değiştirdiği ve genişlettiği görülmüştür.

5. SONUÇ

Kuzey Kutbu ve çevresindeki buzullarla kaplı denizlerden oluşan Arktik Bölgesi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından silahlardan arındırılmış bir barış bölgesi olarak yeniden şekillendirilmiştir. Ancak iklim değişikliğinin etkisiyle buz kütlelerindeki erime hızının artması Arktik'in ekonomik ve stratejik potansiyelini ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu bağlamda, önceleri erişilemez olarak nitelendiren bir bölge olan Arktik'in erişilebilir olmasıyla zengin doğal kaynaklarına ulaşılması, Arktik'in jeopolitik önemini giderek arttırmıştır. Kıyıdaş devletler; bir yandan iç politikalarında Arktik'e yönelik hedeflerini ve politika uygulamalarını belirleyen strateji belgeleri yayımlarken, bir diğer yandan dış politikalarında egemenlik ve hak iddialarını güçlendirmeye yönelik adımlar atmışlardır.

Arktik, kıyıdaş devletlerden biri olan ABD'nin iç ve dış politikasında özellikle son yirmi yıldır öncelikli politika alanları arasında yer almıştır. Bu bağlamda hem Arktik'teki enerji kaynakları üzerindeki rekabet ortamı hem de uluslararası sistemde yaşanan diğer gelişmeler, ABD'nin Arktik'teki ulusal çıkarlarını ve enerji güvenliği politikalarını şekillendirmiştir. ABD'nin, Arktik politikasının şekillenmesinde etkili olan bölgesel ve küresel gelişmeler, iç politikada karar alma sürecinde değerlendirilmiş ve dış politika çıktılarına dönüşmüştür. Uluslararası sistemden alınan bilgilerin iç politikada karar alma sürecinde etkili olan faktörler ile sentezlenerek, dış politika kararlarına ve davranışlarına dönüşmesi, sürecinin bütüncül bir şekilde analiz edilebilmesine ve kapsamlı bir dış politika analizine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda hem sistemik hem de iç politika karar alma sürecindeki yerel faktörlerin dış politika analizine dahil edilmesi nedeniyle Gideon Rose tarafından geliştirilen neoklasik realizm teorik verileri bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmuştur.

Özellikle bu çalışmada vaka olarak belirlenen başlıca husus, ABD'nin Arktik'te ulusal çıkarlarını koruma ve enerji güvenliğini sağlamaya yöneliktir. ABD'nin bölgeye ilişkin politikaları, neoklasik realizm çerçevesinde analiz edilmiş ve amaca uygun yeni değerlendirmelere ulaşılmıştır. Öncelikle ABD'nin 2001-2020 yılları arasında Arktik'e yönelik iç ve dış politika gündeminde öne çıkan gelişmeler değerlendirilmiş, sonra bu gelişmeleri etkileyen küresel ve bölgesel gelişmelere bakılarak, dönemin başkanlarının algıları analiz edilmiştir. Böylece 2001 yılından günümüze kadar geçen süre içerisindeki ABD'nin Arktik politikaları, ulusal

çıkarlarının korunması ve enerji güvenliğinin sağlanması açısından bütüncül bir şekilde incelenmiştir.

Bu incelemede Bush, Obama ve Trump dönemlerindeki Arktik politikalarının birbiri ile bağlantılı olduğu ve bu bağlantının benzer kararlar alınmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Sistemik uyarılar arasında kurulan bu bağlantılar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ABD'nin Arktik politikalarındaki sürekliliğin daha açık olduğu görülmüştür. İlk olarak ABD'nin ulusal çıkarlarını ve enerji güvenliğini tehdit eden en önemli gelişme 11 Eylül 2001 tarihinde yapılan terör saldırıları olmuştur. 11 Eylül sonrasında Afganistan ve Irak'a yapılan müdahaleler, ABD'nin petrol ithalatında önemli bir paya sahip olan Ortadoğu'nun çatışma bölgesine dönüşmesine ve Ortadoğu'daki istikrarın bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca Tunus'ta başlayan Arap Baharı sürecinin bölgedeki diğer ülkelere de yayılması çatışma ve karışıklıkları daha da arttırmıştır. 2001-2020 yılları arasındaki dönemde bu çatışma ortamının devam etmesi, ABD'nin ulusal çıkarlarını ve enerji güvenliğini tehdit ederek Arktik politikalarını etkileyen en önemli sistemik gelişmelerden biri olarak değerlendirilmiştir.

ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen bir diğer sistemik gelişme ise iklim değişikliği olmuştur. İklim değişikliğinin etkisiyle eriyen buz kütlelerinin miktarının artması, enerji kaynaklarına erişimi kolaylaştırmış ve yeni deniz yollarının açılmasına neden olmuştur. Bu nedenle ABD haricindeki kıyıdaş devletler, enerji kaynaklarının çıkarılması ve işletilmesi için kıta sahanlıklarını genişletmek amacıyla Komisyon'a başvuru yapmaya başlaması, ABD'nin ulusal çıkarlarını tehdit eden bir gelişme olmuştur. Bu gelişme; Bush, Obama ve Trump yönetimlerin ABD'nin ulusal çıkarlarının korunması için BMDHS'nin önemli bir hukukî belge olduğunu savunmalarına rağmen Kongre'de yeterli desteğin alınamaması ile sonuçlanmıştır.

ABD'nin Arktik politikalarını etkileyen son sistemik gelişme ise RF ve Çin'in bölgedeki faaliyetlerinin artması olmuştur. Arktik'te en uzun karasal sınıra sahip devlet olan RF'nin, okyanus tabanına bayrak dikmesi ile başlayan bu mücadele, yeni askerî üslerin inşa edilmesi ve savunma sistemlerinin güçlendirilmesiyle devam etmiştir. Bush döneminde RF'nin bu tavrını yasal bir dayanağı olmadığı gerekçesi ile eleştirilmiş, ancak ABD'nin ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılanmamıştır. Ancak Trump döneminde, RF'nin Arktik'teki askerî altyapısını

güçlendirmesi bir tehdit olarak algılanmış ve ABD'nin deniz ve hava kuvvetlerinin Arktik'teki faaliyetlerini arttırmasına neden olmuştur. Arktik'te RF ve ABD arasındaki silahlanma faaliyetlerini arttıran bu gelişmeler, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Arktik'in jeostratejik öneminin arttığını ve silahlanma yarışının başladığını göstermiştir.

Diğer yandan kıyıdaş devlet olmamasına karşın kendisini “Arktik’e yakın bir devlet” ve paydaş olarak tanımlayan Çin'in Arktik Konseyi ile ilişkilerini geliştirerek kalıcı gözlemci üye olması ve bilimsel araştırma faaliyetlerine katılması, Obama döneminde ABD'nin ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak algılanmamıştır. Ancak Trump döneminde, Çin'in resmî Arktik stratejisini açıklaması ve diğer Arktik devletleri ile ekonomik ilişkilerini genişletmesi, ABD'nin Çin'e karşı bakış açısını değiştirmiştir. Bu dönemden itibaren Çin'in Arktik'teki faaliyetleri, ABD'nin ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Ancak Çin'in kıyıdaş devlet olmaması, tehdit algısının RF'de olduğu kadar yüksek düzeyde olmamasına neden olmuştur.

Bu sistemik gelişmelerin birbiriyle bağlantılı ve bir bütünün parçaları olarak, 2001-2020 yılları arasındaki dönemde ABD'nin uluslararası sistemdeki konumunu nasıl etkilediği ise önemli bir diğer konudur. Bush'un başkan olarak seçildiği dönemde, yaklaşık on yıl önce biten Soğuk Savaş'ın ardından ABD'nin sistemde tek süper güç olmasının etkilerinin devam ettiği görülmüştür. Ancak 11 Eylül'de yapılan terör saldırısı, ABD'nin süper güç imajını etkileyen en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Saldırı sonrasında başlayan ve Arap Baharı sürecinde devam eden çatışma ortamının ABD'nin enerji güvenliğini tehdit etmesi, ABD'nin enerji alanında küresel bir güç olması imajına da zarar vermiştir. Ayrıca bu dönemde, ekonomilerindeki hızlı büyümeler nedeniyle RF ve Çin'in yükselen büyük güçler olarak görülmesi, ABD'nin hem uluslararası ekonomi hem de politika alanındaki liderliğini tehdit eden diğer gelişmeler olmuştur. Bu bilgiler ışığında, RF ve Çin'in yükselişi nedeniyle ABD'nin tek süper güç olarak son otuz yıldır sürdürdüğü sistemin etkileneceği ve uluslararası sistemdeki güç dengesinin değişebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Uluslararası sistemdeki güç dengesini etkileyen bu gelişmeler, ABD'nin ulusal düzeyde karar alma sürecinde liderlerin algıları ile şekillenerek politika çıktılarına dönüşmüştür. Bu noktada karar alma sürecinde politika seçeneklerinin

değerlendirilmesinde Bush, Obama ve Trump'ın algılarının nasıl etkili olduğu, psikolojik model çerçevesinde analiz edilmiştir. Bush'un Arktik politikaları psikolojik model çerçevesinde değerlendirildiğinde, Bush'un Texas geçmişinin alınan kararlara yansıdığı görülmektedir. Bush, Texas'taki izlenimlerini Alaska'ya uyarlamış ve ANWR'nin sondaja açılmasının hem ABD'nin enerji güvenliğini sağlayacağına hem de Alaska'nın ekonomik anlamda hızlı bir şekilde kalkınacağına inanmıştır. Bush'tan oldukça farklı bir başkan imajı çizen Obama, çevrenin korunması ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik politikaları destekleyen bir lider olarak çevre güvenliğini öncelikli alanlar arasında tutmuştur. Ancak Obama ulusal çıkarların korunması ve enerji güvenliğinin sağlanması konusunda realist bir bakış açısı ile kararlarını almıştır. Trump ise kendisinden önceki başkanlardan farklı olarak siyasî bir deneyiminin olmaması ve sistemden gelen bilgileri daha çok ekonomik yönleriyle değerlendirmesiyle ön plana çıkmıştır. Ekonomik büyümenin ABD'nin uluslararası alandaki liderliğini güçlendireceğine inanan Trump, "America First" söylemi ile bu görüşünü somutlaştırmıştır.

Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada çizilen kuramsal çerçeve ile ABD'nin Arktik politikasındaki değişim ve süreklilik analiz edilmiştir. Bu çerçeve de yapılan analizde, iklim değişikliğinin Arktik bölgesinde bulunan enerji kaynakları üzerindeki egemenlik mücadelesini arttırdığı ve Arktik'in hem kıyıdaş devletler hem de kıyıdaş olmayan devletler arasındaki rekabetin başladığı potansiyel bir çatışma alanına dönüşebileceği ihtimali ortaya çıkmıştır. Bundan hareketle 2001 yılından itibaren ABD'nin Arktik'teki ulusal çıkarları doğrultusunda enerji güvenliği politikasının değişim ve dönüşümü başlamıştır. 2001-2020 yılları arasındaki dönemde ABD'nin Arktik politikasını şekillendiren en önemli faktörlerden birinin liderlerin algıları olduğu görülmüştür. Bush, Obama ve Trump'ın algılarının ayrı ayrı analiz edilmesiyle de üç farklı liderin kişilik özellikleri ve deneyimlerinin Arktik politikasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak ABD'nin Arktik politikasında liderlerin algılarının güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Bu algıların ABD'nin Arktik politikalarına yansımaları, küresel ve bölgesel gelişmelerin liderlerin zihinlerinde yarattıkları düşünceler ile şekillenmektedir. Bu bağlamda liderlerin algılarının dış politika kararları ve davranışları üzerindeki etkisinin analiz edilebilmesi için neoklasik realizm yaklaşımı

örnek olaya uygulanmıştır. Bu kuramsal çerçeve ile liderlerin algılarının ABD'nin Arktik politikasında yarattığı devamlılık ve değişim ortaya konulmuş ve değerlendirmeler bunun üzerinden yapılmıştır. Ayrıca bu çalışma ile neoklasik realizm kuramsal çerçevesinde liderlerin algılarına göre yapılacak dış politika analizi çalışmalarına katkı sağlaması da amaçlanmıştır. Ancak her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da eksik kalan bazı noktalar bulunmaktadır. Bu eksikliklerden ilki liderlerin algıları dışındaki diğer ara değişkenlerin analiz edilmemesidir. Stratejik kültür, yerel kurumlar ve devlet-toplum ilişkisi gibi ara değişkenlerin de gelecek çalışmalarda ABD'nin Arktik politikasında kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ile bu eksikliğin giderilmesi mümkündür. Ayrıca çalışma için ayrılan sürenin sınırlı olması nedeniyle Trump döneminin son beş ayında yaşanacak gelişmelerin ve Kasım ayındaki seçimlerde alınacak sonucun ABD'nin Arktik politikasını nasıl etkileyeceği sorusu yanıtlanmamıştır. Bu noktada oluşan boşluğun gelecekteki çalışmalarla doldurulması ümit edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağcan, Muhammed A. “Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi”. İçinde *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, editör Evren Balta, 77-109. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Algantürk Light, Didem. “Kutup Taşımacılığında Yeni Bir Dönem: ‘Kutup Kodu’”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 32, (2017):1-15.
- AMAP. “Welcome to AMAP”. <https://www.amap.no/about> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).
- Amazon Web Services. “Blueprint for Change Obama and Biden’s Plan for America”. 2008. <https://s3.amazonaws.com/s3.documentcloud.org/documents/550007/barack-obama-2008-blueprint-for-change.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).
- Ang, B. W. Ng, T. S. ve Choong, W. L. “Energy Security: Definitions, Dimensions and Indexes”. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 42, (2015): 1077-1093.
- Arctic Bulk. “Northern Sea Route”. http://www.arcticbulk.com/article/186/NORTHERN_SEA_ROUTE (Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019).
- Arctic Council Archive Home. “Agreement on Cooperation Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic”. https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/531/EDOCS-1910-v1-ACMMDK07_Nuuk_2011_Arctic_SAR_Agreement_unsigned_EN.PDF?sequence=8&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Aralık 17, 2019).
- Arctic Council Archive Home. “Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic”. https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/529/EDOCS-2068-v1-ACMMSE08_KIRUNA_2013_agreement_on_oil_pollution_preparedness_and_response_signedAppendices_Original_130510.PDF?sequence=6&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Aralık 17, 2019).
- Arctic Council Archive Home. “Agreement on Enhancing International Scientific Cooperation”. [file:///C:/Users/user/Desktop/Downloads/EDOCS-4288-v2-ACMMUS10_FAIRBANKS_2017_Agreement_on_Enhancing_International_Arctic_Scientific_Cooperation%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Desktop/Downloads/EDOCS-4288-v2-ACMMUS10_FAIRBANKS_2017_Agreement_on_Enhancing_International_Arctic_Scientific_Cooperation%20(1).pdf) (Erişim Tarihi: Aralık 17, 2019).
- Arctic Council Archive Home. “Arctic Council Rules of Procedures”. https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/940/2015-09-01_Rules_of_Procedure_website_version.pdf?sequence=7&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- Arctic Council Archive Home. “Declaration on the Establishment of the Arctic Council”. https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2015/Scholarly_Papers/13.Role-of-the-Arctic.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- Arctic Council Archive Home. “Kiruna Declaration”. https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/93/MM08_Final_Kiruna_declaration_w_signature.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 20, 2019).
- Arctic Council Archive Home. “Reykjavik Declaration”. https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/89/04_reykjavik_declaration_2004_signed.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 19, 2019).

- Arctic Council Archive Home. "Salekhard Declaration". https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/90/05_salekhard_declaration_2006_signed%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).
- Arctic Council Archive Home. "The First Ministerial Meeting of the Arctic Council". https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/86/01_iqaluit_declaration_1998_signed%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- Arctic Council. "ACAP". <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/working-groups/acap> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).
- Arctic Council. "Arctic Marine Shipping Assessment 2009 Report". (2009). https://www.pame.is/images/03_Projects/AMSA/AMSA_2009_report/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf (Erişim Tarihi: Aralık 29, 2019).
- Arctic Council. "Ecosystem Based Management Expert Group". <https://arctic-council.org/index.php/en/expert-groups/340-egebm> (Erişim Tarihi: Kasım 19, 2019).
- Arctic Council. "History of the Arctic Council". <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- Arctic Council. "Observers". <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/observers> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- Arctic Council. "Task Forces of the Arctic Council". <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/subsidiary-bodies/task-forces> (Erişim Tarihi: Kasım 19, 2019).
- Arctic Council. "The Arctic Council: A Backgrounder". <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- Arctic Portal Library. "Arctic Environmental Protection Strategy". http://library.arcticportal.org/1542/1/artic_environment.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- Arctic Portal Library. "International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code) 2015". <http://library.arcticportal.org/1908/> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).
- Atland, Kristian. "Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative, and the Desecuritization of Interstate Relations in the Arctic". *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 43, no. 3 (2008): 289-311.
- Augustis, Juozas. vd. "Sustainable Development and Energy Security Level After Ignalina NPP Shutdown". *Technological and Economic Development of Economy* 17, no 1, 5-21.
- Authenticated U.S. Government Information. "DCPD-201700287 Executive Order 13795- Implementing an America-First Offshore Strategy". Nisan 28, 2017. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-201700287/pdf/DCPD-201700287.pdf> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).
- Authenticated U.S. Government Information. "Remarks on Energy". Ocak 26, 2009. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-200900019/pdf/DCPD-200900019.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).
- Authenticated U.S. Government Information. "Remarks on Tax Day in Cedar Rapids, Iowa". Nisan 15, 2002. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PPP-2002-book1/pdf/PPP-2002-book1-doc-pg605.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs 11, 2020).

- Azzuni, Abdelrahman ve Breyer, Christian. "Definitions and Dimensions of Energy Security: A Literature Review", *Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment* 7, no 1 (2018): 1-34.
- Bakker, Felicia. "Arctic Policy of the United States 2001-2017: Old Wine in a New Bottles?". (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Leiden University, 2018). <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/60146/Bakker%2c%20F.%20Final%20Version%20MA%20Thesis%20IR.pdf?sequence=1> (Erişim Tarihi: Kasım 11, 2019).
- Bankes, Nigel ve das Neves, Maria Madalena. "United Nations Convention on the Law of the Sea and the Arctic Ocean". İçinde *The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics*, editörler Ken S. Coates ve Canin Holroyd, 375-391. Cham: Palgrave Macmillan, 2020.
- Barentsinfo. "Mikhail Gorbachev's Speech in Murmansk at the Ceremonial Meeting on the Occasion of the Presentation of the Order of Lenin and the Gold Star to the City of Murmansk". https://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf (Erişim Tarihi: Ekim 10, 2019).
- Bartenstein, Kristin. "The 'Arctic Exception' in the Law of the Sea Convention: A Contribution to Safer Navigation in the Northwest Passage?". *Ocean Development & International Law* 42, no. 1-2 (2011): 22-52.
- BBC News Türkçe. "Grönland'tan Trump'a Tepki: Satılık Değiliz". Ağustos 16, 2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49367733> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).
- BBC News, "US Election 2016: Trump Details 'America First' Foreign Plan", Nisan 28, 2016, <https://www.bbc.com/news/election-us-2016-36152947> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).
- BBC News. "Russians Plants Flag Under N Pole". Ağustos 2, 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).
- Bentzen, Naja ve Hall, Marc. "Arctic Continental Shelf Claims: Mapping Interests in the Circumpolar North". *European Parliament Research Center*, (2017), [https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/EPRS_BRI\(2017\)595870_EN.pdf](https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/EPRS_BRI(2017)595870_EN.pdf) (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).
- Berkman, Paul A. "Our Common Future in the Arctic Ocean". *The Round Table* 101, no 2 (2012): 123-135.
- Berkul, Ali. "Analyzing the Impact of Climate Change on Energy Security Policy of Russia in the Arctic Region", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi, 2019).
- Bessner, Daniel ve Guilhot, Nicolas. "How Realism Waltzed Off: Liberalism and Decisionmaking in Kenneth Waltz's Neorealism". *International Security* 40, no 2 (2015): 87-118.
- Biden, Joe. "Convention on the Law of the Sea". (ABD Senatosu 110. Toplantı 1. Oturum'da sunulan rapor, Washington, Aralık 19, 2007) <https://www.congress.gov/congressional-report/110th-congress/executive-report/9/1> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).
- Bird, Kenneth J. ve diğerleri. "Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle". *USGS Fact Sheet*. Temmuz 20, 2008, <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf> (Erişim Tarihi: Ekim 18, 2019).
- Bishop, Andrew ve diğerleri. "Petroleum Potential of the Arctic: Challenges and Solutions". *Oilfield Review* 22, no. 4 (2011): 36-49.

- Bloom, Evan T. "Establishment of the Arctic Council". *The American Journal of International Law* 93, no. 3 (1999): 712-722.
- Bloomfield, Lincoln. "The Arctic: Last Unmanaged Frontier". *Foreign Affairs*, 1981. <https://www.foreignaffairs.com/articles/arctic-antarctic/1981-09-01/artic-last-unmanaged-frontier> (Erişim Tarihi: Aralık 12, 2019).
- Broder, John M. "Oil and Gas Aid Bush Bid for President". *New York Times*. Haziran 23, 2000. <https://www.nytimes.com/2000/06/23/us/oil-and-gas-aid-bush-bid-for-president.html> (Erişim Tarihi: Haziran 25, 2020).
- Budzik, Philip. "Arctic Oil and Natural Gas Potential". *U.S. Energy Information Administration Office of Integrated Analysis and Forecasting Oil and Gas Division* (Ekim 2009). https://www.arlis.org/docs/vol1/AlaskaGas/Paper/Paper_EIA_2009_ArcticOilGasPotential.pdf (Erişim Tarihi: Ekim 20, 2019).
- Bull, Hedley. "The Theory of International Politics 1919-1969 (1972)". İçinde *International Theory Critical Investigations*, editörler James Der Derian, 75-93. London: Palgrave Macmillan, 1995.
- Burchill, Scott ve Linklater, Andrew. "Introduction". İçinde *Theories of International Relations*, ed. Andrew Linklater, 1-31. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- Byers, Michael. "Crises and International Cooperation: An Arctic Case Study". *International Relations* 31, no. 4 (2017): 375-402.
- CAFF. "About CAFF". <https://www.caff.is/about-caff> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).
- Carr, Edward H. *The Twenty Years' Crises' 1919-1939*. 2. Baskı. London and Basingstoke: The Macmillan Press, 1946.
- CBC News. "Russia Plants Flag Staking Claim to Arctic Region". Ağustos 2, 2007. <https://www.cbc.ca/news/world/russia-plants-flag-staking-claim-to-arctic-region-1.679445> (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).
- Centre for International Law. "2008 Ilulissat Declaration". <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2017/07/2008-Ilulissat-Declaration.pdf> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- Cesnakas, Giedrius. "Energy Resources in Foreign Policy: A Theoretical Approach". *Baltic Journal of Law & Politics* 3, no 1 (2010): 30-52.
- Chater, Andrew. "The Significance of the Arctic Council's 2017 Ministerial Meeting". *The Polar Connection*. Mayıs 24, 2017. <http://polarconnection.org/arctic-council-ministerial-meeting/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).
- CNN Politics. "Bush Lifts Executive Ban on Offshore Oil Drilling". Temmuz 14, 2008. <https://edition.cnn.com/2008/POLITICS/07/14/bush.offshore/> (evrimii: Nisan 29, 2020).
- CNN. "Bush Unveils National Energy Plan". Mayıs 17, 2001. <http://edition.cnn.com/2001/fyi/news/05/17/energy.plan/index.html> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- Collin Koh, Swee Lea. "China's Strategic Interest in the Arctic Goes Beyond Economic". *Defense News*. Mayıs 12, 2020. <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/05/11/chinas-strategic-interest-in-the-arctic-goes-beyond-economics/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- Commission on the Limits of the Continental Shelf. "Summary of the Recommendation of the Commission on the Limits of the Continental Shelf in Regard to the Submission Made By Norway in Respect of Areas in the Arctic

- Ocean, the Barents Sea and the Norwegian Sea on 27 November 2006". https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/nor_rec_sum_m.pdf (Erişim Tarihi: şubat 5, 2020).
- Conley, Heater A. ve Melino, Matthew. "The Implications of U.S. Policy Stagnation Toward the Arctic Region". *Center for Strategic & International Studies*. 2019. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/191009_ConleyMelino.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).
- Conley, Heather A. "China's Arctic Dream". *Center for Strategies & International Studies*. (2018). https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180402_Conley_ChinasArcticDream_Web.pdf (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).
- Connely, Gerald E. "NATO and Security in the Arctic", NATO Parliamentary Assembly Political Committee Report, Ekim 7, 2017, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-11/2017%20-%20172%20PCTR%2017%20E%20rev.1%20fin%20-%20NATO%20AND%20SECURITY%20IN%20THE%20ARCTIC.pdf> (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).
- Corn, M. Lynne ve Roberts, Beth A. "Arctic National Wildlife Refuge (ANWR): Votes and Legislative Actions, 95th Congress Through 110th Congress". *CRS Report for Congress*. Kasım 18, 2008. https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc462962/m1/1/high_res_d/RL32838_2008Nov19.pdf (Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020).
- Corn, M. Lynne, Gleb, Bernard A. ve Boldwin, Pamela. "Arctic National Wildlife Refuge (ANWR): New Direction in the 110th Congress". *CRS Report for Congress*. şubat 8, 2007. https://www.everycrsreport.com/files/20070208_RL33872_21503e9d1253bca98fbee83f0b33afa26e915b8c.pdf (Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020).
- Daaldar, Ivo H. ve Lindsay, James M. "Bush's Foreign Policy Revolution". İinde *The George W. Bush Presidency: An Early Assessment*, ed. Fred I. Greenstein 100-137. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 2003.
- Dadwal, Shebonti R. "Arctic: The Next Great Game in Energy Geopolitics". *Strategic Analysis* 38, no 6 (2014): 812-824.
- Dağıstan, Ferhat. "RF Federasyonu'nun Vladimir Putin Dönemi Arktik Politikası". (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, 2020).
- Deese, David A. "Energy: Economics, Politics and Security". *International Security* 4, no 3 (1979-1980): 140-153.
- Department of Defense. "Report to Congress Department of Defense Arctic Strategy". Haziran, 2019. <https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).
- Department of the Navy United States of the America. "U.S., U.K. Ships Operate in the Barents Sea". Mayıs 4, 2020. https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=112841 (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).
- Depledge, Duncan ve Holloway, Royal. "Climate Change, Geopolitics, and Arctic Futures". İinde *Environment, Climate Change and International Relations*, editörler Gustavo Sasa-Nunez ve Ed Athinks, 162-174. Bristol: E-International Relations Publishing, 2016.

- Dimaggio, Anthony R. *Selling War Selling Hope: Presidential Rhetoric, the News Media, and U.S. Foreign Policy Since 9/11*. Albany: Suny Press, 2015.
- Elgsaas, Ingvi M. "Arctic Counterterrorism: Can Arctic Cooperation Overcome Its Most Divisive Challenge Yet?". *The Polar Journal* 9, no. 1 (2019): 27-44.
- English, John. "Arctic Ambitions", *Canada's History*, Mayıs 24, 2013, <https://www.canadashistory.ca/explore/first-nations-inuit-metis/arctic-ambitions> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- EPPR. "About EPPR". <https://www.eppr.org/about-eppr/> (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).
- Eralp, Atila. "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm- Realizm Tartışması". İçinde *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, editör Atila Eralp, 57-88. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Eriksen, Gisle H. "From Jimmy Carter to George W. Bush: Presidentive Policies and Involvement in the Debate Over the Arctic National Wildlife Refuge, 1977-2009". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Oslo, 2009. <https://pdfs.semanticscholar.org/2ed5/6003b5b8cec6cbdb2d114438acb84f062a9d.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020).
- Ertuğrul, Ümmühan E. "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletlerinin Egemen Hakları". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, no. 1 (2017): 41-71.
- Faulcanbridge, Guy. "Russian Sub Plants Flag Under North Pole". *Reuters* Ağustos 2, 2007. [https://www.reuters.com/article/idINIndia-28784420070802#:~:text=MOSCOW%20\(Reuters\)%20%2D%20Russian%20explorers,energy%20riches%20of%20the%20Arctic](https://www.reuters.com/article/idINIndia-28784420070802#:~:text=MOSCOW%20(Reuters)%20%2D%20Russian%20explorers,energy%20riches%20of%20the%20Arctic). (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).
- Fautin, Dapne ve diğerleri. "An Overview of Marine Biodiversity in United States". *Public Library of Sicience* 5, no. 8 (2010): 1-47. https://www.researchgate.net/publication/45509232_An_Overview_of_Marine_Biodiversity_in_United_States_Waters (Erişim Tarihi: Haziran 11, 2020).
- Forbes. "#24 Rex Tillerson". 2016. <https://www.forbes.com/profile/rex-tillerson/#6971e2a4704b> (Erişim Tarihi: Haziran 11, 2020).
- Gaddis, John Lewis. "International Relations Theory and the End of the Cold War". *International Security* 17, no 3 (1992-1993): 5-58.
- Gavounelli, Maria. *Functional Jurisdiction in the Law of the Sea*. Leiden ve Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007.
- Gavrilov, Viatcheslav V. "Legal Status of the Northern Sea Route and Legislation of the Russian Federation: A Note". *Ocean Development & International Law* 46, (2015): 256-263.
- Gelb, Bernard A., Corn, M. Lynne ve Twywan, Terry R. "Arctic Petroleum Technology Developments". *CRS Report for Congress*. Mart 3, 2005. https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc819013/m2/1/high_res_d/RL31022_2005Mar03.pdf (Erişim Tarihi: Mayıs 11, 2020).
- Government of Canada. "Statement on Canada's Arctic Foreign Policy". https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/arctic_policy-canada-politique_arctique.aspx?lang=eng (Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020).
- Government.no. "Treaty on Maritime Delimitation and Cooperation in the Barents Sea and the Arctic Ocean signed Today". Eylül 15, 2010, <https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/Stoltenbergs-2nd->

- Government/Office-of-the-Prime-Minister/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2010/treaty/id614254/ (Erişim Tarihi: 31 Ocak 2020).
- Gray, Colin S. "Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back". *Review of International Studies* 25, no 1 (1999): 49-69.
- Greaves, Wilfrid ve Pomerants, Daniel. "Soft Securitization: Unconventional Security Issues and the Arctic Council", *Politik* 20, no. 3 (2017): 31-46.
- Greaves, Wilfrid. "Climate Change, Energy Security, and the Arctic Under the Obama Presidency". *World Policy*. Ekim 13, 2016. <http://worldpolicy.org/2016/10/13/climate-change-energy-security-and-the-arctic-under-the-obama-presidency/> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).
- Greenpeace. "Deepwater Horizon Petrol Sızıntısı Hakkındaki Gerçekler". Haziran 28, 2010. <https://wayback.archive-it.org/9650/20200418001612/http://p3-raw.greenpeace.org/turkey/tr/news/deepwater-petrol-sizintisi-280610/> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2020).
- Grieger, Gisela. "China's Arctic Policy: How China Aligns Rights and Interests". *European Parliamentary Research Service Briefing*. 2018. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI\(2018\)620231_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI(2018)620231_EN.pdf) (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- Griffiths, Martin, Roach, Steven C. ve Solomon, M. Scott. *Fifty Key Thinkers in International Relations*. 2. Baskı. London and New York: Routledge, 2009.
- Grønnestad, Kjetil S. "What is the Arctic?". *Barents Watch*, Ocak 21, 2016. <https://www.barentswatch.no/en/articles/Hva-er-Arktis/> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2020).
- Gross Stein, Janice. "Foreign Policy Decision Making: Rational, Psychological, and Neurological Models". İçinde *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, editörler Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, 130-146. Hampshire: Oxford University Press, 2012.
- Guy, Emmanuel ve Lasserre, Frédéric. "Commercial Shipping in the Arctic: New Perspectives, Challenges and Regulations". *Polar Record* 52, no. 264 (2016): 294-304.
- Harrabin, Rogen. "Paris Agreement: Trump Confirms US Will Leave Climate Accord". *BBC News*. Ekim 24, 2019. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-50165596> (Erişim Tarihi: Haziran 1, 2017).
- Hartman, Jacques. "Regulating Shipping in the Arctic Ocean: An Analysis of State Practice". *Ocean Development & International Law* 49, no. 3 (2018): 276-299.
- Heikkilä, Markku ve Laukkanen, Marjo. *The Arctic Calls: Finland, the European Union and the Arctic Region*. Sastamala: Arctic Centre/University of Lapland, 2013.
- Hermann, Richard K. ve Lebow, Richard N. "What Was the Cold War? When and Why Did it End?" İçinde *Ending the Cold War: Interpretations, Causation, and the Study of International Relations*, editörler Richard K. Hermann ve Richard N. Lebow, 1-26. New York: Palgrave Macmillan, 2004.
- Herrmann, Victoria. "An Arctic Council Transition". *The Arctic Institute*. Mayıs, 2017. https://www.thearcticinstitute.org/wp-content/uploads/2017/05/An-Arctic-Council-in-Transition_Report.pdf?x62767 (Erişim Tarihi: Temmuz 4, 2020).
- Herz, John H. "Political Realism Revisited". *International Studies Quarterly* 25, no 2 (1981): 182-197.

- History. “Northwest Passage”. Eylül 26, 2019.
<https://www.history.com/topics/exploration/northwest-passage> (Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019).
- Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Çeviren. Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Holt, Mark ve Glover, Carol. “Energy Policy Act of 2005: Summary and Analysis of Enacted Provisions”. *CRS Report for Congress*. Mart 8, 2006.
<https://www.circleofblue.org/wp-content/uploads/2010/08/CRS-Summary-of-Energy-Policy-Act-of-2005.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs 14, 2020).
- Homeland Security Digital Library. “National Security Presidential Directive 66, Homeland Directive 25”. Ocak 9, 2009.
<https://www.hsdl.org/?abstract&did=750476> (Erişim Tarihi: Nisan 30, 2020).
- Homeland Security Digital Library. “National Security Strategy”. Mayıs, 2010.
<https://www.hsdl.org/?abstract&did=24251> (Erişim Tarihi: Mart 23, 2020).
- Honneland, Geir. *Russia and the Arctic: Environment, Identity and Foreign Policy*. London ve New York: I.B. Tauris, 2016).
- Huebert, Rob, Exner-Pirot, Heather, Lajeunesse, Adam, ve Gullede, Jay. “Climate Change & International Security: The Arctic As a Bellwether,” (Center for Climate and Energy Security, 2012), 17,
<https://www.c2es.org/site/assets/uploads/2012/04/arctic-security-report.pdf> (Erişim Tarihi: Aralık 9, 2019).
- Huebert, Rob. “The United States Arctic Policy: The Reluctant Arctic Power”. *SPP Briefing Papers* 2, no. 2 (2009): 1-6.
https://pdfs.semanticscholar.org/a2d8/aa23871b96da329824b904d3f060a06abb91.pdf?_ga=2.71814419.1226979088.1594845300-1832418684.1592738542 (Erişim Tarihi: Nisan 22, 2020).
- Hulse, Carly. “U.S. Bill Would End Coastal Oil Drilling Ban”. *New York Times*. Eylül 24, 2008. <https://www.nytimes.com/2008/09/24/world/americas/24iht-24offshore.16429240.html> (Erişim Tarihi: Nisan 29, 2020).
- Humpert, Malte ve Raspotnik, Andreas. “The Future of Arctic Shipping Along the Transpolar Sea Route”. *Arctic Yearbook* 2012. (2012)
https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2012/Scholarly_Papers/14.Humpert_and_Raspotnik.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 29, 2019).
- Humpert, Malte. “U.S. Warns of Russian Arctic Military Buildup: Who Puts Missiles on Icebreakers?”. *High North News*. Mayıs 27, 2020.
<https://www.highnorthnews.com/en/us-warns-russian-arctic-military-buildup-who-puts-missiles-icebreakers> (Erişim Tarihi: Haziran 7, 2020).
- Hund, Andrew J. “Arctic Circle”, İçinde *Antarctica and the Arctic Circle: A Geographic Encyclopedia of the Earth's Polar Regions*, editör Andrew J. Hund, 67-70. California: ABC-Clio, 2014.
- Hund, Andrew J. “Arctic, Definitions of”, İçinde *Antarctica and the Arctic Circle: A Geographic Encyclopedia of the Earth's Polar Regions*. editör Andrew J. Hund, 54-55. California: ABC-Clio, 2014.
- IMO. “International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code).
<http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Documents/POLAR%20CODE%20TEXT%20AS%20ADOPTED.pdf> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).
- International Energy Agency. “Energy Security”. Aralık 2, 2019.
<https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security>, Erişim Tarihi: Mayıs 12, 2020.

- Jackson, Robert ve Sorensen, Georg. *Introduction to International Relations Theories and Approaches*. 5. Baskı. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Johnston, Alastair I. "Thinking About Strategic Culture". *International Security* 19, no 4 (1995): 32-64.
- Kalkan, Yeldar B. *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma*. Ankara: Nobel, 2018.
- Kamrava, Mehran. "The Rise and Fall of Ruling Bargains in the Middle East". İçinde *Beyond the Arab Spring: The Evolving Ruling Bargain in the Middle East*. Editör Mehran Kamrava, 17-45. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Kankaanpää, Paula ve Young, Oran. "The Effectiveness of the Arctic Council". *Polar Research* 31, no. 1 (2012).
- Kaznatcheev, Peter ve Bazaleva, Regina. "A Comparison of the Roles of Privately and State-owned Oil Companies in Developing the Arctic Shelf". *Energy Exploration & Exploitation* 34, no. 1 (2016): 99-112.
- Keil, Kathrin. "The Arctic: A New Region of Conflict? The Case of Oil and Gas". *Cooperation and Conflict* 49, no 2 (2014): 162-190.
- Kendal-Taylor, Andrea. "The Building of Russia's Geopolitical Momentum". *Georgetown Journal of International Affairs*. Mart 30, 2019. <https://gjia.georgetown.edu/2019/03/30/building-russias-geopolitical-momentum/> (Erişim Tarihi: Haziran 1, 2020).
- Keskitalo, E. Carina H. *Negotiating the Arctic: The Construction of an International Region*. New York and London: Routledge, 2004.
- Klein, Bradley S. "Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defense Politics". *Review of International Politics* 14, no 2 (1998): 133-148.
- Knect, Sebastian. "The Politics of Arctic International Cooperation: Introducing A Dataset on Stakeholder Participation in Arctic Council Meetings, 1998-2015". *Cooperation and Conflict* 52, no 2 (2017): 203-223.
- Knutsen, Torbjörn L. *A History of International Relations Theory*. Manchester ve New York: Manchester University Press, 1992.
- Koch, Wendy. "3 Reasons Why Shell Halted Drilling in the Arctic". *National Geographic*. Eylül 28, 2015. <https://www.nationalgeographic.com/news/energy/2015/09/150928-3-reasons-shell-halted-drilling-in-the-arctic/> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).
- Koivurova, Timo. "Limits and Possibilities of the Arctic Council in a Rapidly changing Scene of Arctic Governance". *Polar Record* 46, no. 237 (2010): 146-156.
- Kolez-Ryan, Marta. "An Arctic Race: How the United States' Failure to Ratify the Law of the Sea Convention Could Adversely Affect Its Interests in the Arctic". *University of Dayton Law Review* 35, no. 1 (2009): 149-173.
- Kubiak, Mateusz. "Russian Policy Towards the Arctic". *Warsaw Institute*. Aralık 18, 2018. <https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2018/12/Russian-Policy-Towards-The-Arctic-Special-Report-Warsaw-Institute-1.pdf> (Erişim Tarihi: Haziran 8, 2020).
- Kuo, Mercy A. ve Tang, Angelica O. "China's Arctic Strategy: The Geopolitics of Energy Security". *The Diplomat*. Aralık 26, 2015. <https://thediplomat.com/2015/12/chinas-arctic-strategy-the-geopolitics-of-energy-security/> (Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2020).
- Kuran, Selami ve diğerleri. *Uluslararası Hukuk Temel Metinler*. İstanbul: Beta, 2014.

- Kuran, Selami. *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Beta, 2020.
- Lamson, Cynthia. "Arctic Shipping, Marine Safety and Environmental Protection". *Marine Policy* 11, no. 1 (1987): 3-15.
- Lanteigne, Marc ve Shi, Mingming. "China Steps up Its Mining Interests in Greenland". *The Diplomat*. Şubat 12, 2019. <https://thediplomat.com/2019/02/china-steps-up-its-mining-interests-in-greenland/#:~:text=The%20most%20visible%20Chinese%20mining,with%20China's%20Shenghe%20Resources%2C%20which> (Erişim tarihi: Haziran 12, 2020).
- Lindholt, Lars. ve Glomsrod, Solveig. "The Role of the Arctic in Future Global Petroleum Supply". *Statistics Norway, Research Department Discussion Papers*. no. 645 (Şubat 2011). Erişim Tarihi: Ekim 20, 2019. <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/DP/dp645.pdf>.
- Lindsey, Rebecca. "State of the Climate: 2011 Arctic Sea Ice Minimum". NOAA Climate.gov. Temmuz 10, 2012. <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/state-climate-2011-arctic-sea-ice-minimum> (Erişim Tarihi: Ocak 22, 2020).
- Lobell, Steven E. "Threat Assessment, the State, and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model". İçinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, 42-74. New York: Cambridge University Press, 2009.
- Logan, Jeffrev ve Venezia, John "Weighing U.S. Energy Options: The WRI Buble Chart". *WRI Policy Note*, 2007, 1-6, https://files.wri.org/s3fs-public/pdf/weighing_energy_options.pdf, Erişim Tarihi: Mayıs 13, 2020.
- Machiavelli, Niccolo. *Prens*. Çeviren Leyla Tonguç Basmacı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014.
- Mahdi, Ahmed. *Energy and US Foreign Policy: The Quest for Resource Security After Cold War*. New York: I.B. Taurus, 2012.
- Maritime Executive. "The Arctic Shipping Route No One's Taking About". <https://www.maritime-executive.com/editorials/the-arctic-shipping-route-no-one-s-talking-about> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).
- Martinson, Erico. "Obama Prohibits Drilling in Most US Arctic Waters". *Anchorage Daily News*. Aralık 2, 2017. <https://www.adn.com/politics/2016/12/20/obama-prohibits-offshore-drilling-in-most-of-us-arctic-waters/> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).
- Matz-Lück, Nele. "Planting the Flag in Arctic Waters: Russia's Claim to the North Pole". *Göttingen Journal of Law* 1, no. 2 (2009): 235-255.
- McAdams, Dan P. "The Mind of Donald Trump". *The Atlantic*. Haziran, 2016. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/06/the-mind-of-donald-trump/480771/> (Erişim Tarihi: Haziran 1, 2020).
- McDonald, Jordan. "Here's How the Country Makes Money". *CNBC*. Ağustos 21, 2019. <https://www.cnn.com/2019/08/21/heres-why-trump-wants-to-buy-greenland.html> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).
- Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York and London: W.W. Norton & Company, 2001.
- Meese III, Edwin, Spring, Baker ve Schaefer, Brett S. "The United Nations Convention on the Law of the Sea: The Risks Outweigh the Benefits". *The Heritage Foundation* 1, no. 1459. May 16, 2007. 1-4.

- <https://www.heritage.org/research/internationalorganizations/wm1459.cfm>
(Erişim Tarihi: Haziran 13, 2020).
- Ministry of Foreign Affairs of Denmark. “Denmark, Greenland and the Faroe Islands Adopt New Strategy for the Arctic”.
<https://um.dk/en/news/newsdisplaypage/?newsid=f721f2cb-aff1-4cf7-a3e7-14fda508690a> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. “Keynote Speech by Vice Foreign Minister Zhang Ming at China Country Session of the Third Arctic Circle Assembly”. Ekim 17, 2015.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/t1306858.shtml (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).
- Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations*. New York: Alfred A. Knopf, 1948.
- Morgenthau, Hans J. *Scientific Man versus Power Politics*. London: Latimer House Limited, 1947.
- Mufson, Steven ve Eilperin, Juliet. “Trump Administration Opens Huge Reserves in Alaska to Drilling”. *The Washington Post*. Eylül 14, 2019.
https://www.washingtonpost.com/climate-environment/trump-administration-chooses-most-expansive-approach-to-oil-gas-exploration-in-alaska-wildlife-refuge/2019/09/12/cfac63cc-d597-11e9-9610-fb56c5522e1c_story.html
(Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).
- Naftali, Timothy. “George W. Bush and the War on Terror”. İçinde *The Presidency of George W. Bush: A First Historical Assessment*, Editör Julian E. Zelizer 59-87. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2010.
- Narizny, Kevin. “On Systemic Paradigms and Domestic Politics: A Critique of the Newest Realism”. *International Security* 42, no 2 (2017): 155-190.
- National Oceanic and Atmospheric Administration. “Proclamation 2667 September 27, 1945 Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Seabed of the Continental Shelf”. şubat 12, 2009.
https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_proc_2667.pdf (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- National Sea Ice News & Analysis. “Arctic Sea Ice Extent Breaks 2007 Record Low”, Ağustos 27, 2012. <http://nsidc.org/arcticseaicenews/2012/08/arctic-sea-ice-breaks-2007-record-extent/> (Erişim Tarihi: Ekim 12, 2019).
- National Snow & Ice Data Center. “Arctic Sea Ice at Minimum Extent for 2019”. Eylül 23, 2019. <https://nsidc.org/news/newsroom/arctic-sea-ice-minimum-extent-2019> (Erişim Tarihi: Ocak 22, 2019).
- NATO. “Trident Juncture 2018”. Ekim 29, 2018.
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm#R8525700-842A2e66> (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).
- Nerurkar, Neelesh. “U.S. Oil Imports and Exports”. *CRS Report for Congress*. Nisan 4, 2012. <https://fas.org/sgp/crs/misc/R42465.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 14, 2020).
- Newell, Peter ve Lane, Richard. “A Climate for Change? The Impacts of Climate Change on Energy Politics”. *Cambridge Review of International Affairs*. (2018): 1-18.
- Nicol, Heather. “The U.S. Chairmanship: Round Two”. İçinde *Leadership for the North: The Influence and Impact of Arctic Council Chairs*. Editör Douglas C. Nord, 107-126, Cham: Springer, 2019.

- Nuttall, Mark. "Arctic Definitions and Boundaries". İçinde *Encyclopedia of Arctic*, editör Mark Nuttall, 117-121. New York and London: Routledge, 2005.
- Nyman, Jonna. "Energy Security Under Obama: Some Hope, But Not Much Change?". İçinde *The Obama Doctrine: A Legacy of Continuity in US Foreign Policy*. Editörler Michelle Bentley ve Jack Holland 194-207. London and New York: Routledge, 2016.
- Obama, Barack. *Change We Can Believe In: Barack Obama's Plan to Renew America's Promise*. New York: Three Rivers Press, 2008.
- Obama, Barack. *Dreams From My Father: A Story of Race and Inheritance*. New York: Crown Publishers, 2007.
- Oceans & Law of the Sea United Nations. "Chronological Lists of Ratifications of, Accessions and Successions to the Convention and the Related Agreements". https://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm#The%20United%20Nations%20Convention%20on%20the%20Law%20of%20the%20Sea (Erişim Tarihi: Ocak, 31 2020).
- Oceans & Law of the Sea United Nations. "Outer Limits of the Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles From the Baselines: Submissions to the Commission: Submission by the Kingdom of Norway". https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_nor.htm (Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020).
- Oceans & Law of the Sea United Nations. "Partial Submission made by Canada to the Commission on the Limits of the Continental Shelf Regarding Its Continental Shelves in the Arctic Ocean Executive Summary". https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/can1_84_2019/CDA_ARC_ES_EN_secured.pdf (Erişim Tarihi: Şubat 5, 2020).
- Oceans & Law of the Sea United Nations. "Receipt of the Partial Submission made by Canada to the Commission on the Limits of the Continental Shelf Regarding Its Continental Shelves in the Arctic Ocean". https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_can1_84_2019.html (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- Oceans & Law of the Sea United Nations. "The Northern Continental Shelf of Greenland Executive Summary". https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/dnk76_14/dnk2014_es.pdf (Erişim Tarihi: Şubat 3, 2020).
- Oceans & Law of the Sea United Nations. "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Overview and Full Text". https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- Office of the Law Revision Counsel United States Code. "Arctic Defined". <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=arctic+1984&f=treesort&fq=true&num=12&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title15-section4111> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- Oliver, Mark. "George W. Bush: Key Policies". *The Guardian*. Aralık 13, 2000. <https://www.theguardian.com/world/2000/dec/13/uselections2000.usa8> (Erişim Tarihi: Haziran 3, 2020).
- Olsen, Martin Brochstedt. "Great Power Competition in the Arctic". (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Aalborg, 2019), https://projekter.aau.dk/projekter/files/306322660/Thesis_MartinBrochstedtOlsen_DIR.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 3, 2020).

- Orttung, Robert W. ve Weingartner, Katherine. "U.S. Arctic Policymaking Under Trump and Obama: Implications for Russia and China". *PONARS Eurasia Policy Memo*, no. 588, 2019, 1-6, https://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/Pepm588_Orttung-Weingartner_April2019_3.pdf (Erişim Tarihi: Temmuz 2, 2020).
- Osterud, Oyvind ve Hnneland, Geir. "Geopolitics and International Governance in the Arctic", *Arctic Review on Law and Politics* 5, no: 2 (2014): 156-176.
- Osthagen, Andreas. "The United States as an Arctic Actor". *The Arctic Institute*. Aralık 12, 2011. <https://www.thearcticinstitute.org/united-states-arctic-actor/?cn-reloaded=1> (Erişim Tarihi: Haziran 11, 2020).
- PAME. "About PAME". <https://www.pame.is/index.php/shortcode/about-us> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2019).
- Pedersen, Torbjorn. "Debates over the Role of the Arctic Council". *Ocean Development & International Law* 43, no. 2 (2012): 146-156.
- Peimani, Hooman. "Introduction", İçinde *Energy Security and Geopolitics in the Arctic: Challenges and Opportunities in the 21st Century*, editör Hooman Peimani. Singapur: World Scientific Publishing, 2013.
- Pergelly, Martin. "Trump Confirms He Is Considering Attempt to Buy Greenland". *The Guardian*. Ağustos 18, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/18/trump-considering-buying-greenland> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).
- Pettersen, Trude. "46 Vessels Through Northern Sea Route". *Barents Observer*. Kasım 23, 2012. <https://barentsobserver.com/en/arctic/2012/11/46-vessels-through-northern-sea-route-23-11> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).
- Pettersen, Trude. "Russia, Canada to Resume Arctic Bridge". *Barents Observer*. Kasım 23, 2011. <https://barentsobserver.com/en/topics/russia-canada-resume-arctic-bridge> (Erişim Tarihi: Aralık 26, 2019).
- Politics Today. "From Top of the CIA to US Secretary of State Mike Pompeo". Mart 24, 2018. <https://politicstoday.org/from-top-of-the-cia-to-us-secretary-of-state-mike-pompeo/> (Haziran 11, 2020).
- Powaski, Ronald E. *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy From George H. W. Bush to Donald Trump*. (Cham: Palgrave Macmillan, 2019).
- Protection on the Arctic Marine Environment. "Arctic Marine Shipping Assessment". <https://www.pame.is/projects/arctic-marine-shipping/amsa> (Erişim Tarihi: Aralık 29, 2019).
- Purver, Ronald. "Arctic Security: The Murmansk Initiative and Its Impact," *Current Research on Peace and Violence* 11, no. 4 (1988): 147-158.
- Qian, Wang. "New Icebreaker Planned by 2016: Officials". *Chinadaily*. Ocak 6, 2014. http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-01/06/content_17216579.htm (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).
- Qui, Linda. "Donald Trump's Top 10 Campaign Promises". *Politifact The Poynter Institute*. Temmuz 15, 2016. <https://www.politifact.com/article/2016/jul/15/donald-trumps-top-10-campaign-promises/> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).
- Quinn, Andrew. "Hillary Clinton Lands in Greenland for Arctic Summit". *Reuters*. Mayıs 11, 2020. <https://www.reuters.com/article/us-arctic-clinton/hillary-clinton-lands-in-greenland-for-arctic-summit-idUSTRE74A4ZH20110511> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2019).

- Rahbek-Clammensen, Jon ve Thomansen, Gry. "Learning From the Ilulissat Initiative: State Power, Institutional Legitimacy, and Governance in the Arctic Ocean 2007-2018". *University of Copenhagen Centre for Military Studies*. (2018). https://www.arctictoday.com/wp-content/uploads/2018/05/CMS_Rapport_2018__1_-_Learning_from_the_Ilulissat_initiative.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 19, 2020).
- Rathbun, Brian. "A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism". *Security Studies* 17, no 2 (2008): 294-321.
- Reuters. "Government Ends Deepwater Drilling Ban". Ekim 13, 2010. <https://www.reuters.com/article/us-usa-drilling-moratorium/government-ends-deepwater-drilling-ban-idUKTRE69B3A820101013> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2019).
- Reuters. "Obama: U.S. Must End 'Single Minded' Focus on Iraq". Temmuz 15, 2008. <https://uk.reuters.com/article/uk-usa-politics-obama-iraq/obama-u-s-must-end-single-minded-focus-on-iraq-idUKN1526559420080715> (Erişim Tarihi: Temmuz 13, 2020).
- Ripsman, Norrin M. "Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups". İçinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, editörler Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey Taliaferro, 170-193. New York: Cambridge University Press, 2009.
- Ripsman, Norrin M. "Peace-making and Democratic Peace theory: Public Opinion as an Obstacle to Peace in Post-Conflict Situational". *Democracy and Security* 3, no 1 (2007): 89-113.
- Ripsman, Norrin M., Taliaferro, Jeffrey W. ve Lobell, Steven E. *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. New York: Oxford University Press, 2016.
- Rose, Gideon. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy". *World Politics* 51, no 1 (1998): 144-172.
- Roston, Matt. "The Northwest Passage's Emerge as an International Highway". *Southwestern Journal of International Law* 15, (2009): 449-470.
- Rowell, Andy. "Hours After Drilling, Trump Makes 'Agressive' Move to Open ANWR". *Oilchange International*. Eylül 13, 2019. <http://priceofoil.org/2019/09/13/hours-after-house-rejects-drilling-trump-makes-aggressive-move-to-open-anwr/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).
- Rutledge, Ian. *Addicted to Oil: America's Relentless Drive for Energy Security*. London and New York: I.B. Tauris, 2000.
- Saloman, Susan. ve diğeri. "Climate Change 2007: The Physical Basis". *Working Group I Contribution to Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. (2007). https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/ar4_wg1_full_report-1.pdf (Erişim Tarihi: Ekim 12, 2019).
- Sandalow, David B. "Law of the Sea Convention: Should the U.S. Join?". *The Brookings Institution Policy Brief* 137, (2004). <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/pb137.pdf> (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).
- Schweller, Randall L. "The Progressiveness of Neoclassical Realism". İçinde *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*. editörler Colin Elman ve Miriam Fendius Elman, 311-347. Massachusetts: MIT Press, 2003.

- Schweller, Randall L. *Unanswered Threat: Political Constraints on the Balance of Power*. New Jersey: Princeton University Press, 2006.
- SDWG. "About the Sustainable Development Working Group (SDWG)". https://www.sdwg.org/wp-content/uploads/2017/04/SDWG_Factsheet_General_1.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 18, 2019).
- Secretariat of the Antarctic Treaty, "The Antarctic Treaty", <https://www.ats.aq/e/antarctictreaty.html> (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- Shaw, Malcolm, N. *International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Shell. "Company History". <https://www.shell.com/about-us/our-heritage/our-company-history.html> (Erişim Tarihi: Temmuz 17, 2020).
- Smieszek, Malgorzata ve Kankaanpaa, Paula. "Role of the Arctic Council Chairmanship," Arctic Yearbook 2015, The Arctic Council. <http://library.arcticportal.org/1903/1/arctic-yearbook-2015.pdf> (Erişim Tarihi: Kasım 12, 2019).
- Smith, Nicholas R. "Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?" *The Journal of Politics* 80, no 2 (2018): 742-749.
- Smith, Steve. "Positivism and Beyond". İçinde *International Theory: Positivism & Beyond*, editörler Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski, 11-44. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Sosa, Luis A. ve Desnyder, Daniel J. "Energy Markets, US Energy Policy, and the Terrorist Attacks of 11 September 2001". *Minerals & Energy- Raw Material Reports* 18, no. 3 (2003): 1-24.
- South Pole 1911-2011, "Did You Know That the Term Antarctic Actually Comes From "Anti-Arctic", <https://nettarkiv.npolar.no/sorpolen2011.npolar.no/en/did-you-know/2011-10-25-antarctic-anti-arctic.html> (Erişim Tarihi: şubat, 1 2020).
- Staalesen, Atle. "They Found One of the Russia's Biggest Arctic Oil Fields, But Now Abandon It". *The Barents Observer*. Mart 8, 2018. <https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2018/03/they-found-one-russias-biggest-offshore-arctic-oil-field-now-abandon-it> (Erişim Tarihi: Haziran 11, 2020).
- Standlee, David M. *Oil, Globalization, and the War for the Arctic Refuge*. Albany: State University of New York Press, 2006.
- Steinberg, Philip E. ve Dodds, Klaus. "The Arctic Council After Kiruna". *Polar Record* 51, no.1 (2015): 108-110.
- Stevens, Paul. "The Arab Spring and Oil Market". *Chatham House*. şubat 25, 2011. <https://www.chathamhouse.org/media/comment/view/163599> (Erişim Tarihi: Temmuz 14, 2020).
- Stocker, Thomas F. ve diğerleri. "Climate Change 2013: The Physical Science Basis". *Intergovernmental Panel on Climate Change*. (2013). https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/WG1AR5_SummaryVolume_FINAL.pdf (Erişim Tarihi: Ocak 22, 2019).
- Taliaferro, Jeffrey W. "Neoclassical Realism and Resource Extraction: State building for Future War". İçinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, editörler Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, 194-226. New York: Cambridge University Press, 2009.
- Taliaferro, Jeffrey W. "Security Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Revisited". *International Security* 25, no 3 (2000-2001): 128-161.

- Taliaferro, Jeffrey W. *Balancing Risks: Great Power Intervention in the Periphery*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2004.
- Taliaferro, Jeffrey W., Lobell, Steven E. ve Ripsman, Norrin M. "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy". İçinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, editörler Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, 1-41. New York: Cambridge University Press, 2009.
- Taylor, Phil. "Shell Cancels 2011 Arctic Drilling Plans". *The New York Times*, Şubat 3, 2011. <http://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/gwire/2011/02/03/03greenwire-shell-cancels-2011-arctic-drilling-plans-18881.html> (Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019).
- The American Presidency Project. "Presidential Debate in Boston". Ekim 3, 2000. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/presidential-debate-boston> (Erişim Tarihi: Haziran 26, 2020).
- The American Presidency Project. "Statement on Senate Action to Allow for Environmentally Responsible Energy Exploration in a Small Part of the Arctic National Wildlife". Mart 16, 2015. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/statement-senate-action-allow-for-environmentally-responsible-energy-exploration-small> (Erişim Tarihi: Mayıs 11, 2020).
- The Arctic Institute. "The Arctic Institute on Arctic Council Ministrial Meeting Fairbanks". Mayıs 10, 2017. <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-council-ministerial-meeting-fairbanks/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).
- The Guardian. "BP Oil Spill Timeline". Temmuz 2010, 22. <https://www.theguardian.com/environment/2010/jun/29/bp-oil-spill-timeline-deepwater-horizon> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2020).
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. "Foreign Policy Concept of the Russian Federation". Aralık 1, 2016. https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248#:~:text=The%20Russian%20Federation's%20foreign%20policy,ensure%20solid%20and%20equal%20security (Erişim Tarihi: Haziran 7, 2020).
- The State Council The People's Republic of China. "Full Text: China's Arctic Strategy". Ocak 26, 2018. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm (Erişim Tarihi: Haziran 13, 2020).
- The Stimson Center. "Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)". Eylül 15, 2013. <https://www.stimson.org/2013/evolution-arctic-territorial-claims-and-agreements-timeline-1903-present/> (Erişim Tarihi: Ekim 21, 2019).
- The White House President Barack Obama. "Executive Order- Enhancing Coordination of National Efforts in the Arctic". Ocak 21, 2015. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/01/21/executive-order-enhancing-coordination-national-efforts-arctic> (Erişim Tarihi: Temmuz 4, 2020).
- The White House President Barack Obama. "Implementation Plan for the National Strategy for Arctic Region". Ocak, 2014. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/implementation_

- plan_for_the_national_strategy_for_the_arctic_region_-_fi...pdf (Erişim Tarihi: Aralık 4, 2019).
- The White House President Barack Obama. "Presidential Memorandum- Withdrawal of Certain Portions of the United States Arctic Outer Continental Shelf From Mineral Leasing". Aralık 20, 2016. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/12/20/presidential-memorandum-withdrawal-certain-portions-united-states-arctic> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).
- The White House President Barack Obama. "Remarks by President Obama at the First Session of COP21". Kasım 30, 2015. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/30/remarks-president-obama-first-session-cop21> (Erişim Tarihi: Temmuz 17, 2020).
- The White House President Barack Obama. "Remarks by the President on Energy Security at Andrews Air Force Base 3/31/2010". Mart 31, 2010. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-energy-security-andrews-air-force-base-3312010> (Erişim Tarihi: Kasım 27, 2020).
- The White House President Barack Obama. "Statement by the President on the Keystone XL Pipeline". Kasım 6, 2015. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/06/statement-president-keystone-xl-pipeline> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).
- The White House President Barack Obama. "Weekly Address: Meeting the Global Threat of Climate Change". Ağustos 29, 2015. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/08/29/weekly-address-meeting-global-threat-climate-change> (Erişim Tarihi: Temmuz 12, 2020).
- The White House. "Memorandum on Safeguarding U.S. National Interest in the Arctic and Antarctic Regions". Haziran 9, 2020. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/memorandum-safeguarding-u-s-national-interests-arctic-antarctic-regions/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- The White House. "National Security Strategy of the United States of America". Aralık 18, 2017. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (Erişim Tarihi: Temmuz 1, 2020).
- The White House. "National Strategy for the Arctic Region". Mayıs, 2013. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf (Erişim Tarihi: Aralık 4, 2019).
- The White House. "Remarks by President at the GLACIER Conference-Anchorage, AK". Ağustos 31, 2015. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/09/01/remarks-president-glacier-conference-anchorage-ak> (Erişim Tarihi: Haziran 27, 2020).
- The White House. "Statement by President Trump on the Paris Climate Accord". Haziran 1, 2017. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-trump-paris-climate-accord/> (Erişim Tarihi: Haziran 30, 2020).
- Tiezzi, Shannon. "Why Did China Opt Out of the Arctic Climate Change Statement?". *The Diplomat*. Eylül 1, 2015, <https://thediplomat.com/2015/09/why-did-china-opt-out-of-the-arctic-climate-change-statement/> (Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2020).

- Toker, Seray. "United States and Russia in the Arctic Energy Future: Rivalry or Harmony". (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi: İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2014).
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, "Arktik". <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).
- Türkeş, Murat. "İklim Değişikliğinin Bilimsel Temelleri, Türkiye'ye Etkileri". *İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 1*. (Ankara, 2019).
- Türkeş, Murat. "Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler". *İklim Değişikliği ve Çevre*, no. 1 (2008).
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi". https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf (Erişim Tarihi: Ocak, 21 2020).
- U.S. Air Force. "Department of the Air Force Introduces Arctic Strategy". Temmuz 21, 2020. <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/2281305/departement-of-the-air-force-introduces-arctic-strategy/> (Erişim Tarihi: Temmuz 25, 2020).
- U.S. Department of Energy. "Barack Obama and Joe Biden: New Energy for America". 2008. https://www.energy.gov/sites/prod/files/edg/media/Obama_New_Energy_0804.pdf (Erişim Tarihi: Nisan 30, 2020).
- U.S. Department of State Archive. "Statement on Ocean and Law of the Sea". <https://2001-2009.state.gov/g/oes/rls/rm/6796.htm> (Erişim Tarihi: Haziran 17, 2020).
- U.S. Department of State Diplomacy in Action. "Secretary Clinton Signs the Arctic Search and Rescue Agreement With Other Arctic Nations". Mayıs 12, 2011. <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/05/163285.htm> (Erişim Tarihi: Aralık 2, 2019).
- U.S. Department of State Diplomacy in Action. "U.S. Chairmanship of the Arctic Council". 2015. <https://2009-2017.state.gov/e/oes/ocns/opa/arc/uschair//index.htm> (Erişim Tarihi: Temmuz 3, 2020).
- U.S. Department of State. "2009 National Security Presidential Directive 66-Homeland Security Presidential Directive 25". https://www.nsf.gov/geo/opp/opp_advisory/briefings/may2009/nsdp66_hspd25.pdf (Erişim Tarihi: Şubat 3, 2020).
- U.S. Department of State. "Looking North: Sharpening America's Arctic Focus". Mayıs 6, 2019. <https://www.state.gov/looking-north-sharpening-americas-arctic-focus/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- U.S. Department of State. "U.S. and China Joining the Paris Agreement". Eylül 3, 2016. <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2016/09/261567.htm> (Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2020).
- U.S. Energy Information Administration. "Arctic Oil and Natural Gas Potential". Ocak 20, 2012. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=4650> (Erişim Tarihi: Ekim 20, 2019).
- United Nations Climate Change. "What is the Paris Agreement?". <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement> (Erişim Tarihi: Temmuz 16, 2020).
- United Nations Meetings Coverage and Press Releases. "Comission on Limits of Continental Shelf Receives Its First Submission". Aralık 21, 2001.

- <https://www.un.org/press/en/2001/sea1729.doc.htm> (Erişim Tarihi: Şubat 1, 2020).
- United Nations. “United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)”. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm (Erişim Tarihi: Ocak 31, 2020).
- United States Arctic Research Commission. “Arctic Boundary as Defined by the Arctic Research and Policy Act (ARPA)”. https://storage.googleapis.com/arcticgov-static/publications/maps/ARPA_Alaska_and_Polar.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- University of New Hampshire Science Daily. “Continental Slope of Alaska 10 Nautical Miles Further off Coast Than Assumed”. Şubat 12, 2008, <https://www.sciencedaily.com/releases/2008/02/080211134449.htm> (Erişim Tarihi: Şubat 3, 2020).
- Valentine, Scott V. “Emerging Symbiosis: Renewable Energy and Energy Security”. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 15, (2011): 4572-4578.
- Van Wagener, Dana. “Development of Alaska’s ANWR Would Increase US Crude Oil Production After 2030”. *U.S. Energy Information Administration*. Haziran 14, 2018. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=36472> (Erişim Tarihi: Mayıs 31, 2020).
- Vartanov, Raphael V. ve Roginko, Alexei Yu. “New Dimensions of Soviet Arctic Policy: Views from the Soviet Union”, *Annals of the American Academy* 512, (1990): 69-78.
- Victor, David G. “What to Expect from on Trump Energy Policy”. *Brookings*. Kasım 17, 2016. <https://www.brookings.edu/blog/planetpolicy/2016/11/17/what-to-expect-from-trump-on-energy-policy/> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).
- Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. *International Relations Theory*. 5. Baskı. Boston: Pearson, 2012.
- Volpe, Marco. “The Tortuous Path of China’s Win-Win Strategy in Greenland”. *The Arctic Institute*. Mart 24, 2020. <https://www.thearcticinstitute.org/tortuous-path-china-win-win-strategy-greenland/> (Erişim Tarihi: Haziran 12, 2020).
- Walt, Stephen. *The Origins of Alliances*. Ithaca and London: Cornell University Press, 1990.
- Waltz, Kenneth N. “The Emerging Structure of International Politics”. *International Security* 18, no. 2 (1993): 44-79.
- Waltz, Kenneth N. *Man, The State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press, 2001.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company, 1979.
- Warsaw Institute. “Russia Reacts to Trident Juncture 18”. Kasım 1, 2018. <https://warsawinstitute.org/russia-reacts-trident-juncture-18/> (Erişim Tarihi: Haziran 6, 2020).
- Watson, Robert T. “Climate Change 2001: Synthesis Report”. *Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press. 2001. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/SYR_TAR_full_report.pdf (Erişim Tarihi: Haziran 16, 2020).
- Wayne, Stephen J. *Personality and Politics: Obama for and Against Himself*. Washington: CQ Press, 2012.

- WIRED. "What is Climate Change? The Definition, Causes and Effects". Mayıs 15, 2018. <https://www.wired.co.uk/article/what-is-climate-change-definition-causes-effects> (Erişim Tarihi: Aralık 23, 2019).
- Wilrich, Mason. "International Energy Issues and Options". *Annual Review of Energy* 1, 1979: 746-752.
- Wilson, Page. "Society, Steward or Security Actor? Three Visions of the Arctic Council". *Cooperation and Conflict* 1, no. 20 (2015): 55-74.
- Winnipeg Free Press. "Wheat Exports Big in Churchill". Ekim 29, 2009. <https://www.winnipegfreepress.com/business/wheat-exports-big-in-churchill-67497947.html> (Erişim Tarihi: Aralık 27, 2019).
- Yachnin, Jennifer. "Trump Preaches Energy Wealth to the Industry Chair". *E&E News*. Mayıs 27, 2016. <https://www.eenews.net/stories/1060037993> (Erişim Tarihi: Temmuz 9, 2020).
- Yalvaç, Faruk. "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar". İçinde *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, editör Atila Eralp, 131-183. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Yergin, Daniel. "Ensuring Energy Security". *Foreign Affairs* 85, no. 2 (2006): 69-82.
- Yıldız, Güzel ve Çelik, Hatice. "Yeni Bir Egemenlik Mücadelesi Alanı Olarak Arktika: ABD-RF Rekabeti", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 21, no. 1 (2019), 57-77.
- Yılmaz, Nihat ve Çiftçi, Ali. "Arktika Bölgesi'nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi". *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 31(2013): 1-16.
- Young, Oran R. "The Age of the Arctic". *Foreign Policy*, no. 61 (Kış 1985-1986): 160-179.
- Young, Oran. "Building an International Regime Complex for the Arctic: Current Status and Next Step". *The Polar Journal* 2, no. 2 (2012), 391-407.
- Zakaria, F. *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*. New Jersey: Princeton University Press, 1998.
- Zellen, Bary S. *Arctic doom, Arctic Boom: The Geopolitics of Climate Change in the Arctic*. California: Praeger, 2009.
- Zia, Asım, Kelman, Ilan ve Glantz, Michael H. "Arctic Melting Tests the United Nations Convention on the Law of the Sea". İçinde *Diplomacy on Ice: Energy and the Environment in the Arctic and Antarctic*, editörler Rebecca Pincus ve Saleem H. Ali, 128-140. New Haven and London: Yale University Press, 2015.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Özcan Özlem
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri : 28/04/1994 Osmangazi
Medeni hali : Bekâr
Telefon :
Faks :
e-mail : ozlem.ozan@hbv.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2020
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2017
Lise	Bursa Şahinler Anadolu Lisesi	2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2019-...	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

